

(२)

विरतः चाग्ने इमे न्यगाली जितेन्द्रियः ।
हेमाचार्यकृतं यन्मु रामायणमुद्रयत् ॥ १ ॥
यस्मात्पुत्रवृद्धादिं इत्येवमिति गतः ।
वसौ वनपतिरनेन वनपतेरिति मुदि ॥ १ ॥
हेमाचार्यकृतं यस्मान् मुद्रयेतादिति कृतम् ।
रामायणं यदाज्ञेय्य महीयुर्देतयो मुदम् ॥ २ ॥
खरामरन्वृन्दुमितेष जाम्बुगो
शितेतिथौ पूर्णं समुद्रिं विधोः ।
श्री विश्वामादित्य वपोत्तमाब्दे
मुद्राचरै सु द्वित सेतदेव ॥ ३ ॥

वल्गां सामर्पमाकृष्योरुभ्याञ्चाक्रव्य पार्श्वयोः ।
 दधार सगरोऽश्नन्तं उपां दत्वोत्ततारच ॥८॥
 विधुरस्वरगः सोऽपि पपात पृथिवीतले ।
 पृथ्वीनाथोऽपि पादाभ्यामेवगन्तुं प्रचक्रमे ॥९०॥
 यावत्किञ्चिद्ययौ तावद्दृशोर्कं महासरः ।
 आदित्यकरपर्यस्तां भूभ्रष्टासिवचन्द्रिकाम् ॥९१॥
 तत्र श्रमापनोदाय सक्तौ वन्य इव द्विपः ।
 खादु स्वच्छं पद्मगन्धि शीतञ्च सपवःपयौ ॥९२॥
 निर्ययौ सरसस्तस्मात्सतास्यो तीरसीमनि ।
 ददर्श चैकां युवतिंजलदेवीमिवाऽग्रतः ॥९३॥
 तां नवान्भोजवदनां नीलोत्पलविलोचनाम् ।
 तरङ्गायित लावण्य जलाञ्चक्रयुगस्तनी ॥९४॥
 स्मेरकोकनदोहाम पाणिपादमनोरमाम् ।
 शरीरिणीं सरो लक्ष्मीं स पश्यन्नित्यचिन्तयत् ॥९५॥
 अप्सराः किं ख्यन्तरी किं किमाद्यौ नागकन्यका ।
 विद्याधरी चा किमियं न सामान्येदृशीभवेत् ॥९६॥
 न तथा हृदयानन्दं करोति सरसी जलम् ।
 यथा दर्शनमेतस्याः सुधादृष्टिसहोदरम् ॥९७॥
 तथापि दृष्ट्वा राजा राजीवदलचक्षुषा ।
 ततः सञ्चरितेनेवाऽनुरागेण तदैव हि ॥९८॥

सद्योऽपि तत्र निष्ठया सा शशाङ्गिणिः काप्रच्छिन ।
 स गुरुणा मन्त्रतादात्म्यं चानामाशय भिषग्विनी ॥ १८ ॥
 शशाङ्गिणिः स शशाङ्गिः शशाङ्गिः शशाङ्गिः ।
 मन्त्रं चानामाशयं चानामाशयं चानामाशयं ॥ २० ॥
 शशाङ्गिः शशाङ्गिः शशाङ्गिः शशाङ्गिः ।
 शशाङ्गिः शशाङ्गिः शशाङ्गिः शशाङ्गिः ॥ २१ ॥
 शशाङ्गिः शशाङ्गिः शशाङ्गिः शशाङ्गिः ।
 शशाङ्गिः शशाङ्गिः शशाङ्गिः शशाङ्गिः ॥ २२ ॥
 शशाङ्गिः शशाङ्गिः शशाङ्गिः शशाङ्गिः ।
 शशाङ्गिः शशाङ्गिः शशाङ्गिः शशाङ्गिः ॥ २३ ॥
 शशाङ्गिः शशाङ्गिः शशाङ्गिः शशाङ्गिः ।
 शशाङ्गिः शशाङ्गिः शशाङ्गिः शशाङ्गिः ॥ २४ ॥
 शशाङ्गिः शशाङ्गिः शशाङ्गिः शशाङ्गिः ।
 शशाङ्गिः शशाङ्गिः शशाङ्गिः शशाङ्गिः ॥ २५ ॥
 शशाङ्गिः शशाङ्गिः शशाङ्गिः शशाङ्गिः ।
 शशाङ्गिः शशाङ्गिः शशाङ्गिः शशाङ्गिः ॥ २६ ॥
 शशाङ्गिः शशाङ्गिः शशाङ्गिः शशाङ्गिः ।
 शशाङ्गिः शशाङ्गिः शशाङ्गिः शशाङ्गिः ॥ २७ ॥
 शशाङ्गिः शशाङ्गिः शशाङ्गिः शशाङ्गिः ।
 शशाङ्गिः शशाङ्गिः शशाङ्गिः शशाङ्गिः ॥ २८ ॥

सरोवरे नयाखेह क्रीडत्यात्वसमीजितः ।
 शिजितातामुक्त्वा नेन विकारं वेदनायाम् ॥ २६ ॥
 वसतीव स्वेदवती स्तब्धापाञ्चालिकेवच ।
 शीता र्त्तेनपरेण वा श्लेष्मले रखलखरा ॥ २७ ॥
 क्षणादस्वास्थ्यमेवेयं भानुमानिव प्रज्ञिनि ।
 उद्द्यु श्लोकमग्नेन भोगिनीव मतिस्थिता ॥ २८ ॥
 क्षणाद्व स्वावैदित्यप्रपेदे तवदर्शनात् ।
 तवाथ स्तजरां ज्ञात्यश्रयावत्सा विषद्युते ॥ २९ ॥
 सौविटतनेवपदलेपद मस्ततदुनोति खः ।
 श्रावयो नभस्त तं नभश्चक्षेध चक्रिणम् ॥ ३० ॥
 सोनुमान्य निजावासे श्योपीत् भगवच्चक्रिणः ।
 स्वीरत्नमत्तु क्रोगा दा दादाच्चतमलोपवन् ॥ ३१ ॥
 ततश्च तौ विमानेभ्य गच्छेत्तृणचक्रिणौ ।
 वैतास्तुमैकेय यत् पुरं गगनवत्तमम् ॥ ३२ ॥
 निवेश्य शैत्रिके राज्ये पञ्चमनयनं ततः ।
 नर्वविद्युत्त राधीर्गं व्यपत्तदराणीधरः ॥ ३३ ॥
 शीतान्नं तदुपायवत्तगरव्यक्रार्थपि ।
 गाम साकेतु पुरं दुरन्द् रपराक्रमम् ॥ ३४ ॥
 शीतकैर्गटिकेभ्य विनाटैरपरेरपि ।
 तद्वारंस्तु रगरः सास्वात्तुर्थीगतताकदैः ॥ ३५ ॥

नामावणम् ।

नगरोत्ताने जितजिनेश्वरः ।
 नगरोत्ताने जितजिनेश्वरः ।
 नगरोत्ताने जितजिनेश्वरः ॥३६॥
 नगरोत्ताने जितजिनेश्वरः ।
 नगरोत्ताने जितजिनेश्वरः ॥४०॥
 नगरोत्ताने जितजिनेश्वरः ।
 नगरोत्ताने जितजिनेश्वरः ॥४१॥
 नगरोत्ताने जितजिनेश्वरः ।
 नगरोत्ताने जितजिनेश्वरः ॥४२॥
 नगरोत्ताने जितजिनेश्वरः ।
 नगरोत्ताने जितजिनेश्वरः ॥४३॥
 नगरोत्ताने जितजिनेश्वरः ।
 नगरोत्ताने जितजिनेश्वरः ॥४४॥
 नगरोत्ताने जितजिनेश्वरः ।
 नगरोत्ताने जितजिनेश्वरः ॥४५॥
 नगरोत्ताने जितजिनेश्वरः ।
 नगरोत्ताने जितजिनेश्वरः ॥४६॥
 नगरोत्ताने जितजिनेश्वरः ।
 नगरोत्ताने जितजिनेश्वरः ॥४७॥
 नगरोत्ताने जितजिनेश्वरः ।
 नगरोत्ताने जितजिनेश्वरः ॥४८॥

ई

रामायणम् ।

विदेशे द्वादशाब्दानि स्थित्वापार्यमिह ह्वनम् ।
आवयौ भावनः श्रेष्ठी तस्यौ च नगराद्वहिः ॥४६॥
तव मुक्त्वा पुरीवारं मेकाक्यपि हि भावनः ।
निग्राययौ निजे सङ्गन्तुत्कारुणाहिवलीयमी ॥५०॥
प्रविशत् हरिदासेन चौरोऽसाविति शङ्कया ।
निहतः स्रङ्गघातेन विमर्षः काल्यमेधसाम् ॥५१॥
स्वस्य व्यापादकं ज्ञात्वा तदानीमपि भावनः ।
तत्कालकलितद्वेषः कामधर्ममुपावयौ ॥५२॥
न ज्ञात्वा पितरं घञ्चात्पञ्चात्तापकदर्धितः ।
चकार प्रेतकार्याणि मशल्यस्तेन कर्मणा ॥५३॥
विषेढे हरिदासेपि गते काले क्रियत्यपि ।
दुःस्वदान् द्वावपतितोद्गमतुः कतिचिद्भवान् ॥५४॥
त्रिञ्चिच्च मुक्तं कृत्वा जीवोऽभृङ्गावनस्य तु ।
पूर्वमेधो हरिदीमजी बस्वामीत सुलोचनः ॥५५॥
इति प्रारब्धजन्मसंमिहं घृण्यमेधमनेवयोः ।
वैरं प्राणान्तिकं राजनैर्हिकं त्वानुषङ्गिकम् ॥५६॥
भयोपि मरुतोष्टुत्तः सन्नोर्ध्वानयोर्मित्रः ।
वैरैश्चेद्वैतुः स्वैदस्य महत्स्यन्ते कृते ममः ॥५७॥
व्याप्य च दानवैः शक्यं परिष्ठात् रक्षायाः मयः ।
अप्येवमसाधुः शिष्यो गङ्गावतीनिर्मलः ॥५८॥

यमृद्वातिपिनीतत्त्वादावनिस्तेतिवत्तमः ।
 शोषेनुमेकासक्रीणादन्यदा दूषिणेन सः ॥ ५४ ॥
 देगन्दो स्वामिनः छात्वा कठोरहृदयः शशी ।
 अन्तराले पतिञ्चैव ता कीर्णातिस्त्रधेनुकाम् ॥ ५५ ॥
 केशाकेनि सुष्टामुष्टि दग्डादग्निहतयो स्ततः ।
 युद्धं प्रहृष्टते वोरं शशिना चापलिर्हतः ॥ ५६ ॥
 शशीचिरं भवं भ्रान्त्वा दक्षेसो मेघवाहनः ।
 आर्वालिस्तु सप्तस्नान्तस्तदिदं वैरकारणम् ॥ ५७ ॥
 भ्रान्तादान प्रभावेन रंसकोपि गतीं शुभाम् ।
 चक्रस्त्वं च महस्ताजे स्नेहः प्राग्जन्मभूञ्चते ॥ ५८ ॥
 अथ रत्नपतिर्भीमौ निपणस्तलपर्पदि ।
 उच्छायालिङ्गपरभसान्मेघवाहनमब्रवीत् ॥ ५९ ॥
 पुष्करद्वीपभरतक्षेत्रो वेताप्यपर्वते ।
 प्राग्भवे काञ्चनपुरे विद्यद्दंष्ट्रो नृपो भवम् ॥ ६० ॥
 तस्मिन् भवे ममा भूस्त्वं तनयो रतिवत्तमः ।
 अत्यन्तं वल्लभोवत्स साधुदृष्टोसि सम्प्रति ॥ ६१ ॥
 तादेवं संप्रत्यपि मे पुतोसि परिगृह्यताम् ।
 सैन्यं सदीयं त्वदीयमथान्यद्दपि यन्ममः ॥ ६२ ॥
 लवणेदे पयोराशौ दुर्जयोद्य सदामपि ।
 योजनानां सप्तगतीदिक्षु सर्वा सुविस्तृतः ॥ ६३ ॥

राजसद्वीप इत्यस्ति सर्वद्वीपशिरोमणि ।
 तदन्तरे त्रिकूटार्द्रिभूमिनाभो सुमेरुवत् ॥ ७० ॥
 महर्द्धिवलयाकारो योजनानि नवोन्नतः ।
 पञ्चाशतं योजनानि विस्तीर्णोऽस्यतिदुर्गसः ॥ ७१ ॥
 तस्योपरिष्ठान् सौ वर्णप्राकारागृह तोरणा ।
 मया लङ्केतिनाम्ना पूर धुनैर्वास्तिकारिता ॥ ७२ ॥
 पद्योजनानि भूमध्य मतिक्रम्य चिरल्लनी ।
 शुद्धस्फुटिकवप्राङ्गा नानारत्नमलालया ॥ ७३ ॥
 समाद्योजनशतं प्रमाणाप्रवरापुरी ।
 सम पाताललङ्केति विद्यते चातिदुर्गमा ॥ ७४ ॥
 पुरीद्वयमिदं वत्सादत्तत्वं नृपतिर्भव ।
 भवत्वाद्येवते तीर्थनाथदर्शनं जं फलम् ॥ ७५ ॥
 इत्युक्त्वा राजसपतिर्भागिक्यैर्नवसिः द्यतम् ।
 ददौ तस्मै महाहारं सद्योविद्याच राजसोन् ॥ ७६ ॥
 भगवन्त नमस्कृत्य तदैव घनवाहनः ।
 आगत्य राजसद्वीप राजामूललङ्कयो स्तयोः ॥ ७७ ॥
 राजसद्वीपराज्येन राजस्यविद्ययापि च ।
 तदाद्रि तस्य वंगोपि वयो राजसवंगताम् ॥ ७८ ॥
 विश्रुतिता मिववन्नः सुवामेवैकविक्रमः ।
 व्यधत्त नङ्कुयोगाज्यं सुचिरं घनवाहनः ॥ ७९ ॥

समहारक्षसे राज्यं सुधीर्दत्त्वा स्वस्त्रनवे ।
अजितस्वामिपादान्ते परिदृज्य ययौ शिवम् ॥८०॥
सहारक्षा अपि चिरं राज्यं मुक्त्वा खनन्दने ।
देव रक्षसि संस्थाप्य प्रवज्रच ययौ शिवम् ॥८२॥
रक्षो द्वीपाधिपेष्वेवमसंख्येषु गतेषु तु ।
श्रेयांस तीर्थे भूत्कीर्त्तिधवलो राक्षसेश्वरः ॥
तदा च वैताळ्यगिरौ पुरे मेघपुरामिधे ।
विद्याधरनरेन्द्रो भूदतीन्द्रो नामविश्रुतः ॥८३॥
श्रीमत्यां तस्य कान्तायां श्रीकण्ठोनाम नन्दनः ।
देवीति नाम्ना दुहिता चाभूद्देवीवरूपतः ॥८४॥
विद्याधरेन्द्र स्तां पुष्पोत्तरो रत्नपुरेश्वरः ।
सूनोः पद्मोत्तरस्यार्थे ययाचे चारुलोचनम् ॥८५॥
गुणिने श्रीमतेषस्त्रैतामतीन्द्रो ददौ नहि ।
ददौ कीर्त्तिधवलाय किन्तु दैवनियोगतः ॥८६॥
तां कीर्त्तिधवलोढान्तु श्रुत्वा पुष्पोत्तरो नृपः ।
वैरायते स्थातोद्रेण श्रीकण्ठे न च सानदः ॥८७॥
श्रीकण्ठेनैकदाभैरो निर्दृत्तेन व्युदैक्ष्यत ।
पुष्पोत्तरस्य दुहिता पद्मा पद्मे वरूपतः ॥८८॥
मनोभवविकाराब्धि समुल्लासन दुर्दिनम् ।
अन्योन्यसनुरागो भूत्सद्यः श्रीकण्ठपद्मयोः ॥८९॥

तिष्ठतेऽस्मि कुमारी सा श्रीकण्ठायोन्मुखाऽम्बुजा ।
 स्वयम्बरस्त्रजमिवः क्षिपन्तीस्त्रिभुवा दृशा ॥६०॥
 विज्ञाय तदभिप्रायं श्रीकण्ठस्तां स्मरानुरः ।
 आदाय व्योममार्गेण गन्तुं प्रवृत्ते द्रुतम् ॥६१॥
 पद्मां हरति कोपीति पूत्कुर्वन्तिस्त्र चेठिका ।
 पुष्पोत्तरोपि सन्नह्यत्वधावत्सवलो बली ॥६२॥
 श्रीकण्ठोपि द्रुतं कीर्त्तिं धवलं शरणं ययौ ।
 पद्माहरणवृत्तान्तं कथयामास चाखिलम् ॥६३॥
 पुष्पोत्तरोपि तलाशु प्राप सैन्यैर्निरन्तरैः ।
 आशा प्रच्छाद्यन्तर्द्विर्बुगान्त इव सागरः ॥६४॥
 द्रुतेन कीर्त्तिधवलः पुष्पोत्तरमभापतः ।
 अविच्छेद्य प्रयासोयं सुधावः सांपरायिकः ॥६५॥
 कन्याह्नवश्यं दातव्या कस्मैचन तथा यदि ।
 स्वयं दृतोऽसौ श्रीकण्ठस्तदासौ नापराध्यति ॥६६॥
 नतद्वो युज प्रते योद्दुं बुद्धास्वदुहितुर्मनः ।
 कर्तुं यधृवरोहाह कल्पमेवतु सांप्रतम् ॥६७॥
 दृतीमुग्धेन पद्मापि तद्वैवेति व्यजिज्ञपत् ।
 दृतो जया स्वयसवं हृताहं नामुना पुनः ॥६८॥
 इति पुष्पोत्तरं श्रुत्वा गान्तकोपो भवरक्षणत् ।
 प्रायेण विचार चञ्चूनां कोपः सुप्रशमः गतु ॥६९॥

श्रीकण्ठपद्मयोः शक्यैवोत्सवेन महीयसा ।
 उत्था विदाहं प्रययां निजं पृथोत्तरः पुरम् ॥१०॥
 श्रीकण्ठ कीर्त्ति धवलोऽवधीद्वैव तिष्ठयत् ।
 ताण्डगले युष्माकं सयामो विद्विपोऽधुनाः ॥१॥
 अस्मैव राजसद्वीपं व्यादूरेण सकृद्दिशि ।
 विद्यते वानरद्वीपो योजनद्विगतीसितः ॥२॥
 अन्येपि वर्वरकूलसिंहणप्रसुप्ताः सखे ।
 द्वीपा मदीयान्निष्ठन्ति भ्रष्टस्वः खण्डमन्त्रिभाः ॥३॥
 तेषामेकत्रकालापि राजधानीं निधाय भोः ।
 सुप्तभाः स्वाविदूरत्वाद्वियुक्तो मया समम् ॥४॥
 न यदापि द्विप्रदभ्यस्ते भयमस्ति मनागपि ।
 तथाप्यस्मद्विप्रयोगभयान्नो गन्तुं मर्हसि ॥५॥
 सखेऽसिति तेनोक्त स्तद्वियोगातिकातरः ।
 श्रीकण्ठो वानरद्वीपनिवासं प्रत्युपद्यत ॥६॥
 कृत्वाऽधिवानरद्वीपं किष्किन्वाद्रौ महापुरीम् ।
 किष्किन्वानामतद्राजेः तं कीर्त्तिधवलोन्यधात् ॥७॥
 अद्राजीदृश्याम्यत स्तत्र महादेहान्फलाग्निः ।
 भूयं सो वानरान् रम्यान् श्रीकण्ठेऽधिधीपतिः ॥८॥
 तेषाममारिमाघोष्य सैन्यपानाद्य दापयन् ।
 सचक्रुस्तानथान्येपि यथा राजा तथा प्रजाः ॥९॥

चक्रुच्चित्ते वले ध्येवं ध्वजकृत्वादि लक्ष्मसु ।

विद्याधरवानरास्ते तदा प्रभृति कौतुकात् ॥१०॥

वानरद्वीपराज्येन वानरैर्लक्ष्यमि स्तथा ।

वानरा इति कीर्त्यन्ते तथा विद्याधरा अपि ॥११॥

श्रीकण्ठस्य सुतो जज्ञे वज्रकण्ठोभिधानतः ।

सोत्कण्ठासुविशालासु सर्वत्रा कुरुविक्रमः ॥१२॥

नन्दीश्वरेषु श्रीकण्ठोर्वात्तावैगास्वतार्हताम् ।

असरान् गच्छतोऽद्रालोदास्थानीमास्थितो निजाम् ॥

वाजीव ग्रामपदस्थो वाजिनां मार्गं याविनाम् ।

तेषां दिदिपटां सोऽथाऽन्वचालीभक्तितदनः^१ ॥१४॥

विमानं गच्छतस्तस्य स्मृतितं मानुषोत्तरे ।

तरङ्गिणी वेगइव मार्गवर्तिनि पर्वले ॥१५॥

प्राञ्जन्तानि मया तेषु तपोऽन्यं सन्तु ते नमे ।

नन्दीश्वरार्हद्यावायां ना पर्यत मनोरथः ॥१६॥

इति निर्वेदसापन्नः प्राव्राजोत्तद्य एव सः ।

तपस्वीव्रतं तन्ना निदिक्षेत्तमियावच ॥१७॥

श्रीकण्ठतो वज्रकण्ठोऽदिव्यतीतेष्वनेकमः ।

निमुञ्चततीर्षेऽभृद्यतोऽदिवि रथोऽनुपः ॥१८॥

नृणां पूर्वाभाषं तदा सतसृष्टाज्जमेश्वरः ।
 तडित्केश इति नाम्ना जज्ञे स्मृत् तथोरपि ॥२६॥
 अष्टरुदाः तडित्केशः नान्तःपुरवधूजनः ।
 यथा श्रीदत्त मुद्याने वरे नन्दननामनि ॥२७॥
 श्रीरामकौ तडित्केशे कोष्पुत्तीर्य कपिट्टुमात् ।
 श्रीचन्द्रादास्तन्महिष्या विग्निलेख नखैः कुचौ ॥२८॥
 रोषोऽश्वसितकेश स्तं तडित्केशः लवङ्गमम् ।
 जवानैयेन दाणेनाऽनह्यो हि स्त्री पराभवः ॥२९॥
 दाणप्रहारविधुरः किञ्चिद्भवा लवङ्गमः ।
 एकस्य प्रतिमास्यस्य साधोरग्रे पपातसः ॥३०॥
 सोदात्तस्यै नमस्कारं परलोकाध्वशं वलम् ।
 कृत्वा च तत्प्रभावेणाब्धि कुमारो वभूवसः ॥३१॥
 प्राग्जन्मसोऽवधेर्ज्ञात्वाभ्येत्यावं दिष्टं तं मुनिम् ।
 वन्दनीयः सतां साधुह्युपकारी विशेषतः ॥३२॥
 अन्यानपि तडित्केश भटैस्तत्र लवङ्गमान् ।
 हन्यमानात्सपेज्जिष्ट सद्यः कोपेन चा ज्वलत् ॥३३॥
 महालवङ्गरूपाणि विहृत्यानेकशञ्च सः ।
 वर्षं स्तरुशिलाजालै रूपदुद्राव राजसान् ॥३४॥
 ज्ञात्वा दिव्यप्रयोगन्तु तडित्केशरुमुञ्चकैः ।
 आनर्द्धोवाच कोसीति किमुपद्रवसीति च ॥३५॥

ततः सोऽपि कुमारोऽपि शान्तकोपस्तद्वर्चसा ।
 स्ववधञ्च नमस्कारप्रभावञ्च शशंसतम् ॥२६॥
 लङ्केशस्तेन देवेन सहैवोपेत्य तं मुनिम् ।
 इत्यप्रच्छत्यभो वैरहेतुः कः कपिना मन ॥३०॥
 आचख्यो मुनिरप्येवं यावस्त्यां मन्त्रिनन्दनः ।
 दत्तो नाम पुरामूत्तं कास्यामेपतु लुब्धकः ॥३१॥
 त्वमुपात्तपरिव्रजगोन्येद्युर्वाङ्मणसीमगाः ।
 दृष्टोनेनापगकुनमित्याहत्य निपातितः ॥३२॥
 साहेन्द्रकल्पदेवोऽभूच्च्युत्वा चेदिगिहामवः ।
 भ्रात्वा नरकमेपोभूत्कपिस्तद्वैरकारणम् ॥३३॥
 वन्दित्वा तं महासाधुमसानान्योपकारिणम् ।
 अनुज्ञाप्य च लङ्केशं सोऽयदेवस्तिरोदधे ॥३४॥
 तदाकर्ण्य तडित्केशः सुकेशे तनये निजम् ।
 राज्यं न्यय्य प्रवव्राज वव्राज च परं पदम् ॥३५॥
 किष्किन्ध्या राजप्रसाधाय पुत्रे किष्किन्ध्यानामनि ।
 दीक्षां घनोदधिरथोऽप्यादाये नायनिर्दतिम् ॥३६॥
 इत्युच्चैतद्व्यगिर्गो नगरे रथनूपरे ।
 अमृच्छदानीमगनि वेगो विद्याधरेऽश्वरः ॥३७॥
 तस्यापि मनुर्विजयमिंह इत्यभवज्जयो ।
 विदुहेगो दिनायकृतहोर्दमंडविवा परा ॥३८॥

गिरौ तत्रैव चादित्यपुरे मन्दिरमाल्यभूत् ।
 विद्याधरनृपस्य श्रीमालेति च कन्यका ॥३६॥
 तस्या सद्यस्वरे तेना ह्यताविद्याधरेश्वराः ।
 ज्योतिषोवाधिविमानमधिमञ्चमुपाविशन् ॥४०॥
 कप्यमानान् प्रतीक्षार्थी तान् विद्याधरपुङ्गवान् ।
 पम्पमृदुष्या श्रीमालाकल्याहजानिवाभसा ॥४१॥
 अन्यविद्याधरान् सर्वानतिक्रम्य क्रमेण सा ।
 गत्वा चतस्रे किष्किन्धे जाह्नवीवपयोनिधौ ॥४२॥
 तस्य कंठे निक्षिप्ते श्रीमाला वरमालिकाम् ।
 भविष्यदोल्लता श्लेषसत्यं कारसिवानयम् ॥४३॥
 एतैर्विजयसिंहेभ्य सिंहवत्प्रियसाहसः ।
 बृकुटीभीषणमुखः सरोपमिदमभ्यधात् ॥४४॥
 निर्वासितापुराप्येते सदा दुर्नयकारिणः ।
 वैताय्यराजधानीतः सुराजरादिवदस्यवः ॥४५॥
 तत्केनाम इहा नीता दुर्नीता कुलपांशुना ।
 न दद्या पुनरावृत्तैरनिहन्त्येतान् पशुनिव ॥४६॥
 इत्युदीर्य महावीर्यं समुत्थाय यमोपसः ।
 चचालकिष्किन्धिनृपवधावायुधमुत्क्षिपन् ॥४७॥
 किष्किन्धिनः सुकेशाद्या अन्ये विजयसिंहतः ।
 रणायोत्तस्थिरे विद्याधराः पौरुषदुर्दराः ॥४८॥

दन्तादन्तिप्रवृत्ते सै रत्स्फुलिङ्गीलताम्बरः ।
 कुन्ताकुन्तिमिलत्सादी शराशरिमिलद्रुधी ॥४६॥
 खड्गाखड्गापतत्पत्ति रसृक्यं किलभूतलः ।
 राणस्ततः प्रवृत्ते कल्पान्त इव दारुणः ॥५०॥ युग्मं ॥
 चिरं यद्वाधवाणेन किष्किन्धवरजोऽन्धकः ।
 शिरोविजयसिंहस्यापातयत्फलवत्तरोः ॥५१॥
 नेसुञ्च विजयसिंहगृह्याविद्याधरेश्वराः ।
 निन्नाथानां कुतः शौर्यं हतं सैन्यं ह्यनावकम् ॥५२॥
 यीमालां समुपादाय जयश्रियमिवाङ्गिनीम् ।
 यथादुत्पत्यकिष्किन्धः किष्किन्धां सपरिच्छदः ॥५३॥
 श्रुत्वा पुत्रवधोदन्तमकाण्डाशनि पातवत् ।
 वेगेनागनिवेगोगाद्रधिकिष्किन्धिपर्श्वतम् ॥५४॥
 किष्किन्धां नगरीं सैन्यैः सचावेष्टदनेकशः ।
 महाद्वीपस्थलीं द्वीपवतीपर इवास्त्रुभिः ॥५५॥
 गुह्याया इव पञ्चास्यो योडुकामौ महान्धकौ ।
 वीरो मुक्रेगकिष्किन्धोकिष्किन्धायानिरीयतुः ॥५६॥
 ततः सर्वाभिसारेण गनिवेगोऽन्धर्मर्षणः ।
 योडुं प्रवृत्ते वीर स्तृणवदगणयःपरान् ॥५७॥
 ततो विजयसिंहभ सिंहस्याजिसुमेऽच्छदत् ।
 शिरोऽन्धकस्य रोषान्धाऽगनिवेगो महाभुजः ॥५८॥

ततो वानरसैन्यानि मदेन्यानि दिग्गोदिग्म् ।
 पयनास्क्रान्तितास्तोत्र पटलानीवदुद्रुः ॥५६॥
 जगत्पुण्ड्रनीवारां लङ्काकिष्किन्धनायकौ ।
 प्रतापलङ्का ययतु' द्वाप्यपायोपसधरान् ॥६०॥
 निहतलततारसाराधरसिवद्विपः ।
 प्रगात्तक्रोप्रः ससधुद्रयनूपुरपादिवः ॥६१॥
 सुदित्तोपैरिनिर्घातान्निर्घातं नामखेचरम् ।
 लराजस्थापनाचार्यो लङ्काराज्येन्यवेशयत् ॥६२॥
 ततो निष्टत्ववैताण्यै सुपुरे रघनूपुरे ।
 अजरेन्द्रेऽजरावत्यासिवाजादशनिर्नृपः ॥५३॥
 अन्येद्युर्जातसज्वेगोऽननिवेशनृपः स्वयम् ।
 सडदारेसुते राज्यं न्यख दीक्षासुपाददौ ॥६४॥
 पुर्यां प्रतापलङ्कायां सुकेशस्यापि स्तनवः ।
 इन्द्राग्यासभवत्यात्मीसुसाली मात्यवानिति ॥६५॥
 श्रीमालायां च किष्किन्धे द्वौ वभूवतु रात्मजौ ।
 नान्नादित्यरजाज्जरजाञ्चेति महाशुजौ ॥६६॥
 अपरेद्यच्च किष्किन्ध्विः सुमेरोशान्वतार्हताम् ।
 यात्रा कृत्वा निष्टतः सन्नपश्यन् सधुपर्वतम् ॥६७॥
 किष्किन्धेर्विष्वगुद्याने तत्र मेराविवापरे ।
 मनोरमे मनोरन्तु' विश्रयामाधिकाधिकम् ॥६८॥

निधायकिष्किन्धपुरं तस्योपरिपराक्रमी ।
 न्यवासीत्सपरीवारः कैलाश इव यत्तराट् ॥ ६६ ॥
 पुत्रास्तेपि सुकेशस्य राजंश्चुत्वारिनिर्हृतम् ।
 क्रुधा त्रयोऽग्नय इव जज्वलु वीर्यशालिनः ॥ ७० ॥
 ते समागत्य लङ्कायां निर्घातं खेचरं रणे ।
 न्यगृह्णन् मृत्यवेहिस्या द्वीरैर्वरं चिरादपि ॥ ७१ ॥
 ततश्च पुर्यां लङ्कायां राजा माली तदा भवत् ।
 राज्ञसद्वीपमुख्यानां द्वीपानामेकशासिता ॥ ७२ ॥
 इतश्च वैताळ्यगिरौ नगरे रथनूपुरे ।
 सहस्रारनरेन्द्रस्याशनिवेगाङ्गजन्मनः ॥ ७३ ॥
 भार्यायाश्चित्तमुन्दर्या गर्भे कश्चित्सुरोत्तमः ।
 प्रच्युत्यावातरत्सद्योदृष्टे सस्वप्नमङ्गले ॥ ७४ ॥ युग्मं ॥
 काले च दोहदस्तस्याः शक्रसम्भोगलक्षणः ।
 दुष्पूरोदुर्वचश्चाभू देहदौर्वल्यकारणम् ॥ ७५ ॥
 निर्वन्धेन तु साष्टया कथञ्चिदपिदोहदम् ।
 कथयामासतं प्रत्ये लज्जावनमदानना ॥ ७६ ॥
 सहस्रारः सहस्राक्ष रूपं निर्मायविद्यया ।
 सहस्राक्ष इतिज्ञातः पूरयामासदोहदम् ॥ ७७ ॥
 अस्तुत समये सूनु मनूनभुजविक्रमम् ।
 इन्द्र इत्युक्तनामानमिन्द्रसम्भोगदोहदात् ॥ ७८ ॥

सम्प्राप्त यौवनायास्त्रै विद्याविनयशीलता ।
ददौ राज्यं सहस्रारः स्वयं धर्मरतोभवत् ॥७६॥
सर्वान् ससाधयामास विद्याधरनरेश्वरान् ।
इन्द्रमन्यञ्च समभूदिन्द्रदोहदजन्मतः ॥८०॥
दिक्पालां चतुरञ्चक्रैः ससानी कान्यनीकपात् ।
तिस्रः परिषदो वज्रमस्त्रमैरावणं द्विपम् ॥८१॥
रम्भादिका वारवधूर्मन्त्रिणञ्च वृहस्पतिम् ।
नैगमेपिसमाख्यञ्च पत्न्यनीकस्य नायकम् ॥८२॥ युष्मन्
एवं विद्याधरैरिन्द्रपरिवाराभिधाधरैः ।
इन्द्रोहमेवेतिधिया सोऽखण्डं राजग्रमन्वसात् ॥८३॥
साकरध्वजिरादित्यकीर्तिकुक्षिसमुद्भवः ।
तत्रामत्सोमदिक्पालः प्राच्यां ज्योतिःपुरेश्वरः ॥८४॥
वरुणामेघरथयोः पुत्रः पश्चिमदिक्पतिः ।
वभूववरुणो विद्याधरो मेघपुरेश्वरः ॥८५॥
तनयः सूरकनकावल्योरुत्तरदिक्पतिः ।
कुबेर इति विख्यातोभूक्त्वाञ्च न पुरेश्वरः ॥८६॥
कालाम्बि श्रीप्रभास्तनु किष्किन्ध नगराधिपः ।
अभूदप्राच्यां दिक्पालो यम इत्यभिधानतः ॥८७॥
विद्याधरेन्द्रमिन्द्रतमिन्द्रोहमितिसानिनम् ।
गन्धेभोऽन्यमिभमिव नसे हेमालिभूपतिः ॥८८॥

आद्यभिश्च नन्विभिश्च भित्तैश्चाततानिहमे ।
 सत चालेश्चतदाथ मान्वा मन्वादिः द्योभ्यताम् ॥ २२ ॥
 सिंहादिपान्त सन्धिषु गान्धर्वप्रभादिभिः ।
 दानैः प्रचेत् । येन्येऽपिगचो गीताः सगानरा ॥ २३ ॥
 रिष्टा. गगाः फेनवद्वा साजसाश्च गान्धिरे ।
 टङ्गिणस्या अपि फले तेषां वा सदापान्तिः ॥ २४ ॥
 अन्यान्यप्यमनुजानि दर्निशितासि चा भवत् ।
 सानी सुनालिगायानिप्रचाराच्च गुमेधना ॥ २५ ॥
 अवज्ञायवचनप्य सानीटोर्वल्लगवित ।
 जगाम वैताड्यगिराविन्द्रसाह्वान्त चाजये ॥ २६ ॥
 इन्द्रोष्यैरावगास्त्वष्टः पाणिनोक्तान्तदन्पनिस् ।
 सेनानाथैर्नैगमेपि प्रसुखैः परिवारितः ॥ २७ ॥
 सौमाद्यैर्लोकापालैश्च विविधायुधधारिभिः ।
 विद्याधरभटैश्चान्यै रणजेतसुपायवौ ॥ २८ ॥ युष्मन् ॥
 इन्द्रराक्षससैन्यानां सस्त्रोऽभूत्परस्परम् ।
 तडिन्निभास्त्र भीष्माणानन्धोदानासिवास्वरे ॥ २९ ॥
 निपेतुः स्यन्दनाः क्वापि शिखराशीवभूष्टताम् ।
 पलायं तगजाः क्वापि वातोद्भूता इवास्तुदाः ॥ ३० ॥
 पेतुर्भटानां सूर्धानोराज्जगङ्गाप्रदाः क्वचित् ।
 कृतैकपादा क्वाप्यश्वाञ्जेलुः सन्दानता इव ॥ ३१ ॥

अमर्षादिन्द्रसैन्येन मालिसैन्यमभजतत् ।
 बलवानपि किं कुर्यात् प्राप्तः केशरिणाकरी ॥ ६६ ॥
 अथ रत्नं पतिर्माली सुमालिप्रमुखैर्ततः ।
 सयूथ इव बन्धैः ससंरन्धोऽभ्यधावत ॥ २०० ॥
 गदामुद्गरनाराचैः करकैरिव वारिदः ।
 उपदुद्रावेन्द्रचमूं सवीर्यद्रविणेच्चरः ॥ १ ॥
 सलोकपालः सानीकः सानीकपतिश्चक्रकैः ।
 द्रंद्रोप्यैरावणाखुदोडुढौके रणकर्मणा ॥ २ ॥
 स इन्द्रो मालिना लोकपालप्रभृतयः पुनः ।
 सुमालिप्रमुखैः सार्द्धं योद्धुमारेभिरे भटाः ॥ ३ ॥
 तेषां चिरमभूद्युद्धं प्राणसंशयकन्धिधः ।
 जयाभिप्रायिणां प्रायः प्राणाहि तृणसन्निभाः ॥ ४ ॥
 इन्द्रोद्रागधनिर्दम्भरणो दन्धोलिनावधीत् ।
 विद्युते वासुदेगोधां मालिनं वीर्यमालिनम् ॥ ५ ॥
 हृतेमालि निवित्नेस्त्रराजसावानराच्चते ।
 सुमाल्यधिष्ठिताश्चेयुर्लङ्कां पातालवर्तिनीम् ॥ ६ ॥
 विश्वः सूनवेसद्यः कौशिकाकुक्षिजन्मने ।
 लङ्कां वैश्रवणाऽयादादिन्द्रः स्वञ्च पुरं ययौ ॥ ७ ॥
 पुर्या पाताललङ्कायां तिष्ठतश्च सुमालिनः ।
 प्रीतिसत्यां सधर्मिण्यां जज्ञेरत्नश्रवा सुतः ॥ ८ ॥

संप्राप्तयौवनो रत्न श्रवा रम्य मथान्यदा ।
 जगाम कुसुमोद्यानं विद्यासाधनहेतवे ॥६॥
 तत्रैकत्र रहस्थाने सोऽक्षमालाधरो जपन् ।
 नास्ताग्रन्यस्त दृक्ततस्या बालेखित इव स्थिरः ॥१०॥
 इत्यञ्च तस्युपे तस्मैकापि तस्थौ समीपतः ।
 विद्याधार्यं न विद्याङ्गी कुमारी पितृशासनात् ॥११॥
 तदानीञ्च महाविद्या नान्ना मानवसुन्दरी ।
 अस्मिन्सिद्धातवेत्युच्चै रत्नश्रवसमभ्यधात् ॥१२॥
 रत्नश्रवाः सिद्धविद्यो जपमालां मुमोच च ।
 द्दर्शं च पुरस्यां त्वां विद्याधरकुमारिकाम् ॥१३॥
 इहागाद्धेतुना केन कस्यवा कासिवेति च ।
 रत्नश्रवा बभाषेतां साप्येवं प्रत्यभाषत ॥१४॥
 अनेक कौतुकागारे पुरे कौतुकमङ्गले ।
 विद्याधरपतिव्योम विन्दुर्नामास्ति विश्रुतः ॥१५॥
 तस्यास्ति ज्यायसी पुत्री कौशिका नाम मेखसा ।
 ऊढा वक्षपुरेणेन राज्ञाविश्रवसा तु सा ॥१६॥
 तस्या वैश्रवणो नाम वभूव तनयो नवी ।
 गच्छं करोति लङ्कायां योधुनागक्रगामनात् ॥१७॥
 अहन्तु कैकयी नाम कौसिकायाः कमीयमी ।
 नैमित्तिकगिरा पिता त्ता तुभ्यमिहागमम् ॥१८॥

ष्याहृतवन्द्यस्तद्वैवो पचे मेतां सुमालिभूः ।
 पुष्पान्तकं पुरं न्यस्य चाऽस्यात् क्रीडं स्तया सह ॥१६॥
 चन्ददा कंकनी स्वप्ने विगन्तं स्वसुप्ते निशि ।
 कुम्भिकुम्भस्यन्तीभेद प्रनक्तं सिंहमैजत ॥२०॥
 तथा तं स्वप्रमाख्यातं व्याख्यादृत्नश्रवाः प्रगे ।
 स्वच्छस्ते विन्वशौगडीरोमविष्यति महाभुजः ॥२१॥
 तस्मादेनतरं स्वप्राञ्चैत्यपूजां चकार सा ।
 वभारच महासारं गर्भं रत्नश्रवः प्रिया ॥२२॥
 तस्य गर्भस्य सधूतेः प्रमृत्यऽत्यन्त निष्ठुरा ।
 वागी वभूवाकैकस्या दृढञ्चाङ्गं जितश्रमम् ॥२३॥
 दर्पणे विद्यमानेपि सा पङ्केप्रश्न दाननम् ।
 आक्षां दातुमभिप्रैपीत्पुरराज्येष्यशङ्कितम् ॥२४॥
 विनापिहेतुं ऊङ्कारमुखरं सादधौमुखम् ।
 अनामयञ्च मूर्ध्नि कथंचिन्न गुरुष्वपि ॥२५॥
 विद्विषां मूर्ध्नि सुचिरं पादं दातुमित्येष सा ।
 इत्यादिदारुणान् मावान् दध्नेगर्भं प्रभावतः ॥२६॥
 प्रतिपक्षासनेात्कंपं कुर्वाण स्तनयस्तथा ।
 सोधिकः द्वादशसमा सहस्रायुरजन्यतः ॥२७॥
 उदत्तत्सृ तिकातप्लेष ल्यौजाः कं प्रयन्महीम् ।
 उत्तानश्रवउद्दामपादकोकनदोऽथ सः ॥२८॥

दिपाक विगते काले पुनश्चास्तकैकसी ।

पुत्रं विभीषणं नाम्ना मशाङ्कस्वप्नस्रचितम् ॥३६॥

माघपोडमधनुः मनुजतास्तैवचोद्यहर्निशं सुतातथा ।
रेसिरे गतसयायघानुचं क्रीडवाद्यवसोऽनुरूपया ॥०

इत्याचार्य श्रीहेमचन्द्रविरचिते तिपट्टिशलाका

पुरुषचरिते महाकाव्ये सप्तमे पर्वणिराजस

वंशवानरवंशोत्पत्तिरावणजन्मवर्णनो नाम

प्रथमः सर्गः ।

—०००—

द्वितीयः सर्गः ।

अथान्तेद्युर्दृशसुखः सानुजोऽपश्यदम्बरे ।

विमानारूढभायान्तामृहं वैश्रवणं नृपम् ॥१॥

कोचमत्यनुयुक्तं तं तेन ज्ञाता ब्रवीदिति ।

कौशिक्याया मम ज्येष्ठभगिन्या ह्येष नन्दनः ॥२॥

विश्रवोनामधेयस्य विद्याधरपतेः सुतः ।

सर्वविद्याधरेन्द्रस्येन्द्रस्याग्रभटो ह्ययम् ॥३॥

भवत्पितामहजेष्ठं हन्वेन्द्रोमालिनं रणे ।

सङ्घां स राजसद्वीपा ददावस्मै च नः पुरीम् ॥४॥

अज्ञातपूर्विणा लङ्काराजं सोढं द्विषामिदम् ।
 दशास्येन प्रसुप्तेन सिंहेनेवैभगर्जितम् ॥ १५ ॥
 आस्तामार्या दशग्रीवः परानतिभटानपि ।
 अप्यार्यकुम्भकर्णोयं निःश्रेणी कर्तुमीश्वरः ॥ १६ ॥
 अस्त्रार्यकुम्भकर्णोऽपि तदादेशात्करोव्यहम् ।
 द्विषामकाण्डे संहारं मातः पातः पवेरिवः ॥ १७ ॥
 अथोचे रावणोऽप्येवं दशनैरधरं दशनम् ।
 त्वं वज्रकाठिनाऽख्यंऽन्वयद्दुःशल्यमधाञ्चिरम् ॥ १८ ॥
 अप्येकवाङ्मस्यास्तातान् हन्यामिन्द्रादिकान् द्विपः ।
 शस्त्रशस्त्रिकथाप्यस्तु वस्तुतस्ते त्वं हिमे ॥ १९ ॥
 दोर्वीर्येणापि निर्जेन्तुं यद्यप्यलमहं परान् ।
 तथापि हि प्रयोक्तव्या विद्याशक्तिः क्रमागताः ॥ २० ॥
 तद्विद्याः साधयविष्यामि निरवद्याः समन्ततः ।
 अनुजानीहि यास्यामि तत्सिद्धेसानुजोऽप्यहम् ॥ २१ ॥
 एवमुक्त्वा नमस्कृत्य पितरौ सानुजोऽपि सः ।
 ताभ्यां च चुस्वितो सूर्भि भीमारण्यमुपाययौ ॥ २२ ॥
 शयानः शयुनिन्वास कम्पमानान्तिकद्रुमम् ।
 दृप्तशार्दूल लाङ्गूलाच्छोटस्फोटितमृतलम् ॥ २३ ॥
 अस्तोकघ्नक घूत्कारघोर मूर्खहगह्वरम् ।
 नृत्यद्भूतपदाघात पतङ्गिरि तटोपणम् ॥ २४ ॥

भवङ्करं दिविपदास्येकं पदमापदाम् ।
 भ्रातृभ्यां सञ्चितस्ताभ्यां तदरुणं विवेशमः ॥२५॥ वि०
 ते जटासुगुटान्मूर्ध्नि धारयंतस्तपस्विवत् ।
 अजस्रवधरा नाशावंशाग्रन्यस्तदृष्टयः ॥२६॥
 श्वेतांशुकमृतोयामद्वितयेन वयोपि हि ।
 सर्वकामप्रदामष्टाक्षरां विद्यामसाधयन् ॥२७॥
 दशकोटीसहस्राणि जपौ यस्य फलप्रदः ।
 आरेभिरे ते जपितुं तं मन्त्रं षोडशाक्षराम् ॥२८॥
 तदाश्वनादृतो नाम जम्बूद्वीपपतिः सुरः ।
 सान्तःपुरं क्रीडनाय तत्रायातो ददर्शतान् ॥२९॥
 विद्यासाधनविज्ञाय तेषां यत्राधिपः स तु ।
 अनुकूलोपसर्गायप्रजिघाय स्वयोपितः ॥३०॥
 तेषां क्षोभार्थमायाता स्तद्रूपै रतिसुन्दरैः ।
 ताः क्षोभं स्वयमेवेयुर्विस्मृतस्त्वामिशासनाः ॥३१॥
 निर्विकारान् स्थिराकारां सुष्णीकानवलोक्यतान् ।
 अक्षलिसस्तरवेशविवशा स्ता वभापिरे ॥३२॥
 भो भो ध्यानजडा यूयं यत्रतः पश्यताग्रतः ।
 देव्योपि च वशीभूताः का वः सिद्धिरतः परा ॥३३॥
 किं विद्यासिद्धये यत्रस्तुल्लेखेनामुनाहतम् ।
 किं करिष्यथ विद्याभिर्देव्यः सिद्धा वयं हि वः ॥३४॥

रमध्वं स्वैरमस्त्राभिस्त्रयाणां जगतामपि ।
 रम्य रम्य प्रदेशेषु सुरदेश्या यथारुचि ॥ ३५ ॥
 सकामसिति जल्पन्त्योऽनल्पधैर्येषु तेषु ताः ।
 विलक्षाजज्ञिरे यक्षा स्तालिकानैकहस्तिका ॥ ३६ ॥
 जम्बूद्वीपपति र्यक्ष स्ततस्तानऽब्रवीदिति ।
 मुग्धैः किमेतदारब्धं युष्माभिः कष्टचेष्टितम् ॥ ३७ ॥
 मन्ये पापशिडना केनाप्यकारुडे नृत्यहेतवे ।
 पापशुद्धं शिञ्जितायूयमनाग्नेन दुरात्मनी ॥ ३८ ॥
 यातयाताधुनाप्येनं मुक्त्वा ध्यानदुराग्रहम् ।
 ब्रूताहमपि यच्छामि वाञ्छितं वः कृपापरः ॥ ३९ ॥
 इत्युक्तेपि हि तुष्णीकां स्तान् क्रुद्धः सोऽब्रवीदिति ।
 मुक्त्वा प्रत्यक्षदेवं मां किमन्यं ध्यायथाऽपरम् ॥ ४० ॥
 इति सक्रूरवाग्यक्षस्तत्परिचो भहेतवे ।
 मूसंज्ञायासमादिक्षत् किं कारान् वानमन्तरान् ॥
 ततः किलकलाराप्रकारिणो बद्धरूपिणः ।
 उत्पाद्यगिरिगृङ्गाणि तदग्रे केपिचिच्चिपुः ॥ ४१ ॥
 चन्दनद्रुमवत्सर्पी भूयतान् केष्वेष्टयन् ।
 सिंहीभूयपुरस्तेपां पूञ्चक्रुः केपिदारुणम् ॥ ४२ ॥
 अथमल्ल टकव्याघ्रविडालादि वपुर्धृतः ।
 चक्रुर्विभीषिकां केचिन्नाक्षुभ्यं स्ते तथापिहि ॥ ४३ ॥

कैकसीं रत्नश्रवसंजासिं चन्द्रनखाञ्च ते ।

विकृत्यवद्दाय पुरस्तेपां सपदि चिन्निपुः ॥४५॥

रत्नश्रवः प्रभृतयस्ते च मायामया स्तदा ।

उदयश्रुनयना एवं चक्रं दुःकरणस्वरम् ॥४६॥

वयं हन्यामहेवधातिर्यञ्चो लुब्धकैरिव ।

एभिर्गतष्टणैः कैश्चिद् युष्माकं पश्यता सपि ॥४७॥

उत्तिष्ठोत्तिष्ठ वत्सत्वं त्रायस्व दशकन्धर ।

एकान्तभक्तस्तादृक् त्वमस्मात्कथमुपेक्षसे ॥४८॥

यो वलोऽपि महाहारं तं कण्ठेविन्यधास्वयम् ।

तस्य वाञ्छवलं काऽद्य का ङ्ङ्कारञ्च ते गतः ॥४९॥

कुम्भकर्णत्वमपि नो नाकर्णयसि किं वचः ।

यदैव मस्मान् दीनास्यानुदासीन इवैक्षसे ॥५०॥

विभीषणक्षणमपि न भक्तिविमुखोभवः ।

किं परावर्त्तित इव दुष्टदैवेन सम्प्रति ॥५१॥

विलपत्स्वपितेष्वेव नचेलु स्ते समाधितः ।

ततस्तदग्रे तन्मौलींश्चिच्छिदुर्यक्षकिङ्कराः ॥५२॥

अपश्यन्त इवाग्रस्तमपितर्कर्मदाकरणम् ।

नमनागप्ययुः क्षोभं ते ध्यानाधीनचेतसः ॥५३॥

रावणाग्रे पातयं स्ते मौली तदनुजन्मनोः ।

दशग्रीवस्य मूर्ध्नि तयोरग्रे तु मायया ॥५४॥

किञ्चिच्चक्षुभतुकोपात् कुम्भकर्णविभीषणौ ।
 युत्तमक्तिस्तत्र हेतुर्न पुनः स्वल्पसत्वता ॥५५॥
 रावणः परसार्धञ्च स्तमनर्थमचिन्तयन् ।
 विशिष्टध्याननिष्ठोऽभूद्गिरीन्द्र इव निश्चलः ॥५६॥
 साधुनाध्वित्यभूद्वाणी गीर्वाणानामऽघास्वरे ।
 ते च द्रुतसुपासर्ष्वञ्चकिता यत्तकिङ्कराः ॥५७॥
 ईदृशचक्रवर्तिन्य इति जल्पन्त उष्टकैः ।
 विद्याः सत्सहस्रमध्येयुर्दशास्यं द्योतिताम्बराम् ॥५८॥
 प्रज्ञत्तीरोहिणी गौरीगान्धारी च तथा परा ।
 नभःसञ्चारिणी कामदायिनी कामगर्त्रिणी ॥५९॥
 अग्निमा लविमा ऽन्नोभ्या मनस्तंभनकारिणी ।
 सुविधानातपोरूपा दहनीविपुलोदरी ॥६०॥
 शुभप्रदा रजोरूपा दिनरात्रिविधायिनी ।
 वज्रोदरी समाकृष्टिरदर्शन्यजरामहा ॥६१॥
 अनलस्तम्भनी तोयस्तम्भनी गिरिदामणी ।
 अवलोकनी तु वह्निर्द्वाराधीरा भुजङ्गिनी ॥६२॥
 चारणी भुवनावध्या दारणी सद्नाशिनी ।
 भास्करोरूपसम्पन्तीरोशानी विजयाजया ॥६३॥
 वर्डनीमोचनी चैव वाराहीकुटिलाकृतिः ।
 चित्तोद्भवकरीशान्तिः कौवेरी वशकारिणी ॥६४॥

योगेश्वरीवन्देत्साक्षात् चण्डास्मात् प्रधर्षिणी ।
 दुर्निवाराजगत्कर्मकारिणी भानुमालिनी ॥६५॥
 एवमाद्या महाविद्याः पुरासुकृतकर्मणा ।
 स्वल्पैरेवदिनैः सिद्धाद्दशास्यस्य महात्मनः ॥६६॥ अष्टभि
 सस्यद्वि कृष्णगीसर्वाहारिणी व्योमगामिनी ।
 इन्द्राणीति पञ्चविद्य कृष्णकर्णस्य चासिधन् ॥६७॥
 सिद्धार्थाय बुद्धमनी निर्यावाता स्वगामिनी ।
 विद्याश्चतस्रः संसिद्धाः कुन्दाकर्णानुजन्मनः ॥६८॥
 जम्बूद्वीपपतिः सोपि जमयामा सरावणम् ।
 महतासपराधेहि प्रणिपातः प्रतिक्रियाः ॥६९॥
 सयज्ञोक्त तत्रैव रावणस्य कृते कृती ।
 स्वयं प्रभं पुरं विघ्न प्रायश्चित्तचिकीरिव ॥७०॥
 विद्यासिद्धिं तु ता तेषां श्रुत्वा तौ पितरौ स्वसा ।
 वन्धवञ्चाय वृक्त स्तत्र प्रतिपत्तिञ्चतैः कृताः ॥७१॥
 पितीर्द्दशां सुधावृष्टिं बधूनामैकमुत्सवम् ।
 जनयन्तः सुखं तस्युर्ध्वीतरन्ते त्रयोपेहि ॥७२॥
 उपावासैरथोपङ्भि चन्द्रहासमसिम्बरम् ।
 दशास्याः साधयामासौपयिकं साधने दिशाम् ॥७३॥
 इतश्च वैताण्यगिरौ दक्षिणश्रेणिसूपणे ।
 पुरेभूत्सुगसङ्गीते सयो विद्याधरेश्वर ॥७४॥

तस्य हेमवतीनाम गुणानां धामगेहिनी ।
 तत्कुञ्चिजन्मा दुहितानाम्नामन्दोदरीत्यऽभूत् ॥ ७५ ॥
 तां प्राप्तयौवनां प्रेक्ष्य तद्वरार्थी व्यचिन्तयत् ।
 विद्याधरकुमारणां यवराजोगुणागुणान् ॥ ७६ ॥
 अनुरूपमपस्यञ्च वरं मयः नरेश्वरः ।
 यावद्विपादमग्नो स्यात्तावन्नन्त्रेव सव्रवीत् ॥ ७७ ॥
 स्वामिन्माविपादकिञ्चिदस्यस्या उचितोवरः ।
 रत्नश्रवः सुतोदोष्मान् रूपवाञ्च दशाननः ॥ ७८ ॥
 सिद्धविद्यासहस्रस्याऽकस्मितस्य सुरैरपि ।
 विद्याधरेषु नास्यान्ति तुल्योनेरोरिवाद्रिषु ॥ ७९ ॥
 एव मेतदिति प्रोच्य मयो हर्षमहामनाः ।
 सवात्सवः ससैन्यञ्च सान्तःपुरुपरिच्छदः ॥ ८० ॥
 मन्दोदरी सुपादावप्रदातुं दशमौलये ।
 पुरुषैर्ज्ञापयित्वा स्वस्वयं प्रमुपुरुं ययौ ॥ ८१ ॥
 सुमालिप्रसुखाल्लल गोत्रब्रूद्वा महाशया ।
 मन्दोदरीदशाख्याय ग्रहीतुं प्रतिपेदिरे ॥ ८२ ॥
 विवाहं कारयामासु स्तयोरथ शुभे दिने ।
 वैवाहिका सुमाल्याद्यामयप्रभृतयश्च ते ॥ ८३ ॥
 ययुर्मयाद्याः स्वपुरुं कृतोद्वाहमहेत्सवाः ।
 रावणोपि चिररेसे रमणीवरया तथा ॥ ८४ ॥

रावणः क्रीडयान्येद्यु र्ययौ मेघरव' गिरिम् ।
 उत्पक्षमिव पार्श्वीवलखिभिर्मवमरुडलैः ॥८५॥
 सरस्य पश्यन्महांती स्तन खेचरकन्यकाः ।
 पट्सहस्रान् सोऽश्वर स इव क्षीरसरस्वति ॥८६॥
 पद्मिन्य इव सार्त्तगुडं स्मेरलोचनपङ्कजाः ।
 नायीवन्त्यः सानुरागा स्तमीक्षां चक्रिरेऽथताः ॥८७॥
 सद्योप्यपाख्यमन्दाख्य ममन्दस्मरपीडिता ।
 भर्त्तानस्त्वन्मवैवन्ताः प्रार्थयां चक्रिरे स्वयम् ॥८८॥
 तल पद्मावतीसर्व श्रीसुरसुन्दरोद्भवा ।
 मनेवेगाबुधसुता चान्याशौ कलताभिधा ॥८९॥
 अन्वाविद्यत्प्रभानाम सुता कनकसंध्ययोः ।
 एवमन्या अपि जगत्प्रख्यातान्वयसम्भवाः ॥९०॥
 ताः सरागाः सरागेण दग्धश्रीवेन कन्यकाः ।
 गान्धर्वेन विवाहेन सर्वा अप्युपये सिरे ॥९१॥
 तत्सौ विदा क्षत्पितृणा सिदमेत्य व्यलिङ्गपन् ।
 कोष्येप ऽकन्यायौष्माकीः परिणीयाद्य गच्छति ॥९२॥
 ममं तत्पितृभिर्वित्याधरैरमरमुन्दरः ।
 क्रुदोन्वधावद्रमनाजिवांसुर्दगकन्वरः ॥९३॥
 जघोटा क्षा दग्धश्रीवमक्षः प्रलतिक्रातराः ।
 स्वहितं प्रेरय स्तसिन्विमानं सार्विनम्वयः ॥९४॥

अथ मन्दोदरीदे वी देवेन्द्रसमते जमम् ।
 पुत्रमिन्द्रजितं नाम सुपुत्रेऽद्भुतविक्रमम् ॥५॥
 कियत्यपि गते काले द्वितीयमपि नन्दनम् ।
 मेघवन्नयनानन्दं सुपुत्रे मेघवाचनम् ॥६॥
 आकर्ण्यपितृवैरं तत्कुम्भकर्णविभीषणौ ।
 धनदाधिष्ठितां लङ्कां सुपदुद्रवतुः सदा ॥७॥
 दूतेन धनदेऽथैव सवोचत् सुमानिनम् ।
 निजौ शाधिगिशूहन्त रावणावरजाविमौ ॥८॥
 खान्यशक्ती नजानीतौ दुर्मदौ वीरमानिनौ ।
 एतौ पाताललङ्कास्यौ भेकौ कूपोज्जवाविव ॥९॥
 अस्मत्पूर्वामवस्कन्दं ददाते क्लृप्तकर्मणा ।
 जितक्रासितया सत्तौ मया चिरसुपेक्षितौ ॥१०॥
 नचेच्छिन्नयसि क्षुद्र तदिमौ मालिवर्त्मना ।
 त्वया सहैव नेष्यामि त्वां वेत्स्यस्मद्वलं नतु ॥११॥
 इत्युक्तौ रावणं क्रुद्धोऽभ्यधादिति महासनाः ।
 अरेक एष धनदः करदो यः परस्य हि ॥१२॥
 अन्यस्य शासनाल्लङ्कां यः शास्त्रैर्व्यं वदन् स किम् ।
 नलज्जा ते स्वात्मनोपि तस्य धार्ष्ट्यमहो महत् ॥१३॥
 दूतोऽसीति न हन्मि त्वां याहीति दशमूलिना ।
 विसृष्टो धनदं गत्वा दूतो सद्यथातथम् ॥१४॥

उमान्पदमेवाप्य रश्मिस्तमः जज्ञादसः ।

नरेन्द्र भगवतो लङ्का नमस्ये गगरीयमा ॥१५॥

अग्रे रत्नं रत्नं तैनाख्यातप्रदक्षिणः ।

सर्वे नो धर्मो लङ्का ननयोनिर्धयो वृधे ॥१६॥

नन्वाभिस्र सजावात प्रसरन्निवारितम् ।

क्षणादभांघीहृददाक्षांक्षणी दशकन्धरः ॥१७॥

शांभवेन दत्ते भस्मं भस्मं भस्मः स्वयं ततः ।

एवं वैश्वर्यो दध्मो विघातक्रोधपावकः ॥१८॥

सन्धोन्नतपक्षस्य भस्मदन्तास्य दन्तिनः ।

शास्त्रिनश्चिन्नशास्त्रस्या लङ्कारस्य च निमणोः ॥१९॥

नष्टध्वोरस्य शशिन स्तोयदस्य गतास्मानः ।

परैश्च भस्ममानस्य मानिनेधिगवस्थितिम् ॥२०॥ यु० ॥

नखाप वास्त्ववस्थानं यतमानस्य मुक्तये ।

स्तोयं विहायवह्निष्णुर्नहि लज्जास्यदं पुमान् ॥२१॥

तद्वत् ससराज्येनाऽनेकानर्घप्रदायिना ।

उपादास्ये परिव्रज्या हारं निर्वाणवेश्मनः ॥२२॥

अप्येतावपकर्तारौ कुम्भकर्णविभीषणौ ।

जातो ममोपकर्तारोऽरावीदृक्वथ निदर्शनात् ॥२३॥

रावणोऽग्रेपि मे बन्धुर्वन्धुः सम्प्रतिकर्मतः ।

विनास्योपक्रमसिभं नहि स्यान्मम धीरियम् ॥२४॥

एवं विमृश्य धनदस्य क्त्वा शङ्खादि सर्वतः ।

तच्च निष्ठः परिव्रज्यां स्वयमेव समाददे ॥२५॥

तं नत्वा रावणोऽप्येव सुवाच रचिताञ्जलिः ।

ज्येष्ठो भ्राता त्वमसि मे सहस्वागोऽनुजन्मनः ॥२६॥

राज्यं कुरुष्वनिः शङ्कोलङ्काया सपिबान्धव ।

वयमन्यत्र यास्याम न हीयत्येव मेदिनी ॥२७॥

तस्मिन्नेवं वृत्राणेपि महात्मा प्रतिभास्थितः ।

न किञ्चिद्दूचे धनदस्तद्भवेपि शिवं गमी ॥२८॥

निरीहं धनदं ज्ञात्वा क्षमयित्वा प्रणम्य च ।

विमानं पुष्पकं तस्य सोऽग्रहीत्सहलङ्कया ॥२९॥

जयलक्ष्मीलतापुष्पं सोऽधिरुह्याथ पुष्पकम् ॥

सम्पेतशैलशृङ्गेऽर्हतिप्रतिभाबन्धितुं ययौ ॥३०॥

बन्धित्वा प्रतिभा शैलाद्रावणास्यावरोहतः ।

सेनाकलकलेनैको जगज्जीवनकुञ्जरः ॥३१॥

अथ प्रहस्त इत्यूचे प्रतिहारो दशाननम् ।

हस्तिरत्नमसौ देवा देवस्यार्हतियोग्यताम् ॥३२॥

ततः पिङ्गोन्तुङ्गदं तं मधुपिङ्गललोचनम् ।

उदयग्रकुम्भशिखरं मदनिर्मरिणीगिरिम् ॥३३॥

सप्तहस्तासमुच्छ्रायं नवहस्तायतञ्च तम् ।

क्रीडापूर्वं वशीकृत्याध्यारुरोह दशाननः ॥३४॥ यु० ॥

नमोऽस्तु तस्य सुतनामनाम् इतिनास नः ॥
 नैः साधनमनास्तुः शक्तान्तर्गतं विद्वन्वयन् ॥३५॥
 नमसाज्जानितं हात्वा तत्रैवा वा सतां निनासु ।
 नमःसाः प्रातश्चन्द्रादास्यानी सपरिच्छदः ॥३६॥
 ततोपैत्य प्रतीकारविज्ञप्तो धातजर्जरः ।
 विद्याधर स्तं दमनेतो नत्वैः नमवीत् ॥ ३७॥
 देवमातात्मन्तुनामा, किष्किन्धनृपनन्दना ।
 किष्किन्धवाया सतो सत्यैरजाश्टुचरजा अपि ॥३८॥
 धर्म्युः तयो स्तत वसेन सक्त रभुजा ।
 यशनेवात्तिलो रेण प्राणसंगयदायिना ॥३९॥
 चिरं युदायसंभोर्द्वैर्द्विष्ठाकारानिकेतने ।
 क्षिप्ता उन्नरजादित्यराजो सदिदृश्यवत् ॥ ४०॥
 विधाय नरदापासां स्तेन वेतरणोयुतान् ।
 उदमेदादि दुःखतो प्राणते सपरिच्छदो ॥४१॥
 तौ त्वदायो क्रसायातो सेवको दृगकन्धरम् ।
 शोचत्रत्वमलंघ्याज्जः तत्रैव सपराभवः ॥४२॥
 रादगोतपि जगाद्वैव सेव सेतदमंगवम् ।
 श्रायवत्य कि दौर्बल्यादाश्रितः परिभूयते ॥ ४३॥
 परीक्षत प्रन्तायोऽपी यद्वद्वा स्तेन दुर्द्विधा ।
 कारायां यच्च निजिप्ता एष वच्छामि तत्फलम् ॥४४॥

इत्यदीर्घो गद्गो तीर्थः सानीको नीकलात्सः ।

दुर्गं जगाम त्रिष्विन्ध्यां यमद्विक्पालपालिताम् ॥४५॥

ननुमानसिनास्तान् पशुच्छेदादिदरुणान् ।

दुर्गं जगतां स्वतः सप्तमि दशकन्धरः ॥४६॥

त्रिष्विन्ध्यानां त्रिष्विन्ध्यानीन् दृष्ट्वा रुष्टो दृग्माननः ।

यस्य सा तर्षीणां स्वतः कामयद्गुरुडो हि वत् ॥४७॥

अथ तेषां च पाशानां ततश्चान्नापरानपि ।

अथ तेषां च पाशानां ततश्चान्नापरानपि ॥४८॥

अथ तेषां च पाशानां ततश्चान्नापरानपि ।

अथ तेषां च पाशानां ततश्चान्नापरानपि ॥४९॥

अथ तेषां च पाशानां ततश्चान्नापरानपि ।

अथ तेषां च पाशानां ततश्चान्नापरानपि ॥५०॥

अथ तेषां च पाशानां ततश्चान्नापरानपि ।

अथ तेषां च पाशानां ततश्चान्नापरानपि ॥५१॥

अथ तेषां च पाशानां ततश्चान्नापरानपि ।

अथ तेषां च पाशानां ततश्चान्नापरानपि ॥५२॥

अथ तेषां च पाशानां ततश्चान्नापरानपि ।

अथ तेषां च पाशानां ततश्चान्नापरानपि ॥५३॥

अथ तेषां च पाशानां ततश्चान्नापरानपि ।

अथ तेषां च पाशानां ततश्चान्नापरानपि ॥५४॥

युग्यं तस्यै प्राणान् वर्षेनैव दद्यान्नन ।
 यमं यत्कस्या चक्रं जरेव यन्ननाशकत् ॥५५॥
 अथ प्रणय संप्राप्ताद्युक्तम्वरितमभ्यगात् ।
 यथानुपमानतारसिन्द्रं विद्याधरेन्दुरम् ॥५६॥
 यमं यत्रं नमस्कृत्य जगदेति ह्यताञ्जलिः ।
 जनाञ्जलिर्नवादायि यमन्दाय प्रभोऽधुना ॥५७॥
 राघ्य वा तुष्य वा नाथ करिष्ये यमतां नहि ।
 हृदि गो हि दग्ग्रीवो यमस्यापि यमोऽधुना ॥५८॥
 पित्राथ नरवारक्षान्नारलास्ते न मोचिता ।
 क्षमप्रतधनेनोच्चैज्जी रन्सुक्तोस्ति चाहवात् ॥५९॥
 निर्जित्यधनदं तेन लङ्कापिजगृहे युधि ।
 तद्विमानं पुष्पकञ्च जितश्चमुरसुन्दरः ॥६०॥
 क्रुहोथ शक्रो युहेच्छुर्निपिहः कुलमन्त्रिभिः ।
 तैस्तैरुप्रायैर्वलिना महविग्रहसीरुभिः ॥६१॥
 यमाय सुरमङ्गीतं पुरमिन्द्रोऽथ दत्तवान् ।
 स्वयं तथैवतस्थो च विलसन् रथनृपरे ॥६२॥
 इतश्चाटित्य रजसे किष्किन्वानगरीं ददौ ।
 दग्गास्थौ रज्जरजसे पुरस्य पुरं पुनः ॥६३॥
 जगामनु स्वयं लङ्का सलं कर्मणि विक्रमः ।
 कृत्यमानो देवतेव वन्धुभिर्नागरैश्च स ॥६४॥

अमरेन्द्रोऽमरावत्यानिव तस्यासवस्थितम् ।
 दग्धास्यः प्रगशासाथ राज्यं पैतामहं सहत् ॥६५॥
 इतश्चादित्यरजसः कपिराजस्य जन्दनः ।
 महिष्यामिन्दुमान्यां वालीनामाभवद् वजी ॥६६॥
 जम्बूद्वीपसमद्वान्तं वाली वाङ्मवलोत्खणः ।
 नित्यं प्रदक्षिणीकुर्वन् सर्वचैत्यान्ववन्दत् ॥६७॥
 सुग्रीव इति चान्योऽभूदादित्यरजसः सुतः ।
 कन्या कनीयसी तस्य सुप्रभेति च नामतः ॥६८॥
 अभृता ऋजुरजसोऽप्युभौ भुवनविश्रुतौ ।
 भार्यायां हरिकान्तायां नलनीलाभिधौ सुतौ ॥६९॥
 नरेन्द्र आदित्यरजा वालिने वलशालिने ।
 दत्त्वा राज्यं प्रवव्राज तपस्तप्ता ययौ शिवम् ॥७०॥
 सस्यग्दृष्टिं ज्ञायवन्तं दद्यावन्तं सहौजसम् ।
 स्वानुरूपं यौवराजेऽ सुग्रीवं वाल्यपिन्यधात् ॥७१॥
 अन्यदानुदशाग्रीवश्चैत्यवन्दन हेतवे ।
 सकन्दो गजाखुट्टः प्रवयौ मेरुपर्वते ।
 अतान्तरे चन्द्रनरामपश्यन् श्वरखेवरः ।
 जातरागो जातरागां जज्ञे मेथ प्रभात्मजः ॥७३॥
 ययां पाताललङ्काञ्च तव जन्द्रोदरं नृपम् ।
 आदित्यरजसः ननु निर्वास्यात्त तां स्वयम् ॥७५॥

अमरेन्द्रोऽमरावत्यानिव तस्यासवस्थितम् ।
 दशास्यः प्रगशासाथ राज्यं पैतासहं सहत् ॥६५॥
 इतश्चादित्यरजसः कपिराजस्य वन्दनः ।
 महिष्यामिन्दुमान्यां वालीनामाभवद् वजी ॥६६॥
 जम्बूद्वीपसमद्वान्तं वाली वाङ्मवलोत्खणः ।
 नित्यं प्रदक्षिणीकुर्वन् सर्वचैत्यान्ववन्दत् ॥६७॥
 सुग्रीव इति चान्योऽभूदादित्यरजसः सुतः ।
 कन्या कनीयसी तस्य सुप्रभेति च नामतः ॥६८॥
 अमृता षट्त्तरजसोऽश्रुभौ सुवनविश्रुतौ ।
 भार्य्यायां हरिकान्तायां नलनीलाभिधौ सुतौ ॥६९॥
 नरेन्द्र आदित्यरजा वालिने वलशालिने ।
 दत्त्वा राज्यं प्रवव्राज तपस्तप्ता ययौ शिवम् ॥७०॥
 सम्यग्दृष्टिं ज्ञायवन्तं दद्यावन्तं महौजसम् ।
 स्वानुरूपं यौवराजेऽ सुग्रीवं वाल्यपिन्यघात ॥७१॥
 अन्यदानुदशाग्रीवश्चैत्यवन्दन हेतवे ।
 सकललोगजाखुदः प्रययौ मेरुपर्वते ।
 अतान्तरे चन्द्रनखामपश्यन् खरखेचरः ।
 जातरागो जातरागां जह्ने मेथ प्रभात्मजः ॥७२॥
 ययौ पाताललङ्कान्च तत्र चन्द्रोदरं नृपम् ।
 आदित्यरजसः सूनुं निर्वास्यादत्त तां स्वयम् ॥७३॥

सन्न ह्यवालिराजोऽपि राजमानो भृजौजसा ।
 तमभ्यगादोष्णतां हि प्रियोयुद्धातिथिः खलु ॥५॥
 ततः प्रवटते युद्धमुभयोरपि सैन्ययोः ।
 गरुडगैलागगडगैलिद्रमाद्रुमि गदागदि ॥६॥
 तत्राचूर्थ्यन्ताशतगो भ्रष्टपर्पटवद्द्रुधाः ।
 ऋत्पिरुडवदभिद्यन्त सहान्तोपि सतङ्गजाः ॥७॥
 कुष्मागुडवदस्यगुडप्रन्त स्थानेऽतुरङ्गमाः ।
 चम्बापुरुषवद्भूमावपात्यन्त च पत्तयः ॥८॥
 तं प्रेक्ष्यप्राणिसंहारं सानुक्रोशः सवङ्गराट् ।
 वीरः सत्वरसभ्येत्य जगादेति दशाननम् ॥९॥
 युज्यते न वधः प्राणिमालखापि विवेकिनाम् ।
 पञ्चेन्द्रियाणां हस्तप्रादि जीवानास्वतं काकथा ॥१०॥
 द्विपञ्जयाय यद्येप तथाप्यर्हा न दोष्णताम् ।
 दोष्णन्तो हि निजैरेव दोर्मिर्विजयकाञ्छिणः ॥११॥
 त्वं दोष्णान् श्रावकश्चासि सैन्ययुद्धं विमुञ्च तत् ।
 अनेकप्राणसंहाराच्चिराय नरकाय यत् ॥१२॥
 एवं सम्बोधितस्तेन दशास्योपि हि धर्मवित् ।
 अङ्गेन योद्धुमारेभे सर्वयुद्धविशारदः ॥१३॥
 यद्यदस्त्रं दशग्रीवोऽक्षिपत्तत्तत् कपीश्वरः ।
 स्वास्त्रैः प्रतिजघानोश्रैर्वह्नि स्तेज इवार्यमा ॥१४॥

नित्यालोकपुरे नित्या लोक विद्याधरेशितुः ।
 कन्यां रत्नावलीं नान्ना तद्दोदोहुं चचाल सः ॥३५॥
 अष्टापदाद्रेरुपरि गच्छतस्तस्य पुष्पकम् ।
 विमानं स्वल्पितं सद्यो वप्रे बलमिव द्विपाम् ॥ ३६॥
 न्वग्राङ्गरं सहापोत मिव बद्धमिवद्विपम् ।
 विमानं रुद्धगतिकं प्रेक्ष्याऽक्रुध्यद्दृशाननः ॥३७॥
 को सद्दिमानस्खलना द्विविजति यमाननम् ।
 एवं वदन् समुत्तीर्य सोऽद्रिमृद्धानमैजत् ॥३८॥
 अधस्तात्स विमानस्य ददर्शा प्रतिमास्थितम् ।
 वालिनं तस्य शैलस्य नवं शृङ्गमिवोत्थितम् ॥३९॥
 उचे च रावणः क्रुद्धो विरुद्धोऽद्यापि मय्यसि ।
 व्रतं वहसि दक्षेन जगदेतद्दिदक्षिषुः ॥४०॥
 कयापि भावयाद्येपि मां वाहीक इवाऽवहः ।
 प्रात्राजोः शंक्रमानोऽस्सत्कृतप्रतिकृतं खलु ॥४१॥
 नन्वद्यापि स एवास्मि त एव मम वाहवः ।
 कृतप्रतिकृतं तत्ते प्राप्तकालं करोम्यहम् ॥४२॥
 सचन्द्रहासं सामूढ्या यथा भाव्य स्वमश्विषु ।
 तथा त्वां साद्रिसुत्याद्य जेष्यामि लवणार्णवे ॥४३॥
 एवमुक्त्वा विदार्य क्ष्यामष्टापदगिरे स्तले ।
 प्रविवेश दग्नीवच्चप्रतो दिव इवाऽग्निः ॥४४॥

विद्यासहस्रं स्मृत्वा च युगपद्दशकन्धरः ।

धरं दुर्धरमुद्दधे तं द्वावल्मदोद्दुरः ॥४५॥

तडत्तडितिनिर्वीपं विवस्त्रयन्तरामरम् ।

स्वल्तस्वलितिलोलाब्धिपूर्यमाणरसातलम् ॥४६॥

खडत्खडितिविभ्रस्यद्ग्रावक्षुणा वनद्विपम् ।

कडत्कडितिनिर्मग्ननितम्बोपवनद्रुमम् ॥४७॥

गिरिं तेनोद्भृतं ज्ञात्वा बलिना स सहासुनिः ।

अनेकलब्धिनद्यब्धिरिति दध्यौ विशुद्धधोः ॥४८॥ त्रि०

त्र्याः कथं मयि सात्सर्व्याद्यमद्यापि दुर्मतिः ।

अनेकप्राणिसंहारमकारुडे तनुतेतराम् ॥४९॥

भरतेश्वरचैत्यञ्च भंशयित्वैप सम्प्रति ।

यतते तीर्थमुच्छेत्तुं भरतचेतसूपयम् ॥५०॥

अहञ्च त्यक्तसङ्गोस्मि स्वशरीरेपि निस्पृहः ।

रागहेपविनिर्मुक्तो निर्मग्नः शाब्दवारिणि ॥५१॥

तथापि चैत्यवाणाय प्राणिनां रक्षणाय च ।

रागहेपौ विनैवैनं शिज्यासि मनागहम् ॥५२॥

एवं विमृश्य भगवान् दादाङ्गुष्ठेन लीलया ।

अष्टापदाद्रेर्मूर्धानं वाली किञ्चिदपीडयत् ॥५३॥

मध्याह्नदेहच्छायावत् पयोवाह्यस्यकूर्मवत् ।

श्रिभतः सङ्कुचज्ञातो दशास्यस्तत्तन्नादभूत् ॥५४॥

अतिमहुरदौर्दणो सुखेन बधिरं वमन् ।
 असाधोऽप्यनन्तुं रावण स्तेनो भवेत् ॥५५॥
 तस्य चास्त्रं दौर्ध्र्यं श्रुत्वा दान्ती कृपापरः ।
 तं कुमोदाय तत्तर्भगिज्ञासावाय न क्रुशात् ॥५६॥
 निश्चिन्त्य दमकर्मोऽपि निःप्रतापोऽनुतापवान् ।
 उर्षतामगिनं नत्वा व्याजहारित्युदञ्चनिः ॥५७॥
 भूयोऽपराधानां कर्ताऽहं त्वयि चैवाग्नि निस्त्रपः ।
 उत्थाप्य ह्युभोदासि सजात्मन् गक्तिमानपि ॥५८॥
 सत्ये सगि कृपा कुर्वन्नुर्वीं प्रागत्यजः प्रभो ।
 नत्वा मामर्ध्रं न स्तु नान्नासिपसहं पुरा ॥५९॥
 अज्ञानान्नाथ तेनेयं स्वयत्किन्तोलिता मया ।
 अद्रिपर्यसने यत्नं कलमेनेन दुर्ध्वता ॥६०॥
 ज्ञातमन्तरमद्योदं भवतश्चात्मनोपि च ।
 गौलवल्मीकयोर्वाद्दृश्याद्दृग्गरुडनागयोः ॥६१॥
 दत्ताः प्राणास्त्वया स्वामिन् शृत्युकोटिं गतस्य मे ।
 अपकारिणि यस्येयं सतिस्तप्तौ नमोस्तुते ॥६२॥
 दृढमत्तयेति भाषित्वा क्षमयित्वा च वालिनम् ।
 तिष्ठः प्रदक्षिणीकृत्य नसञ्चक्रे दगानन ॥६३॥
 तादृशमाहात्मप्रसुदिताः साधुसाध्विति भाषिणः ।
 उपरिष्ठाहालिसुनेः पुष्पवृष्टिं व्यधुः सुराः ॥६४॥

मगमन्वानिनं भूयस्ते जयं तुष्टोऽयमव ।
 जगाम सोऽगतेने मग्नेऽगमनिर्धरे ॥६५॥
 चन्द्रशमादिमन्त्राणि मन्त्राणां ॥ १५५ ॥ अथम ।
 मन्त्रितामग्नादीनां यथा मन्त्रितामग्ना ॥ १६६ ॥
 जगाम जगाम मन्त्रिणी मन्त्रिणी ॥ १६७ ॥
 मन्त्रितामग्ना मन्त्रिता मन्त्रितामग्ना ॥ १६८ ॥
 उपीगन्तति ग्रामं गामाथं दमन्तने ।
 गायत्यन्तःपुनश्चाथ सप्तशतसंज्ञावत् ॥६९॥
 चैत्यवन्दनवाचाथ धाम्ना, पत्रगेयम् ।
 तवायथावर्द्धतश्च प्रजाप्रीमानन्दन ॥६९॥ नृ० ॥
 अर्हद्गुणसवैर्गीति, कर्णं धनकादिभिः ।
 गायन्तं वीरघा प्रेच्य रावणं धर्मोत्तरीत् ॥ ७० ॥
 अर्हद्गुणस्तुतितपं साधु, गीतानिष्टं ननु ।
 निजभावानुरूपं ते तेन तुष्टोऽस्मि रावण ॥ ७१ ॥
 अर्हद्गुणस्तुतेर्मुख्यं फलसोच्यमवाप्यहम् ।
 अजीर्णवासनस्तुथं किं वच्छामि वृणीष्य मी ॥ ७२ ॥
 रावणोऽप्यथादेवं देवदेवगुरुरस्त्वैः ।
 युक्तं तुष्टोऽसि नागेन्द्र स्वामिभक्तिर्हि सा तव ॥ ७३ ॥
 तथा तव ददानस्य स्वामिभक्तिः प्रहृष्यते ।
 तद्वासनाददानस्य सा कामसपलप्यते ॥ ७४ ॥

यथोक्तं गच्छ नामोक्तः साधुः सानन्दः साधुः ।
 निर्मोक्षतांस्त्रिंशत्कल्पे निराकारः तथा तथा ॥७५॥
 लक्ष्मणस्यैव विनयां प्रति रूपविकारिणीम् ।
 सादादिद्यां साधनाय जगाम च निजाग्रयम् ॥७६॥
 तीर्थनाथान्तरकृत्यनित्यालोकपुरेऽगमत् ।
 लक्ष्मणस्यैव लीं लक्ष्मणाजगाम द्रयाननः ॥७७॥
 यान्तिनापि तदेत्याद्य केवलज्ञानसुज्ज्वलम् ।
 केवलज्ञानसहिष्णु विदधे च सुरासुरैः ॥७८॥
 प्रामेयं कर्मणा सोऽपि भवेपि ग्राहिणां जयात् ।
 निष्ठानरत्न चक्रुष्टो गतात्पदस्य पुनर्भवम् ॥७९॥
 इतश्च वैताञ्छिरौ पुरे ज्योतिः पुराभिधे ।
 बभूव नान्ना ज्वलन शिष्यो विद्याधरे चरः ॥८०॥
 वश्याभूच्छ्रीमती देवी श्रीमतीः रूपसम्पदा ।
 तस्याञ्च दुहिता यज्ञे तारा तारविलोचना ॥८१॥
 तासे कदातु चक्राङ्गविद्याधरनृपात्मजः ।
 ददर्श साहसगतिः स्वरात्तः सहस्रायुधूत् ॥८२॥
 ज्वलनं याचयां चक्रे तां साहसगतिर्नरः ।
 ज्ञानरेन्द्रश्च सुग्रीवो रत्नेहि वहवोर्धिनः ॥८३॥
 अभिजातौ हावपीसौ रूपवन्तौ सहौजसौ ।
 तत्कस्मै दीयते कन्या पप्रच्छ ज्ञानिनं पिता ॥८४॥

अल्पायुः साहसगतिर्दीर्घायुश्च कपोत्थरः ।
 इति नैमित्तिकेनोक्ते सुग्रीवाय ददौ स ताम् ॥८५॥
 अभिलापविप्रलम्भात् साहसं.पि दिने दिने ।
 अङ्गारचुम्बित इव न प्राप क्वापिनिर्दृतिम् ॥८६॥
 तारायां रममाणस्य सुग्रीवस्य वभूवतुः ।
 द्वावङ्गदयदान्दाङ्गजौ दिग्गजोर्जितौ ॥८७॥
 सचापि साहसगति स्तारायामनुरागवान् ।
 मन्मथोन्मथ्यमानात्मा चिन्तयामासिवानिदम् ॥८८॥
 चुम्बिष्यामि कदा तस्या ष्टगशावकचक्षुषः ।
 पक्वविम्बाधरदलच्छदनं वदनाम्बुजम् ॥८९॥
 कदास्प्रक्ष्याम्यहं तस्या कुचकुम्भा स्वपाणिना ।
 कदाच तौ करिष्यामि गाढालिङ्गनवामनौ ॥९०॥
 वलेनापि छलेनापि तां हर्त्तास्मीति चिन्तयन् ।
 सस्मार से मुखीं विद्यां रूपस्य परिवर्त्तिनीम् ॥९१॥
 गत्वा च क्षुद्रहिमवत् गिरौ स्थित्वा गुहान्तरे ।
 तं साधयितुमारंभे चक्राङ्गनृपनन्दनः ॥९२॥
 इतश्च पुर्यालङ्काया दिग्यात्वाचै दशाननः ।
 विकर्त्तनः पूर्वशैलतटादिव विनिर्वयौ ॥९३॥
 विद्याधरान्तरेन्द्राञ्च द्वीपान्तरनिर्वासिनः ।
 वशीकृत्य स पातालं लङ्कां नाम पुरीं ययौ ॥९४॥

तत्र चन्द्रगुखाभर्ता खरेण खरभाषिणा ।
 प्राभृतैर्भृतकेनैव निभृतं सोऽभ्यपूजयत ॥६५॥
 रावणेन सहाचालीत् खर इन्द्रजिगीषया ।
 विद्याधराणां सहस्रैश्चतुर्दशभिरावृतः ॥६६॥
 तत्र सुग्रीवराजोपि रजोरगजस्य दोष्यतः ।
 अन्वचालीत्ससैन्योपि वायोरिव विभावसुः ॥६७॥
 अनेकष्टतनाच्छन्नरोदसीको दशाननः ।
 पयोराशिरिवोद्भ्रान्तः प्रययावस्खलङ्गातिः ॥६८॥
 कूजम्बरालमालाभिगावद्भरसनामिव ।
 पुलिनोर्व्या विपुलया नितम्बेनेव शोभिताम् ॥६९॥
 अलकानीव विभ्राणान्तरङ्गै रतिभङ्गुरैः ।
 कटाक्षानिव सुञ्चन्तीं शफरोद्वर्तनैर्मुञ्जः ॥७०॥
 कामिनीमिव चतुरां रेवां नाम तरङ्गिणीम् ।
 विन्ध्यशैलादुत्तरन्तीं ददृशाद्य दशाननः ॥१॥विभि०
 रोधस्युवास रेवायाः ससैन्यो दशकन्वरः ।
 सिन्धुरग्रामणीर्वूथ समावृतद्वोद्भरः ॥२॥
 सोथ तस्यां कृतस्नानोवसानोधतवाससी ।
 अर्हद्द्विखं रत्नमयं न्यस्य पट्टे मणीमये ॥३॥
 रेवाम्भोभिः स्नापयित्वा तदम्भोजैर्विकासिभिः ।
 समारिभे तु पूजयितुं समाधिसुदृढासनः ॥४॥युग्मं ॥

ततश्च पञ्चाव्यग्रस्य दशग्रीवस्य तस्युपः ।

अकस्मादभिवेलेव महापूरः समावयौ ॥५॥

उन्मूलयन्मूलतोपि गुल्मानीव महीरुहान् ।

तटीनासुन्नतानामप्युपरि प्रासरत्यवः ॥६॥

आस्फोटयत्तटाघातै स्तरीस्तटनियन्त्रिताः ।

विष्वक्शुक्तिपुटानीव अश्वं लिङ्घीचिपंक्तवः ॥ ७॥

रोधोगर्त्तान्महतोपि पातालक्रुहरोपमान् ।

सपूरः पूरयासास भद्र्यैः कुर्त्विभरीनिव ॥८॥

समन्तादन्तरीपाणि स्थगवामास सा नदी ।

ज्योतिश्चक्रविमानानि चन्द्रयोगेव पार्व्वणी ॥९॥

सत्स्थानुत्सादवामास प्रोच्छलङ्गिर्महोर्मिभिः ।

पूरो महावात इव वेगवाम् द्रुमप्रलजवान् ॥१०॥

तरुकेनिलं सापकरं पूरवारि रयागतम् ।

अर्हतपूजासपानैपीद्दृशकण्ठस्य कुर्व्वतः ॥११॥

तेन पूजापहारेण गिरच्छेदाधिकेन सः ।

जातकापोद्दशग्रीवः साक्षेपमिदमस्यघात् ॥१२॥

अरे रे केन वारीदं दुर्वीरमतिवेगतः ।

अर्हतपूजान्तगायायऽमुच्यताकारुणारिणा ॥१३॥

परम्नादस्ति किं कोपि मिथ्यादृष्टिर्नराधिपः ।

किञ्चा विद्याभग कश्चिदसुरो वा सुरोऽथवा ॥१४॥

अथ विद्याधरः कञ्चिदाचख्यौ दशमौलये ।
 इतः पुरस्तादस्त्युच्चैर्देव माहिष्मती पुरी ॥१५॥
 तस्या नन्ना सहस्रांशुः सहस्रांशुरिवापरः ।
 सहस्रांशुर्नयैः सेव्यः पार्थिवोस्ति महागुजः ॥१६॥
 सेतुवन्धेन रेवायां वारिवन्धं व्यधात्सौ ।
 जलक्रीडोत्सवज्ञते त्रिमसाध्यं महौजसाम् ॥१७॥
 समं राज्ञी सहस्रेण सहस्रांशु रसावितः ।
 वशाभिर्वरदन्ती च सुखं क्रीडति वारिभिः ॥१८॥
 आत्मरक्षा लक्षसंख्या द्वयोरपि हि तीरयोः ।
 संवर्षिता उदत्ताश्च तिष्ठन्त्यस्य हरेरिव ॥१९॥
 अदृष्टपूर्वोऽवष्टब्धः कोपप्रस्थाऽप्रतिभौजसः ।
 शोभामात्रं तथातेपि यदि वा कर्मसाक्षिणः ॥२०॥
 क्षुभितं जलदेवीभिर्वाढोभिश्च पलायितम् ।
 जलक्रीडाकरावातैरूर्जितैस्तस्य दोषताम् ॥२१॥
 इद्रमत्यन्तरुद्धत्वात् स्त्रीसहस्रयुतेन च ।
 तेन पर्यस्य सागत्वात्काममुत्तुठितं पयः ॥२२॥
 रोधसी स्नावयित्वाभे वेगाद्धारिसमुद्धृतम् ।
 इहते स्नावयामास देवपूजां दशानन ॥२३॥
 पश्यैतानि च तत् स्त्रीणां निर्माल्यानि दशानन ।
 रेवातीरेतरंत्युच्चैस्तद्भिज्ञानमाद्रिसम् ॥२४॥

तदङ्गनाजनस्वाङ्गरागैर्लृगमदाट्टिजैः ।

इदमत्याविलं वारि दुर्वारं वीरवारण ॥२५॥

इति तङ्गिरमाकर्ण्य प्राप्यः तिसिवानलः ।

उद्दिदीपेऽधिकञ्चैवसु ताव च दशानः ॥२६॥

अरे सुमूर्षुणा तेन वारिभिः स्वाङ्गद्विपितैः ।

दूषिता देवपूजेयं देवदूष्यमिवाञ्जनैः ॥२७॥

तद्यात राजसभटा स्तं पापं भटमानिनस् ।

वध्वा समानयत भो सत्सीमानायिकानिव ॥२८॥

उच्चै स्ते नैव सादृष्टा अनुचरान्ते दधाविरे ।

लज्जगो राजसभटा देवोर्मय इवोद्धटा ॥२९॥

तीरस्थितैः सहस्रांगुसैनिकैः सह तेरणम् ।

गजा वनान्तरगजैरिव चक्रुर्निशाचराः ॥३०॥

विद्याभिर्सेहयन्त स्ते भूमिष्ठास्तान्भःस्थिताः ।

उपदुद्गुरुरनोदाः सरभान् हि करकैरिव ॥३१॥

स्वानुपद्रुयनाणांस्तु प्रेज्य क्रोधधृताधरः ।

चलत्पताकहस्तेनाश्वामयत्प्रेयसीर्निजाः ॥३२॥

एरावणः सुरसिन्धो रिवरेवात उच्चकैः ।

निर्जगाम सहस्रांगुरधिज्यञ्च धनुर्धधात् ॥३३॥

वाणैर्विद्रावयामास रजोवीरान्भःस्थितान् ।

सहस्रांगुर्महावाञ्जतृणपूलानिवानिलः ॥३४॥

नाट्यां सारतात्पर्यं च संदाहो रावणः स्वयम् ।
 उपतस्थे सततं शशभिवर्षिणी सुखान् ॥३५॥
 द्वाप्यमर्षणां द्वाप्यूर्जितां द्वावपि स्थिरौ ।
 विविधैरायुर्देहैः विदधाते चिराय तौ ॥३६॥
 दौर्जयसि जितव्यक्तं ज्ञात्वा जग्राह रावणः ।
 विद्यया लोकयित्त्वरसिदनाहिष्णतीपतिम् ॥३७॥
 तं प्रसंसन्तहाधीर्यं जित्वापि जितसन्धया ।
 अनुत्सिक्तो दशग्रीवः स्तन्वावारे नयत्स्वयम् ॥३८॥
 सखायां यावदासीन स्तस्यौ हृष्टो दशाननः ।
 चारण्यसण्स्तापच्छतदाहुःसनाययौ ॥३९॥
 सिंहासनात्समुत्थाय त्वत्त्वा च सणिपादुके ।
 अर्धुत्तस्यौ दशास्यस्तं प्रथोदमिव बर्हिणः ॥४०॥
 पपातपादयोस्तस्य पञ्चाङ्गस्रष्टभूतलः ।
 रावणो जन्वमानस्तमर्हद्गुरुधरोपसम् ॥४१॥
 आसने चासयामास तं मुनिं स्वयमर्षिते ।
 प्रणम्य च दशग्रीवः स्वसुर्व्यासुपाविशत् ॥४२॥
 विन्वास इव सर्त्तिख्यो विन्वाश्वासनवान्ववः ।
 धर्मलाभाशिषं तदौ सोदात्कल्याणसातरम् ॥४३॥
 बद्धाञ्जलिं रावणेन समागसनकारणम् ।
 मुनिष्टष्टः परिष्टष्टो ऽभापिष्टाऽदुष्टवागिरा ॥४४॥

शत्रुवाञ्छरहं नाज्जा साहिष्णुत्यां नृपोऽभवत् ।

भववासादितो भीतः शार्दूलः पावकादिव ॥४५॥

सहस्रांकिरणे राज्यमारोप्य निजनन्दने ।

भोक्षध्वाख्यन्दनप्राय महं व्रतमग्निश्रियम् ॥४६॥

इत्पद्मोक्तो दशग्रीवो नमद्ग्रीवो ब्रवीदिति ।

किमसौ पूज्यपादाना मङ्गजन्मामहामुजः ॥४७॥

ओमित्युक्ते सुनीन्द्रेण निजगाद् दशाननः ।

द्विजयाय क्रमेणाहमिहागच्छं नदीतटे ॥ ४८॥

दत्तावासस्तटेऽमुष्मिन् जिनार्चा विकचासुजैः ।

अचित्वा यावदेकाग्रमानसस्तन्मयोभवम् ॥४९॥

अमुना तावदुन्मुक्तैर्निजस्नानमतीमसैः ।

वारिभिः स्नाविता पूजा तेनाकार्पमिदं क्रुधा ॥५०॥

अज्ञानादसुनाप्येतत् द्युतं मन्ये महात्मना ।

त्वत्सूनुरेपः किं कुर्याद्दहंदाशातनां क्वचित् ॥५१॥

एवमुक्त्वा सहस्रांशुं नत्वाऽनैपोद्दशाननः ।

तज्जानन्वाननः सोऽपि ननास पितरं सुनिम् ॥५२॥

रावणस्तं यभाणैवं स्नाता मेत्वमतःपरम् ।

तवैवायं समाप्येप शतवाञ्छर्भुनिः पिता ॥५३॥

गच्छ गात्रि निजं राज्यं गृहाणान्यासपि क्षितिम् ।

अस्माकं हि वयाणां त्वं चतुर्थेऽस्यंशभाक् श्रियः ॥५४॥

पुनश्चैव यत्तच्च मन्त्राणां गरीशोऽवदत् ।

नां च राज्ञेन मे लायं वपुषा वाप्यतः परम् ॥५५॥

पितृणां चितं अविष्टानि व्रतं संभारनागनम् ।

शुभं हि धन्याः साधुना निर्वाणमुपतिष्ठति ॥५६॥

इत्येवार्थं दशाध्याय समर्थं तनयं निजम् ।

व्रतं परमदेवसः पितृपादान्तिकेऽग्रहीत् । ५७॥

अनरस्य नरेन्द्राय वाचियेन तदैव सः ।

स्वयमात्तां परिग्रजरां कथयामास लीहदात् ॥५८॥

सोष्यो अधिमोदर्थो प्रियमादेण तेन मे ।

सद्धेत एवमभवदादेयं युगपद्भूतम् ॥५९॥

एप्रतिज्ञामिति स्मृत्वा राज्यं दशरथाय सः ॥

दत्त्वा स्वसूनुवे सत्यं धनोव्रतमुपाददे ॥६०॥

शतवाङ्मसहस्रांश्च वन्दित्वापीद्दशाननः ।

सहस्रांगोः सुतं राजेन न्यस्याऽथाचलदश्वरे ॥६१॥

तदाच नारदमुनिर्यष्टिघातादि जर्जरः ।

अन्याय इति प्रकुर्वन्नेत्याभाषिष्ट रावणम् ॥६२॥

राजन् राजपुरेऽमुष्मिञ्जरुतोनाम भूपतिः ॥

मिथ्यादृगन्ति कुर्वाणः क्रतुं दुर्हिजवासितः ॥६३॥

यज्ञे वधाय चानेतान् सौनिकैरिव तद्भिजैः ।

पशूनारुढतोऽपश्यं पाशवहाननागसः ॥६४॥

ततो व्योम्नोवतीर्थ्याहं मरुतं ब्राह्मणाद्यैस्तम् ।
 आहा किमिति सारथ्यमित्यष्टच्छं व्यप्रापरः ॥ ६५ ॥
 अथोवाच मरुत्तोऽपि यज्ञोयं ब्राह्मणोदितः ।
 अन्तर्वेदीहृद्देहातव्याः पशवो देवत्यमये ॥ ६६ ॥
 अयं खलु महाधर्मः कीर्तितः स्वग्रीहतयै ।
 यक्ष्यामि पशुभिर्यज्ञं तदेभिरहमद्यभोः ॥ ६७ ॥
 ततस्तस्याह मित्याख्यं चतुर्वेदिकदीर्घिता ।
 आत्मा यथा तपोवह्निर्ज्ञानं सर्पिः प्रकीर्तितम् ॥ ६८ ॥
 कर्माणि समिधः क्रोधा द्यस्तु पशवो मताः ।
 सत्यं यूपः सर्व्वप्राणि रक्षणं दक्षिणा पुनः ॥ ६९ ॥
 निरत्नीन्तु द्विवेदीयमितिवेदोदितः क्रतुः ।
 व्यतोयोगविशेषेण सुक्तो भवति साधनम् ॥ ७० ॥
 क्रव्यादतुल्या ये कुर्युर्यज्ञं च्छागवधादिना ।
 ते मृत्वा नरके घोरे तिष्ठेयुर्दुःखिनश्चिरम् ॥ ७१ ॥
 उत्पन्नोऽस्युत्तमे वंशे बुद्धिमान्बुद्धिमानसि ।
 राजन् व्यधोचितादस्मान्निवर्त्तस्व तदेनसः ॥ ७२ ॥
 यदि प्राणिवधेनापि स्वर्गो जायेत देहिनाम् ।
 तच्छुद्धो जीवलोकोयमल्पैरपि दिनैर्भवेत् ॥ ७३ ॥
 इदं मम वचं श्रुत्वा यज्ञाग्नय इव द्विजाः ।
 क्रुद्धा ज्वलन्तः प्रोत्तस्युर्दग्धपकपाणवः ॥ ७४ ॥

अभिचन्द्रस्य तनयो वसुगित्यभिवानतः ।
 अजायत महावुद्धिः प्रसिद्धः सत्यवाक्त्तवा ॥८५॥
 पार्श्वे क्षीरकदम्बस्य गुरोः पर्वतकः सुतः ॥
 राजपुत्रो वसुञ्चाहं चापटामस्तयोपि हि ॥८६॥
 मुग्धेव स्नासु सदा नः परिपाठयमान्निशि ।
 चारणयमशौच्योऽभिवातावित्यूचतुर्मिथः ॥८७॥
 एषामेकतमः स्वर्गं गमिष्यत्यपरौ पुनः ।
 नरकं वास्यतस्तच्चाऽशौचीत्क्षीरकदम्बकः ॥८८॥
 तच्छ्रुत्वा चिन्तयामास खिन्नः क्षीरकदम्बकः ।
 मय्यप्यध्यापके शिष्यो वास्यतो नरकं हहा ॥८९॥
 एभ्यः को वास्यति स्वर्गं नरकं कौ च वास्यतः ।
 जिज्ञासुरित्पुपाध्यायोऽस्त्रांस्त्रीन्युगपदाह्वयत ॥९०॥
 समर्थं गुरुरस्त्राकमेकैकं पिष्ठकुक्कुटम् ।
 उवाचामी तत्र वध्या यत्र कोपि न पश्यति ॥९१॥
 वसुपर्वतकौ तत्र गत्वा शून्यप्रदेशयोः ।
 आत्मनीनां गतिमिव जम्नतुः पिष्ठकुक्कुटौ ॥९२॥
 दवीयसि प्रदेशेतु गत्वाहं नगराद्बहिः ।
 स्थित्वा च विजने देशे दिशः प्रेक्ष्येत्यतर्कयम् ॥९३॥
 गुरुपादोरदस्तावदादिष्टं वत्स यत्त्वया ।
 वध्योयं कुक्कुटस्तत्र यत्र कोपिन पश्यति ॥९४॥

असौ पश्यत्यहं पश्याव्यासोपश्यन्ति खेचराः ।
 लोकपालान् च पश्यन्ति पश्यन्ति ज्ञानिणोपि हि ॥६५॥
 नास्त्येव स्थानसपि यत्र कोपि न पश्यति ।
 तात्पर्यं तद्गुरुगिरां न बध्यः खलु कुक्कुटः ॥६६॥
 गुरुपादादवावत्तः सदा हिंसापराङ्मुखाः ।
 अस्मत्प्रज्ञां परिज्ञातुमेतन्नियतमादिशन् ॥६७॥
 विमृश्यैवसहत्वैव कुक्कुटं चाहसागसम् ।
 कुक्कुटाहनने हेतुं गुरोर्विज्ञापयं वत ॥६८॥
 स्वर्गं वास्यत्यसौ तावदिति निश्चित्य गौरवात् ।
 आलिङ्गितोहं गुरुभिः साधु साध्वितिक्षापिभिः ॥६९॥
 वसुपर्वतको पश्चादागत्यैवं शयंसतुः ।
 निहतौ कुक्कुटौ तत्र यत्र कोपि न पश्यति ॥७०॥
 अपश्यतं वृषामादावपश्यन् खेचरादयः ।
 कथं हतौ कुक्कुटौ रे पापावित्वशपद्गुरुः ॥७१॥
 ततः खेदादुपाध्यायो दधौ विध्वतपाठधीः ।
 सुधामेध्यापनक्लेगो वसुपर्वतवोरसूत् ॥७२॥
 गुरुरूपदेशोहि यथा पात्रं परिणमेदिह ।
 अक्षांशः स्थानभेदेन सुक्ताखवणतां व्रजेत् ॥७३॥
 प्रियः पर्वतकः पुनः पुत्रादप्यधिको वसुः ।
 नरकं वास्यतस्तस्माद्गृहवासेन किं मम ॥७४॥

निर्वेदादित्युपाध्यायः प्रव्रज्यामग्रहीत्तदा ।
 तत्पदं पर्वतोऽथास्त व्याख्याज्ञेणविचक्षणः ॥५॥
 मत्वा गुरो प्रसादेन सर्वशास्त्रविशारदः ।
 पुनरेव निजं स्थानमहन्तु गतवांस्तदा ॥६॥
 नृपचन्द्रोऽभिवन्द्रोऽपि जग्राह समये व्रतम् ।
 ततश्चाभूद्वसू राजा वासुदेव समः धिया ॥७॥
 सत्यवादीति स प्राप प्रसिद्धिं षड्वितीतले ।
 तां प्रसिद्धिमपि दातुं सत्यमेव जगाद् सः ॥८॥
 अथैकदा मृगयुगा मृगाय मृगवा जुषा ।
 चिच्छिपे विशिखोऽविन्ध्यनितम्बेरोऽन्तरास्वलत् ॥९॥
 इषु स्वलनहेतुं स ज्ञातुं तव ययो ततः ।
 आकाशस्फटिकशिलासन्नामीत्याग्निनासृगम् ॥१०॥
 स दध्यावितिमन्येऽस्यां संक्रान्तः परतच्चरन् ॥
 भूमिच्छायेव गीतांग्रावदर्शि हरिणोमया ॥११॥
 पाणिस्यर्गं विनानेयं सर्वधाष्युपलव्यते ।
 अत्रयं तदमौ योग्या वामाही वसुमनीपते ॥१२॥
 गच्छे विज्ञापयद्राज्ञे गत्वा तां मृगयु गिलाम् ।
 लष्टेजग्राह राजापि दृष्टो चास्मै सदहनम् ॥१३॥
 स तया घटयामास च्छन्नं व्यासनवेदिकाम् ।
 तच्छिन्विनेवातयच्च नात्मीयाः कस्यचिन्नृपाः ॥१४॥

तस्या सिंहासनं वेदी वेदीगम्य निवेशितम् ।

सत्तु जथा तादाशाश्रितमित्यवधजनः ॥१५॥

सत्तेन गणः सान्निध्यस्य कुर्वन्ति देवताः ।

एतन्मूर्त्तिसंगतस्य प्रसिद्धिर्व्याप्तो दिशः ॥१६॥

नया प्रसिद्धा राजानो भीतास्तस्य वशं ययुः ।

सत्या प्राथदि वा सिध्या प्रसिद्धिर्जयिनी नृणाम् ॥१७॥

तदानीन्दिशमध्यागामदाक्षमथ पर्यतम् ।

व्याख्यातयन्तस्तद्वेदं शिष्याणां गेमुषी षट्पाम् ॥१८॥

अजैर्ष्यैश्चमित्यमेधैमित्युपदेशकम् ।

तस्येवाक्षसं स्यात्तर्हीन्ताया किञ्चित् सुच्यते ॥१९॥

तैषाधिपानि धान्यानि नहि जायन्ता इत्यजाः ।

व्याख्याता गुरुरास्त्राकं व्यस्त्रार्थीः केन हेतुना ॥२०॥

ततः पर्वतकोऽवादी दिदन्तातेन नोदितम् ।

उदिताः किं त्वजा मेघा स्तथैवोक्ता निघण्टुषु ॥२१॥

अथोच महामथैवं शब्दानामर्थ कल्पना ।

नुग्या गौणी च तत्रेह गौणीं गुरुरचीकथत् ॥२२॥

गुरुधर्मापदेष्टैव श्रुतिधर्मात्मकैव च ।

द्वयमथन्यथा कुर्वन्मित्र सा पापमर्जय ॥२३॥

साक्षेपः पर्वतोऽजल्यद्जान्भेपान् गुरुर्जगौ ।

गुरुपदेशशब्दार्थोक्तान्नाभर्मसर्जसि ॥२४॥

मिथ्याभिमानवाचोहि नखर्हृगडमया नृणाम् ।

स्वपक्षस्यापने तेन जिह्वाच्छेदपणोक्तुनः ॥२५॥

प्रमाणसुभयोरत्र सहाध्यायी वसुनृपः ।

प्रत्यग्रौपसहं तच्च न जोभः सत्यभाषिणाम् ॥२६॥

रहः पर्वतमूचेष्वां गृहकर्मरतायहम् ।

अजास्त्रिवापिकं धान्यमित्यग्रौपं भवत्पितुः ॥२७॥

जिह्वाच्छेदं पणोकापीर्यदर्थीत्तदसांप्रतम् ।

अविच्छेद्य विधातारो भवन्ति विपदां पदम् ॥२८॥

अवदत्पर्वतोप्येवं कृतं तावदिदं मया ।

यथा तथाकृतस्याव्वकरणं नहि विद्यते ॥२९॥

साथ पर्वतकापाय पीडया हृदि शल्विता ।

वसुराजसुपेयाय पुनार्थे क्रियते न किञ् ॥३०॥

दृष्टः क्षीरकदम्बोद्य यदस्व त्वमसिद्धिता ।

किं करोमि प्रयच्छामि किं वेत्यभिदधे वसुः ॥३१॥

सावादीहीयतां पुत्र भिक्ष्यासह्यं महीपतेः ।

धनधान्यै किलन्वै मे विना पुत्रेण पुत्रक ॥३२॥

वसुरुचे ततो मेऽश्वपाल्यः पूजयञ्च पर्वतः ।

गुरुवद्गुरुपुत्रेपि वर्त्तितव्यमितिश्रुतिः ॥३३॥

कस्याद्यपत्रसुक्षिप्तं कालेना कालरोषिणा ।

जिघांसुर्भ्रातरं मे ब्रूहि स्नातः किमातुरा ॥३४॥

अजव्याख्यानदृत्तान्तं स्वपुत्रस्य पणञ्च तम् ।
 त्वं प्रसारं कृतञ्चासौत्याख्यायार्पयतेस्मसा ॥३५॥
 कुर्वाणो रक्षणं भ्रातुरजान्नेपानुदीरयः
 प्राणैरप्युपकुर्वन्ति महान्तः किंपुनर्गिरा ॥३६॥
 अबोचत वसुर्मातर्मिथ्यावच्मि वचः कथम् ।
 प्राणात्ययेपि शंसन्ति नासत्यं सत्यभाषिणः ॥३७॥
 अन्यदप्यभिधातव्यं नासत्यं पापभीरुणा ।
 गुरुवागन्वथाकारि कूटसाक्षे च का कथा ॥३८॥
 बहूक्तं गुरोः स्रुनुं वद्वा सत्यव्रताग्रहम् ।
 तथा सरोपमित्युक्तस्तद्वचोमंस्त पार्थिवः ॥३९॥
 ततः प्रसुदिता क्षीरकदम्बगृहिणी ययौ ।
 अथात पर्वतोहं च वसुराजस्य पर्यदि ॥४०॥
 सभायाममिलन् सभ्या माध्यस्थ गुणशालिनः ।
 वादिनोसदसद्वादक्षीरनीरसितच्छदाः ॥४१॥
 आकाशस्फटिकशिला वेदिसिंहासनं वसुः ।
 सभापतिरलंचक्रे नभस्तलमिवोडुपः ॥४२॥
 ततः पर्वतकोहञ्च व्याख्यापक्षं निजं निजम् ।
 आशंसेव नरेन्द्राय सत्यं ब्रूहीति भाषिणौ ॥४३॥
 विप्रद्वैरयोचैः स विवादस्त्वयि तिष्ठते ।
 प्रमाणमनयोः साक्षी त्वं रोदस्योरिवाऽर्यसा ॥४४॥

घटप्रभृति दिव्यानि वर्त्तन्तेऽहन्त मत्पतः ।
 सत्पाद्वर्षतिपर्यन्तः सत्पात्सिध्यन्ति देवताः ॥४५॥
 त्वयैव सत्ये लोकोऽयं स्थाप्यते पृथिवीपते ।
 त्वामिदार्थे ब्रूमहे किं ब्रूहि सत्यव्रतोचितम् ॥४६॥
 वचो श्रुत्वेति तत्सत्यप्रसिद्धिन्तां निरस्य च ।
 अजान्मेपान् गुरुर्व्याख्यदितिसख्यं वसुर्व्यधात् ॥४७॥
 असत्यवचसा तस्य क्रुद्धा स्तत्रैव देवताः ।
 दलयामासुराकाशस्फटिकासनवेदिकाम् ॥४८॥
 वसुर्वसुमतीनाथ स्ततो वसुमतीतले ।
 पपात सद्यो नरकपातं प्रस्तावयन्निव ॥४९॥
 देवताभिरसत्योक्ति कुपिताभिर्निपातितः ।
 जगाम नरकं घोरं नरनाथो वसुस्ततः ॥५०॥
 वसोः सुताः पृथुवसुञ्चितवसुञ्च वासव ।
 शक्तो विभावसुर्विश्वावसुः स्वरञ्च सप्तमः ॥५१॥
 अष्टमञ्च महाशूरो निषण्णाः पैटके पदे ।
 देवताभिरहन्यन्त तत्कालमपि कोपतः ॥५२॥
 सुवसुर्नवमः सूनुर्नन्दानागपुरं ययौ ।
 वृहद्वज्रो वसोः सूनुर्दशमो मधुरां पुनः ॥५३॥
 हसित्वा वज्रधापौरैस्तस्याः पुर्याञ्च पर्वतः ।
 निर्वासितः सञ्जगृहे महाकालासुरेण सः ॥५४॥

प्रोचं महाकाल इति दृष्टो दृग्भुवेन तु ।
 एवाच नारदोदास्ति चारणाद्युगलं पुरम् ॥५५॥
 राजा तदायोधनेऽभृद्धितिर्नान्ना च तत् प्रिया ।
 तयोश्च सुलमानाम दुहिता रूपगान्निनी ॥५६॥
 प्रिया स्वयम्बरे तस्या आङ्गताः नसुपाययुः ।
 नर्वेपि पार्थिवा स्तेषु पार्थिवः नगरोऽधिकः ॥५७॥
 नगरस्याङ्गया हास्यामन्दोदर्यभिधानतः ।
 अयोधननृपावासे जगाम प्रतिवामरम् ॥५८॥
 एकदा च गृह्णेद्यानकदलीसदनेऽविशदितिः ।
 समं सुलसया मन्दोदर्यपि चाययौ ॥५९॥
 लतान्तरग्निनीवाय योतुकामा तयोर्वचः ।
 तस्यौ मन्दोदरीप्रोचे दितिश्च सुलसामिति ॥६०॥
 वरसे मे मनःशल्यमस्तितेऽस्मिन् स्वयम्बरे ।
 त्वदधीनस्तदुद्धारस्तत्सम्यक् गृह्णु मूलतः ॥६१॥
 ऋषभस्त्रामिनोऽभूता सुभौ वंशवरौ सुरौ ।
 भरतो वाङ्गवलिश्च सूर्यसोमौ ययोः सुतौ ॥६२॥
 सोमवंशे समम्नाता तृणविन्दुरजायत ।
 सूर्यवंशे ते पितासावयोधन महीपतिः ॥६३॥
 अयोधनस्वसा सत्यवशानाम महीपतेः ।
 तृणविन्दोरभूद्भाय्या मधुपिङ्गस्तयोः सुतः ॥६४॥

तस्मै प्रदीयमानां त्वामहमिच्छामि सुन्दरि ।
 प्रदित्सते त्वत्पिता वा स्वयम्बरवरायतु ॥६५॥
 न जाने किं वृणोपि त्वं मनःगल्यमिदं मम ।
 वरणीयस्त्वया राजमध्ये मङ्गात्तजः स्तः ॥६६॥
 सुलसापि हि तच्छिञ्चां तथैव प्रत्यपद्यत ।
 मन्दोदर्यपि तच्छ्रुत्वा चक्ष्यौ सगरभूपतेः ॥६७॥
 सगरोप्यादिशद्विच्यभूतिं निजपुरोधसम् ।
 रुद्यः कविः सोपि चक्रे नृपलक्षणसंहिताम् ॥६८॥
 तत्रो चे स तथा येन समस्तै राजलक्षणैः ।
 सागरो जायते युक्तो हीनस्तु मधुपिङ्गलः ॥६९॥
 तत्पुस्तकन्तु पेटायां स चिञ्चेप पुराणवत् ।
 राजाञ्जवान्यदाकृष्टं तेन तद्राजप्रर्षदि ॥७०॥
 तत्रादौ सगरोऽवोच हान्यमानेऽव पुस्तके ।
 भवेत्लक्षणहीनोवोवध्यस्त्याजप्रश्न सोखिलैः ॥७१॥
 यथायथाऽवाचयत्तत् पुस्तकं स पुरोहितः ।
 तथा तथा स जिह्वय मधुपिङ्गोऽपलक्षणः ॥७२॥
 निर्यद्यौ मधुपिङ्गोऽथ सगरं सुलसाष्टयोत् ।
 यज्ञे विवाहं सदोपि सर्वे स्वं स्थानमभ्ययुः ॥७३॥
 मधुपिङ्गोप्यपमानात् कृत्वा बालतपोमृतः ।
 महाकालाभिधः पठिसहस्रेशोऽसुरोऽभवत् ॥७४॥

अज्जामीद्वधेः सोय सगरस्य विजृम्भितम् ।
 स्वयम्बरे सुलसाया निजं न्यक्कारकारणम् ॥७५॥
 राजानं सगरं राज्ञोऽन्यांश्च हन्मीति सोऽसुरः ।
 छिद्रान्वेषो शुक्तिमती नद्यां पर्वतमैक्षत ॥७६॥
 विप्रवेप स्ततोमूत्वा गत्वा पर्वतसम्यधात् ।
 शाण्डिल्योनाममिवं त्वत्पितुरस्मि महामतेः ॥७७॥
 धीमतो गौतमाख्यस्योपाध्यायस्य पुरः पुरा ।
 अहं क्षीरकदम्बञ्च अपठीत्सहिताबुधौ ॥७८॥
 नारदेन जनैश्च त्वां श्रुत्वा धर्षितसागमम् ।
 त्वत्पक्षं पूरयिष्यामि सन्त्रैर्विश्वं विमोहयन् ॥७९॥
 द्रुत्यक्ता पर्वतवृतः कुधर्मेणाखिलं जनम् ।
 असुरोमोहयामास दुर्गतौ पातनायसः ॥८०॥
 व्याधिभूतादि दोषांश्च सर्व्वत्राजनयज्जने ।
 प्रपन्नपर्वतसतं निर्दोषञ्च चकार सः ॥८१॥
 शाण्डिल्यस्याज्जवा सोऽपि रुक्मान्तिं पर्वतोव्यधात् ।
 उपहत्योपहत्य स्वसते चास्यापयज्जनम् ॥८२॥
 सगरस्यापि नगरेऽन्तःपुरे च सपरिच्छदे ।
 विचक्रोसो सुरो रोगान् दारुणानतिभूयसः ॥८३॥
 लोकप्रत्ययतो भेजे पर्वतं सगरोऽपि हि ।
 चकार शाण्डिल्ययुतोरुक्मान्ति सोऽपि सर्वतः ॥८४॥

सौत्रासण्यां विधानेन सुरापानं न दुष्यति ।
 अगव्यागहनं कार्यं यज्ञे गोसवनामनि ॥८५॥
 आहृमेधे वधोमातुः पितृमेधे वधः पितुः ।
 अन्तर्वेदिविधातव्यो द्वापस्तत्र न विद्यते ॥८६॥
 आशुशुक्तरिमाधाय पृष्टेकूर्मस्य तर्षयेत् ।
 ऋविपाञ्चुह्वकाख्याय स्वाहेत्युह्वा प्रपन्नतः ॥८७॥
 यदा न प्राप्नुयात् कूर्मं तदा शुद्धद्विजन्तनः ।
 खलतेः पिङ्गलाभ्यस्यविक्रियस्य श्वो जले ॥८८॥
 आस्यदम्नेवतीर्णस्य मत्तके कूर्मसन्निभे ।
 प्रज्वालाज्वलनदीप्तमाज्जतिं निक्षिपेद्विजः ॥८९॥
 सर्वं पुरुष एवेदं वद्धूतं यद्भविष्यति ।
 ईगानो यो स्यतत्वस्य यदन्नेनातिरोहति ॥९०॥
 एवमेकत्र पुरुषेकं केनात्र विपद्यते ।
 कुरुतातो यथाभीष्टं यज्ञे प्राग्निपातनम् ॥९१॥
 सांसस्य सन्नमं तेषां कर्त्तव्यं यज्ञकर्म्मणि ।
 वायवृक्षेण पूतं हि देवोद्दे ज्येन तत्र तस् ॥९२॥
 इत्यादि सरुपादिव्य मगरे त्यस्यतस्थिते ।
 अन्तर्वेदिकुसन्नेनादिपु लोकारवन्नासान् ॥९३॥
 सन्नमप्रसन्नोकापीद्राजतदादिकानपि ।
 अशुभोपश्रवणान् विमानस्थानदर्शयत् ॥९४॥

ततः प्रथमं विद्वान् शान्तिर्निर्गतात्तज्ज्ञानं मयान् ।
 मि ननु मयस्यै तदा प्रतिपद्य भते गिरतः ॥६५॥
 ततः प्रथमं तदा विद्याधरं नाम्ना द्विराकरम् ।
 मयस्यै मयस्यै मयस्यै मयस्यै मयस्यै ॥६६॥
 मयस्यै मयस्यै मयस्यै मयस्यै मयस्यै ।
 परमार्थस्यै मयस्यै मयस्यै मयस्यै मयस्यै ॥६७॥
 मयस्यै मयस्यै मयस्यै मयस्यै मयस्यै ।
 मयस्यै मयस्यै मयस्यै मयस्यै मयस्यै ॥६८॥
 ततो तस्यै मयस्यै मयस्यै मयस्यै मयस्यै ।
 मयस्यै मयस्यै मयस्यै मयस्यै मयस्यै ॥६९॥
 मयस्यै मयस्यै मयस्यै मयस्यै मयस्यै ।
 मयस्यै मयस्यै मयस्यै मयस्यै मयस्यै ॥७०॥
 मयस्यै मयस्यै मयस्यै मयस्यै मयस्यै ।
 मयस्यै मयस्यै मयस्यै मयस्यै मयस्यै ॥७१॥
 मयस्यै मयस्यै मयस्यै मयस्यै मयस्यै ।
 मयस्यै मयस्यै मयस्यै मयस्यै मयस्यै ॥७२॥
 मयस्यै मयस्यै मयस्यै मयस्यै मयस्यै ।
 मयस्यै मयस्यै मयस्यै मयस्यै मयस्यै ॥७३॥
 मयस्यै मयस्यै मयस्यै मयस्यै मयस्यै ।
 मयस्यै मयस्यै मयस्यै मयस्यै मयस्यै ॥७४॥

तत्रैवः माधवोऽन्वेद्युस्तेषु कः माधववर्षीत् ।
 भवमीत्या गृहवासन्त्यक्तोयत्नाध्वमाध्वनत् ॥५७॥
 भूयः सदारमङ्गल्य विपयेर्लुप्तं चतस्रः ।
 गृहवासाद्भनेतासः कथं नाम विगिष्यते ।
 श्रुत्वा ब्रह्मरुचिस्तुप्रपन्नजिनशामनः ।
 तद्वैव प्राव्रजत्साच कूर्मीभूत्वा विकापरा ॥ ७ ॥
 मिथ्यात्ववर्जिता तत्र मावसत्वाश्रमे सुतम् ।
 सुषुवे नारदं नाम रोदनाद्विवर्जितम् ॥ ८ ॥
 गतायाश्चान्यतस्तस्या स्तं जहृज्ज्वलासराः ।
 पुत्रशोकादिदुःखानां सविधे प्राव्रजच्चला ॥ ९ ॥
 ते मराः पालयामासुः शास्त्राख्यध्यापदञ्चतम् ।
 आकाशगामिनीविद्यां ददुस्तस्मै क्रमेण च ॥ १० ॥
 अणुव्रतधरः प्राप यौवनञ्च मनोहरम् ।
 सशिखाधारणान्नित्यं न गृहस्थेन संवतः ॥ ११ ॥
 कलहप्रेजणाकाङ्क्षी गीतनृत्यकुतूहली ।
 सदा कन्दर्प्यकौ क्रुच्यमौखर्वाऽत्यन्तवत्सलः ॥ १२ ॥
 वीराणां कामुकानाञ्च सन्धिविग्रहकारकः ।
 छत्रिकाक्षटपोपाणिरारूढः पादुकासु च ॥ १३ ॥
 देवैः सम्बद्धितत्वाच्च देवपिः प्रथितो भुवि ।
 प्रायेण ब्रह्मचारी च खेच्छाचार्य्येषु नारदः ॥ १४ ॥

इत्युक्तवत्तं तद्वृत्तं सञ्ज्ञानद्वयतसात्मनः ।
 मरुता जलवाभासापराधं मरुमम्वयम् ॥१५॥
 मरुत्ताराजः स्वां कन्यां नामतः कनकप्रभाम् ।
 तदा ददौ दशाव्याय दशास्येऽथ उवाच ताम् ॥१६॥
 प्रभञ्जन इवोजस्यीमरुत्तमम्वभञ्जनः ।
 ततो जगान मधुरां नगरीं गुरुविक्रमः ॥१७॥
 उपतस्ये दशग्रीवं तन्नुपोहृत्तिवाहनः ।
 पुत्रेण मधुना सार्द्धमीशानेनेव शृणिना ॥१८॥
 तं भक्तयोपस्थितं प्रीतोवार्त्तयद्दृगकन्धरः ।
 पप्रच्छैवं भवत्सूनोः कुतोऽदः शूनमायुधं ॥१९॥
 पित्राभूमंज्ञयादिष्टो मधुरं मधुरव्यधात् ।
 दूदं मेचमरेन्द्रेण प्राग्जन्मसुहृदार्पितम् ॥२०॥
 अश्वोदध्वमरश्चैवं घातकीखण्डनामनि ।
 द्वीप ऐरावतक्षेत्रे शतहारे महापुरे ॥२१॥
 सुमित्तोराजपुत्रोऽभूत्प्रभवः कुलपुत्रकः ।
 उभावभूतां ते मित्ते वसन्तमदनाविव ॥२२॥
 गुरोरेकस्य पार्श्वे तौ वाल्दे जगृहृतुः कलाः ।
 सहचिक्रीडतुश्चाविप्रयुक्तावन्विनाविव ॥२३॥
 उद्यौवनः सुमित्तोऽथ तत्राभून्नगरे नृपः ।
 महर्षिर्विदधे तेन प्रभवोप्यात्ममन्निभः ॥२४॥

वभापे प्रभवोष्येवं धिग्धिग्मां निरपत्रपम् ।
 अहेो सतु सहासत्वो वखे दृक् सौहृदं सवि ॥३५॥
 प्राणा अपि हि दीयन्ते परस्मै न पुनः प्रिया ।
 इति दुष्करमेतद्वि हतं तेनाद्य सत्कृते ॥३६॥
 पिशुनानासिवावाच्यं नावाच्यस्वत नादृशाम् ।
 कल्पद्रूणासिवादेयं नास्ति किञ्चित्तु तादृशम् ॥३७॥
 सर्वथा गच्छ सातासि नातःपरसिमं जनम् ।
 पश्यभापास्ववापापराग्निं पत्याऽञ्जवापि हि ॥३८॥
 तत्र चाकृन्मसागत्य राजा सुश्राव तद्वचः ।
 सुहृदः सत्वमालोक्य प्रकर्षेण जहर्ष च ॥ ३९ ॥
 वनमालां नमस्कृत्य विसृज्य प्रभवोपि हि ।
 स्वगिरःच्छेत्तुमारम्भे खड्गमाद्यप्यदारुणम् ॥ ४० ॥
 आविर्भूय सुमिलेपि मिल सा साहसं हयाः ।
 इति जल्पन्तपाहार्पीत्क्षपायं तस्य पाणितः ॥ ४१ ॥
 विविचन्निव वसुधां प्रभवोऽधोमुखोहिया ।
 कथञ्चन सुमिलेण स्वस्थावस्थामनावि सः ॥ ४२ ॥
 चक्रतुस्तौचिरं राज्यं प्राग्वा सैलोपरायणौ ।
 सुमिलस्तु परिव्रज्य वृत्तेशानसुरोऽभवत् ॥ ४३ ॥
 ततश्च युत्वा मपुरेशहरिवाहननन्दनः ।
 त्वं सुनाज्जर्मभुर्गाममाधवीकुलिभूरभूत् ॥ ४४ ॥

प्रभवेति भवेत् स्थायित्वेति च । तत्राद्यस्य च ।
 ज्योतिर्मयत्वात् । तत्राद्यस्य च । इति न, च । तत्राद्यस्य च ।
 अग्निर्दानं वा । तत्राद्यस्य च । इति न, च । तत्राद्यस्य च ।
 यथा च । तत्राद्यस्य च । इति न, च । तत्राद्यस्य च ।
 इत्याद्यास्य च । तत्राद्यस्य च । इति न, च । तत्राद्यस्य च ।
 यथा च । तत्राद्यस्य च । इति न, च । तत्राद्यस्य च ।
 इति च । तत्राद्यस्य च । इति न, च । तत्राद्यस्य च ।
 तत्राद्यस्य च । तत्राद्यस्य च । इति न, च । तत्राद्यस्य च ।
 अथ च । तत्राद्यस्य च । इति न, च । तत्राद्यस्य च ।
 स्वर्गाद्यौ पाण्डके चैत्यान्वर्द्धितं तत्राद्यस्य च ।
 सोत्क्राष्टस्तत्र चैत्यानि तत्राद्यस्य च ।
 ऋद्ध्या सहत्या सद्गीतपृजोत्तवपूरःसरम् ॥५०॥
 दुर्लङ्घनपुरेऽथ प्राक् दिक्ष्योत्तं नलकूवरम् ।
 ग्रहीतुं कुम्भकर्णाद्या दग्ग्रीवाज्जया वयः ॥५१॥
 आगालीविद्यया वह्नि मयं वप्रमथ्य च धात् ।
 स्वपुरे योजनशतप्रमाणं नलकूवरः ॥५२॥
 ऊताशनमयान्येव चक्रे यन्त्राणि तत्र च ।
 प्रदोषनमिव व्योम्नि कुर्वाणानि शिखोत्करैः ॥५३॥
 तं च वप्रमवष्टभ्याऽवतस्ये नलकूवरः ।
 भटैः परिरुतः कोपाञ्जुलन् वह्निकुमारवत् ॥५४॥

... ..
 ... .. ॥५५॥
 ... ..
 ... .. ॥५६॥
 ... ..
 ... .. ॥५७॥
 ... ..
 ... .. ॥५८॥
 ... ..
 ... ..
 ... .. ॥५९॥
 ... ..
 ... .. ॥६०॥
 ... ..
 ... .. ॥६१॥
 ... ..
 ... .. ॥६२॥
 ... ..
 ... .. ॥६३॥
 ... ..
 ... .. ॥६४॥

नवं कलकलंकोयं वचसापि द्यतस्त्वया ।

रे विभीषण के चं ते मतिर्येनेद् अत्रवी ॥६५॥

विभीषणोऽप्युवाचैवं प्रसीदार्थ्य महाभुज ।

नवाग्सातं कलङ्काय विष्णु इमनसां नृणाम् ॥६६॥

सा समायातुविद्यान्ते प्रवच्छतु स च द्विपत् ।

वश्योऽन्तु माम्भुजे धारुणां वाजोयुक्त्यापरित्यजेः ॥६७॥

यावद्विभीषणवचो सुमेजे तद्दृशाननः ।

तावदागाद्दुपरस्त्रा तत्परीरसा लस्यटा ॥६८॥

ददौ चाशालिकां विद्यां पत्यानप्रीकृतां पुरे ।

सोघेतराणि शस्त्राणि व्यन्तराधिष्ठितानि च ॥६९॥

दशास्यः संजहाराग्निप्राकारं विद्यया तथा ।

प्रविवेश च दुर्लङ्घपुरं सवलवाहनः ॥ ७०॥

उत्तस्थे चाथ सन्नद्ध रथाय नलकूवरः ।

विभीषणेन चाग्राहि चर्मभस्त्रेव दन्तिना ॥७१॥

देवासुरैरप्यजय्यं शक्रसम्बन्धिदुर्द्धरम् ।

चक्रं सुदर्शनं नास तत्र प्राप च रावणः ॥७२॥

प्रणताय ततः तस्मै दशास्य स्तत्पुरं ददौ ।

अर्थिनेर्धिषु न तथा दोषन्तो विजये यथा ॥७३॥

उपरस्त्रासपुत्रवाच दशास्यः स्वकुलोचितम् ।

भद्रे भजात्मभर्त्तारं कर्त्तारं विनयं मयि ॥७४॥

विद्यादानाद्गुरुस्थाने सम त्वमसि सस्यति ।
 स्वसूमाहपदे पश्याव्यऽन्याऽपि परिस्त्रियः ॥७५॥
 पुलो कामध्वजस्यासि सुन्दर्युद्धरसम्भवा ।
 कुलद्वयविशुद्धायाः कलङ्कोमात्मभूत्तव ॥७६॥
 तामित्युक्त्वाप्ययासास नलकूवरभूभुजे ।
 अद्रूपितां पितृगृहे उषित्वेव समागताम् ॥७७॥
 नलकूवरराजेन कुम्भकर्णाग्रजोऽर्चितः ।
 चचाल सह सेनाभीरघनपुरपत्तनम् ॥७८॥
 आयान्तं रावणं श्रुत्वा सहस्राक्षो महामतिः ।
 सुतमिन्द्रं सुतस्त्रेहात् स्नेहपूर्वमभाषत ॥७९॥
 भवता वत्स जातेन वंशोऽस्माकं सहैजसां ।
 अन्यवंशोन्नतिं हत्वा प्रापितः प्रोन्नतिं पराम् ॥८०॥
 एकेन विक्रमेणैव त्वया हीदन्ननुष्ठितम् ।
 नीतीनामप्यवकाशो दातव्यः सस्यति त्वया ॥८१॥
 एकान्तविक्रमः क्वापि विप्रदेऽपि प्रजायते ।
 एकान्तविक्रमान्नाशं शरभाद्याः प्रयान्ति हि ॥८२॥
 वलीयसो बलिभ्योपि प्रस्ततै हि वसुन्धरा ।
 सर्वेभ्योऽप्यहमोजस्वीत्यहंकारं क्षमाकथाः ॥८३॥
 उत्पितोऽस्त्यधुना वीरः सर्ववीरत्वतस्कारः ।
 प्रतापेन सहस्रांशु सहस्रांशु नियन्त्रकः ॥८४॥

हेलोत्पाटितकैलागो सरुत्तमखमञ्जनः ।

जम्बुद्वीपे गयजेन्द्रेणाप्यजोभितमानसः ॥८५॥

उपार्हन्तिजदोर्वीणागीततोपितचेतसः ।

धरणेन्द्रादसोवाप्तमक्तिः शक्तिदयोर्जितः ॥८६॥

भ्रातृभ्यां स्वानुरूपभ्यां स्वभुजाभ्यामिवोत्कटः ।

रावणोनाम लङ्केशः सुकेशकुलभास्करः ॥८७॥

स यमं हेलयाभांक्षीदिक्यात्तं धनदञ्च ते ।

पत्नी चक्रो वानरेन्द्रं सुग्रीवं बालिसोदरं ॥८८॥

दुर्लङ्घ्यप्रवह्निप्राकारं दुर्लङ्घ्यपुरमस्य च ।

प्रविष्टस्थानुजोवध्वा जग्राह नलकूवरम् ॥८९॥

सत्त्वप्रेत्यापतन्नस्ति युगान्ताग्निरिवोद्धतः ।

प्रणिपातसुधावृष्ट्या शमनीयो घनुत्तये ॥९०॥

रूपिणीं च सुतामस्यै दीयस्वरूपवतीमिमांस् ।

एवं ह्युत्तमसन्धानं सत्त्वन्वात्ते भविष्यति ॥९१॥

एवं पितृवचं श्रुत्वा क्षुण्णन्नेव सुवाच सः ।

कन्यका स्वा कथं कारमस्यै वध्याय दीयते ॥९२॥

किञ्च नाधुनिकं वैरमसुना किं तु वंशजम् ।

तातं विजयसिंहं प्रागेतद्गृह्यर्हतं स्मर ॥९३॥

एतत्पितामहस्यापि सालिनो यन्मया हतम् ।

तदस्यापि करिष्यामि समायात्पेपकोह्ययम् ॥९४॥ ।

स्नेहतः कातरामाभूः सहजं धैर्यमाश्रय ।
 स्वसूनाः सर्वदादृष्टं किं नवेत्सि पराक्रमम् ॥८५॥
 तस्यैवं वदतोऽथेत्य नगरं रथनूपुरम् ।
 चसूभिर्वेष्टयामास दुर्ङ्गरोदशकन्धर ॥८६॥
 पूर्वमेव दशास्येन प्रहितोसाहितौजसा ।
 अथ दूतोऽभ्युपेत्येन्द्रमित्युवाच ससौष्ठवः ॥८७॥
 ये केचिदिह राजानो विद्यादेवीर्य्यदर्पिणः ।
 तैरुपेत्योपायनाद्यैः पूजितोदशकन्धरः ॥८८॥
 दशकण्टस्य विस्मृत्या भवतञ्चार्जवाद्यम् ।
 इवान् कालो ययौ तस्मिन् भक्तिकालस्तवाधुना ॥८९॥
 भक्तिं दर्शय तत्तस्मिन् शक्तिञ्चादर्शवाधुना ।
 भक्तिशक्तिविहीनञ्चेदेवमेव विनञ्च्यसि ॥९०॥
 इन्द्रोपि निजगादेवं वराकैः पूजितो नृपैः ।
 रावणस्तदयं सत्तः पूजां सत्तोपि वाञ्छति ॥९१॥
 यथा तथा गतः कालो रावणस्य सुखाय सः ।
 कालस्त्वपस्त्वयं कालस्तस्येदानीमुपस्थितः ॥९२॥
 गत्वा स्वस्वामिनोभक्तिं शक्तिं वा सयि दर्शय ।
 सभक्तिशक्तिहीनञ्चे देवमेव विनञ्च्यति ॥९३॥
 दूतेनागत्य विज्ञप्तोरावणः क्रोपदारुणः ।
 समनह्यन्वहेत्साहः समं सकलसैनिकैः ॥९४॥

द्रुतमिन्द्रोपि सन्नह्य निर्ययौ रघनूपुरात् ।
 धीराहि न सहन्तेऽन्यवीराहंकारडम्बरम् ॥६॥
 सामन्ताः सहसामन्तैः सैनिकाः सैनिकैः पुनः ।
 सेनानीभिश्च सेनान्योद्वयोर्युयुधिरे तयोः ॥६॥
 तयोर्वलानामन्योऽन्यं सङ्केटः शस्त्रवर्षिणाम् ।
 सम्वर्त्तपुष्करावर्त्तवारिदानामिवाभवत् ॥७॥
 वराकैः सैनिकैरेभिः किं हतैर्मशकैरिव ।
 इति त्रुवाणोभुवनालङ्कारकरिपुङ्गवम् ॥८॥
 स्वयमारुह्य युद्धायाधिजगोत्तमशरासनः ।
 अढौकतैवरावणस्ते नेन्द्रेण सह रावणः ॥९॥
 नागपाशमिवान्योन्यं सुखयोः करवेष्टनैः ।
 वितत्वानौ समिलतुः करिणौ रावणेन्द्रयोः ॥१०॥
 द्वावपीभौमहाप्राणौ दन्तैर्दन्तान् प्रजम्नतुः ।
 उत्थापयन्तौ स्फुलिङ्गानरण्युन्मथनादिव ॥११॥
 मिथोवातैर्विषाणैभ्यः सौवर्णवलयवावलिः ।
 पपातोर्व्यां विरहिणी वाञ्छभ्य द्रुव तरक्षसम् ॥१२॥
 तद्वन्तघातचुणैभ्यः शरीरिभ्यो निरन्तरम् ।
 गरुडैर्भ्रामद्वारावदृक्तधागाः प्रसुप्तयुः ॥१३॥
 क्षणाच्छूलैः क्षणाद्धानैः क्षणादपि च सुद्वरैः ।
 गजाविवाद्द्वितीयौ तौ रावणेन्द्रौ प्रजम्नतुः ॥१४॥

सहावलौ पिपिपतुरस्त्रैरस्त्राणि तौ मिथः ।
 नैकोप्यहीयते कस्मादधी पूर्वापराविव ॥१५॥
 वाध्यवाधकताभाग्मिर्द्रागुत्सर्गापवादवत् ।
 मन्त्रास्त्रैरप्यवुध्ये तां तोरणक्रतुदीक्षितौ ॥१६॥
 गाढं मिलितयोरेकदृन्तस्थ फलयोरिव ।
 ऐरावणमुवनालङ्कारयोः करिणो रथ ॥१७॥
 बलज्ञो रावणः स्वभादुत्पत्यैरावणं ययौ ।
 हत्वा च तन्महामातं ववन्वेन्द्रं करीन्द्रवत् ॥१८॥
 स हस्ती परितोधस्ताद्रक्षोवीरैरवेध्यत ।
 हर्षाद्दुत्तालतुमुलैर्मधुमण्डइवालिभिः ॥१९॥
 रावणेन धृते शक्रे तत्सैन्यमपि सर्वतः ।
 विदुद्राव जिते नाथे जिता एव पदातयः ॥२०॥
 स हैवैरावणं नेन्द्रं रावणः शिविरे निजे ।
 निनाय नायकोऽभवत्स्वयं श्रेणिद्वयेष्वथ ॥२१॥
 ततो निवृत्तत्र लङ्कायां जगाम दशकन्धरः ।
 काराया चाक्षिपच्चक्रं कीरवत्क्लाष्ठपञ्चरे ॥२२॥
 सहस्रारः सदिक्ष्यालो लङ्कायामेत्य रावणम् ।
 नमस्कृत्येत्यभापिष्ट पत्तिवद्रचितान्जलिः ॥२३॥
 केलाशमुद्दधापीद्यो लीलया ग्रावखण्डवत् ।
 दोषता तेन भवता विजिता न त्रपामहे ॥२४॥

तादृशे त्वयि याञ्चाहि न तपायै सनागपि ।

तद्याचेहं जुञ्च शक्रं पुनर्भिक्षां निवच्छमे ॥२५॥

उवाच रावणोऽप्येवं शक्रं मुञ्चामि यद्यसौ ।

स दिक्ष्वात्तपरीवारः कर्मकुर्यात्सदेहशम् ॥२६॥

प्रमितोऽपि पुगीं लङ्गा करोत्वेष क्षणे क्षणे ।

लग्नाक्षादिरहितां वासागारमहीमिव ॥२७॥

प्रातः प्रातद्विष्यगन्धैरग्न्यावाह इवाग्न्युभिः ।

चोत्तन्क्रोपं पुरीमेतामभितोषमपिञ्चतु ॥२८॥

मान्नाकार इमोऽद्वित्यग्रन्यत्वा च सदा स्वयम् ।

पुष्याणि पृथयत्वेष देवताऽसरादिषु ॥२९॥

एतद्विधानि कर्माणि कुर्वन्नेष मुतन्नव ।

पुनर्दृष्ट्वा तु राज्यं त्वं सत्प्रसादाच्च नन्दतु ॥३०॥

एवं वशिष्यतीत्युक्ते गच्छन्नाक्षेण रावणः ।

शुनोच्च शक्रं नागायाः सत्कृत्य निजवन्धुवत् ॥३१॥

राघवन्पुनर्भिक्षेन्द्र कस्यावदिग्ग उन्नतः ।

तेनस्त्रिणा दि निर्योजो मृत्युतोषयति दुःखदम् ॥३२॥

निर्भीरुत्तमोऽन्नास शार्ङ्गो यथाऽन्यथा मुनिम् ।

राघवस्य तद्विद्वेषेण तं वीर्येण मृषानयो ॥३३॥

अत्रान्धं नन्दं तस्यैव साः स्यादित्यथानन्दम् ।

सः सन् भित्तिये पश्यन् सः शून्यं शरीरम् ॥३४॥

श्रीमत्परिञ्जयपुरे पुराविद्याधरग्रहणी ।
 नान्ना द्वालनसिंहेऽभूद्देवत्वस्य तु प्रिया ॥३५॥
 अहल्यानाम दुहिता रूपवत्यभवद्ययोः ।
 तस्याः स्वयम्बरेऽभ्येयुः सर्वे विद्याधरेश्वराः ॥३६॥
 आनन्दमाली तत्रागाञ्चन्द्रावर्त्तपुरेश्वरः ।
 सूर्यावर्त्तपुरेशुलसागान्नाञ्जा तडित्प्रभः ॥३७॥
 सहायान्तमपित्यक्त्वा त्वामहल्या निजेच्छया ।
 आनन्दसालिनं वने तवामृच्च परामवः ॥३८॥
 आनन्दमालिनीर्ष्यालुक्त्वमभूस्तत्प्रसृत्यपि ।
 मयि सत्यस्यसावेतामहल्यामूढवानिति ॥३९॥
 आनन्दमाली निर्वेदादन्यदा व्रतमग्रहीत् ।
 तप्यमानस्तपस्तीव्रं व्यहारीञ्च सहर्षिभिः ॥४०॥
 विहरन् स रथावर्त्तं जगाम गिरिमेकदा ।
 त्वया च दृष्टशेऽस्माभिरिवाहल्या स्वयम्बरः ॥४१॥
 ध्यानाद्ब्रह्मस्वाया वदन्नाडितोऽनेकशस्त्रसः ।
 मनागपि न च ध्यानाद्चालीश्चलाचलः ॥४२॥
 कल्याणगुणवारस्तु तद्भ्राता यमणाग्रणी ।
 प्रेक्ष्य त्वय्यसुचत्तेजोलेत्स्यां शंपाभिवद्भुमे ॥४३॥
 सत्ययिया च त्वत्पत्न्या शनितो भक्तिजल्पितैः ।
 तेजोलेत्स्यां स संजह्ने न दग्धोसि तद्देवतत् ॥४४॥

सुनिन्यक्कारजात्यापात् त्वं भ्रान्त्वा कतिचिद्भवान् ।

शुभं कर्मविधायेन्द्र सहस्रारसुतोऽभवः ॥४५॥

महासुनितिरस्कार प्रहारोद्भवकर्मणः ।

उपस्थितं फलमिदं रावणाद्यः पराभवः ॥४६॥

कर्माभ्युदयं च सर्वस्य फलत्येव चिरादपि ।

आपुरन्दरमाकीटं संसारस्थितिरीदृशी ॥४७॥

तच्छु वा दत्तवीर्यस्य एवमादि स्युजन्मनः ।

इन्द्रः पर्यद्भुतदृष्टे ग्रतपाञ्च ययौ शिवम् ॥४८॥

वरावणोऽपि ययौ स्वर्गानुग शैलोऽपरेऽहनि ।

अनन्तवीर्यं नामर्षिस्वन्दितुं जातकेव तम् ॥४९॥

तं वन्दित्वा ययास्थानं निपणो दशकन्धरः ।

शुश्राव च योत्सु वासाराणि घर्मदेशनाम् ॥५०॥

देशनान्ते दशाख्येन कृतः स्थान् मरणं मम ।

इति पृष्टोमहर्षिः स भगवानेवमभ्यधात् ॥५१॥

पारदारकटोपेण वासुदेवाङ्गविष्यति ।

अविष्यतिविपत्तिं स्ते प्रतिविष्णोर्दृशानन ॥५२॥

परस्त्रियमनिच्छतीं रमयिष्यामि नह्यऽहम् ।

जग्राहाभिग्रहमिदं स तस्मैः पुनेः पुरः ॥५३॥

सुनिवरमथ नत्वा ज्ञानरत्नाम्बुधिं तम् ।

दशवदन इवाय स्वां पुरीं पुष्यकस्यः ॥५४॥

निष्किलनगरनारीनेतनीनेत्पलानाम् ।

प्रसर्दाग्भद्रदानाद्याभिगीजानिकल्पः ॥५५॥

इत्याचार्य्यीहेमचन्द्रविरचिते विप्रठिगिनाका
पुरप्रचरिते महाकाव्ये सप्तमे प्रवर्गगिरावण-
दिश्वजयो नाम द्वितीयः सर्गः ॥२॥

अथ तृतीयः सर्गः ।

अप्रेक्ष्यताम्यागिरादादित्यपुरप्रतने ।

प्रन्धादोनात् राजाभूत्केतुसत्यऽस्य [तु] प्रिया ॥१॥

तयोर्वभयतनयोनामतः पवनंजयः ।

जयीपवनवस्थात्ता नगने गमने न च ॥२॥

इतश्च भरतोऽलैपोपार्श्ववन्दति पर्वते ।

विद्याधरेन्द्रो महेन्द्रेमहेन्द्रे नगरेऽभवत् ॥३॥

पत्न्या हृदयमुन्दर्यातस्य चाञ्जनसुन्दरी ।

अरिन्दमादिपुत्राणां शतस्योपर्यभूत्सुता ॥४॥

उद्यौवनाया स्तस्याश्च वरं चिन्तयतः पितुः ।

शशंभुर्मन्त्रिणोविद्याधरयूनः सहस्रशः ॥५॥

महेन्द्रस्याज्ञवानात्यास्तद्रूपानि पृथक् पृथक् ।

यथावदालेख्यप्रदृष्वानाव्य समदर्शयत् ॥६॥

तत्र विद्याधराधीश हरिनाभाङ्गजन्मनः ।

रूपविद्युत्प्रभाख्यस्य सुमनः कुञ्चिजन्मनः ॥७॥

प्रलङ्घाद्सूनोः पवनं जयस्य च मनोरमम् ।

चित्रसं सचिवोन्वेद्युर्महेन्द्रस्याभ्यटौ कथन् ॥८॥ यु०॥

रूपवन्तौ क्लीनौ च द्वावथेतौ तदेतयोः ।

कान्वायाः कोवर इति राज्ञोऽक्तः सचिवोऽववीत् ॥९॥

एषोटाद्गणपर्षायु मीचं पिद्यत्प्रभोगमी ।

इति नैमित्तिकं स्वामिन् व्यक्तमाख्यातपूर्व्विणः ॥१०॥

प्रलङ्घादतनयस्येष चिरायुः पवनंजनः ।

वाग्धोऽनगरादेतश्चै प्रयच्छाञ्जनगुन्दरीम् ॥११॥

अत्रान्तरे तु याताथै द्वीपं नन्दीश्वरं ययुः ।

निद्याधरेन्द्राः सर्वपि सर्वं ह्यमिपरिच्छदाः ॥१२॥

प्रध्नादस्तनवा प्रैव्य सहेन्द्रमिदमभ्यधात् ॥

दायतां सायुताथैषा न्वसुताञ्जनगुन्दरी ॥१३॥

सहेन्द्रः प्रतिपेदे च तदयैऽपि हृदि च स्थितम् ।

निद्रिक्तमात्रमेवासीत् प्रलङ्घादप्रार्थनात् सा ॥१४॥

इतस्तु तेषु द्वियके सौम्याभ्यं सहायके ।

कार्यैर्दीपान् प्रदत्तकालं यथास्थानपरिवसुः ॥१५॥

तमेव सहेन्द्रप्रपदा साजादा सवनेन ससम ।

जगद्गुणैर्निगदयत्सदासं सद्रव्यसुवी ॥१६॥

विदं प्रवृत्तिरनन्तं तदेति पवनं जय ।

दृष्टं सति तदा सहेन्द्रं सवनेन सवनेन ॥१७॥

हिसित्वेष प्रहसितोष्वेवमूचे मयेक्षिता ।
 सा हि रन्धादिकाभ्योपि सुन्दर्यंजनसुन्दरी ॥१८॥
 तस्या निरूपमं रूपं यादृशं दृश्यते दृशा ।
 तादृशं वचसा वक्तुं वाग्मिनापि न शक्यते ॥१९॥
 पवनंजय इत्यूचेदूरेह्युद्वाहवासरः ।
 सादृग्गोचरमद्वैव कथं नेया मया सखे ॥२०॥
 वल्लभो त्वं हितानां हि घटिकापि दिनायते ।
 मासायते दिनमपि किं पुनस्तद्दिनत्रयम् ॥२१॥
 ततः प्रहसितोष्वेवं व्याजहार स्थिरोभव ।
 निश्चि तत्रैत्य तां कान्तां द्रक्षस्यानुपलक्षितः ॥२२॥
 उत्पत्य सहप्रहसितो निरगात्पवनंजयः ।
 आस्थितेज्जनसुन्दर्या प्रासादासप्तभूमिके ॥२३॥
 राजस्यश् इव छन्तीभूयसोऽञ्जनसुन्दरीम् ।
 सभ्यगीक्षितु मारेमे समित्तः पवनंजयः ॥२४॥
 धन्यासि या हि प्रापस्त्वं तं पतिं पवनंजयम् ।
 सखीवसन्ततिलकेत्यवाचाञ्जनसुन्दरीम् ॥२५॥
 हले सुक्त्वा वरं विद्युत्प्रभं विद्युत्प्रभं वरम् ।
 विरहं क्षाध्यत इति मिथ्याकस्यवदत्सखीम् ॥२६॥
 प्रथमा प्रत्युवाचैवं मुग्धे वेत्सि न किञ्चन ।
 विद्युत्प्रभोहि स्वल्पायुः स्वामिन्या युज्यते कथम् ॥२७॥

द्वितीयापीत्यभापिष्ट वयस्ये मन्दधीरसि ।

श्लोकमथ्यस्यतं श्रेयो भारोपि न विपश्यतु ॥२८॥

इत्यालापं तयोः श्रुत्वा चिन्तयत्पवनंजयः ।

अस्याः प्रियमिदं नूनं तेन नैषा निषेधति ॥२९॥

इति क्रुद्धोऽसिमाकृष्याविरासीत्पवनञ्जयः ।

निशाचर इवाकस्त्रादन्वकारात्समुत्थितः ॥३०॥

विद्यात्प्रभोहृदि वयो द्वयोरपि तयोः शिरः ।

छिनन्तीतिवदन् रोपाञ्चचाल पवनञ्जयः ॥३१॥

वाङ्मदण्डे धारयंस्तमिति प्रहसितोवदन् ।

सापराधायवध्यैव स्त्री गौरिव नवेत्सि किम् ॥३२॥

किं पुनर्निरपराधैव इयमञ्जनसुन्दरी ।

तवापवादिनी नैषा निषेधति पुनर्हिताम् ॥३३॥

इति प्रहसितो नोच्चैर्निषिद्धः पवनञ्जयः ।

उत्पत्यागात्स्वभावासञ्जाग्रत्तस्थौ च दुःखितः ॥३४॥

प्रातश्चोचे प्रहसितं सखे किमनयोढया ।

भृत्योपि हि विरक्तः स्यादापदे किं पुनः प्रिया ॥३५॥

तदेहि यावः स्वपुरीमूरीकृत्य परं रवम् ।

किं स्वादुनापि भोज्येन रोचते न यदात्मने ॥३६॥

इत्युदीर्योच्चैर्यावच्चचाल पवनञ्जयः ।

धृत्वा तावत्प्रहसितं स्तं सान्नैवमवोधयत् ॥३७॥

न युक्तं महतां यस्वप्रतिपन्नस्य लङ्घनम् ।
 अनुलङ्घ्यै स्तुगुरुभिः प्रतिपन्नस्य का कथा ॥३८॥
 विक्रीणते वा मूल्येन ददते वा प्रसादतः ।
 गुरुवोहीत्यपि सतां प्रमाणं नापरागतिः ॥३९॥
 किञ्चेहाञ्जनसुन्दर्यामस्ति दोषत्वोपि न ।
 दूष्यते दैवदोषेण सुहृदोहृदयं पुनः ॥४०॥
 सहात्मनौ च पितरौ स्वस्य तस्याश्च विश्रुतौ ।
 किं न लज्जयसि ज्ञातर्गच्छन् स्वच्छन्ददृत्तितः ॥४१॥
 उक्तं प्रहसितेनैवं विन्दश्य पवनञ्जयः ।
 तथैव कथमप्यस्यात् सशल्य इति चेतसि ॥४२॥
 पवनाञ्जनसुन्दर्या निशीतेव दिने भवत् ।
 पिटनेवोत्पन्नशरी पाणिग्रहमहेत्सवः ॥४३॥
 तद्वधूवरसादाय सदायादः प्रमोदभाक् ।
 सहेन्द्रेणाऽर्चित. स्नेहान् प्रलहादःस्वां पुरीं ययौ ॥४४॥
 प्रलहादोञ्जनसुन्दर्याः प्रासादं सप्तभूमिकम् ।
 त्वार्ययामास वासाय विमानमिव भूस्थितम् ॥४५॥
 तां न संभाषयामास वाचापि पवनञ्जयः ।
 मानिनोह्यत्रलेपं न विस्मरन्ति यतस्तत ॥४६॥
 विना शशाङ्कं श्यामेव साविना पवनञ्जयम् ।
 वाप्यान्वकारवदना तस्यावऽस्वास्थ्यभाजनम् ॥४७॥

पार्श्वद्वितयमात्रन्तः पर्यङ्कस्य सुज्जर्मुज्जः ।
 तस्याञ्च सन्वत्सरवद्वाधीयस्याभवन्निशा ॥४८॥
 अनन्यमानसाजानुमध्यन्यस्तसुखाम्बुजा ।
 भर्तुरालेखनैरेव व्यतीयाय दिनानि सा ॥४९॥
 मुज्जुरालाप्यमानापि सखीभि आद्रपूर्वकम् ।
 परपुष्टेव हेमन्ते न सा तूष्णीकतां जहौ ॥५०॥
 एवं च काले व्रजति प्रह्लादनृपमन्यदा ।
 दूतोरालसराजस्य समुपेत्यैवस्रवोत् ॥५१॥
 समं राजसनाथेन वादोनाथः सदुर्भतिः ।
 वैरायतेद्य नितरां प्रणिपातममानवन् ॥५२॥
 वाचितः स नमस्कारमहङ्कारमहागिरिः ।
 दोर्हगडौ चक्षुषा पश्यन्निदं वदति कद्वदः ॥५३॥
 अरे को रावणो नाम तेन किं ननु सिञ्चति ।
 नाहमिन्द्रकुवेरो वा न चास्मि नलकूवरः ॥५४॥
 सहस्ररश्मिर्चाप्यस्मि न मरुतो न वायमः ।
 न च कैलाशगैलोस्मि किं त्वस्मिावरुणो न तु ॥५५॥
 देवताधिष्ठितैरत्नैर्व्यटि दृष्योम्य दर्मतेः ।
 तटावानु दृग्निप्रसि तद्दृष्यं चिरमञ्चितम् ॥५६॥
 इत्युक्त्या रावणः क्रुद्धः समगायाप्यप्रेणयत् ।
 अरौतोत्तत्परं चाधिदेनेव तटपर्यतम् ॥५७॥

पुरान्निःसृत्य वरुणोरणायाऽरुणलोचनः ।
 राजीव पुण्डरीकाद्यैर्दृष्टः पुनैरयुध्यत ॥५८॥
 तस्मिन्महति संग्रामे वीरैर्वरुणसूनुभिः ।
 योधयित्वा च बद्धा च निन्याते खरद्रुपणौ ॥५९॥
 अभज्यत ततः सैन्यं राज्ञसानामशेषतः ।
 कृतार्थमानीवरुणोऽप्यविश्वन्नगरीं निजाम् ॥६०॥
 विद्याधरेन्द्रानाह्वातुं ग्राहिणोद्रावणोपि हि ।
 दूतान्प्रत्येकमप्यद्य भवते प्रेषितस्त्वहम् ॥६१॥
 प्रह्लादोद्य दशाख्याय साहायककृते स्वयम् ।
 यावच्चचाल तावत्तसुवाच पवनञ्जयः ॥६२॥
 इहैव तिष्ठ तात त्वं दशग्रीवमनोरथम् ।
 पूरयिष्याम्यहमपि तवास्त्रि तनयोननु ॥६३॥
 इत्युदीर्य स निर्वन्धं पितरं चानुमान्यसः ।
 लोकं चाशेषमाभाष्य चचाल पवनञ्जयः ॥६४॥
 श्रुत्वाञ्जना जनसुखात्यत्युर्यातामथोत्सुका ।
 देवीव व्योमशिखरात्प्रासादाद्वरुह्य च ॥६५॥
 तमोक्षितुसवष्टथ्य स्तसं पाञ्चालिकेव सा ।
 निर्निमेषेक्षणा तस्यावस्वास्त्रगमिताशया ॥६६॥
 द्वारस्तन्मनिपणाङ्गीं प्रतिपन्नद्रवत्क्षशाम् ।
 लुलि तालकसंच्छन्नललाटां निर्विलेपनाम् ॥६७॥

नितम्बन्यस्तविश्रन्तस्त्वन्नीविभुजालताम् ।
 ताम्बूलरागरहितधूसराधरपल्लवाम् ॥ ६८ ॥
 वाप्याम्बुजालितसुखीमुन्मखां पुरतः स्थिताम् ।
 अञ्जनां व्यञ्जनदृशं दृश्यं पवनोद्भ्रजन् ॥ ६९ ॥ त्रिमिनि
 तां निध्यायन्निद्रं दध्यौ सद्यः प्रलहादनन्दनः ।
 अहे निह्वी त्वमेतस्या निभीत्वमपि दुर्द्विवः ॥ ७० ॥
 अथवा ज्ञातमेतस्या दौर्मनस्यं पुरापि हि ।
 उदूढापि मया पितोराज्जालङ्घनभीरुणा ॥ ७१ ॥
 पतित्वा पादयो स्तस्य साप्यूचे रचिताञ्जलिः ।
 त्वया सम्भाषितः सर्व्वाऽप्यहं तु न मनागपि ॥ ७२ ॥
 विज्ञप्यसे तथापि त्वं विस्मयी न ह्यहं त्वया ।
 पुनरागमनेनाशु मन्यानः संतु ते शिवा ॥ ७३ ॥
 इति ब्रुवाणां तां दीनमहीनचरितामपि ।
 यथावतगणथैव जयाय पवनञ्जयः ॥ ७४ ॥
 पत्यवज्ञा विवोगात्ती गत्वा निर्वीणमभूत्तले ।
 वारिभिन्नलतामिन्दुतटीव निपपात सा ॥ ७५ ॥
 पञ्चसागवदुत्पन्न्य तदा प्रलहादनन्दनः ।
 जगास मानसमस्मद्वास च निशासुमे ॥ ७६ ॥
 विद्विष्य तत्र प्रासादमध्यास्य पवनञ्जयः ।
 निद्राधराणां विद्यैव सर्ममिरिषु कामथक् ॥ ७७ ॥

तत्र पर्यङ्कमाख्यः सञ्ज्योपरिसरावणः ।
 आर्त्तां प्रियवियोगेन चक्रवाकीं ददर्शसः ॥७८॥
 पूर्वापात्तामभुञ्जानां मृणाललतिकामपि ।
 तप्यमानां हिमेनापि कथितेनेव वारिणा ॥७९॥
 दूयमानां ज्योत्स्नयापि वह्नेर्विच्छटयेव ताम् ।
 क्रन्दन्तीं करुणं प्रेत्वा स एवं पर्यचिन्तयत् ॥८०॥
 सकलं वासरं पत्या रमते चक्रवाकिका ।
 न सोढुमीशते नक्तमपि तद्विरहं पुनः ॥८१॥
 उद्वाहितापि चात्पक्ता भापिता या न जातुचित् ।
 आगच्छताष्ववज्ञाता परनारीव या मया ॥८२॥
 आक्रान्ता दुःखभारेण पर्वतेनेव मूलतः ।
 अदृष्टमत्सङ्गसुखा सा कथं हा भविष्यति ॥८३॥
 धिक् धिक् समाविवेकेन म्रियते सा तपस्विनी ।
 तद्वत्याः पातकेनाहं क्वगमिप्रागसि दुर्मुखः ॥८४॥
 इति चिन्तितमात्मीयमाख्यत्प्रहसिताय सः ।
 स्वदुःखाख्यानपालं हि नापरः सुहृदं विना ॥८५॥
 प्रोचे प्रहसितोष्वेवं साध्वज्ञासीच्चिरादपि ।
 नूनं विपद्यते साद्य सारसीव वियोगतः ॥८६॥
 आश्वासयितु मद्यापि सखे सा तव युज्यते ।
 प्रियोक्त्या तामनुज्ञाष्य स्वार्थाय पुनरापतेः ॥८७॥

हृदेवसुद्यदा तेन भावसस्वादिने रितः ।
 यथावञ्चनसुन्दर्या वेङ्गन्यत्पत्य मारुतः ॥८८॥
 किञ्चित्तिरोहितस्तस्यौ द्वार्येव पवनञ्चयः ।
 अग्रे मत्वा प्रहसितः प्राविशत्तु तदौकसि ॥८९॥
 वेङ्गतीमधिपर्यङ्कं तोयेऽल्पे शफरीमिव ।
 पीड्यमानां ज्योत्स्नयापि हिमेनेव सरोजिनीम् ॥९०॥
 अन्तर्हृदयसन्तापप्रस्फुटद्वारसौक्तिकाम् ।
 उन्मुक्तदीर्घनिश्वासतरतालकमालिकाम् ॥९१॥
 अधीनिपस्थानिःखस्त दोर्भग्नमणिकङ्कणाम् ।
 वसन्ततिलकासख्याच्चाख्यमानां मुञ्जसुञ्जः ॥९२॥
 शून्यदत्तदृशं शून्यचित्तां काष्ठमयीमिव ।
 ईक्षां चक्रे प्रहसितस्तत्र चाञ्चनसुन्दरीं ॥९३॥ चतुर्वि
 अकस्माद्यन्तर इव को नामेह समाचरौ ।
 इति भीतापि साधैर्यमवलम्बेदमत्रवीत् ॥९४॥
 अहो कस्त्वमिहायासोः परपुंसाऽथवा त्वया ।
 अलं ज्ञातेननेहस्याः परनारी निकेतने ॥९५॥
 वसन्ततिलके दोषणा विधृत्यैनं वहिःक्षिप ।
 क्षपाकरविशुद्धास्त्रे नैनं द्रष्टुमपि क्षमा ॥९६॥
 पवनञ्चयमुद्भित्वासुप्तिन्ममनिकेतने ।
 न प्रवेशाधिकारोस्ति कस्यापि किमुदीक्षसे ॥९७॥

नत्वा प्रहसितोऽवादीहिष्ठ्या स्वामिनि वद्विसे ।
 चिरादायातसोत्कण्ठपवनञ्जयसङ्गमात् ॥६८॥
 तस्य मितप्रहसितो मन्मथस्येव माधवः ।
 अग्रेसरोहमायातोऽन्वयातं विद्विच प्रियम् ॥६९॥
 अञ्जनापि जगादैवं हसितां विधिनैव माम् ।
 माहसीस्त्वं प्रहसित क्षणोयं न हि नर्मणः ॥७०॥
 अथवा नैप दोषस्ते दोषोऽन्तपूर्वकर्मणाम् ।
 कुलीनस्तादृशो भर्ता त्यजेन्मां कथमन्यथा ॥७१॥
 पाणिग्रहात्प्रभृत्येव मुक्तायाः स्वामिना मम ।
 द्वाविंशतिसमाजग्मुर्जीवाभ्यद्यापिपापिनी ॥७२॥
 अथ संक्रान्ततद्दुःखप्रारम्भारपवनञ्जयः ।
 अन्तःप्रविश्य व्याहापीं द्वाप्यगङ्गद्वारिगदम् ॥७३॥
 निर्दोषां दोषमारोष्य त्वदुद्वाहात्प्रभृत्यपि ।
 अवज्जातास्यविज्ञेन त्वं मया विज्ञमानिना ॥७४॥
 महोपादीदृशीमागाद्दुस्सहं दुर्दृशां प्रिये ।
 नृत्यं प्राप्तापि मद्भाग्यैः स्तोकान्मुक्तासि नृत्युना ॥७५॥
 द्रत्युक्तवन्तं सा नाथमुपलक्ष्य त्रपावती ।
 पर्यङ्कितामवष्टभ्याभ्युत्सुस्यौ विनमन्मुखा ॥७६॥
 लतां हस्तीव हस्तेन दोषणा वलयितेन ताम् ।
 आददानोऽधिपर्यङ्कं न्यसदत्पवनञ्जय ॥७७॥

मूयस्तां पवनोऽवोचन्मयाऽतिक्षुद्रवृद्धिना ।
 निरागाः खेदितासि त्वं तत्सहस्र प्रिये मम ॥८॥
 अवोचदञ्जनाप्येवं नाथ मास्म ववीरिदम् ।
 सदैव तव दास्यस्मि ज्ञामणानुचिता मयि ॥९॥
 निर्जगाम प्रहसितोवसन्ततिलकाप्यथ ।
 रहःस्थयोर्हि दम्पत्योर्निच्छेकाः पार्श्ववर्त्तिनः ॥१०॥
 रेमाते तत्र चाऽस्रैरमञ्जनापवनञ्जयौ ।
 विरराम रसावेशाञ्चैकयामेव यामिनी ॥११॥
 प्रभातप्रायमालोक्य तामूचे पवनञ्जयः ।
 जयाय कान्ते यास्यामि ज्ञास्यन्ति गुरुवोऽन्यथा ॥१२॥
 खेदं माऽतःपरं कापीः सुखं तिष्ठ सखीवृता ।
 दशास्य कृत्यं सम्पाद्य यावदायामि सुन्दरि ॥१३॥
 साप्युवाचेति तत्र दोषमतः सिद्धमेवते ।
 कृतार्थः शीघ्रमागच्छेज्जीवन्तीं मां यदीच्छसि ॥१४॥
 अपरंच ऋतुस्तातास्मरद्वैव यदि मे भवेत् ।
 गर्भस्तत्त्वत्परोक्षेऽपवदेयुः पिशुना मयि ॥१५॥
 पवनोऽप्याललापैवं शीघ्रमेष्यामि मानिनि ।
 मय्यायाते कथं क्षुद्रा विकाशो भविता त्वयि ॥१६॥
 अथवा गृह्यतामेतन्मदागमनसूचकम् ।
 मन्नामाङ्गमङ्गुलीयं समये तत्प्रकाशयेः ॥१७॥

अर्घयित्वाङ्गुलीयं स्वमुत्पत्य पवनञ्जवः ।
 जगाम मानससरस्तीरस्थे शिविरे निजे ॥१८॥
 ततोपि सहसैन्येन नाकीवद्व्योमवर्त्मना ।
 जगाम लङ्कानगरीं रावणं प्रणनामच ॥१९॥
 रावणोपि प्रविश्याथ पातालं घतनान्वितः ।
 प्रययौ प्रतिवरुणं च तरुणाङ्गं इव त्विषा ॥२०॥
 इतश्च तद्दिने गर्भं वमाराञ्जनसुन्दरी ।
 विशेषसुन्दरीभूतसर्वावयवशालिनी ॥२१॥
 सुखमापागडुगरुडश्रियामवक्तौ पयोधरौ ।
 गतिं नितान्तमलसां नेत्रे च प्रसृतोद्वले ॥२२॥
 गर्भलक्ष्माणि चान्यानि तस्या व्यक्तानिवर्ष्णिणि ।
 दृष्ट्वा केतुमती श्वश्रूः साधिच्छेपमदो वदत् ॥२३॥यु०॥
 हलेः किमिदमाचारोः कुलद्वयकलङ्ककत् ।
 देशान्तरगते पत्यौ पापे यदुदरण्यऽभूः ॥२४॥
 स्वपुत्रे त्वदवज्ञायामज्ञाप्यज्ञानदोषिता ।
 इयच्चिरं त्वमस्माभिर्नहि ज्ञातासि पांसुला ॥२५॥
 एवं निर्भर्त्सिता श्वश्रा साश्रुरञ्जनसुन्दरी ।
 पत्युरागमचिह्नं तदङ्गुलीयमदर्शयत् ॥२६॥
 सा लज्जानमसुख्येवं श्वश्रा भयोप्यभत्सत ।
 यस्तेऽग्रहीन्न नामापि कथं ते तेन सङ्गमः ॥२७॥

अङ्गुलीयकमात्रेण प्रतारगमि न कथम् ।

प्रतारणाप्रकारान् द्वि वृहन् जानन्ति पांसुनाः ॥२८॥

मद्गृहादद्य निर्गच्छ गच्छ सञ्चन्द्रचारिणि ।

पितुर्वेग्सनि सावभ्याः स्यान्मेतन्न लीट्टगम् ॥२९॥

तर्ज्यित्वाञ्जनामेवं नेतुं पितृनिकेतने ।

आद्रिचदारचनरान्निःकृपा राजसीव वा ॥३०॥

तां च ते वानमारोष्य यसन्ततिलकान्विताम् ।

महेन्द्रनगरोपान्ते नोत्वाऽमुचन्तुदयवः ॥३१॥

तां साहवन्नमस्कृत्य क्षमयित्वा च ते ययुः ।

स्वामिवत्स्वाम्यपत्येपि सेवकः समष्टतयः ॥३२॥

तद्दुःखदुःखित इव तदाचान्तमगाद्रविः ।

सन्तः सन्तीं न विपदं विलोकयितुमीश्वराः ॥३३॥

घूकानां घोरघूत्कारैः फेत्कारैः फेहयोपिताम् ।

क्रान्दितैर्दृकटदानां स्वाविध्यविविधैः स्वनैः ॥३४॥

तुमलैः पिङ्गलानाञ्च सङ्गीतैरिवरक्षसां ।

स्फुटत्कर्णेव सा कष्टं तां जाग्रत्यऽनवन्निशाम् ॥३५॥

प्रातरुत्याय सा दीना शालीनेव द्विया शनैः ।

ययौ पितृगृहद्वारे भिक्षुकीवापरिच्छदा ॥३६॥

दृष्ट्वा ससंभ्रमस्ताञ्च प्रतीहारोऽनुयुज्य च ॥

अवस्थां तादृशीं सख्या ख्यातां राज्ञे व्यजिज्ञपत् ॥३७॥

राजा राजा प्रशासकश्चैव राजाष्टवसभिन्नावन् ।
 चरितं सर्वं चरितं खरीणां चो दिधायैव विधेयम् ॥४८॥
 इहं कृतवान् कृतवान् कृतवान् गृहमागता ।
 राजानां च न किमपि देवपत्यं नृकं गृहम् ॥४९॥
 इति विष्णोः प्रपन्नं तस्य प्रसन्नीभवन्त्यः ।
 प्रसन्नीभिर्नित्ययोग्यैर्नित्यैः सौख्यैर्दितम् ॥५०॥
 इति निर्वाणतासेषां कृपितं ज्ञानया कुन्दम् ।
 चरितं यथा च विचिन्ना विद्यते बुद्धिगालिना ॥५१॥
 अथोद्योग्यैः कृपायाः कृपायाः सन्तीति सूपतिम् ।
 इहं इहं इहं इहं इहं शरणं शरणं पितुः ॥५२॥
 विष्णुः कैतुमती गृहं निर्दोषामध्यम् प्रसो ।
 निर्दोषवेदपि कृपा देवपत्याद्य कञ्चन ॥५३॥
 व्यहृषीव इह वेदोपादेवोपास्तवदत्तं चि ।
 प्रच्छन्नं पात्यतासेषां सुपुत्रीति उपां कुरु ॥५४॥
 राजानात्यं वदच्छ्रुत् सर्वत्र भवतीदृशी ।
 द्रष्टव्यं चरितं तु ख्याहधृनां नहि कुत्रचित् ॥५५॥
 किञ्च संग्रहसङ्घेऽपि हेत्येयं पवनस्य यत् ।
 यर्धः सद्यश्च्यतेऽसुप्त्याः पवनादेव तत्कथम् ॥५६॥
 सर्वथा देवपत्यासाधु निर्वासिता तथा ।
 निर्वाणतासितोपि द्राक्पश्यामस्तन्मुखं नहि ॥५७॥

इत्यं राजाज्ञया द्वास्थो निरवासयद्ञ्जनाम् ।
 जनैरपि कृताऽक्रन्दैर्दीनास्थैः कष्टमीलिताम् ॥४८॥
 क्षुधिता तृपिता श्रान्ता निःश्वसंत्यश्रुवर्षिणी ।
 दर्भविद्धपदाऽसृग्गी रञ्जयन्ती महीतलम् ॥४९॥
 पदे पदे प्रस्त्रलन्ती विश्रायन्ती तरौ तरौ ।
 सहस्रव्याञ्जनाचालीद्रोदयन्ती दिशोपि हि ॥५०॥
 यत्र यत्र पुरे ग्रामे साऽगच्छत्तत्र तत्र च ।
 पूर्वं वातनृपपुंभिर्निषेधान्नासदस्त्वितिम् ॥५१॥
 पर्यटन्ती तु सा प्राप कामथेकां महाटवीम् ।
 गिरिकुञ्जे तरोर्मूले निपद्य विललाप च ॥५२॥
 अहोमे सन्दभाग्याद्या शुक्लणामविचारतः ।
 अग्रे दण्डोभवत्यन्नादपराधविवेचनम् ॥५३॥
 साधु केतुमति कुलकलङ्कोराज्ञतस्त्वया ।
 त्वयापि सखन्निभयात्तात साधुविचारिम् ॥५४॥
 दुःखितानां हि नारीणां साताश्वासनकारणम् ।
 पतिच्छन्दयुपामातस्त्वयायहसुपेजिता ॥५५॥
 द्वातुर्होषोऽपि नाल्येव ताते जीवति तेन तु ।
 नाथ त्वयि च दूरस्थे यज्ञे सर्वापरिर्मम ॥५६॥
 सर्वथा स्त्री विना नाथमैकाहमपि जीवतु ।
 यथाहमेका जीवामि सन्दभाग्यशिरोमणिः ॥५७॥

विदुषां च नाना कथायां विदुषां च नाना चानुत् ।
 एतदर्थं नानां च नानां च नानां च नानां च नानां च ॥५८॥
 एतदर्थं नानां च नानां च नानां च नानां च नानां च ।
 नित्यं च नानां च नानां च नानां च नानां च ॥५९॥
 नित्यं च नानां च नानां च नानां च नानां च ।
 परमात्मनो च नानां च नानां च नानां च नानां च ॥६०॥
 नानां च नानां च नानां च नानां च नानां च ।
 नानां च नानां च नानां च नानां च नानां च ॥६१॥
 नानां च नानां च नानां च नानां च नानां च ।
 नानां च नानां च नानां च नानां च नानां च ॥६२॥
 नानां च नानां च नानां च नानां च नानां च ।
 नानां च नानां च नानां च नानां च नानां च ॥६३॥
 नानां च नानां च नानां च नानां च नानां च ।
 नानां च नानां च नानां च नानां च नानां च ॥६४॥
 नानां च नानां च नानां च नानां च नानां च ।
 नानां च नानां च नानां च नानां च नानां च ॥६५॥
 नानां च नानां च नानां च नानां च नानां च ।
 नानां च नानां च नानां च नानां च नानां च ॥६६॥
 नानां च नानां च नानां च नानां च नानां च ।
 नानां च नानां च नानां च नानां च नानां च ॥६७॥

व्यत्वा ततो जम्बुद्वीपे नन्द्याङ्गनगरे गिरिः ।
 प्रियङ्गुलीक्ष्मा पृथोऽभूत् अग्निवल्गुसमीपतैः ॥६८॥
 सिञ्चन्द् इति रथातो जैनं धर्मं प्रपद्य सः ।
 विपद्य कर्मयोगात्त देवभूयसुपेयिवान् ॥६९॥
 व्यत्वा नाद्ये । तैताव्ये नगरे तारुणेऽभवत् ।
 सुकटाट्टराजकनकोदर्यीसुक सिंहराजनः ॥७०॥
 मुक्त्वा स सुनिरं राज्यं तीर्थे श्रीविमलप्रभोः ।
 लक्ष्मीधरसुनेः पाद्मले व्रतमुपाददे ॥७१॥
 दुस्तपं स तपस्तप्त्वा सृत्वा भृङ्गान्तके सुरः ।
 व्यत्वा ततोऽध्यास्त्वामत्या उदरे समवातरत् ॥७२॥
 गुणानामालयञ्चायं दोष्णान्विद्याधरेचर ।
 पुत्रचरमदेहेस्या अनवद्यो भविष्यति ॥७३॥
 अन्यच्च कनकपुरे नगरेऽभृन्त्रेचरः ।
 नामतः कनकरथे । महारथशिरोमणिः ॥७४॥
 पत्न्यौ तस्य च कनकोदरीलक्ष्मीवतीति च ।
 अत्यन्तश्राविका तत्र लक्ष्मीवत्यभवत्सदा ॥७५॥
 गृहचैत्येरन्मयं जिनर्वस्वं विधाय सा ।
 अपूजयद्वन्दिष्ट प्रत्यहं कालयोद्दीयोः ॥७६॥
 मात्सर्यात्कनकोदर्यां हृत्वाहीत्प्रतिमांनुसा ।
 चिच्छिपेव करस्थान्तरपवित्रे हताशया ॥७७॥

अथर्षाणां च गणिनी त्रिंशत्पञ्चाशता तदा ।
 ता एव नामवाच्येः सायाधोः विनिर्दिष्टं धर्मं ॥ ७८ ॥
 अथर्षप्रतिभासकं प्रतिपत्ता त्वया ततः ।
 जनेषु शब्दं व्यानानात्प्रायं जन्ताभाजनम् ॥ ७९ ॥
 इत्यज्ञां मानुताया वा गृहीत्वा प्रतिमां ततः ।
 प्रथम्यक्षमयित्वा च यथास्थानं न्यदेशयत् ॥ ८० ॥
 तदादिसव्यज्ञाधरा जैनं धर्मं प्रपान्य च ।
 बाले विषद्यासौ धर्मकल्पे सा दिव्यज्ञायत ॥ ८१ ॥
 ज्ञत्वा ततो महेन्द्रस्याऽभूत्सुतेयं सखी तप ।
 अस्यास्तदृष्टीया दुःस्थानक्षेपजं फलम् ॥ ८२ ॥
 अस्या स्तस्त्रिन् भयेयामिस्त्वमभूत्सख्य कर्मणः ।
 अनुसन्धी च तत्पाकमनुभुङ्क्षे महानया ॥ ८३ ॥
 सुक्ताप्रायनिर्दिष्टं चास्यास्तस्य दुःकर्मणः फलम् ।
 गृह्यतां जिनधर्मस्तच्छुभोदर्थो भवे भवे ॥ ८४ ॥
 आयातो मातुलोऽकस्मादेतान्नेता स्ववेश्मनि ।
 मेलकञ्चाचिरात्पत्या सहै तस्या भविष्यति ॥ ८५ ॥
 एवमुक्त्वा हते धर्मे स्थापयित्वा च ते उभे ।
 समुत्पपात नभसा समुनीन्द्रः खगेन्द्रवत् ॥ ८६ ॥
 अथ पुच्छच्छटाच्छोटैः स्फोटयन्तमिवाचर्चनम् ।
 वृत्कारपूर्णदिक्कुञ्जं कुञ्जराश्रिकरालितम् ॥ ८७ ॥

दीपायमाननयनं वज्रकन्दाभट्टिकम् ।

क्रकचक्रूरदशनं ज्वालासोदरकेसरम् ॥८८॥

लोहाङ्कुशोपमनखं शिलासदृशुरस्थलम् ।

पञ्चाननयुवानन्ते समायान्तमपश्यताम् ॥८९॥त्रिभिः॥

ततो वेपथुसत्यौ ते विविक्षू इव भूतलम् ।

कान्दिशैके हरिणिके इव यावदतिष्ठताम् ॥९०॥

मणिचूलाभिधस्तावज्जन्धर्वस्तङ्गुहाधिपः ।

विकृत्यं शारमं रूपं तं पञ्चास्यमनाशयत् ॥९१॥

संहृत्य शारमं रूपं स्वरूपं प्रतिपद्य च ।

तयोः प्रमोदाय जगौ सप्रियोऽर्हङ्गुणस्तुतिम् ॥९२॥

तेन चासुक्तसान्निध्ये गुहायां तत्र सुस्थिते ।

मुनिसुव्रतदेवाञ्चां स्थापयित्वाञ्चतस्मते ॥९३॥

अन्येद्यः सुषुवे तत्र सिंहो सिंहमिवोत्कटम् ।

कुलिशां कुशचक्राङ्कपादं तनवमञ्जना ॥९४॥

तस्याञ्च सूतिकर्माणि वसन्ततिलकाकरोत् ।

स्वयं समाहृतैर्हर्षावेशाद्देशोज्जलादिभिः ॥९५॥

आरोप्य सुतसुत्सङ्गे दुःखिताञ्जनसुन्दरी ।

उदयुवदनारोदीद्रोदयन्तीम तां शुचाम् ॥९६॥

रुहात्मन्नत्र विपिने तत्र जातस्य कीदृशम् ।

जन्मोत्सवं करोम्येषा वराकी पुण्यवर्जिता ॥९७॥

मीने स्थितो दैत्यगुरुत्तस्त्रिन्नेन गनैश्चरः ।

मीनलग्नोदये ब्रह्मयोगे सर्वमिदं गुह्यम् ॥८॥ तदुचि

प्रतिसूर्गेऽप्रमायेनीं समस्यीं सात्मजां चताम् ।

विमानवरमारोष्य प्रतस्थे स्वपुरं प्रति ॥९॥

विमाने तस्त्वमानोच्चरत्प्रालम्बकिङ्किणी ।

जिष्टक्ष्मातुरुत्सङ्गादत्यपाताय बालकः ॥१०॥

पपात च गिरे रूर्ध्वं व्योम्नः पविरिवच्युतः ।

तत्पातनिर्वातवगात् स गिरिः क्रणशोऽभवत् ॥११॥

आजमे हृदयं सद्यः पाणिनाञ्जनसुन्दरी ।

दरीरपि प्रतिरवैः रोदयन्ती कुरोद् च ॥१२॥

प्रतिस्तर्थीानुपत्याञ्च भागिनेव्यास्तमर्भकम् ।

चक्षताङ्गमुपाद्रायाऽर्थयन्तटनिधानवत् ॥१३॥

प्रतिस्तर्थीविमानेन सनेवेगेन तद्युतः ।

ययौ पुरे हनुरुहे सद्यः कृतमहेत्सवे ॥१४॥

नीत्वा चोतारयामास स्त्रेवैस्सन्त्यं जनां मुदा ।

कुलदेवोमित्रायातां तच्छृङ्वां तोष्यपूजयत् ॥१५॥

पुरे हनुरुहे यस्माज्जातमालोऽयमायवौ ।

तत्सूनोर्मातुलञ्चक्रोभिधानं हनुमानिति ॥१६॥

यच्छैलश्चूर्णितोऽनेन पतितेन विमानतः ।

ततः श्रीमैल इत्याख्यां तस्यान्यामपि सोऽकरोत् ॥१७॥

हनुमानष्यवर्द्धिष्ट तत्र क्रीडन्वधासुखम् ।
 राजहंसार्षिक इव मानसांभोजिनीवते ॥ १८ ॥
 दोषोध्यारोपितः श्वश्रु कथं नामोत्तरिष्यति ।
 सदैवं चिन्तया तास्यदन्तःशल्येव चाञ्जना ॥ १९ ॥
 इतश्च पवन सन्धिं विधाय खरद्रूपणौ ।
 वरुणाज्योचयामास तोषयामास रावणम् ॥ २० ॥
 ततश्च रावणो लङ्का जगाम सपरिग्रहः ।
 पवनोऽपि तसाष्टच्छत्र तमेव पुरमाययौ ॥ २१ ॥
 प्रणव्य पितरौ तत्राञ्जनावासगृहं ययौ ।
 तच्चानञ्जनसद्राक्षीज्ञतज्योत्स्नमिवोडुपम् ॥ २२ ॥
 क्वाञ्जना सा नयनयोरदृष्टताञ्जनदर्शना ।
 मत्प्रेयसीति तत्रस्थामेकां पप्रच्छ च स्त्रियम् ॥ २३ ॥
 साप्याख्यत्त्वयि यात्रायांगतेऽहः सु कियत्स्वपि ।
 निर्वासिता केतुमत्या गर्भसम्भवदोषतः ॥ २४ ॥
 सहेन्द्रनगरासन्ने सा नीत्वा रत्नपूरुषैः ।
 अरण्ये मुमुचे पापैर्हरिणीवेषमाकुला ॥ २५ ॥
 इति श्रुत्वाथ पवनो ययौ पवनरंहसा ।
 पारावत इव प्रेयस्युत्कः श्वसुरपत्तनम् ॥ २६ ॥
 प्रियासपश्यंस्तत्रापि पप्रच्छैकां स योपिताम् ।
 इहाञ्जना प्रेयसी मे किमायातायवा नहि ॥ २७ ॥

साचख्याविह सायासीद्वसन्ततिलकान्विता ।
 परं निर्वासिता प्रिनोत्पन्नदोः शैल्यदोपतः ॥२८॥
 पविनेवाहनस्तेन वचसा पवनञ्जयः ।
 प्रियानन्वेष्टुमन्त्राब्धद्भृशं शैलवनादिषु ॥२९॥
 तत्प्रवृत्तिं न च प्राप श्वापन्वष्ट इवाभरः ।
 विपश्चः सजगादैवं सितं प्रहसितं निजम् ॥३०॥
 सखे गत्वा संश्रु पिनो र्वाब्धतापि सहीमिसाम् ।
 मवाह्य यावदालोकि न क्षाप्यञ्जनसुन्दरी ॥३१॥
 पुनर्गत्रेपयिष्यामि तान्नरस्ये तपस्विनीम् ।
 द्रक्ष्यामि चेत्साधु तर्हि नोचेद्वेक्ष्यामि पावकम् ॥३२॥
 एवमुक्त्वाः प्रहसितो गत्वादित्यपुरे द्रुतम् ।
 प्रह्लादकेतुमत्यो स्तत्कथयामास वाचिकाम् ॥३३॥
 श्रुत्वा केतुमती तत्र ग्राव्णेन हृदये हता ।
 मूर्च्छितान्वपतङ्गुसौ संज्ञां लब्धेत्युवाच च ॥३४॥
 स किं त्वया प्रहसित व्यापन्नौ कृतनिश्चयः ।
 प्रियमितं वने सुक्त एकाकी कठिनाश्रयः ॥३५॥
 अथवा किं मया सापि निर्दीपा परमार्थतः ।
 अविष्टय्य विधायिन्या पापिन्या निरवाश्रयत ॥३६॥
 तत्रं मयात्रैव साध्या दोषारोपणजं फलम् ।
 अत्युग्रगुण्यपापानामिहैव क्षाप्यते फलम् ॥३७॥

एवं सद्गतीं प्रह्लाद स्तां निवार्य कथञ्चन ।
 चचाल सवलः सनुमन्वेष्टुं स इवाञ्जनाम् ॥३८॥
 सर्वविद्याधरेन्द्राणामाप्तानां चान्तिके नरान् ।
 अञ्जनापवनान्वेषहेतवे प्रजिघायसः ॥३९॥
 सह विद्याधरैः स नुं क्षुपाञ्जालोकवन् स्वयम् ।
 प्रादुर्लूतत्वरो आभ्यन् सोगाद्भूतवनं वनम् ॥४०॥
 पवनोऽदान्तरे तत्र विरचय्य चिता वने ।
 ज्वलनं ज्वालयामान प्रह्लाद स्तं ददर्शसः ॥४१॥
 स्थित्वोपचितं पवनः प्रोचे हेवनदेवताः ।
 विद्याधरेन्द्र प्रह्लादकेतुसत्योः सुतोऽस्त्रग्रहम् ॥४२॥
 महासत्यञ्जनानाम पत्नी, मे सा च दुर्द्धिया ।
 निर्दोषापि मयोहाहात् प्रसृत्यपि हि खेदिता ॥४३॥
 तां परित्यज्य यात्रायां चलितः स्वाभिकार्यतः ।
 दैवात् ज्ञात्वा तामदोषामुत्पत्य पुनरागमम् ॥४४॥
 रमयित्वा च तां स्वैरसभिज्ञानं ससर्ष्य च ।
 पितृभ्यामपरिज्ञातः पुनः कटकमापतत् ॥४५॥
 जातगर्भा च सा कास्ता महोपाहोपसङ्किभिः ।
 निर्वासिता मे शुक्लिभिः काप्यस्तीति न वृद्धते ॥४६॥
 साग्रेऽधुनाच निर्दोषा संप्राप्ता दारुणां दग्धाम् ।
 मामेवाज्ञानदोषेण धिग्धियतिमपरिहृतम् ॥४७॥

मया भ्रांत्वाखिलाष्ट्वीं सम्यग्भार्गतयापि हि ।
 न साक्षा सन्दर्भाद्येन रत्नं रत्नाकरे यथा ॥४८॥
 तदद्य स्वां तनुमिमां जुहोव्यत्र ऊताग्ने ।
 जीवतो मे चावज्जीवं दुःसहो विरहानलः ॥४९॥
 यदि पश्यथ मेकान्तां ज्ञापयध्वन्तदाह्यऽदः ।
 त्वद्वियोगात्तव पतिः प्रविवेश ऊताग्ने ॥५०॥
 इत्युक्त्वा तत्र चित्पायां दीपमाने हविर्भुजि ।
 ऊर्ध्वां प्रदातुं पवनः प्रोत्पपात नभस्तले ॥५१॥
 श्रुततद्वचनोवेगात् प्रलहादोषति सस्मृमी ।
 वक्षःस्थलोपपीडं तं स्ववा ऊथ्यानधारयत् ॥५२॥
 खल्योः प्रियविवोगार्त्तिप्रतीकारस्य संप्रति ।
 क्रो विमोक्षयं मासत्युच्चैरुवाच पवनञ्जयः ॥५३॥
 प्रलहादोष्यत्रवीत्साश्रुरेप पापोऽस्ति ते पिता ।
 निदीपायां यत्स्वपायां निर्वाजनमुपेक्षितः ॥५४॥
 अविन्द्य ह्यतं तावच्चकामादेवैकमादितः ।
 द्वितीयं माह्वथास्त्वं तु शिरीषत्र सुधीरसि ॥५५॥
 क्षुपान्देपगर्हतोद्यादिष्टाः सन्ति स ह्यगः ।
 विद्याश्रमासदा वत्तागमय र्जं तदागमस् ॥५६॥
 अद्वान्दे तत्प्रतिष्ठा केपि विद्याप्रमोत्तमाः ।
 अन्तेपयन्तश्च पददाश्रुते ह्यनूपं ययुः ॥५७॥

पतिरथान्मृतयोर्लज्जनादिवचद्भवतः ।
 एतन्नर्यान्निषदेशप्रतिज्ञानाद्यच्चिरे ॥५८॥
 नृशयःसहस्रस्युत्था पीता विपमिवाऽङ्गना ।
 पाततास्तीति जल्पन्ती पपातथुवि मूर्च्छिता ॥५९॥
 आसिक्ता चन्दनारोभि स्नानवृत्तार्थीजिता ।
 नन्दसंज्ञा समुत्थाय सा करोदिति दीनगो ॥६०॥
 पतिव्रता पतिशोकात्प्रविशन्ती कुडताशने ।
 तासा विनाहि भर्तारं दुःखाय खनु जीवितम् ॥६१॥
 नारी जहदुभयाहृणां भर्तृणा श्रीमतां पुनः ।
 क्षणिकाः प्रेयसीशोकस्तत्कुतोऽग्निप्रवेशनम् ॥६२॥
 दिपरीतमिदं यज्ञे त्वयि बहिः प्रवेशिनि ।
 विरह्येपि सयि पुनर्हीजीवन्त्याभिर्यच्चिरम् ॥६३॥
 महासत्वस्य तस्यात्यसत्वायाञ्च समान्तरम् ।
 उपलब्धमिदं नीलकाचयोरिव सम्प्रति ॥६४॥
 नसेच्चयुरवोर्होपादोपः पिबो न्नीचाप्यवम् ।
 नसैव सन्दभान्यायाः कर्मदोपोऽवसीदृशः ॥६५॥
 रुदन्तीं बोधयित्वा तां प्रतिस्वर्ग्यः सनन्दनाम् ॥
 विमानवरसारोष्य पवनान्वेषणे वयौ ॥६६॥
 सम्दाख्यन् प्राप तत्रैवं वने मृतवनाभिधे ।
 दृशादपि प्रहसितेनेजां चक्रे च सायुगा ॥६७॥

साञ्जनं तं समायान्तसारात्प्रहसितः सतु ।
 आख्यतप्रह्लादपवनञ्जययोजयपूर्वकम् ॥६८॥
 ततो विमानादुत्तोर्यं प्रतिसूर्योऽञ्जनापि च ।
 प्रह्लादं नेःसतुर्दूरान्गत्या मूष्यस्तसस्तकौ ॥६९॥
 प्रतिसूर्यं परिष्वज्य पौत्रमेकं निवेश्य च ।
 प्रह्लादो जातसंह्लादो जगादैवं ससंभवम् ॥७०॥
 सञ्जन्तं व्यसनाभोधौ लामद्य सङ्गटज्वकम् ।
 समुद्धरंस्त्वमेवासि वन्द्यः सखन्विनान्वुरि ॥७१॥
 महंशपर्वभूतेयं शाखा सन्तानकारणम् ।
 स्तुषा त्यक्त्वा विनादोपं साध्वियं रक्षिता त्वया ॥७२॥
 सद्यो व्यसनवेलाया न्यवर्त्तत प्रयोधिवत् ।
 प्रशान्तशोकज्वलनोमुदितः पवनेऽपि हि ॥७३॥
 विद्यासामर्थ्यतस्तत्र सर्वविद्याधरेश्वरा ।
 महान्तमुत्सवं चक्रुरानन्दाब्धिनिशाकरम् ॥७४॥
 पुरं हनुरहं जन्मुस्ततः सर्वेऽपि ते मुदा ।
 विमानैर्विदधानाः स्वैर्दिवं जोतिष्मतीमिव ॥७५॥
 महेन्द्रोऽप्याययौ तत्र समं मानसवेगवा ।
 सा च केतुमती देवी सर्वेष्वन्ये च वान्धवाः ॥७६॥
 विद्याधरेन्द्रेर्विदधे मिथः सखन्विवन्धुभिः ।
 पूर्वोत्सवादप्यधिकस्तत्रापि हि महेत्सवः ॥७७॥

ततश्चान्योन्यमाटच्छ्व सर्वं स्वं स्वं पुरं वयुः ।
 तत्रैव पवन सस्यावच्छन्नाहनुमद्यतः ॥७८॥
 हनुमान् वद्वे तव पितुः स ह मनोरथैः ।
 कलाञ्च जगृहे सर्वा विद्याञ्च नगनाधयत् ॥७९॥
 नागराजावतभुजः शल्यशऽस्त्रदिचक्षणः ।
 क्रमाच्च वीचनं प्राप हनुमान् भानुसांस्त्वया ॥८०॥
 इतश्चामर्षणप्रष्टो रामणः सन्धिदृपणम् ।
 उत्पाद्य वरुणं जेतुं प्रतच्छे व्येनपर्वतः ॥८१॥
 दूताहृतान्ततश्चेयुः सर्वे विद्याधरश्चराः ।
 कटकं तस्य कूर्वन्तो वैताद्यकटकोपसम् ॥८२॥
 पवनं प्रतिनृश्यां तां तत्र यावरप्रचेन्नतुः ।
 दृत्वृचे हनुनां स्तावद्वद्वटश्चैकसानुमान् ॥८३॥
 इहैव तिष्ठतां तातो जेष्यास्यहमपि द्विषः ।
 प्रहरेद्वाह्वना बोधि तीर्णं प्रहरणे सति ॥८४॥
 वागत्वान्नानुकं घ्योत्ति यद्युत्तकृणञ्जम्बनाम् ।
 पौलपावनरे प्राप्ते न प्रसारं दयः स्वय ॥८५॥
 एवं तावतिनिर्भय तप्रतीव्या पच्छात्वाद्दक्षैः ।
 ताथ्याञ्च न स्वितेः सभिः ज्ञाप्रयानतज्जल ॥८६॥
 सहासामनासेतानी येनाम तससाद्यत ।
 प्रययो रामनग्नानावारेदुर्वाणमिज्जसः ॥८७॥

हनुमन्तं संमायान्तं दृष्ट्वा जयमिव स्वयम् ।
 प्रणमन्तं सुदा स्वाङ्गे निदधे दशकन्धरः ॥८८॥
 अभ्यर्णे वरुणपुत्र्यास्तस्यौ बुधाय रावणः ।
 वरुणो वारुणे वाञ्छे दोषदो निर्वनुः गतम् ॥८९॥
 अभ्येत्य बोधयामासूरावणं वरुणात्मजाः ।
 सुग्रीवाद्यैः समं वीरै र्युयुधे वरुणोपि हि ॥९०॥
 महैः जसो वारुणेयोऽरुणाक्षा दशकन्धरम् ।
 जात्पश्वान इव क्रोडं खेदयामासूराहवे ॥९१॥
 अत्रान्तरे च हनुमान् दारुणो वरुणात्मजान् ।
 कुञ्जरान् केशरीवैत्याऽबोधयत् क्रोधदुर्द्धरः ॥९२॥
 विद्यासामर्थातो यत्नाद्दारुणीं स्तान् ववन्व च ।
 पशूनिव क्रुधारकृहनुको हनुमानथ ॥९३॥
 तान् दृष्ट्वा वरुणः क्रुद्धोऽभ्यधाविष्ट हनुमते ।
 सुग्रीवप्रसृतीन् धुन्वन् दन्ती मार्गतरुनिव ॥९४॥
 रावणोऽप्यापतन्तं तं नदीरयमिवाचलः ।
 अंतरास्मलयासास वर्षन् विशिखधोरणीम् ॥९५॥
 टपभो टषभेणेव कुञ्जरेणैव कुञ्जरः ।
 वरुणो रावणेनोच्चैः क्रोधान्धो युयुधे चिरम् ॥९६॥
 सर्वाजसा कुलोक्त्य वरुणं रावणश्छली ।
 तत्पत्येन्द्रमिवावधात सर्वतलवत्सलम् ॥९७॥

ततो जयज्वारावैर्मुखरीकृतदिग्मुखः ।
 स्लन्धावारं पृथुस्लन्धो जगाम दग्धकन्धरः ॥६८॥
 रावणो वरुणं तत्र सह पुत्रैर्विश्वदम् ।
 सुमेघ प्रणिघातान्तः प्रकोपोहि मघात्मनाम् ॥६९॥
 पुत्रीं सत्यवन्तीं नाम वरुणोऽद्राहनुमते ।
 दृष्टसारः स्वयं हीदृग्जामाता दुर्लभः खलु ॥७०॥
 लङ्कायां रावणोऽघागाददत्त च हनुमते ।
 हृष्टचन्द्रगखापुत्रीमनङ्गसुमाभिधाम् ॥१॥
 सुग्रीवेण पद्मरागां नलेन हरिमालिनीम् ।
 अन्यैः सहस्रसंख्याञ्च तस्मै दत्ताः स्वकाः सुताः ॥२॥
 श्लिष्टा घटं दण्डमुखेन सुदा विदृष्टो
 दोष्मानथो हनुपुरे हनुमान् जगाम ।
 अन्येपि वानरपतिप्रसुखाः प्रजग्मु-
 र्विद्याधरानिजनिजं नगरं प्रहृष्टाः ॥३॥
 इत्याचार्य्य श्रीहेमचन्द्रविरचिते हनुमदुत्पत्ति-
 वरुणसाधनेनाम तृतीयः सर्गः ॥३॥

अथ चतुर्थः सर्गः ।

इतश्च मिषिलापुर्यां हरिर्बंशमहीपतिः ।
 आसीद्दामवकेत्वार्य्यो विपुला तस्य च प्रिया ॥१॥

तथेः सन्तु नूनयोर्वभूव भुवि विद्युतः ।
 प्रजानां जनक इव जनकोनाम पार्थिवः ॥२॥
 इतश्च पुर्य्यवोध्याग्राज्जप्रभस्त्राभिराज्यतः ।
 इच्छाकवंगान्तर्भूतादित्यवंगेषु राजसु ॥३॥
 यातेषु केषु त्रिन्मोक्षं ज्वरं यातेषु केषु चित् ।
 संख्यातीतेषु विंशत्याऽर्ह तस्तीर्थे प्रसर्षति ॥४॥
 वभूव विजयोराजा हिमचूलाच तत्प्रिया ।
 तयोरभूतां द्वौ पुत्रौ वज्रवाज्जपुरन्दरौ ॥५॥
 इतश्चा भून्नागपुरे पुरे राजेशवाहनः ।
 चूडामणिश्च तत्पत्नी तत्पुत्री च मनोरमा ॥६॥
 गत्वोद्यद्यौवनां वज्रवाज्ज. परिणिनाय ताम् ।
 सहेन सहताञ्चेतमरीचिरिव रोहिणीम् ॥७॥
 भक्त्या च शीलेनोदवसुन्दरेणानुगासिना ।
 मनोरमासथादाय प्रतस्थे स्वपुराय सः ॥८॥
 स गच्छन्न्तराऽपश्यत्तपस्तेजोतिमास्करम् ।
 वसन्ताद्रिस्थसुदयाचलस्थमिव भास्करम् ॥९॥
 मोक्षाध्ववीक्षकमिवोत्पद्यमाशापनापरम् ।
 गुणसागरनामानं तपस्त्रन्तं महाशुनिम् ॥१०॥यु०॥
 मधूर इव जीमूतं तं दृष्ट्वा जातसंसदः ।
 कुमार इदमाहस्य धृत्वा सपदि वाहनम् ॥११॥

अहो महात्मा कोषेप वन्द्य एव महासुनिः ।
 चिन्तामणिरिव सया दृष्टः पुण्येन भृशसा ॥१२॥
 उवाच चैवसुदयसुन्दरोऽय कुमारकिम् ।
 आदित्ससे परिव्रज्यां सोदवच्चित्तमस्ति मे ॥१३॥
 उदयो नर्मणा भूयः प्रोचे यद्यस्ति ते मनः ।
 तदद्य साविलम्बत्वं महायोहमपीह ते ॥१४॥
 कुमारोव्याजहारैवं मर्यादासिव वारिधिः ।
 मात्पात्नीः स्वागिमां सन्ध्यां नोष्योमेवेत्यभाषत ॥१५॥
 कुमारोवाहनान्गोहादिशेत्तोय्यं सरोहताम् ।
 वसन्तशैलसुदयसुन्दरादिभिर्गाहृतः ॥१६॥
 वज्रवाज्जसथावादोदिसवाहननन्दनः ।
 स्वामिन्याप्रवाजीरद्यधिग्मेजर्माभिसादनम् ॥१७॥
 नर्माक्तिरावयोरासीत् को द्वापस्तद्यतिक्रमे ।
 नर्माक्तिर्नीहि सत्यैव प्राच्या धवलगीतवत् ॥१८॥
 भविष्यसि सहायस्त्व' व्यसनेष्वप्यिलेष्वपि ।
 इत्यकारुहेपि साभाङ्गीरस्यकलमनोरथान् ॥१९॥
 इदमद्यापि साङ्गत्य' तत्र हस्तेस्ति कङ्कणम् ।
 तद्विवाहफलं भोगान् सङ्गता कथसुञ्जसि ॥२०॥
 सांसारिकासुष्यास्वादपञ्चितेयं सनोरथा ।
 जीदिप्यति कथं नाय त्वया तृणवदुष्मिता ॥२१॥

वज्रवाङ्गकुमारोऽथ जगादोदयसुन्दरम् ।
 सुन्दरं मत्तं प्रजन्मद्गोः फलञ्चारिवलक्षणम् ॥२२॥
 नमोक्तिरपि तेस्मास्तु बभूव परमार्थसात् ।
 सुक्तिषु स्थातिजीमूतवारिसौक्तिकसाहिवः ॥२३॥
 त्वत्स्वसा च कुलोना चेत्तत्प्रव्रज्यां ग्रहीष्यति ।
 नोचेदस्याः शिवः पन्थाभोगैः पुनरत्नं सम ॥२४॥
 तद्भ्रतायानुमन्यस्य मां त्वमप्यनुयाहि नः ॥
 कुजधर्मः क्षत्रियाणां स्वसन्धापालनं खलु ॥२५॥
 उदयं प्रतिबोध्यैवं वज्रवाङ्गरुप्राययौ ।
 सागरं गुणरत्नानां महर्षिं गुणसागरम् ॥२६॥
 तत्प्रादान्ते वज्रवाङ्गः परिव्रज्यासुपाददे ।
 उदयोमनोरमाथ कुमाराः पञ्चविंशतिः ॥२७॥
 वज्रवाङ्गं प्रव्रजितं श्रुत्वा विजयभूपतिः ।
 वरं वालोप्यसौ नाहमिति वैराग्यमासदत् ॥२८॥
 ततश्च विजयः पुत्रं राज्ये न्यस्य पुरन्दरम् ।
 निर्वाणमोहस्य सुने पार्श्वे व्रतसुपाददे ॥२९॥
 पुरन्दरोपि स्त्रे राज्ये श्रियिवीकुञ्चिजं सुतम् ।
 न्यस्य कीर्त्तिधरं क्षेमं करर्ष्यन्तेऽभवद्यतिः ॥३०॥
 अथ कीर्त्तिधरो राजा सुक्तवैपयिकं सुतम् ।
 सहदेव्या समं पत्न्या पालोष्येव पुरन्दरः ॥३१॥

प्रविव्रजिषुरन्येद्युः समं लिभिरमण्यतः ।
 तवानुत्पन्नपुत्रस्य न व्रतादानमर्हति ॥३२॥
 त्वय्यपुत्रे व्रतभाजिन्यनाथेयं वसुन्धरा ।
 तत्प्रतीक्षस्व यावत्ते स्वामिन्नुत्पद्यते सुतः ॥३३॥
 ततः कीर्त्तिधरस्यापि यथैव गृहवासिनः ।
 काले गच्छत्यभूत्पुत्रः सह देव्या सुकोशलः ॥३४॥
 ज्ञात्वा जातमिमं बालं पतिर्मे प्रव्रजिष्यति ।
 सहदेवीति बुद्ध्या तं जातमात्मगोपयत् ॥३५॥
 विवेद मेदिनीनाथ स्तं गुप्तमपि बालकम् ।
 प्राप्नोदयं हि तरणिं तिरोधातुं क ईश्वरः ॥३६॥
 राजाय स्वार्थकुशलो राज्ये न्यस्य सुकोशलम् ।
 सूरैर्विजयसेनस्य पादान्ते व्रतमाददे ॥३७॥
 तप्यमानस्तपस्तीव्रं सहमानः परीपहान् ।
 स्व गुर्वनुन्नवैकाकिर्विहारेणान्यतो ययौ ॥३८॥
 साकेतमन्यदामासोपवासी पारणेच्छया ।
 स आजगाम भिक्षार्थं मध्याह्ने तत्र चाश्रमत ॥३९॥
 सौधाग्रस्था सहदेवी तं च दृष्ट्वेन्यचिन्तयत् ।
 पत्यौ प्रव्रजितेऽमुष्मिन् पतिहीना पुराभवम् ॥४०॥
 वत्सः सुकोशलोप्यद्य दृष्ट्वैनं प्रव्रजेद्यदि ।
 तदा पुत्रोऽपि मे नस्यान्निर्वीरास्यां ततः परम् ॥४१॥

तस्मान्निरपराधेऽपि भर्तापि व्रतधार्छ्यपि ।
 निर्वास्योनगरात्तृनो राज्यस्येसचिकीषेवा ॥४२॥
 इत्यन्य लिङ्गिभिः शार्ङ्गन्तं राज्ञी निरवाप्तवत् ।
 लोभाभिभूतमनसां विवेकः स्यात्किञ्चिद्विरम् ॥४३॥
 धात्री सुकोशलस्यात्र स्वामिनं व्रतधारिणम् ।
 पुरान्निर्वासितं ज्ञात्वा रोदितिह्य निरर्गलम् ॥४४॥
 किं रोदिपीति पप्रच्छ सुकोशलनृपोऽपि तास् ।
 कथयामास साप्येवमजरैः गोक गङ्गदैः ॥४५॥
 राजेऽत्र त्वां बालकं न्यस्य तत्र कीर्त्तिधरः पिता ।
 प्राब्राजीत्सोऽद्य भिन्नार्थं प्राविच्छदिह पत्तने ॥४६॥
 तद्दर्शनात्तवाप्यद्य व्रतग्रहणशङ्कया ।
 निर्वासितः स ते सात्वा दुःखेनानेव रोदिमि ॥४७॥
 सुकोशलोऽपि तच्छ्रुत्वा गत्वा च पितुरन्तिके ।
 बद्धाञ्जलिर्विरक्तात्सा तस्यात् व्रतमयाचत ॥४८॥
 चित्रमाला च तत्पत्नी गुर्वात्य सहस्रंभिः ।
 उवाचा स्वामिकं स्वामिन्नराज्यन्यक्तुमर्हसि ॥४९॥
 राजाप्यवोचङ्गर्भस्योपिहि सूनुर्मया तव ।
 राजेऽभिपित्तोभाविन्यप्युपचारोहि भूतवत् ॥५०॥
 इत्युक्त्वा सकलं लोकं सन्नाप्य पितुरन्तिके ।
 सुकोशलः प्रवव्राज तपस्तेपे च दुस्तपम् ॥५१॥

॥ ५२ ॥ निःशेषात्तु तौ प्रकृतौ प्रकृतौ महासुनी ।
 निःशेषात्तु तौ प्रकृतौ प्रकृतौ महासुनी ॥ ५२ ॥
 तन्मयं विद्यमानं संशयात्कृतं देव्यपि ।
 भावित्वात्कृतं संशयात्कृतं देव्यपि ॥ ५३ ॥
 प्रकृतौ तौ प्रकृतौ प्रकृतौ महासुनी ।
 प्रकृतौ तौ प्रकृतौ प्रकृतौ महासुनी ॥ ५४ ॥
 निःशेषात्तु तौ प्रकृतौ प्रकृतौ महासुनी ।
 निःशेषात्तु तौ प्रकृतौ प्रकृतौ महासुनी ॥ ५५ ॥
 प्रकृतौ तौ प्रकृतौ प्रकृतौ महासुनी ।
 प्रकृतौ तौ प्रकृतौ प्रकृतौ महासुनी ॥ ५६ ॥
 प्रकृतौ तौ प्रकृतौ प्रकृतौ महासुनी ।
 प्रकृतौ तौ प्रकृतौ प्रकृतौ महासुनी ॥ ५७ ॥
 प्रकृतौ तौ प्रकृतौ प्रकृतौ महासुनी ॥ ५८ ॥
 प्रकृतौ तौ प्रकृतौ प्रकृतौ महासुनी ॥ ५९ ॥
 प्रकृतौ तौ प्रकृतौ प्रकृतौ महासुनी ॥ ६० ॥
 प्रकृतौ तौ प्रकृतौ प्रकृतौ महासुनी ॥ ६१ ॥

दन्तयन्तातिथी चक्रे कर्कशा कोकशान्यपि ।
 कटत्कटिति कुर्वन्ती सेक्षूनिव सतद्गजो ॥ ६२ ॥
 कर्मक्षयसहायेवसितिसक्ती मुनि नमः ।
 विभोपतः स्वभूदृच्चावचरोमांच कंचुकः ॥ ६३ ॥
 व्याधैत्रवं खाद्यमानोपि शुक्लध्यानमुपेयिवान् ।
 तत्कालात्केवलोभोक्षं सुकोशलमुनि र्ययौ ॥ ६४ ॥
 मुनिकीर्त्तिधरः सोपि ससुत्यादितकेवलः ।
 क्रमादासादयामास सुखाद्वैताख्यदं पदम् ॥ ६५ ॥
 इतश्च चित्रमालापि सुकोशलनृप्रिया ।
 हिरण्यगर्भं सुषुवे नन्दनं कुलनन्दनम् ॥ ६६ ॥
 आगर्भवासनृपते स्तस्य प्राप्तस्य यौवनम् ।
 सधर्मवारिण्यभवन्मृगनेत्रा नृगावती ॥ ६७ ॥
 राज्ञो हिरण्यगर्भस्य नृगावत्यामजायत ।
 तनयो नघुषोनाम वपुषा स इवापरः ॥ ६८ ॥
 हिरण्यगर्भः स्वेषश्यन्मौलौ पलितमन्यदा ।
 तृतीयवयसः सत्यं कारामसुपसर्षतः ॥ ६९ ॥
 तदैव जातवैराम्यः स राजा नघुषं सुतम् ।
 स्वराज्येन्यस्य विमलमुन्यन्ते व्रतमग्रहीत् ॥ ७० ॥
 नघुषस्य नृसिंहस्य सिंहिकानाम परन्वभूत् ।
 तथा च रममाणः स पैतृकं राज्यमन्वशात् ॥ ७१ ॥

राजा - राजसुताया ननुयां सित मन्त्रदा ।
 राजा - सिंहाकां देवीं निजराज्यं नुमाच च ॥ ७२ ॥
 राजा - राजसुता इति राजाज्याय च भुञ्जतः ।
 तदा गोप्यां राजसुतां नृपतिर्वाच वैशिनः ॥ ७३ ॥
 तदा च सिंहाकां देवीं पृथक्तान्भोजयत् ।
 जितोयानाशरक्षाम् किं सिंही कृति न द्विषान् ॥ ७४ ॥
 जितोयानाशरक्षाम् राजा ननुपज्ञानतोन्वदा ।
 अथाव जयोदन्तं पथ्यादध्राविद्वन्द्व नः ॥ ७५ ॥
 स्वधार्ष्टमिदं कर्म दुःकरं साहसानपि ।
 सजाशुन्दप्रसूताना सहिलानां न युज्यते ॥ ७६ ॥
 तन्मूनसन्नती सेयं सन्धोषि पतिदेवताः ।
 पतिसेवां विना नान्यज्जानते केदृशं पुनः ॥ ७७ ॥
 इति चेतसि निश्चित्य सिंहाकां प्रेयसीमपि ।
 राजा परिजहाराशु न्यमितप्रतिगामिव ॥ ७८ ॥
 ननुयान्यदा दाहदारः समुदपद्यत ।
 दुष्टारिवन्नदाऽशाख्यदुपचारगतैरपि ॥ ७९ ॥
 स्वसतीत्वं ज्ञापनाय भर्तुरर्त्तिच्छिदेपि च ।
 तन्मनीषं तदेवाय तोयसादाय सिंहाका ॥ ८० ॥
 सासती श्रावणोचक्रे त्वा विना नाथ चेन्मया ।
 पुनान्नेच्चि कदाप्यन्यो द्वारस्तदपयातु ते ॥ ८१ ॥

ततश्च साक्षात्सा तेनाभिपिपेच निजं पतिम् ।
 तद्वैव सज्वरोन्मुक्तः सुभ्राधौत इवाभवत् ॥८२॥
 सिंहिकाया उपरिष्ठात्पुष्पवृष्टिं सुराव्यधुः ।
 राजापि वज्रमेने तां ततः प्रवृत्तिं पूर्ववत् ॥८३॥
 काले गच्छति यज्ञे च नघुपस्य सहीपतेः ।
 सिंहिकायां महादेव्यां सौदासे नाम नन्दनः ॥८४॥
 सौदासेराज्यमारोष्याऽप्ररेद्युर्नघुपो नृपः ।
 एकमौपधिकं सिद्धः परिव्रज्यामुपाददे ॥८५॥
 सौदासनृपते राज्येऽर्हतासष्टाह्निकोत्सवे ।
 मन्त्रिणो घोषयामासुरमारिं पूर्वराज्यवत् ॥८६॥
 सौदासमपि ते प्रोक्षुरर्हदष्टाह्निकोत्सवे ।
 नाखादि मांसं त्वत्पूर्वैः खादीस्त्वमपि मास्य तत् ॥८७॥
 सौदासोषवदत्सूदं सदा मांसादन प्रियः ।
 प्रच्छन्नं मांसमानेयं त्वयावश्यमतः परम् ॥८८॥
 सृदोषमायां घुष्टायां मांसं न प्राप कुत्रचित् ।
 न ह्यसत्प्राप्यते कापि केनाप्याकाशपुष्पवत् ॥८९॥
 मांसाप्रप्तिरित इतो राजाज्ञा बाधते च मासम् ।
 किङ्करोमीति विष्टशन्सूदापश्यन्मृतार्भकम् ॥९०॥
 मृतार्भकस्य तस्यैवादाय मांसं स वल्लव ।
 संस्कृत्य तैस्तैर्विज्ञानैः सौदासायाद्ददौ तदा ॥९१॥

सोऽपि विधिं तन्नां सस्यस्येवमप्यगत् ।
 चोऽपि तन्मन्त्रं यमांसस्य कोऽप्यतिपीनंकारम् ॥६२॥
 स एकाग्रश्च तत्रैव कन्वाणमिदं मनः ।
 कस्य तीर्थयोपस्य मांससाख्याहि शर्शया ॥६३॥
 नशासामिति शोष्याम्यद्राजाद्येचरतः परम् ।
 यथैव दद्यात् संस्कृतं प्रत्यक्षं नृपत्वं नमः ॥६४॥
 विद्यान्सूतोऽप्यथाहापीभिरर्थं प्रत्यक्षं पुरे ।
 नहि मीराज्ञया राज्ञासन्यायकरणेपि हि ॥६५॥
 इति दायणकर्माणं नृपं विज्ञाय सन्निवृत्तः ।
 इत्याऽत्पञ्चनरण्यान्तर्धृष्टोत्पन्नमिदोरगम् ॥६६॥
 तेषु सौदाससुः सिंहरघोराज्येभ्यपिच्यत ।
 सौदासोऽप्याट यस्तुधां मांसं खादन्निरर्गतः ॥६७॥
 सौदासेनापि चान्येद्युर्भ्रमता दक्षिणापथे ।
 नहर्षिः कोपि दृष्टे सोऽप धर्ममष्टच्छ्रत ॥६८॥
 बोधादहति तं ज्ञात्वा जगौ तस्मै सहासुनिः ।
 नद्यसांसपरीहारं प्रधानं धर्ममार्हतम् ॥६९॥
 सौदासोऽपि हि तं धर्मसाकर्ण्यं चकितोऽभवत् ।
 प्रसन्नहृदयो भूत्वा श्रावकः परसोऽभवत् ॥१००॥
 इतो महापुरपुरे कोष्यपुत्रो नृपो ष्टतः ।
 प्रञ्चद्विधाभिपित्तोऽथ सौदासस्तत राडभूत् ॥१०॥

सौदासः प्राहिणोद्धृतमथ सिंहरथं प्रति ।
 सौदासस्य करुष्वज्ञामिति दूतोऽप्युवाच तम् ॥२॥
 दूतः सिंहरथेनोच्चैः तिरस्कृत्य विवृज्यत ।
 आगत्याख्यञ्च सौदासभूभुजे तद्यथा तथम् ॥३॥
 सौदासोऽपि सिंहरथं मोपि सौदासपार्थिवम् ।
 अभ्यपेगायतां योद्धुं युयुधाते च तो पथि ॥४॥
 सौदासोऽपि सिंहरथं जित्वा जग्राह पारिना ।
 तस्मै राज्यद्वयं चादात्प्रवव्राज स्वयं पुनः ॥५॥
 सूनुः सिंहरथस्याभूद्राजा ब्रह्मरथस्ततः ।
 चतुर्मुखस्ततो हेमरथः शतरथस्ततः ॥६॥
 अथोदयष्टयुर्वारि रथ इन्दुरथस्ततः ।
 आदित्यरथमान्धातु वीरसेनास्ततः क्रमात् ॥७॥
 प्रतिसन्युनृपस्तस्मात्प्रतिबन्धुनृपस्ततः ।
 रविमन्युनृपस्तस्माद्वसन्ततिलकस्ततः ॥८॥
 कुवेरदत्तेऽथ कुंघुसरभद्विरदाः क्रमात् ।
 ततश्च सिंहदशनो हिरण्यकसिपुस्ततः ॥९॥
 पुञ्जस्थलः ककुस्थोऽथ रघुरेवं नृपेषु तु ।
 केषु चिन्सोक्षमाप्तेषु स्वर्गमाप्तेषु केषु चित् ॥१०॥
 अनरण्यो नाम राजा शरण्यः शरणार्थिनाम् ।
 आनृण्यद्वत्प्रणयिनामभूत्साकेतपत्तने ॥११॥

तस्यासूतासुभौ पुत्रौ पृथ्वीदेव्याश्च कुञ्जिजौ ।
 एकोनन्तरथो नाम्ना तथा दशरथोऽपरः ॥१२॥
 इतोऽनरण्यस्य सुहृत्सहस्रकिरणो नपः ।
 रावणेन जितो बृह्दे वैराग्याद्भ्रतमाददे ॥ १३ ॥
 तत्सग्यादनरण्योपि श्रियं न्यस्य लघौ मुते ।
 सासजातेऽनन्तरथ महितो व्रतमाददे ॥१४॥
 अनरण्योऽगमन् मोक्षमथानन्तरथो मुनिः ।
 तथ्यमानस्तपस्तीव्रं विजहार वसुन्धराम् ॥१५॥
 राज्यमृत्चीरकंठोपि राजा दशरथोऽथ ।
 वयसा विक्रमेणेव वृद्धिमासादवत्क्रमात् ॥१६॥
 राजा राजसु सोऽराजतद्विजराज इवोडुपु ।
 ग्रहेऽपि व ग्रहराजः सुमेरुः पर्वतेऽपि व ॥१७॥
 तत्र स्वामिनि लोकस्य परचक्रादि सम्भवः ।
 अदृष्टपूर्वं एवासीत् खपुष्पवदुपद्रवः ॥१८॥
 सवित्ताभरणोदीने यथेच्छं दददर्थिनाम् ।
 कल्पद्रुमेभ्यो मद्याङ्गादिभ्य एकादशो भवत् ॥१९॥
 निजवंशक्रमायातं तत्साम्राज्यमिवानवम् ।
 सन्ध्यावार्हतं धर्मं सर्वदाप्य प्रमदरः ॥२०॥
 दम्भास्यलपुरेगस्य सुकोशलमहीपते ।
 कन्यां पवित्राममृतप्रभाकुञ्जिससुह्रवाम् ॥२१॥

नाम्नापराजितां चारु रूपावण्यशालिनीम् ।
 उदुवाह सभूपालो जयश्रियमिवाहवे ॥२२॥ वृ०॥
 सवन्धु तिलकस्थाय पुरे कमलसङ्कले ।
 मित्रादेवीकुञ्जिजातां कैकेयीभादेनामतः ॥२३॥
 मित्राभः सुशीता चेति सुमितेत्यपराभिधाम् ।
 पर्य्यैपीहृशरथः शशाङ्क इव रोहिणीम् ॥२४॥ वृ०॥
 पुण्यलावण्यसौन्दर्य्यवर्थांगो सुप्रभाभिधाम् ।
 अन्यामप्युपयेमे स राजपुत्रीमनिन्दिताम् ॥२५॥
 सुखं वैपयिकं ताभिर्वृभुजे भूभुजास्वरः ।
 अवाधमानो धर्मार्थौ सविवेक शिरोमणिः ॥२६॥
 इतश्च भरतस्याहं भुञ्जानो दशकन्वरः ।
 सभायास्थितोऽष्टच्छदिति नैमित्तिकोत्तमम् ॥२७॥
 अमरा अपिनाम्नैवामरा न परमार्थतः ।
 भाव्यवश्यन्तु सर्वस्य मृत्युः संसारवर्त्तिनः ॥२८॥
 तत् किं मे स्वपरीणामाद्विपत्तिः परतोऽथवा ।
 तन्ममाचक्षु निःशङ्कमाप्ताहि स्फुटभापिणः ॥२९॥
 सोऽप्याचक्षौ भविष्यन्त्या जानक्याः कार्गणेनते ।
 भविष्यतो दशरथपुत्रान्मृत्युः मर्त्यं भविष्यति ॥३०॥
 विभीषणो वभाषेथ वदष्यस्य सदा कृतम् ।
 वचस्तथापि ह्यनृती कविष्यामि तदाग्रहम् ॥३१॥

न नरं दत्तं मत्तं नान्यातनययो ज्ञयो ।
 अनर्थयो दीजभृतं च निष्प्राप्य स्तुनः शिवम् ॥३२॥
 एतत्पितरं दहि तयोर्निष्पिना दीजनाशतः ।
 यथा नैसिकाकस्यातो मिय्ये च भविष्यति ॥३३॥
 प्रोक्षित्वा शोचयेत् स्ववेश्मानाद्विभीषण ।
 तत्तस्यै नारदस्तच्च श्रुत्वा दगरथं ययो ॥३॥
 न देवपितृभ्योऽभ्युत्सवो दरतोपि हि ।
 नमस्कृत्यासवासास सुखबहोरद्रेण च ॥३५॥
 त्वमायासी कुतस्थानात्पृष्ट स्तेनेति नारदः ।
 आख्यतूर्ध्वं विदेहेषु गतोऽहं पृण्डरीकिणीं ॥३६॥
 श्रीमीसन्धरनाथस्य द्रष्टुं निष्क्रमणोत्सवम् ।
 सुरासुरद्वयं तं च दृष्ट्वा मेरुमगामहम् ॥३७॥
 नलाभिवन्द्यतीर्थेशान् लङ्कायां गतवानहम् ।
 तस्यां शान्तिं गृहे शान्तिं नत्वागां रावणात्सवम् ॥३८॥
 रावणस्य वधस्तत्र जानक्यर्थे त्वदात्मजात् ।
 निमित्तकेन केनापि कथ्यमानः श्रुतो मया ॥३९॥
 श्रुत्वा विभीषणस्तच्च हन्तुं त्वा जनकं तथा ।
 कृतप्रतिज्ञो न चिरादिहेष्यति महाभुजः ॥४०॥
 एतत्सर्वं परिज्ञाय लङ्कापुर्याः ससंश्रमः ।
 साधर्मिक इति प्रीत्या तव शंसितुमागमम् ॥४१॥

तच्छ्रुत्वा भृभुजाथर्ष्यं निम्ष्टो नारदो द्रुतम् ।
 तथैव कथयामास जनकायापि भृभुजे ॥४२॥
 मन्त्रिणां तत्सामाख्याय राजा राज्यं समर्थं च ।
 निरर्थी योगविद्विष्व चिकीर्षुः कालवञ्चनाम् ॥४३॥
 मूर्त्तिं दागरथीं लेख्यमनीमन्तर्नृपालवम् ।
 न्यधुश्च मन्त्रिणो ध्वान्ते विद्विषन्मोहहेतवे ॥४४॥
 जनकोपि तथा चक्रो तथा तन्मन्त्रिणोपि हि ।
 तौ त्वलक्षौ दशरथजनकौ भ्रमतुर्महीम् ॥४५॥
 विभीषणश्च संरम्भादेत्य सन्तमसेऽसिना ।
 लेख्यमय्यादशरथमूर्त्तिञ्चिच्छेद मस्तकम् ॥४६॥
 जज्ञे कलकलस्तत्र नगरे सकलेपि हि ।
 आक्रन्दध्वनिरुत्तस्यावन्तरन्तःपुरं महान् ॥४७॥
 सन्नह्यसमधावन्त सामन्ताः साङ्गरक्षकाः ।
 विदधुर्नृतकार्याणि गूढमन्वाञ्च मन्त्रिणः ॥४८॥
 भृतं दशरथं ज्ञात्वा ययौ लङ्कां विभीषणः ।
 अकिञ्चित्करमेकन्तु नावधीन्मिथिलेश्वरम् ॥४९॥
 मिथञ्च मैथिलैर्ज्ञाकौ भ्राभ्यन्तौ मिलिताबुभौ ।
 एकावस्थौ सुहृदौ ताबुत्तरापथमीयतुः ॥५०॥
 राज्ञः सुभमते स्तत्र पुरे कौतुकमङ्गले ।
 दुहितुः कैकयीनान्मयाः पृथ्वी श्रीकुञ्जिजन्मनः ॥५१॥

द्रोगमेवमहेन्द्र्याद्वा सप्ततिकलानिधेः ।
 तौ स्वयम्बरमाकर्ण्य तन्मण्डपमुपेयतुः ॥५२॥
 हरिवाहनसुख्यानान्तौ मध्ये दधिवीमुजास् ।
 हंसाविवाधिप्राघोज सधिसञ्चं निषेदतुः ॥५३॥
 कैकेयीकन्यकारत्नं रत्नालङ्कारभूपिता ।
 साक्षाल्लक्ष्मीरिवाध्यागात्तं स्वयम्बरमण्डपम् ॥५४॥
 दत्तहस्ता प्रतीक्षार्या पश्यन्ती सा नृपान् क्रमात् ।
 नक्षत्राणीन्दुलेखेव व्यतिचक्राम सूर्यसः ॥५५॥
 क्रमेण सा दशरथं प्राप गङ्गेव सागरम् ।
 तस्यौ तत्रैव निर्मुक्तनागरा नौरिवास्मसि ॥५६॥
 सद्यो रोमाञ्चिततनुः कैकेय्यतनुसम्पदा ।
 तत्राक्षिपद्दरमालां निजां भुजलतामिव ॥५७॥
 हरिवाहणसुख्याञ्च नृपान्वद्यतमानिनः ।
 मानिनो जज्वलुः कोपाज्ज्वलज्ज्वलनसन्निभाः ॥५८॥
 अयं वराक एकाकी वने कर्ष्यटिकोऽनया ।
 आच्छिद्यमानामस्माभिरिमिकां त्रास्यते कथम् ॥५९॥
 क्षाटोपमिति जल्यन्तोऽनल्य स्वशिविरेषु ते ।
 गत्वा सखर्म्मवामासुः सर्वे सर्वात्मनापि हि ॥६०॥
 महीपतिः शुभमतिः पक्षे दशरथस्य सः ।
 सन्ननाह महेत्साहः सेनया चतुरङ्गया ॥६१॥

क्लृप्तं प्रिये सारधित्वं यथा वधास्यसून् द्विपः ।
 इत्यवोचत कैकेयीं तद्देकाकी हि राघवः ॥६२॥
 कैकेयी रश्मिमादायाध्याकरोह महारथम्
 डामपतायपि कलाखभिज्ञा साहि धीमती ॥६३॥
 धनी निपज्ञी मन्नाज्ञी राजादशरथीपि तम् ।
 यथासा रथमेकोपि दृग्गवद्गणयन् परान् ॥६४॥
 हस्तिवाहनमुत्पानां रथैर्निजरथं रथात् ।
 प्रत्येकं तणपट्टिय त्येका कैकेय्यगोजगत् ॥६५॥
 शीघ्रैरेधी दशरथेष्वेकैकमपि तान् रथान् ।
 अथ गद्वदश्वगडौजा आरागडल इवापरः ॥६६॥
 द्रव्यं विद्रावयामास सर्वाजापि स भूपतीन् ।
 दशमे च कैकेयीं जगतीशिव जहामास् ॥६७॥
 उवाच च नैवादां तां राजा दशरथो रथा ।
 वरं दानस्य देहि त्वं सादृशेनापि रश्मिपः ॥६८॥
 दानिच्छे सख्ये दानिभ्रयादीषुतोषु मे वरः ।
 दत्तवान् तव कैकेयी राजाप्रिय प्रत्यजाति तम् ॥६९॥
 वरं शिष्टे नैकेभ्यः प्रत्येकं संकल्पितम् ।
 कुरुष्वान्तःसिद्धये राजा राजशूरं वनी ॥७०॥
 इत्युवाच राजा दशरथः शिष्टेन जगतीशिव ।
 दत्तवान् शिष्टेनैकेभ्यः प्रत्येकं संकल्पितम् ॥७१॥

राजा दशरथस्तत्र विजित्य मगधेश्वरम् ।
 तत्रैवास्थान्तु यथावयोध्यां शङ्कया तथा ॥७२॥
 तत्रापराजिता सुख्यमन्तःपुरमिलापतिः ।
 निजमानाययामास राज्यं सर्वत्र दोषताम् ॥७३॥
 राज्ञीभोरममाणो स्यात्पुरे तत्र चिरं नृपः ।
 विशेषतः प्रीतये हि राज्ञा भूः स्वयमर्जिता ॥७४॥
 अथापराजितान्येद्युर्गजसिंहेभ्युभास्करान् ।
 स्वप्ने पश्यन्निशागोषे वालजन्त्याभिसूचकान् ॥७५॥
 ब्रह्मलोकात्परिच्युत्य तदा देवोमर्हर्षिकः ।
 कुक्षावधातरत्तस्याः पुष्करिण्यां मरालवत् ॥७६॥
 नृपुण्डरीकं वर्ण्येन पुण्डरीकविडम्बनम् ।
 सम्भूर्सूलक्षयं स्वनुं सुषुप्तेऽथाऽपराजिता ॥७७॥
 ग्रथमापत्यरत्नस्य तस्यास्यकमलेक्षणात् ।
 राकेन्दुदर्शनादध्विरिवादि सुसुप्ते नृपः ॥७८॥
 नृपञ्चिन्तामणिरिव ददौ दानं तदार्थिनाम् ।
 लोकस्थितिरियं जाते नन्दने दानसक्षयम् ॥७९॥
 सहान्तसुत्सवं चक्रुस्तदा लोकास्तथा स्वयम् ।
 यथाऽभूवन्नतिमुदो राज्ञो दशरथादपि ॥८०॥
 नृपौकांसि सनाथानि दूर्वापुष्पफलादिभिः ।
 निन्युः कल्याणपालाणि पूर्णपालाणि नागराः ॥८१॥

सर्वत्र कलगीतानि सर्वत्र घुसृणच्छटाः ।

सर्वत्र तोरणश्रेण्यो व्यधीयन्त तदा पुरि ॥८२॥

अचिन्तितोपनीतानि प्राशृतानि सहीश्रिताम् ।

तदा राज्ञे समाजगसु स्तस्य स्वनोः प्रभावतः ॥८३॥

पद्मानिवासपद्मस्य पद्म इत्यभिधां नपः ।

स्वनोस्तस्याऽकरोत्सोभत्प्रथितो राम इत्यपि ॥८४॥

गजसिंहाकर्कचन्द्राग्निश्रीसमुद्रान्निशात्यये ।

स्वप्नेऽपश्यत्सुमित्रापि विष्णुजन्माभिसूचकान् ॥८५॥

देवलोकात्परिच्युत्य तदा देवो महिर्द्विकः ।

तदा देव्याः सुमित्राया उदरे समवातरत् ॥८६॥

समये प्राट्टडम्भोद्वर्णं संपूर्णलक्षणम् ।

सुमित्रापि जगन्निबं पुत्ररत्नमजीजनत् ॥८७॥

पुरचैत्येषु सर्वेषु श्रीमतामर्हतां तदा ।

विशेषेणाष्टधा पूजां स्तोत्रपूर्वं व्यधानृपः ॥८८॥

नृपतिर्मेचवामास धृतान् वन्दिरिषूनपि ।

कोवा न जीवति सुखं पुरुषोत्तमजन्मनि ॥८९॥

सोच्छ्वास सप्रजो राजा न केवलमभूत्तदा ।

वसुमत्यपि देवी द्रागुच्छासं प्रत्यपद्यत ॥९०॥

रामजन्मनि भूपालो यथा कृतमहोत्सवम् ।

तथा तमधिकं चक्रे हर्षे कोनाम तृषति ॥९१॥

नाम नारायण इति विदधे तस्य पार्थिवः ।
सलज्ज्मण इति ख्यातोऽपरनाम्ना च भुव्यभूत् ॥६२॥
तौ द्वावपि पितुः कूर्च्चकचाकर्षणशिष्यकम् ।
विशिष्टं प्रापतुर्बाल्यं क्रमेण क्षीरपायिणौ ॥६३॥
धात्रीभिर्बाल्यमानौ तावपश्यत्परवासुदा ।
मुञ्जमुञ्जर्महीपालः स्वदोर्दृग्डाविवापरौ ॥६४॥
सञ्चेरतुरनेकेषामङ्गादङ्गं महीभुजाम् ।
तेषामङ्गेषु वर्षन्तौ तौ स्वर्गेन सुधामिव ॥६५॥
क्रमेण तौ वर्द्धमानौ नीलपीताम्बरौ सदा ।
विजहत्तु. पादपातैः कम्पयन्तौ महीतलम् ॥६६॥
कलयामासतु स्तौतुक्रमेण सकलाः कलाः ।
साक्षीकृतकलाचार्यैः पुण्यराशी इवाङ्गिनौ ॥६७॥
लीलासुष्टिप्रहारेण हिमकर्ष्य रलीलया ।
दलयामासतुस्तौ च गिरीनपि महौजसौ ॥६८॥
अमस्थानेषु हि तयोरधिज्यीकृतचापयोः ।
च कम्पे तपनोषुञ्चैः स्तस्थौ वेधाभिश्ङ्कया ॥६९॥
दृणायमन्यमानौ तौ दोः स्यान्नापि द्विपां वलम् ।
कौतुकाद्येव मेनाते शस्त्रकौशलज्ञात्मनः ॥१००॥
शस्त्रास्त्रकौशलेनोच्चैः दौः स्यान्नाच तयोर्नृपः ।
अपि देवासुरादीनां स्वमजय्यममन्यत ॥१०१॥

अन्यदा धैर्यमात्तव्यविक्रमेण कुमारयोः ।
 इच्छाकुणां राजधानीमयोध्यां नृपतिर्ययौ ॥२॥
 अभ्रात्यय इवादित्यो दुर्दर्शातिक्रमे भृशम् ।
 द्योतमानः प्रतापेन मर्ही दशरथोऽन्वगात् ॥३॥
 ततान्तरेद्युः कैकेयी शुभस्वप्नाभिसूचितम् ।
 असूत भरतं नाम सुतं भरतभूषणम् ॥४॥
 शतघ्नमभिधानेन शतघ्नमुजविक्रमम् ।
 अजीजनत्सुप्रभापि नन्दनं कुलनन्दनम् ॥५॥
 क्लेहाङ्गरतशतुग्नाववियुक्तौ दिवानिशम् ।
 बलदेववासुदेवावभातामपराविव ॥६॥
 रेजे राजा दशरथश्चतुर्भिरपि तैः सुतैः ।
 गजदन्ताद्यतिनगैरिव मेरु महीधरः ॥७॥
 इतच्च जम्बूहिपेस्त्रिन् ज्ञेते चातौ व भारते ।
 दारुग्रामे वसुभूतिरितिनाम्नाऽभवद्द्विजः ॥८॥
 पत्न्यां तस्यानुकोशायासतिभूतिरभूत्सुतः ।
 अतिभूतेरपि पत्नी वभूव सरसाभिधा ॥९॥
 कथाननाम्ना विप्रेण जातरागेण सैकदा ।
 अपजङ्घेच्छन्नेनाशु किं न कुर्यात्स्वारातरः ॥१०॥
 तामन्वेष्टुं महीमटाति भूतिर्भूतवद्भृशम् ।
 सुतमुपाद्येऽनुकोशावसुभूती प्रचेरतुः ॥११॥

॥ १३३ ॥
 ॥ १३४ ॥
 ॥ १३५ ॥
 ॥ १३६ ॥
 ॥ १३७ ॥
 ॥ १३८ ॥
 ॥ १३९ ॥
 ॥ १४० ॥
 ॥ १४१ ॥
 ॥ १४२ ॥
 ॥ १४३ ॥
 ॥ १४४ ॥
 ॥ १४५ ॥
 ॥ १४६ ॥
 ॥ १४७ ॥
 ॥ १४८ ॥
 ॥ १४९ ॥
 ॥ १५० ॥
 ॥ १५१ ॥
 ॥ १५२ ॥
 ॥ १५३ ॥
 ॥ १५४ ॥
 ॥ १५५ ॥
 ॥ १५६ ॥
 ॥ १५७ ॥
 ॥ १५८ ॥
 ॥ १५९ ॥
 ॥ १६० ॥

x

भोगासक्तः कयानोपि चिरं भ्रान्त्वा भ्रमाटवीम् ।

पुरे चक्रपुरे पक्रध्वजराजपुरोधसः ॥२२॥

भूमकेगाभिधानस्य साहा नाश्यामजायत ।

मनुः सधर्मचारिण्यां नामधेयेन पिङ्गलः ॥२३॥

माज्ञापक्रान्तस्याऽतिसुन्दरीनामया सद्ध ।

पुण्या पपादेकगुरो रन्तिके सा च पिङ्गलः ॥२४॥

जालेन मालता जाले तनुरागे पश्यस्वम् ।

यान्ति त्वत्पिङ्गलोह्वना विदग्धे नगरे ययौ ॥२५॥

विज्ञानार्जुनसाल तृणकाष्ठार्दि विक्रयात् ।

अप्राप्तानसालिर्भा । स निर्गणलोचनं ज्ञातः ॥२६॥

यान्ति त्वत्पिङ्गलोह्वना विदग्धे नगरे ययौ ।

अप्राप्तानसालिर्भा । स निर्गणलोचनं ज्ञातः ॥२७॥

यान्ति त्वत्पिङ्गलोह्वना विदग्धे नगरे ययौ ।

अप्राप्तानसालिर्भा । स निर्गणलोचनं ज्ञातः ॥२८॥

यान्ति त्वत्पिङ्गलोह्वना विदग्धे नगरे ययौ ।

अप्राप्तानसालिर्भा । स निर्गणलोचनं ज्ञातः ॥२९॥

यान्ति त्वत्पिङ्गलोह्वना विदग्धे नगरे ययौ ।

अप्राप्तानसालिर्भा । स निर्गणलोचनं ज्ञातः ॥३०॥

यान्ति त्वत्पिङ्गलोह्वना विदग्धे नगरे ययौ ।

अप्राप्तानसालिर्भा । स निर्गणलोचनं ज्ञातः ॥३१॥

१२ — ...
 १३ — ...
 १४ — ...
 १५ — ...
 १६ — ...
 १७ — ...
 १८ — ...
 १९ — ...
 २० — ...
 २१ — ...
 २२ — ...
 २३ — ...
 २४ — ...
 २५ — ...
 २६ — ...
 २७ — ...
 २८ — ...
 २९ — ...
 ३० — ...
 ३१ — ...
 ३२ — ...
 ३३ — ...
 ३४ — ...
 ३५ — ...
 ३६ — ...
 ३७ — ...
 ३८ — ...
 ३९ — ...
 ४० — ...
 ४१ — ...

दैवात् श्यामण्यमासाद्य प्राप्नोहमियतीं भुवम् ।
 हत्वा भ्रूणमसुम्भूयः स्यान्नन्तभवः कथम् ॥४२॥
 इत्थं विष्टश्य स सुरोभूपणैः कुण्डलादिभिः ।
 भूपयित्वा च तं बालं पतञ्ज्योतिर्भ्रमप्रदम् ॥४३॥
 वैताण्यदक्षिणश्रेणौ रथनूपुरपत्तने ।
 शनकैर्नन्दनोद्याने तूलिकायाम्बिवासुचत् ॥४४॥
 किमेतदिति संभ्रान्तो हृष्टा चन्द्रगतिञ्चतम् ।
 तन्निघातानुसारेण नन्दनोपवनं ययौ ॥४५॥
 ददर्श तत्र तं बालं दिव्यालङ्कारभूषितम् ।
 विद्याधरेन्द्रः सोऽपुत्रः पुत्रीयन्नाददे स्वयम् ॥४६॥
 प्रेयस्याः पुष्यवत्याञ्चार्ययामास तमर्मकम् ।
 देव्यद्य सुषुप्ते पुलमिति चाघोषयत्पुरि ॥४७॥
 उच्चैर्जन्मोत्सवं तस्य राजा पौराञ्च चक्रिरे ।
 सभामंडलसम्बन्धान्नाम्ना भामंडलोऽभवत् ॥४८॥
 पुष्यवतीचन्द्रगत्योर्नेत्रकैरवचन्द्रमाः ।
 सुवर्द्धितं प्रवृत्ते खेचरीकरलालितः ॥४९॥
 इतश्चापहृते पुत्रे विदेहा कखणस्वरा ।
 रुदती पातयामास बन्धून् शोकमहार्षिवे ॥५०॥
 जनको न्वेपयामास प्रेष्य प्रतिदिशं नरान् ।
 तत्प्रवृत्तिं पुनः कापि न प्राप सुचिरादपि ॥५१॥

कच्चिद्राष्ट्रे पुरे गोले सैन्ये स्वाङ्गेन्यतोपि च ।
 कुशलं मिथिलाभर्तु ब्रूह्यागमनकारणम् ॥६२॥
 दूतोऽप्यवादीन्मङ्गवर्तुः स स्वतत्प्राप्तेष्वनेकशः ।
 सुहृद् हृदयमात्मा वां त्वमेवासि महाभुजः ॥६३॥
 जनकस्य सुखैर्दुःखैर्यत्सदा गृह्यसे ततः ।
 विधुरेऽद्य स्मृतः स्तेन त्वं यथा कुलदेवता ॥६४॥
 वैताय्याद्रे दर्शितः कैलागस्थोत्तरेण च ।
 सन्तप्रनार्याजनपदा भूयांसो भीषणप्रजाः ॥६५॥
 तेपृह्विवर्वरोनाम देशोवर्वरकूलवत् ।
 विद्यते दारुणाचारैर्नरैरत्यन्तदारुणः ॥६६॥
 मयूरमालानगरे तस्य देशस्य भूपणे ।
 आतरङ्गतमोनाम क्लेशराजोऽस्ति दारुणः ॥६७॥
 गुकमङ्गनकास्योजप्रभृतीन्विपयानपि ।
 भुञ्जते तनया न्तस्य नृपीभूय सहस्रशः ॥६८॥
 इदानीमातरङ्गज्ञैः परितः परिवारितः ।
 अन्नय्यान्नोद्विगीनायैरभाङ्गीजनकचित्तम् ॥६९॥
 प्रतिस्थानञ्च चैत्यानि वसन्तु गे दृगगयाः ।
 नेपां ह्यानन्तपण्डश्याप्यभीष्टो धर्मनिगमः ॥७०॥
 अनागतसभीष्टस्य धर्मस्य जनकस्य च ।
 तत् कुरुष्व परिवारणं प्राणभूतस्यगोरसि ॥७१॥

शोकगर्भं दशरथो यालामेरीसवादयत् ।
 सन्तःसतां परित्वाणे विनम्बंते न जातुचित् ॥७२॥
 रामोऽप्येचे दशरथं श्लेच्छोच्छेदाय चेतस्वयम् ।
 ततो याव्यति तद्रामः नानुजः किं करिष्यति ॥७३॥
 पुत्रस्नेहाच्च तातेनाऽज्जमो वा तर्कितोऽस्यग्रहम् ।
 द्वाभरताञ्जन्मसिद्धं नन्विच्छाकुपु पौरुषम् ॥७४॥
 प्रसीद विरम श्लेच्छानुच्छेत् मां समादिश ।
 अचिराच्छोष्यसि स्वामिन् जयवात्तां स्वजन्मनः ॥७५॥
 इत्थं कथंचिद्राजानमनु ज्ञाप्य सहानुजः ।
 सेनापरिहृतोरामो जगाम मिथिलां पुरीम् ॥७६॥
 चमूरुद्वीपिसार्द्रलसिंहानिव महावने ।
 पुरीपुरःसरेद्राक्षीद्रामोश्लेच्छमहामटान् ॥७७॥
 रणकरुडूनदोर्दण्डान्श्लेच्छास्तेजितकासिनः ।
 रामं द्रुतसुपद्रोहं प्रावर्तन्त महौजसः ॥७८॥
 युगपद्रामसैन्यं तैरस्त्रैरन्वीकृतं क्षणात् ।
 सहावातैरिवोद्भ्रान्तैर्जगदुच्छिन्नरेणुभिः ॥७९॥
 जितमासिषु सैन्येषु परेषु जयमानिषु ।
 कृतमानिनिजनके लोके संहृतमानिनि ॥८०॥
 रामोहसितमानी स्वमधिज्यं विदधे धनुः ।
 अवाद्यच्च तन्मौर्वीं रणनाटकडिण्डिमम् ॥८१॥

भूमिभूमय कुभीणे। भीभीण इ न भूमयः ।
 रामस्तान् केरिगीणभ्योर्षी गण्यतां न वक्ष्यामि ॥ ८२ ॥
 अथं वर विपिनजम्भ. येनं गण कोपमम ।
 तत्ताद्यातागतं येनं देवभागादितीणभत् ॥ ८३ ॥
 अरे कृत इमे वाणाः कृताः वकी नभम्वलम् ।
 पक्षिगणा इवागार्गी। लये। लभिति भाषिणः ॥ ८४ ॥
 आतरु हाटयोस्ते क्वाधिपाः कृपितरिन्मिता ।
 कर्षन्तोऽस्ताणि गृगपत्प्रतिगामं दृढोक्तिरे ॥ ८५ ॥
 दृमापाती दृदाघाती गीप्रोधी च रातकः ।
 तान् स्त्रीच्छान् हेलयाभात्रीच्छरम कुञ्जरानिव ॥ ८६ ॥
 स्त्रीच्छाः प्रणस्य ते जम्भुः काका इव दिशोऽग ।
 वभूव स्वस्योन्नको जनैर्जनपदैः समम् ॥ ८७ ॥
 हृष्टोऽथ स्वसुतां सीतां रामाथ जनको ददौ ।
 इयं रामागमात्तस्य वरप्राप्तिर्जवोऽथमूत् ॥ ८८ ॥
 तदा च जानकीरूपं जनादाकर्ण्य नारदः ।
 तत्रागारकौतुकाद्दृष्टुं कन्यावेश्म विवेश च ॥ ८९ ॥
 पिङ्गकेशं पिङ्गनेत्रं तुन्दिलं छविकाधरम् ।
 दण्डपाणिं सकौपोनमपीनाङ्गं स्फुरच्छिखम् ॥ ९० ॥
 भीषणं नारदं प्रेक्ष्य भीता सीता सवेपथुः ।
 हा मातरित्यारटन्ती गर्भाऽगारान्तरे विशत् ॥ ९१ ॥

किमाज्ञा खण्डनं केनाप्यकारि भवतेऽथवा ।
 अन्यद्वा ब्रूहि वत्सत्वं यत्ते दुःखस्य कारणम् ॥२॥
 भाभंडलकुमारोऽभूद्भिया द्वेषाप्यवाङ्मुखः ।
 गुरुणां तादृगाख्यातुं कुलीनाकथः मीशते ॥३॥
 जचुर्वयस्या अथ भाभंडलस्यार्त्तिकारणम् ।
 कामवान्नारदानीतपटालिखितवोषिति ॥४॥
 वेक्षन्वानीय मत्तयाशु नारदं राजपुङ्गवः ।
 कासाकस्यात्मजेत्यादि पप्रच्छ पटयोपितम् ॥५॥
 आचख्यौ नारदोऽप्येवं विदेहाजजनकात्मजा ।
 नामधेयेन सीता सा या मया दर्शिता पटे ॥६॥
 यादृशी सास्ति रूपेण लिखितुं तादृशीं पुनः ।
 नाभिज्ञोऽहं नचाज्ञो वा मूर्त्तर्गलोकोतरेव सा ॥७॥
 नामरीषु न नागीषु न गन्धर्वीषु तादृशम् ।
 सीताया यादृशं रूपं काकथा मानवीषु च ॥८॥
 यादृग् रूपं यथावस्यं विकर्तुं नेश्वराः सुराः ।
 नानुकर्तुं सुरनरान-न च कर्तुं प्रजापतिः ॥
 अस्या मधुरता काचिदाकृतौ वचनेपि च ।
 कण्ठे च पाणिपादे च रक्तता काचिदुच्चकौः ॥१०॥
 अथावती यथावस्थां यथा नालक्षितुं क्षमः ।
 नानं तथा वक्रुमपि वच्म्यतः परमार्थतः ॥११॥

किमाज्ञा नृगडनं केनाप्यकारि भवतेऽथवा ।
 अन्यद्वा ब्रूहि वत्सत्वं यत्ते दुःसुख्य कारणम् ॥२॥
 भासंडलकुमारोऽभूद्भिया द्वेषाप्यवाङ्मुचः ।
 गुरुणां तादृगाख्यातुं कुलीनाकथः सीयते ॥३॥
 ऊचुर्वयस्या अथ भासंडलस्यार्त्तिकारणम् ।
 कामवान्नारदानीतपटालिखितयोपिति ॥४॥
 वेश्मन्यानीय भक्त्याशु नारदं राजपुङ्गवः ।
 कासाकखात्मजेत्यादि पप्रच्छ पटयोपितम् ॥५॥
 आचख्यौ नारदोऽथेवं विदेहाज्जनकात्मजा ।
 नामधेयेन सीता सा या मया दर्शिता पटे ॥६॥
 यादृशी सास्ति रूपेण लिखितुं तादृशीं पुनः ।
 नाभिज्ञोऽहं नचाज्ञो वा मूर्त्तर्षीलोकोतरेव सा ॥७॥
 नामरीषु न नागीषु न गन्धर्वीषु तादृशम् ।
 सीताया यादृशं रूपं काकथा मानवीषु च ॥८॥
 यादृग् रूपं यथावस्थं विकर्तुं नेश्वराः सुराः ।
 नानुकर्तुं सुरनरा न च कर्तुं प्रजापतिः ॥
 अस्या मधुरता काचिदाकृतौ वचनेपि च ।
 कण्ठे च पाणिपादे च रक्तता काचिदुच्चकैः ॥९॥
 अथावती यथावस्थां यथा नालक्षितुं क्षमः ।
 नालं तथा वक्रुमपि वचम्यतः परमार्थतः ॥१०॥

अथ दागरथी रामञ्चलङ्कान्चनकुण्डलः ।
 गजेन्द्रलीलागसनञ्चापोपान्तसुपामरत् ॥४२॥
 वोच्यमाणः सोपहासं चन्द्रगत्यादिभिर्नृपैः ।
 जनके न च सागङ्गं निःशङ्कोलच्छमाग्रजः ॥४३॥
 वज्रमिव वज्रपाणिः वज्रावर्त्तं सहाधनुः ।
 शान्तोरगानलं सद्यः परिपश्यर्ष पाणिना ॥४४॥
 स्थापयित्वा महीपीठं नमयित्वा च वेत्रवत् ।
 अधिष्ठ्यं विदधे धन्वा तद्रामोधन्विनां वरः ॥४५॥
 आकर्ण्यं तं तदालस्य रोदः कुत्तिंभरिध्वनिं ।
 धनुरास्फालयामास स्वयशः पटहोपसम् ॥४६॥
 स्वयस्वरस्वजं रामे स्वयं चिक्षेप मैथिली ।
 चापाच्चोत्तारयामास रामभद्रोपि सिञ्चिनीम् ॥४७॥
 लक्ष्मणोऽप्यर्णवावर्त्तं कार्मुकं रामशासनात् ।
 अधिष्ठ्यं विदधे सद्यः प्रेक्षितो विस्मितैर्जनैः ॥४८॥
 आस्फालयच्च तन्नादवधिरीकतदिङ्मुखम् ।
 उत्तीर्यमौर्वीं सौमिलिः पुनः स्थाने सुमोचच ॥४९॥
 ददुः सौमित्रये विद्याधराञ्चकितविस्मिताः ।
 अष्टादश निजाः कन्याः सुरकन्या इवाङ्गुताः ॥५०॥
 विलक्षाञ्चन्द्रगत्याद्यास्तस्यङ्गामण्डलान्विताः ।
 विद्याधरेन्द्राः प्रथयुः पुरं निजनिजं ततः ॥५१॥

राजा वैश्वानरस्ये शासनात्तु मन्त्रिणा इत्यम् ।
 स हि मन्त्रिणा लक्ष्णे च विवाहो वासवोऽनयोः ॥५२॥
 तदा च लक्ष्मणशता यत्नयोपि निजां सुताम् ।
 लक्ष्मणस्य वरुणी भद्रा सुप्रभाक्षितसम्पत्तम् ॥५३॥
 सप्त सुताः सुप्रभाक्षितस्य राजा समर्थोपि हि ।
 सप्तः सौम्याः सप्तः सौम्याः सप्तः सौम्याः ॥५४॥
 सप्तः सौम्याः सप्तः सौम्याः सप्तः सौम्याः ॥५५॥
 सप्तः सौम्याः सप्तः सौम्याः सप्तः सौम्याः ॥५६॥
 सप्तः सौम्याः सप्तः सौम्याः सप्तः सौम्याः ॥५७॥
 सप्तः सौम्याः सप्तः सौम्याः सप्तः सौम्याः ॥५८॥
 सप्तः सौम्याः सप्तः सौम्याः सप्तः सौम्याः ॥५९॥
 सप्तः सौम्याः सप्तः सौम्याः सप्तः सौम्याः ॥६०॥
 सप्तः सौम्याः सप्तः सौम्याः सप्तः सौम्याः ॥६१॥

अथ दाशरथी रामञ्चलङ्कान्चनकुण्डलः ।
 गजेन्द्रलीलागमनञ्चापोपान्तसुपासरत् ॥४२॥
 वोच्यमाणः सोपहासं चन्द्रगत्यादिभिर्नृपैः ।
 जनके न च साशङ्कं निःशङ्कोलच्छयाग्रजः ॥४३॥
 वज्रमिव वज्रपाणिः वज्रावर्त्तं महाधनुः ।
 शान्तोरगानलं सद्यः परिपश्यर्ष पाणिना ॥४४॥
 स्थापयित्वा महीपीठं नमयित्वा च वेत्नवत् ।
 अधिव्यं विदधे धन्वा तद्रामो धन्विनां वरः ॥४५॥
 आकर्णं तं तदा लप्य रोदः कुलिंभरिध्वनिं ।
 धनुरास्फालयामास स्वयशः पटहोपमम् ॥४६॥
 स्वयम्बरस्त्वजं रामे स्वयं चिद्धेष मैथिली ।
 चापाच्चोत्तारयामास रामभद्रोपि सिञ्चिनीम् ॥४७॥
 लक्ष्मणोऽर्णवावर्त्तं कार्मुकं रामशासनात् ।
 अधिज्यं विदधे सद्यः प्रेक्षितो विस्मितैर्जनैः ॥४८॥
 आस्फालयच्च तन्नादवधिरीकतटिङ्गसुखम् ।
 उत्तीर्यमोर्वीं सौमित्रिः पुनः स्थाने सुमोच च ॥४९॥
 ददुः सौमिवये विद्याधराश्च कितविशिप्ताः ।
 अष्टादश निजाः कन्याः सुरकन्या इवाद्गताः ॥५०॥
 विलक्षाद्यन्द्रगत्याद्यास्तस्य द्दामण्डलान्विताः ।
 विद्याधरैन्द्राः प्रययुः पुरं निजनिजं ततः ॥५१॥

राजा रोहितकान्तेनाद्यानाह्वयं यो इत्यम् ।
 नरेण्यत्तमेन नरके च त्रिवेदीया वासभ्योतयो ॥५२॥
 राजा च जनवश्याता कानकोपि निजां सुताम् ।
 अरुणात्त एदी भवती सुप्रभाकुञ्जिनस्ययाम् ॥५३॥
 राज्यं सुते कृष्णामिष्य राजा दशरथोपि हि ।
 अथाथयोष्या नगरी भागरीः अत्यतोत्तमाम् ॥५४॥
 अपरंरुद्रोदगरे यो राजा चैत्यमहेत्वरम् ।
 अह्नासहत्या विदधे शान्तिज्ञानं चकार च ॥५५॥
 खानाद्यः सौमिदलेन नक्षिष्ये प्रथमं तदा ।
 प्रचारत्परपरधीभ्यो दासीभिः प्राहियोन्द्रपः ॥५६॥
 यौवनाध्वीप्रगामिन्यो दास्यः प्रथममेवताः ।
 राज्ञीनासार्थ्ययत्तानपयक्ताश्च यवन्दिरे ॥५७॥
 तद्व्यात् सौमिदलेतु गनिवन्धद्गामिनि ।
 अहंम्राप्तज्ञानजला महादेवीत्यचिन्तयत् ॥५८॥
 सर्वासामेश राज्ञीनां जिनेन्द्रज्ञानवारिणा ।
 प्रसादो विदधे राज्ञा महिष्या अपि मे न हि ॥५९॥
 तत्कृतं सन्दधान्याया जीवितेनाप्यतो मम ।
 ध्यस्ते मानेहि दुःखाय जीवितं मरणादपि ॥६०॥
 विन्दश्येति प्रविश्यान्तर्मरणे कृतनिश्चया ।
 वस्तेखोद्वन्मुसात्मानमारिभे सा मनस्विनी ॥६१॥

तद्देवागान्त्ररेन्द्र स्तां तदवस्थां ददर्श च ।
 तन्मृत्पुमीतः सोत्सङ्गे निवेश्यैवमुवाच च ॥६२॥
 कुतोपमानादारब्धं दुःसाहसमिदं त्वया ।
 किं नामदेवाद्द्विदधे मया काप्यवमानिता ॥६३॥
 सापि गङ्गादवागूचे जिनस्नानप्रयः पृथक् ।
 सर्वासांप्रैपि राज्ञीनां भवता न पुनर्मम ॥६४॥
 इत्यवोचत् सा यावत्तावदागाच्च कंचकी ।
 राज्ञार्हस्नानवारीदं प्रस्थापितमिति ब्रुवन् ॥६५॥
 साभ्यपिंचच्च तां मूर्द्ध्नि तेन पुण्येन वारिणा ।
 विलम्बेन किमागास्त्वं राज्ञा चैवमष्टच्छत ॥६६॥
 कञ्चुक्यपि जगादैवं वार्द्धकं मेऽपराध्यति ।
 सर्वकाप्योत्तमं स्नामिन्मां पश्य स्वयमप्यमुम् ॥६७॥
 ततो मुमूर्षुमिव तं प्रस्वलन्तं पदे पदे ।
 घण्टान्तर्ललिकालोलदशनं वलिभाजनम् ॥६८॥
 च्चेतसर्वाङ्गरोमाणं मूलोमच्छन्नलोचनम् ।
 गुष्कमांसासृजं प्रादुर्भूत सर्वाङ्ग वेपथुम् ॥६९॥
 विलोक्याच्चिन्तयद्राजा स्मोयावन्नेदृशावयम् ।
 चतुर्थपुरुषार्थाय तावद्विप्रयतामहे ॥७०॥
 एवं मनोरथो राजा विपयेभ्यः पराङ्मुखः ।
 कमप्यनैपीत्समयं भवे वैराग्यतन्मयः ॥७१॥

तस्यां नगर्थीमन्येद्युञ्चक्षुर्ज्ञानी महासुनिः ।
 सत्यभूतिरिति सद्यः प्राहतः समवासरत् ॥ ७२ ॥
 सपुत्रादिपरिवारो राजादशरथोपि तम् ।
 गत्वा ववभ्दे शुश्रूषुर्देशनां निपसाद् च ॥ ७३ ॥
 तदानीमेव वैताळ्यगिरेञ्चन्द्रगतिनृपः ।
 सीताभिलापसन्तप्त भामरुडलसमन्वितः ॥ ७४ ॥
 विद्याधरेन्द्रैरन्वितोर रथावर्त्तचिलेऽर्हतः ।
 वन्दित्वा विनिवर्त्तः स स्तत्रायातो नभः स्थितः ॥ ७५ ॥
 तं सुनिं समवसृप्तं वीजां चक्रोऽवतीर्थं च ।
 ववन्देऽथाग्रतो धर्मं शुश्रूषुर्निपसाद् च ॥ ७६ ॥
 सीताभिलापजन्तापं ज्ञात्वा भामरुडलस्य तु ।
 सत्यभूतिः सत्यवादी सूरिः प्रस्रुत्य देशनाम् ॥ ७७ ॥
 चन्द्रगतिपुष्यवत्योः सभामरुडलसीतयोः ।
 समाचख्यौ पूर्वभवां स्तेषां पापान्निवृत्तये ॥ ७८ ॥
 सीता भामरुडलयोश्च भवेऽस्मिन् युग्मजातताम् ।
 भामरुडलापहारञ्च यथावदवदन्मुनिः ॥ ७९ ॥
 भामरुडलकुमारोपि तदाकर्ण्य मुनेर्बचः ।
 सञ्जातजातिस्मरणो मूर्च्छितो न्यपटङ्गुवि ॥ ८० ॥
 भामरुडलोलभसंज्ञः कथितं सत्यभूतिना ।
 सुपूर्वमवटत्तान्तं शशंस स्वयमप्यथ ॥ ८१ ॥

वयः परमसम्भ्रमं चन्द्रगत्याद्योष्यथ ।
 स्वसेति सीतां च नमश्चक्रे भामण्डलः सुधीः ॥८२॥
 जातमात्रो योपजह्ने मोघं मम सहोदर ।
 इति हृष्टाऽग्निपं तस्मै द्दौ सीता महासती ॥८३॥
 नमश्चकार रामं च ललाटस्युष्टभूतलः ।
 भामण्डलो विनयवान् सद्यः सञ्जातसौहृदः ॥८४॥
 समं विदेह्या देव्या जनकं भूपतिं ततः ।
 तत्रानैपीच्चन्द्रगतिः प्रेष्य विद्याधरोत्तमान् ॥८५॥
 जातमात्रापहारादि वृत्तान्ताख्यानपूर्वकम् ।
 भामण्डलसुतस्तेसाविति तस्मै यशंस सः ॥८६॥
 जहर्ष वचसा तेन स्तनितेनेव बर्हिणः ।
 जनकोजननी सा च विदेहा स्तन्यमचरत् ॥८७॥
 भामण्डलो नमश्चक्रे पितराबुपलक्ष्य तौ ।
 चुस्यमानो मूर्ध्नि ताभ्यां क्षाप्यमानोऽश्रुवारिभिः ॥८८॥
 अथ चन्द्रगती राज्यं न्यस्य भामण्डले सुते ।
 भवोद्विन्नः प्रवव्राज सत्यभूतिसुनेः पुरः ॥८९॥
 सत्यभूतिं चन्द्रगतिं पितरावनरख्यजम् ।
 सीतारासौ च नत्वाऽगान्तिजं भामण्डलतः पुरम् ॥९०॥
 सत्यभूतिं जहर्षिं तं नत्वा दशरथो नृपः ।
 अष्टच्छतात्मनः पूर्वभवानाख्यन्मुनिञ्चसः ॥९१॥

सेनापुरे त्वं वणिजे भावनस्य सहात्मनः ।
 पत्यामभृहीपिकाया सुपास्तिर्नाम कन्यका ॥६२॥
 साधूनां प्रत्यनीकासा भूत्वा तत भवे चिरम् ।
 परिवश्राम कष्टान्तु तिर्यगादिषु योनिषु ॥६३॥
 तज्जीव स्त्वं भवं श्रान्त्वा पुरे चन्द्रपुरे ततः ।
 धनस्याभूत्सुतः पत्यां सुन्दर्यां वरुणाभिधः ॥६४॥
 तदोदारः प्रकृत्या त्वं साधुभ्यः श्रद्धयाऽधिकम् ।
 निरन्तरमदाहानं कालधर्ममया सदः ॥६५॥
 द्वीपेऽय धातकीपरुडे युभ्युत्तरकुण्डभूः ।
 ऋत्वा चागादेव भूयं परिच्युत्य ततोपि हि ॥६६॥
 विजये पुष्कलावत्यां पुष्कलायां च पुर्यम्भुः ।
 नन्दिघोषनृपः पृथ्वी देव्यास्तु नन्दिवर्द्धनः ॥६७॥
 नन्दिघोष सुतं राज्ये न्यस्य त्वां नन्दिवर्द्धनम् ।
 यधोधरमुनेरात्तदीक्षो ग्रैवेयके ययौ ॥६८॥
 विद्युल्लताभिधानायां सधर्मिण्यां महाभुज ।
 हनुः सूर्य्यं जय इति नाम्ना त्वं तनयोऽभवः ॥६९॥
 अन्यदा रत्नमाली स दृष्टं विद्याधरेश्वरम् ।
 विजेतुं वज्रनयनं पुरं सिंहपुरं ययौ ॥७०॥
 स ज्वालयितुमारिभे पुरं सिंहपुरं ततः ।
 सज्वालदृष्टं सत्त्वैणं सपशूपवनं हठात् ॥१॥

अभिधानेनोपमन्योः पूर्वजन्मपुरोधसः ।

जीवोद्देवः सहस्रारत्तं तदैत्येव मव्रवीत् ॥२॥

भो भो सहानुभावैवं साकृथाः पापसुक्कटम् ।

त्वं भूरिनन्दिनोनाम राजाभूः पूर्वजन्मनि ॥३॥

तदा मासनिवृत्तिं त्वं प्रत्यक्षासीत्त्रिवेकतः ।

पुरोऽस्मिन्नेन तेनोपमन्युनोक्तञ्च भग्नवान् ॥४॥

पुरोधाः सोऽन्यदा पुंसां स्कन्दनाम्ना निपातितः ।

गजञ्चामूढं गृहीतञ्च भूरिनन्दनमृशुजा ॥५॥

हतञ्चेभोरणे सोऽथ भूरिनन्दनमूपतेः ।

गन्धारायामभूत्पत्न्यां हनुर्नाम्नारिखूदनः ॥६॥

सञ्जातजातिस्स्वरणः प्रव्रज्य च विपद्य च ।

सोऽहं देवः सहस्रारे कल्ये जातोऽस्मि विद्विमाम् ॥७॥

भूरिनन्दनराजो भूद्द्विपद्याऽजगरो वने ।

दग्धोदावेन सोऽयास्यद्द्वितीयां नरकावनिम् ॥८॥

नरकेपि मघा गत्वा सप्राक् स्नेहात्प्रबोधितः ।

तस्माद्गुहृत्य सोऽभूस्त्वं रत्नमालीह पार्थिवः ॥९॥

मांसप्रत्याख्यानभंगन्तदानीमिव सम्प्रति ।

अनन्तदुःखोदर्कं तत्पुरदाहं स्ममाकृथाः ॥१०॥

तदाकश्ये वचोयुद्धाद्रत्नमाली न्यवर्त्तत ।

राज्ये न्यवर्त्त च कुलनन्दनं कुलनन्दनम् ॥११॥

तं प्रयच्छाऽधुना मर्त्यं नाथ सत्यप्रतिश्रवः ।
 प्रसूरोत्कीर्णरेखेव प्रतिज्ञा हि महात्मनाम् ॥२२॥
 अथावदहृशरथः प्रतिपन्नं ह्यराव्यहम् ।
 याचस्व यन्मसाधीनं विना व्रतनिषेधनम् ॥२३॥
 ततो यथाचे कैकेयी त्वं चेत्प्रव्रजसि स्वयम् ।
 स्वामिन् विश्वम्भरामेता भरताय प्रयच्छ तत् ॥२४॥
 अद्यैव गृह्यतामेषा मङ्गुरित्यभिधाय ताम् ।
 सलक्षणं समाह्वय रामं दशरथोऽवदत् ॥२५॥
 अस्याः सारथ्यतुष्टेन दत्तः पर्वं मया वरः ।
 सोऽयं भरतराजेऽन कैकेय्या याचितोऽधुना ॥२६॥
 रामोऽपि हृष्टोऽभाषिष्ट मात्नेदं साधु याचितम् ।
 यन्मदम्भाते भरताय राज्यदानं महौजसे ॥२७॥
 आप्रच्छे प्रसादान्नामिदं तात स्तथाप्यदः ।
 दुनोति मासत्रिनयस्तवनाकारणं जने ॥२८॥
 अथेक वन्दिने राजं प्रुष्टस्तातोदटात्वदः ।
 निषेधेऽनुमतौ वा मे न स्वाभ्यं पत्तिमानिनः ॥२९॥
 भरतोऽप्यहमेवास्मि निर्बिषेपा पुभौ तव ।
 अतोऽभिषिच्यतां राजेऽभरतः पराया मुदा ॥३०॥
 इति रामवचः श्रुत्वा सूपतिः प्रीतिविज्ञितः ।
 आदिक्षन्मन्त्रिणो यावद्भरतस्तावद वीत् ॥३१॥

स्वामिन् सह व्रतादानमादावप्यर्थितं मया ।
 तात तन्नान्यथा कर्तुं कस्यापि वचसाऽर्हसि ॥३२॥
 राजाप्युवाच मा वत्स मत्प्रतिज्ञा मुधा कुरु ।
 वरोमवाहि त्वन्मातुर्दत्तो न्यासीकृतश्चिरम् ॥३३॥
 सोऽथ ते राज्यदानेन कैकेय्या याचितोऽनघ ।
 आज्ञां सम च मातुश्च नान्यथा कर्तुमर्हसि ॥३४॥
 रामो भरतमित्यूचे न ते गर्वाऽस्ति यद्यपि ।
 तथापि सत्यापयितुं तातं त्वं राजप्रमुदह ॥३५॥
 अथाश्रमरितदृष्टिर्भरतो गङ्गदाक्षरम् ।
 पतित्वा पादयो राममित्युवाच कृताञ्जलिः ॥३६॥
 तातपादार्यपादानां महेच्छानामदः खलु ।
 उचितं ददतां राजप्रमाददानस्य मे नतु ॥३७॥
 तातस्य स्रुनुः किं नाहं किंवा नार्यस्य चानुजः ।
 सत्यं मातृसुखोऽस्यैव ग्राह्यमेवं करोमि चेत् ॥३८॥
 रामो राजानमित्यूचे भरतोपरिसत्यसौ ।
 राज्यं नादास्य ते तस्मादनवासाय याम्यहम् ॥३९॥
 इत्यनुज्ञाप्य राजानं रामो नत्वा च भक्तितः ।
 भरते च रुदत्युच्चैर्निर्ययौ चापतूणवान् ॥४०॥
 वनवासाय गच्छन्तं दृष्ट्वा दशरथः सुतम् ।
 भूयो भूयो ययौ मूर्च्छामतुच्छां स्नेहकातरः ॥४१॥

अथापराजितां देवीं नत्वा रामोऽभ्यधादिति ।

मातर्यथाहं तनयो भरतोऽपि तथैव ते ॥४२॥

स्वां सत्यापयितुं सन्धां तस्मै राजं प्र ददौ पिता ।

मयि सत्येपनादत्ते तद्गन्तव्यं मया वने ॥४३॥

तद्दृशा भरतं पश्येः सविशेषः प्रसादया ।

कदाचिदपि माम्भूस्त्वं सद्विवोगेन कातरा ॥४४॥

तामाकर्ण्यगिरं देवी पपात मुवि मूर्च्छिता ।

चेटीभिश्चन्दनाम्भोभिः सिक्तोत्तस्याबुवाच च ॥४५॥

आः केन जीवितास्मै प्रपा मूर्च्छाहि सुखमृत्यवे ।

सहिष्ये रामविरहदुःखं जीवत्यहं कथम् ॥४६॥

वनं व्रजिष्यति सुतः पतिञ्च प्रव्रजिष्यति ।

श्रुत्वाप्येतन्न यद्दीर्घा कौशल्ये वज्रमय्यसि ॥४७॥

रामो जगाद् मूयोऽपि मातः पत्न्यसि मत्पितुः ।

ततः किमिदमारब्धं कातरस्त्वोजनोचितम् ॥४८॥

वनान्यटितुमेकाकी याति केशरिणीसुतः ।

स्वस्था नु केशरिण्यस्ति न तास्यति मनागपि ॥४९॥

तातस्य ऋणमस्तु प्रचैः प्रतिपन्नवरो ह्यवम् ।

अत्र स्थिते च मय्यस्य तस्यानृण्यं भवेत्कथम् ॥५०॥

इत्यादियुक्तिवचनैर्वाधयित्वा पराजिताम् ।

तां नत्वाऽन्याञ्च जननी निर्धयौ लक्ष्मणाग्रजः ॥५१॥

दूराद्दृशरघं नत्वा सीतोपेत्यापराजिताम् ।
 नत्वा चाऽवाचताऽदेशं रामानुगमनं प्रति ॥५२॥
 ऊचे पराजितादेवी क्रोडमारोषजानकीम् ।
 बालामिव क्षपयन्ती कवोष्णैर्नयनोदकैः ॥५३॥
 वत्से वत्सो रामभद्रो विनयी पितृनुज्ञया ।
 वनं प्रयाति तस्यैव नृसिंहस्य न दुष्करम् ॥५४॥
 देवीव लालितासित्वासाजन्मोत्तमवाहनैः ।
 सङ्घिष्यसे कथं वत्से पादचंक्रमणव्यधाम् ॥५५॥
 तवाङ्गं सौकुमार्येण कमलोदरसोदरम् ।
 क्लिष्टं तापादिना कुर्यात् क्लेशं दाशरथेरपि ॥५६॥
 स्वभर्तृरनुयानेना निष्टकटागमेन च ।
 न निषेधं न चानुज्ञां यान्तास्ते कर्तुमुत्सहे ॥५७॥
 सीताप्युवाच निःशोका नमस्कृत्यापराजिताम् ।
 दधती प्रातरुत्फुल्लसरोरुहमिवाननम् ॥५८॥
 अधित्वदस्तु मे सक्तिर्नित्यं क्षेमङ्करा पथि ।
 एपाहमनुयास्यामि रामं विद्युद्दिवाम्बुदम् ॥५९॥
 इत्युक्त्वा ता पुनर्नत्वा निर्ययौ जनकात्मजा ।
 आत्मानमात्मारामेवं ध्यायन्ती लक्ष्मणाग्रजम् ॥६०॥
 अहे अत्यन्तमना या पतिभक्त्याऽद्यजानकी ।
 अद्योदाहरणं जज्ञे पतिद्वैवत योपिताम् ॥६१॥

कटाद्भीता गीतेयं मती जनमतल्लिप्ता ।
 अहोगीनेन सहता पुनाति स्वं कलद्वयम् ॥६२॥
 इतिव्यावर्गयन्तीभिः शोकगद्गदया गिरा ।
 पौरीभिः कथमप्यैचि मीता यान्ती वनं प्रति ॥६३॥
 रामं वनाय निर्वीतं श्रुत्वा मपदि लक्ष्मणः ।
 सद्यः मन्वृक्षितक्रोधवह्निर्दध्याविदं हृदि ॥६४॥
 ऋचुः स्नातः प्रकृत्यापि प्रकृत्याऽनृजवः स्वियः ।
 द्रवच्चिरं वरं धृत्वा यथाचे साऽन्यथा कथम् ॥६५॥
 दत्तमेतावता राजंश्र भरताय मञ्जीशुजा ।
 अपनीतल्लगं स्वस्य गता नच पितृगभीः ॥६६॥
 निर्भयः साम्प्रतं हृत्वा भरताकुलसर्पशात् ।
 न्यस्यामि राजंश्र किं रामे विरासाय निजक्रुधः ॥६७॥
 अथवासौ महासत्वस्तृणवद्राजशुजिभृतम् ।
 रामोनादास्यते दुःखं तातस्यतु भविष्यति ॥६८॥
 तातस्य सास्त्रमूढदुःखं राजास्तु भरतोपि हि ।
 अहं त्वनुगमिष्यामि रामपादान्पदातिवत् ॥६९॥
 एवं त्रिचिन्त्र सौमित्रिर्नत्वा घृच्छ्रच भूपतिम् ।
 ययौ सुमित्रामाप्रष्टुं नत्वा चैवमवोचत ॥७०॥
 गमिष्यति वनं रामोऽनुगमिष्यामि तं त्वहम् ।
 मर्यादाश्विं विनाह्यार्यं न स्यातुं लक्ष्मणः क्षमः ॥७१॥

पाण्डित्यं च्यं सालस्वरं सुमिताष्यऽत्रभीद्विदम् ।
 साधुं नत्वासि मेवतो जेष्ठं यदनुगच्छसि ॥ ७२ ॥
 सां नमस्कृत्य वत्सोद्य रामभद्रं चिरङ्गतः ।
 अतिदूरे भवति ते साविलम्बरं वत्स तत् ॥ ७३ ॥
 इदं साधुं ब्रुवन् साधुं मन्मातासीत्युदीर्यताम् ।
 नत्वाच लक्षणयोगच्छत्रं नृमपराजिताम् ॥ ७४ ॥
 तान्नत्वावाच सौमित्रि रार्य्य एकाग्रगाञ्चिरम् ।
 त्वामाप्रष्टुमहं त्वागामार्यानुगमनोत्सुकः ॥ ७५ ॥
 उद्युरुचे कौशल्या मन्दभान्यास्त्रि हाहता ।
 वत्स त्वमपि सां मुह्यता प्रस्थितोसि वनाय वत् ॥ ७६ ॥
 त्वमेकोऽदावतिष्ठस्व मा प्रतिष्ठस्व लक्षणम् ।
 समाश्वासयते रामविरहार्दितचेतसः ॥ ७७ ॥
 प्रत्युचे लक्षणोप्येवं माता रामस्य नन्वसि ।
 सातःकृतसधैर्येणार्ह्येण सामान्ययोपिताम् ॥ ७८ ॥
 दूरे गच्छति मेवन्पुरनुवास्यामि तद्गतम् ।
 तद्विमं माकथा देवि रामनिघ्नः सदाप्यहम् ॥ ७९ ॥
 तामित्युक्त्वाच नत्वाच सौमित्रिरथ सत्वरम् ।
 अनुधातुलक्षणः सीतारामौ कार्मुकतूणभृत् ॥ ८० ॥
 तयोपि निर्यद्युः पुष्या विकस्वरमुखाः प्रजाः ।
 विलासोपवनायेव वनवासाय सोद्यमाः ॥ ८१ ॥

प्राणैरिव विनिर्याद्विर्मैथिलीरामलक्ष्मणैः ।

कष्टां नराञ्च नार्यञ्च नगर्यां लेभिरे दशाम् ॥८२॥

वेगात्तानन्वधावन्तोऽनुरागेण गरीयसा ।

नागरा. क्रूरकैकेयी विधेराक्रोशदायिनः ॥८३॥

वाष्पायमाणोराजापि सान्तःपुरपरिच्छदः ।

द्वतसन्वसरद्राममाद्यष्टः स्नेहरज्जुभिः ॥८४॥

द्वतं रात्रिं जने चापि रामभद्राऽनुगामिनि ।

नगर्यवोध्या समभू दुदासैव समन्ततः ॥८५॥

अथावस्थाय काकुत्स्थः पितरं जननीरपि ।

न्यवर्तयत्कथमपि गिरा विनयसारथा ॥८६॥

तथा यद्योचितात्तापैः पोरानपि विस्मृज्यसः ।

सीतासौमिलिसहित स्वरितत्वरितं ययौ ॥८७॥

ग्रामे ग्रामे ग्रामदृष्ट्वैर्महद्विष्य पुरे पुरे ।

प्रार्थमानोऽप्यवस्थातुं काकुत्स्थानक्ष्णवाश्वित ॥८८॥

इतच्च भरतोराजं नानादे किंतु प्रत्युत ।

कैकेयीं स्वञ्च चक्रोग सुभ्रातृविरहाऽसहः ॥८९॥

परिव्रज्योक्तुं कोराजा सामन्तसचिवानपि ।

प्रादिणोद्राममानेतुं राजग्राय मह नक्ष्णम् ॥९०॥

पश्चिमायायिनं रामं प्रापुस्त्वरितमेव ते ।

निवृत्त्यै चाप्यधर्मक्षया राज्ञान्नाम्यानपर्यकम् ॥९१॥

भरतोष्वदद्राम्रं नादास्त्रेहं कथञ्चन ।
 आनेष्ये तु स्वयं गत्वा प्रसाद्य निजमग्रजम् ॥२॥
 आगात्तदाच कैकेयी राजानमिति चाऽब्रवीत् ।
 भरताय त्वया राज्रं दत्तं सत्यप्रतिश्रव ॥३॥
 परमेप न गृह्णाति राज्रं ते विनयी सुतः ।
 अन्यासाञ्चास्य मादृशां महद्दुःखं समापिच ॥४॥
 अविच्छेद्य विधायिन्या पापीयस्या मया कृतम् ।
 सति त्वयि सपुत्रेपि हहा राज्रमराजकम् ॥५॥
 कौशल्यायाः सुमित्रायाः सुप्रभायाश्च दुःश्रवम् ।
 रुदितंमम शृण्वत्या हृदयन्भवति द्विषा ॥६॥
 भरतेन समं गत्वा तौ वत्सौ रामलक्ष्मणौ ।
 अनुनीय समानेष्याम्यनुजानीहि नाथ माम् ॥७॥
 अथादिष्टा प्रहृष्टेन राज्ञा दशरथेन सा ।
 ययौ सभरताऽमात्या प्रतिरामं कृतत्वरा ॥८॥
 कैकेयी भरतौ षड्भिः प्रापतुस्तद्वनं जिनेः ।
 अपश्यद्गममूलेच जानकीरामलक्ष्मणान् ॥९॥
 रथादुत्तीर्थ्य कैकेयी वत्सवत्सेति भाषिणी ।
 प्रणमन्तं रामभद्रं चुचुवोपरिमूर्धनि ॥१०॥
 पादाजायाः प्रणमन्तो वैदेही लक्ष्मणानपि ।
 आक्रम्योपरि बाहुभ्यान्तारं तारं करोद् सा ॥११॥

भरतो पि नमश्चक्रे रामंपादावुदशुहक् ।
 प्रत्यमद्यत मूर्च्छाञ्च मूर्च्छाञ्चैदमहाविषः ॥१२॥
 बोधितो राममद्रेण विनयी भरतोऽवदत् ।
 अभक्तमिव मां त्यक्त्वा कथमत्र त्वमागमः ॥१३॥
 राज्याधी भरत इति मात्तृदोषेण योऽभवत् ।
 ममापवादोहरत मात्मना सह मां नयन् ॥१४॥
 निष्टत्य यद्वाऽयोध्यायां गत्वा राज्यश्रियं श्रय ।
 कौलीनशल्यं मे भ्रातरेवमव्यपयास्यति ॥१५॥
 जगन्मितं हि सौमित्रिस्तवाऽमात्यो भविष्यति ।
 अयं जनः प्रतीहारः शत्रुभ्रस्वातपत्रभृत् ॥१६॥
 एवं ब्रूवाणे भरते कैकेय्यस्यऽब्रवीदिदम् ।
 कुरु भ्रातृवचो वत्स सदासि भ्रातृवत्सलः ॥१७॥
 अत्र न त्वत्पितृदोषो न दोषो भरतस्य च ।
 कैकेय्या एव दोषोऽयं सुलभः स्त्री स्वभावतः ॥१८॥
 कौलद्यवर्जं ये केपि दोषाःस्त्रीणां पृथक् पृथक् ।
 ते सर्वे कृतसंस्थाना नयि दोषखनाविव ॥१९॥
 पत्युः सुतानां त्वन्मातृजनस्य च मया कृतम् ।
 इदं दुःपाकरं कर्म तत्सहस्र सुतोसि यत् ॥२०॥
 इत्यादि साशु जल्यन्ती तामूचे लज्जणाग्रजः ।
 तातस्य स्रुनुर्भूत्वाऽहं प्रतिज्ञातं त्यजामि किम् ॥२१॥

तातेन दत्तमेतस्मै राज्यं ह्यनुसृतं मया ।

अस्त्वन्यथा कथंकारं वाग्द्वयोऽङ्गीवितोरपि ॥२२॥

तदस्तु भरतोराराजा द्वयोरपि निदेशतः ।

अस्यास्मिन्प्रहमनुल्लङ्घ्यो मम तात इवाश्विके ॥२३॥

इत्युक्त्वोत्थाय काकुत्स्थः सीतानीतजलैः स्वयम् ।

राजेप्रभिपिंचङ्गरतं सर्व्वसामन्तसाजिकम् ॥२४॥

रामः प्रणम्य कैकेयीं सन्भाष्य भरतं तथा ।

विससर्ज्ज प्रतस्थेच ककुभं दक्षिणां प्रति ॥२५॥

यथावयोध्यां भरतस्तत्र चाखंडशासनः ।

ऊरीचक्रे राजप्रभारं पितुर्भ्रातृञ्च शासनात् ॥२६॥

महामुनेः सत्यभूतेः पार्श्वे दशरथोऽथ ।

भूयसा परिवारेण समं दीक्षामुपाददे ॥२७॥

स्वभ्रातृवनवासेन भरतः शल्यितोऽहृदि ।

अर्हत्यूजोद्यतो रक्षद्राजं यामिकवत्सुधीः ॥२८॥

सौमित्रि मैथिलसुता सहितोऽथ रामो

गच्छन्ततीत्यगिरिमध्वनिचिन्नकूटम् ।

आसादयत् कतिपयैर्दिवसैरवन्ति

देशैकदेशमवनिस्थितदेवदेश्यः ॥२९॥

इत्याचार्य्य हेमविरचित रामायणे रामतन्मणो-
त्पत्तिपरिणयनवनवासगमनो नाम चतुर्थः सर्गः ॥४॥

अथ पञ्चमसर्गः ।

आतुरे व्यसने प्राप्ते दूर्भिक्षे गक्रुविग्रहे ।
 राजद्वारे प्रसंगाने च यस्तिष्ठति स वान्धवः ॥
 रामोऽथ विश्रामयितुं श्रान्तामध्वनि जानकीम् ।
 वटस्य मूले न्यपटद्गुह्यकानानिवेश्वरः ॥१॥
 तंदेशं चर्चतो वीक्ष्य रामः सौमित्रिमभ्यधात् ।
 देशः कस्यापि भीत्या यरुधु वैवोऽसोऽभवत् ॥२॥
 अशुष्ककुल्यानुद्यानानीक्षुवाटाश्च सैजवः ।
 सान्तानि च खञ्जान्याहु नूतनोदसतामिह ॥३॥
 तदा च रामः प्रपच्छ गच्छन्तं जनमेककम् ।
 किमुच्चवाल देशोयं क्वचसि चरितो नघ ॥४॥
 सोऽप्युचेऽवन्ति देशेऽस्मिन् पुर्यावंत्यां नरेश्वरः ।
 अस्ति सिंहेन्द्रो नाम सिंहवद्दुःसहेन्द्रिपाम् ॥५॥
 तस्य च प्रतिवहोऽस्मिन्विषयेऽस्ति महामतिः ।
 सामंतो वज्रकर्णोऽख्यो दशाङ्गपुरनायकः ॥६॥
 स पापद्वाराङ्गतोऽन्यद्युर्वनमध्ये महासुनिम् ।
 कायोत्सर्गस्थसैच्छिष्ट नामतः प्रीतिवर्द्धनम् ॥७॥
 केतिष्ठसि द्रुम इवारण्येऽमुत्रेति तेन तु ।
 अनुयुक्तो मुनीरात्महितार्थमिति सोऽवदत् ॥८॥

भूयोषूषे वज्रकर्णः स्वाद्यपेयादि वर्जिते ।
 अत्र संपद्यते ऽरग्ये किं नामात्महितं तव ॥६॥
 तच्च योग्यं मुनिर्ज्ञात्वा धर्ममात्महितं जागौ ।
 यावकत्वं सोऽपि सद्यः प्रपेदे तत्पुरःसुधीः ॥१०॥
 विनाच देवमर्हन्तं विना साधूंश्च नापरम् ।
 नंस्यामीति तदग्रे स जग्राहाभिग्रहं हृदम् ॥११॥
 ततश्च तं स वन्दित्वाऽगाहृशांगपुरं पुरम् ।
 पालयन् यावकत्वं च चिन्तयामासिवानिदम् ॥१२॥
 नमस्कार्थीमया नान्य इति ताषद्भिग्रहः ।
 सिंहेादरश्च मे वैरी भविष्यत्यऽनमस्कृतः ॥१३॥
 एवं विन्द्योत्प्रतिभः स्वाङ्गुलीये मणीमयीम् ।
 मुनिसुव्रतनाथस्य प्रतिमां संन्यवीविशत् ॥१४॥
 तद्विष्यं स्वाङ्गुलीयस्यं नम त्वंच यतेस्व सः ।
 सिंहेादरं नरपतिं माग्यापायोवलीयसि ॥१५॥
 तं वज्रकर्णवृत्तान्तं सिंहेादरमहोपतेः ।
 आचचक्षे खलः कोपि खलाः सर्वंकपाः खलु ॥१६॥
 सद्यः सिंहेादरोऽकुप्यन् महाहिरिव निश्वसन् ।
 वज्रकर्णाय तत्कोपं कोप्यागत्य शशंसच ॥१७॥
 तस्य कोपोमयि कथं त्वया ज्ञात इति स्फुटम् ।
 वज्रकर्णेन वृष्टः सन्नाचख्यौ स पुमानिति ॥१८॥

पुरे कुन्दपुरे श्राद्धं समुद्रः सत्सौ गणिकः ।
 यस्मिन्ना नाम तत्पत्नी विद्युदंशोऽस्मि तत्सुतः ॥२६॥
 क्रमाच्च यौवनं प्राप्नो भगवद्भाद्राय चागसम् ।
 राज्याधिन्यासहं पुर्याः क्रयविक्रय चेतवे ॥२७॥
 तत वासुदतां नाका पश्यन् वेद्यां चगीहगम् ।
 सद्यश्च कामरागानासभृदमहसाख्यदम् ॥२८॥
 निगासेकां प्रसाधीति तया कृतसन्नागसः ।
 दृढं रागेण बद्धोऽहं जगो वागुरया यथा ॥२९॥
 आजग्य कष्टेन धनं यन्मत्पित्वाऽर्जितं वज्र ।
 तद्दग्धेन सया तत्तु पद्भिर्मासेर्विनाशितम् ॥३०॥
 सिंहेन्द्रमहिष्या ये श्रीधरायाश्च कुण्डले ।
 तादृशे देहि मर्त्यं त्वमित्यूचे सान्वद्रातु माम् ॥३१॥
 नसेऽर्थं कञ्चिदप्यस्ति त एवापहराव्यहम् ।
 इति रात्रौ साहसिकः खात्रेणागां नृपौकसि ॥३२॥
 सिंहेन्द्रं श्रीधरेतिष्टच्छन्ती शुश्रुवे सया ।
 नाथोद्विन्दद्भेदानीं निद्रां न लससे कथम् ॥३३॥
 सिंहेन्द्रोऽवदद्देवि तावन्निद्रा कृतोत्सव ।
 प्रणा मेविमुखो यावद्वज्रकर्णेन नार्थ्यते ॥३४॥
 अक्षुं प्रातर्हनिष्यसि ससुहृत्पुत्रवात्ववम् ।
 जात्विद्यं रजनी तावद्विनिद्रस्यापि मे प्रिये ॥३५॥

तदाकर्ण्य तवाख्यातुं तद्वक्तुकुसुदमचौरिकः ।
 त्वां साधर्षिकवात्सल्यादिषु स्ववितन्नागसन् ॥२६॥
 वज्रकर्ण्य स्नाहान्नाम्ये पुरीङ्गणतृणादिकम् ।
 सद्यश्चकाराऽपश्यच्च परचक्रान्जोष्यरे ॥२७॥
 जग्माच्च खरधे सिंहोद्दरेण वप्रवलेर्वलेः ।
 तद्दृष्ट्वाङ्गपुरं विष्यक् चन्द्रनदु रिवाहिसि ॥२८॥
 सिंहदरोऽथ दूतेन वज्रकर्ण्य लदोऽवदत् ।
 अणामसायवा साविन्वञ्चितोऽपि त्वया चिरम् ॥२९॥
 विना तेनाङ्गुलीयेन साम्नाऽगत्य नमस्कुरु ।
 अन्यथा सङ्घट्टुष्वस्त्वं वसवेऽलाल्य याव्यसि ॥३०॥
 प्रत्यूचे वज्रकर्ण्योऽपि सल ह्यऽयमविग्रहः ।
 विनाहृत्तां विना साधुं ग्रन्थसात्त्वपरं नहि ॥३१॥
 न मौज्ज्वालिजानोऽन किन्तु धर्माभिमानिता ।
 नमस्कारं विना सर्वं रुसादत्तु वधात्तचित् ॥३२॥
 धर्मद्वारं देहि यत्नं यथाधर्माय कुलचित् ।
 अहलन्वत गच्छसि धर्म एवात्ता मे धनम् ॥३३॥
 इत्युक्ते वज्रकर्ण्येन नहि तत्प्रत्ययादि सः ।
 जातु धर्मसधर्मं वा गमयन्ति न दानिनः ॥३४॥
 पुरं सवज्रकर्ण्यं तद्दुदृष्ट्वा सिंहोद्दरो वहिः ।
 स्थितोऽस्ति दुष्कृत् देहञ्च तद्दृष्ट्वाद्यसुद्वस ॥३५॥

राजा दाशरथिर्दासीकृता षोप सञ्जीपतिः ।
 विरोधं वज्रकर्णेन भरतस्य निषेधति ॥४६॥
 सिंहोदरो ऽपि प्रत्यूचे षट्यानां भरतोपिहि ।
 सक्तानामेव कुरुते प्रसादं नान्यथा पुनः ॥५०॥
 अयं पुनर्वज्रकर्णे सत्सामन्तो दुराशयः ।
 न मां नमति तेनास्य प्रसीदामि कथञ्चद् ॥५१॥
 भूयोपि लक्ष्मणो ऽवोचन्नासावविनयी त्वयि ।
 अस्या ऽप्रणामसन्धाहि जज्ञे धर्मानुरोधतः ॥५२॥
 साकुप्यो वज्रकर्णोयं मान्यं भरतशासनम् ।
 आसमुद्रान्त मेदिन्या भरतः शासिता यतः ॥५३॥
 क्रुद्धः सिंहोदरःस्मह को नाम भरतोनृपः ।
 योवज्रकर्णं गृह्यन्सन् वातुलो मां वदत्यदः ॥५४॥
 कोपारुणाजः सौमितिः स्फुरदोष्ठदलोऽवदत् ।
 रे न जानामि भरतं ज्ञापयाम्येष सत्च्छ्रुतम् ॥५५॥
 उत्तिष्ठस्व युधे सर्वात्मना सस्वर्मितो भव ।
 न भवस्येष गोधेर मङ्गु जागनिताडितः ॥५६॥
 सिंहोदरः समैन्योथ सौमितिं हन्तु शुद्यतः ।
 वालः परिस्पृष्टमिव भस्माकृन्तं उडताशनम् ॥५७॥
 लक्ष्मणोपि गजालानं भुञ्जेनोन्मन्य वालवत् ।
 विद्विप स्ताडयासाम जस्तदमङ्गु इवान्तकः ॥५८॥

विनाहेन्तं विना साधुं नसखो नापरो मया ।
 इतिह्यभिग्रहोऽग्राहि सहापिः प्रीतिवर्द्धनात् ॥ ६६ ॥
 रामश्चसंज्ञया सिंहेादरस्तत्प्रत्यपद्यत ।
 सौमित्रिणा विसुक्तःरुन् वज्रकर्णञ्च सखजे ॥ ७० ॥
 सिंहेादरोपि परया प्रीत्या राववसात्तिकम् ।
 राज्याईं वज्रकर्णाय सोदरायेव दत्तवान् ॥ ७१ ॥
 श्रीधराकुण्डले तेच वाचित्वावन्तिपार्थिवात् ।
 अदत्त विलुदङ्गाय दग्धाङ्गपुरपार्थिवः ॥ ७२ ॥
 सौमित्तये वज्रकर्णा ददावष्टौ स्वकन्यकाः ।
 सिंहेादरः ससामन्तः पुनःकन्याश्चतत्रयम् ॥ ७३ ॥
 अथोचे लक्ष्मणं कन्याः पार्श्वे वःसन्तु संप्रति ।
 श्राता नो भरतोरराज्ये यतः पिता निवेशितः ॥ ७४ ॥
 सखयेऽङ्गीकृतराज्यः परिशेष्यामि वः सुताः ।
 इदानीन्तु वयङ्गत्वा त्स्यास्याजो सलवाचले ॥ ७५ ॥
 एवमित्युक्त्वा स्थितौ वज्रकर्णं सिंहेादरौ नृपौ ।
 विवृष्टौ रामयद्रेग अवतुर्निजपुरं पुरम् ॥ ७६ ॥
 रामस्तत निगान्नीत्या ससीतालक्ष्मणःप्रभे ।
 गच्छन् क्रमेण संप्रापहेजङ्गसपि निर्जलम् ॥ ७७ ॥
 पितासितायां सीतायां विश्रान्तायां तरोस्तले ।
 रामाजयाऽत्र सांसिविर्जलमानेतुमश्रमात् ॥ ७८ ॥

आपन्नमत्वा मज्जेऽनेदाच्छर्त्तच्छैर्मनाभट्टैः
 अत्र स्कंदागतैर्निन्द्ये वान्तिगित्त्वो निवञ्च सः ॥६०॥
 पश्चाच्च दृष्टिभी देवी तनवां सामऽधृत भा ।
 पूर्वोऽज नीति चात्रोपि सचिवेन सुवृद्धिना ॥६०॥
 तत्रज्ञापितः पुत्रजन्म प्रभुः सिंहादरोऽवदत् ।
 तव राजासु बालोयं वान्तिगित्त्वागसावधिः ॥६१॥
 क्रमेण वद्धमानाऽञ्च सलात्पुंवेपधारिणी ।
 मातृमन्त्रजनं सुक्त्वा परैरनुपलक्षिता ॥६२॥
 राज्यं करोमि कल्याणमा नाख्या प्रथिता पती ।
 सन्निगां सन्त सामर्थ्यात् स्यादलीकेपि सत्यता ॥६३॥
 न्नेच्छाना भूरि यच्छामि द्रविणं पितृमुक्तये ।
 द्रव्यमेते तु गृह्णन्ति सुञ्चन्ति पितरं नतु ॥६४॥
 तत्रसीदत मे तातं तेभ्यो मोचयताऽधुना ।
 सिंहोद्गरान्मोचितः प्राग् वज्रकर्णानृपां यथा ॥६५॥
 रामोऽप्युवाच पुंवेषैव स्वराज्यं प्रशासती ।
 यावद्भवा मोचयामो न्नेच्छेथ्य.पितरं तव ॥६६॥
 महाप्रसाद इत्यूचे सा स्त्रीपुंवेपधारिणी ।
 जचे सुवृद्धिमन्वीतु लक्ष्मणोऽस्यावरोस्त्विति ॥६७॥
 राघवो यत्र वीक्षतो देशाद्देशान्तरं ववस् ।
 यास्यामोऽथ निवृत्तेषु लक्ष्मणः परिणेष्यति ॥६८॥

इत्युक्त्वा नक्षत्रगोऽधिज्यं कृत्वा धनुस्नादवत् ।
 तन्नादाद्यावमन्तेच्छाः सिंहनादादिप्रद्विपाः ॥१८॥
 नमस्तन्नादापनादोऽपि गर्भोत्तः सुदमतः ।
 इत्यग्निवृत्त्य म क्लीच्छराजो राममुपावयो ॥१९॥
 विमुक्तगस्त्रो दीनास्यः ग्यन्दनादवतीर्थ्य सः ।
 रामभद्रं नमस्कृते क्रुधा सोमिद्विणेजितः ॥२०॥
 सोऽवोचद्देव कौशांब्यां पुर्व्यां वैश्वानरोद्विजः ।
 सावित्रीनाम तत्पत्नी रुद्रदेवोस्त्रि तत्सुतः ॥२१॥
 आजन्म क्रूरकर्माच तस्करः पारदारिकः ।
 नतत्किमपि कर्मास्ति यत्पामो नाचराध्यहम् ॥२२॥
 अथैकदा खावमुखे प्राप्नोहं राजपूरुषैः ।
 जूळं सज्जारोपयितुं नीतञ्च नृपशासनात् ॥२३॥
 उष्णतञ्च दीनोहसुपशूनसिव च्छगः ।
 दृष्टः श्रावकवणिजा दत्त्वा दण्डञ्च मोचितः ॥२४॥
 साकापींश्चौरिकां भूय इत्युदीर्य महात्मना ।
 विस्मृष्टो वणिजा तेन तन्दे शं त्यक्तवानहम् ॥२५॥
 अलन्नागासिमां मल्लीं काक इत्याख्ययानया ।
 इह ख्यातः ब्रह्मात्मरत्नीपतित्वमिदमासदम् ॥२६॥
 इह स्थितञ्च लुण्टाकैर्लुण्टयामि पुरादिकम् ।
 आनयामि स्वयं मत्वा वदधृत्वा नृपानपि ॥२७॥

वश्योऽस्मि व्यगार इव तव स्वामिन् ममादिश ।
 विह्वलः किङ्करोऽप्येव सक्तस्वाविनयं मम ॥१६॥
 बालिस्त्रिन्यं विमुञ्चेति रामेणोक्तः किरातराट् ।
 तं सुसोच नमस्करो बालिस्त्रिन्योऽहि राववस् ॥२०॥
 रामाज्ञया च काकोन स निन्दे कूपरं पुनः ।
 कल्याणमालां पु'वेपासपन्दश्च सुतां निजाम् ॥२१॥
 रामलक्ष्मणदत्तान्त' सिधोऽक्षयवताञ्च तौ ।
 कल्याणमालिका बालिस्त्रिल्याया ऽडिलमप्यथ ॥२२॥
 काकोपि स्थां ययौ पल्लि' ततो रामोऽपि निर्गतः ।
 विन्ध्याटवीसतिक्रव्य प्राप तापी' लहानदीम् ॥२३॥
 तापीसुत्तीर्थं चक्रामंस्तद्देशप्रान्तावर्त्तिनम् ।
 अरुणग्रामनामानं रामोग्रासमया ऽसदत् ॥२४॥
 पिपासितायाः सीताया स्तन्न रामः सलक्षणः ।
 गृहे ययौ कोपितस्य कपिलस्याग्निहोत्रिणः ॥२५॥
 ब्राह्मणीच सुगर्माख्या तेष्योऽदात् पृथगासनम् ।
 स्वयञ्च पाययामास सलिल' स्वादुशीतलम् ॥२६॥
 आगान्तदाच कपिलः पिशाच इव दारुणः ।
 निरीक्ष्यचोपपिष्टान्स्तान् रुष्टोऽभापिष्ट गेहिनीम् ॥२७॥
 मलिनानां किमेतेषां प्रवेशो मम वेश्मनि ।
 पापीयसि त्वया दत्वाऽग्निहोत्रममुचीकृतम् ॥२८॥

गवसाक्रां गिनं विष्टं शूरं राजानुजः क्रुवा ।
 करीवारसतो नु ल्य परिश्रसन्निवुं दिवि ॥२८॥
 रामोऽप्यवाच क्रानामं कोपोऽन्दिन् क्रौटसावने ।
 द्विजशूरं विप्रवन्तसप्यसुं सुञ्ज सानद ॥३०॥
 रामाक्षवाच सौमित्रि संसुमोचनने द्विजम् ।
 ससीतालङ्कारगोरामो निर्जनासच तद्गृहात ॥३१॥
 ते गच्छन्तः क्रमात्प्रापुररख्यसपरं सहत् ।
 कञ्जलश्यामजलदः कालञ्च समुपायवौ ॥३२॥
 वर्षीत्यब्देच काकात्स्य स्तस्थौ वटतरोरधः ।
 वर्षीकालं वटेऽत्रैव नयाम इति चावदत् ॥३३॥
 आकण्ठ्यतहचोभीत स्तन्नप्रग्रोधाधिदैवतम् ।
 श्रमकर्णाभिधो यज्ञो गोकर्णं स्वप्रसुं ययौ ॥३४॥
 तं प्रणश्येत्प्रभापिष्ट स्तुभिन्नुहासित स्ततः ।
 लोशि हुः शरतेजाभिर्निजावासाहटादहम् ॥३५॥
 तत्करुष्य परित्वाणसवाणस्य भस प्रभो ।
 ते हि स्थास्यन्ति सकलं प्राष्टपं सहटद्रुमे ॥३६॥
 गोकर्णीधवधिं ज्ञात्वा चस्थाविति विचक्षणः ।
 नर्च्यैवेतौ शृङ्गायातापष्टसो रामशार्ङ्गि ७॥
 इत्युक्त्वा निगि तत्रैत्य न - नोजनविरु
 द्वाद्गयोजनायामां

इत्युक्तं यथाशास्त्रं पुरीषणादलिम् ।
 पूर्वाशाम्नात् नानाशतं नामानि सोऽननः ॥३८॥ यु०
 प्राक्सत्तमब्देन प्रदुतो राम गेजत ।
 तं शीलाधारिणं यत्तं सत्तर्तिनगरीञ्च ताम् ॥४०॥
 सोऽपीरद्विस्त्रितं रामं त्वामी त्वमतिप्रियले ।
 गोकर्णनाम यद्योक्तसकार्षिं त्यजते पुरीम् ॥४१॥
 मया सपरिवारेण सेव्यमानो दिवानिगम् ।
 इत्त तिष्ठ सुप्तं न्नाकिन्यघाकानं यद्यारुचि ॥४२॥
 इति तेनार्चितोरामो यत्तपुंभिर्निषेवितः ।
 अतस्थे सुप्तं तत्र सीताभोसितिसंचुतः ॥४३॥
 इतच्च विप्रःकपिलः सन्निद्रादिक्रते ऽन्यदा ।
 आसंस्तस्त्रिन्महारण्ये पशुं प्राणिः समायुयौ ॥४४॥
 न ददर्श पुरीं ताञ्च दर्श्यां चेतसि विस्मयात् ।
 मायेयमिन्द्रजालत्वा गान्धर्व्वमथवा पुरम् ॥४५॥
 तत्रैकां मानुषीरूपां चारुनेपथ्यवाससाम् ।
 सोऽष्टच्छ द्यक्षिणीं इष्टा कस्येयं नूतना पुरी ॥४६॥
 सोचे गोकर्णवक्षेण कृतेयं नूतना पुरी ।
 नान्ना रामपुरी रामसीतासौमित्रिहेतवे ॥४७॥
 दीनादिभ्यो ददात्यर्थसत्र रामो दयानिधिः ।
 सर्वःकृतार्थीभूतोऽत्र योवो दुःखः समाययौ ॥४८॥

त्यक्त्वा सोपि समिद्धारं पतित्वा तत्पदाञ्जयोः ।
 उचे मया कथं रामो द्रष्टव्यः संग मेऽनवे ॥४६॥
 सायवादीदत्र पुर्व्यामस्ति द्वारत्रुष्टयम् ।
 नित्यञ्च रक्ष्यते यच्चैः प्रवेगोऽमुत्र दुर्लभः ॥५०॥
 पूर्वद्वारेऽत्र यच्चैत्यं तद्वन्दित्वा यथाविधि ।
 यावकीभूय चेद्दासि प्रवेगं लभसे तदा ॥५१॥
 तद्गिरा कपिलोऽर्वाधीं साधूनामन्तिके यवौ ।
 अभ्यवन्दत तान् साधून् धर्मं तेभ्योऽष्टणोच्चसः ॥५२॥
 ततः स लघुकर्मत्वाद्दिशुद्धः यावकोऽभवत् ।
 गत्वौको धर्ममाख्याय भार्याञ्च याविकां व्यधात् ॥५३॥
 आजन्म दौस्थ्यदग्धौ तौ रामादर्थयितुं धनम् ।
 उपेवतू रामपुरीं तच्च चैत्यं प्रणेसतुः ॥५४॥
 राजवेश्मं प्रविश्याऽथ मैथिलीरामलक्षणान् ।
 उपलक्ष्य विभायोच्चैर्दत्ताक्रोशान् द्विजः स्मरन् ॥५५॥
 तं दृष्टुमनसं सानुक्रोशः सौमित्रिरब्रवीत् ।
 माभैषी र्भाद्विजाथीं चेदेह्यऽर्थं प्रार्थयस्व तत् ॥५६॥
 ततोऽपशङ्कः कपिलो गत्वा रामाय चाशियम् ।
 दत्वोपाविशदग्नेच गुह्यकैरर्थितासने ॥५७॥
 कुतस्त्वमागतोसीति दृष्टो रामेण सोऽवदत् ।
 किं मां नवेत्सि तं विप्रमरुण ग्रामवासिनम् ॥५८॥

यूयं येनाऽतिथीभूता अपि दुर्वचसा मया ।
 आक्रुष्टामोचितोत्स्रस्त्राद्दुष्प्राभिञ्च कृपापरैः ॥५६॥
 सुगर्मा ब्राह्मणी सापि प्राग्दृत्ताख्यानपूर्वकम् ।
 गत्वोपसीतं दीना यत्प्रदत्तासीरुपाविशत् ॥६०॥
 ततः स विप्रो द्रविणैः कृतार्थीकृत्य भूरिभिः ।
 राघवेण विसृष्टः सन् स्वग्राममगमतपुनः ॥६१॥
 प्रबुद्धो ब्राह्मणः सोऽपि दत्त्वा दानं यथासुचि ।
 नन्दावन्तंसस्त्रीणमन्तिके व्रतमग्रहीत् ॥६२॥
 अथ प्रादृष्यतीतायां विद्यासुं प्रेक्ष्य राघवम् ।
 गोकर्णयज्ञो विनयादेवमृचे कृताञ्जलिः ॥६३॥
 यद्यऽतो यास्वसि स्वाभिं स्तत्प्रसीद क्षमस्वमे ।
 यदुक्तस्त्वलितं किञ्चिन्मनागप्यभवत्त्वयि ॥६४॥
 तवानुखुपाङ्गपूजां कर्तुमीशो महाभुज ।
 इत्युक्त्वा दत्त रामाय हारं नाम्ना स्वयंप्रभम् ॥६५॥
 सौमित्रयेच ताडङ्के दिव्यरत्नविनिर्मिते ।
 चूडामणिञ्च सीतायै वीणाञ्छेषितनादिनीम् ॥६६॥
 रामोऽनुमान्य तं यत्तं प्रतस्थे स्वेच्छया ततः ।
 तां पुगीसुपसंजह्ने सोऽपि यत्तः स्वयं कृतान् ॥६७॥
 ते क्रासन्तः प्रतिदिनं जानकीरामलक्ष्मणाः ।
 त्यक्त्वा रण्यानि विजयपुरं सन्ध्याक्षणे चयुः ॥६८॥

सा प्रो वे प्राञ्जलिर्भूत्वा सातरो वनदेवताः ।
 दिग्देव्यो व्योमदेव्यश्च सर्वाः शृण्वन्तु महच्चः ॥७८॥
 नाम्नाद्दिग्भवे तावन्मम भक्तो म लच्छणः ।
 मूयाद्भवान्तरे तर्हि भक्तिस्तत्र यथास्ति चेत् ॥७९॥
 ब्रूत्युदित्वा कराटप्रागं विधायोत्तरवाससा ।
 बद्धा च बटशान्वासां द्राक् सात्वानसवलस्ययत् ॥८०॥
 भद्रे मामाहमङ्गनापीर्लक्ष्मणो हसिति ब्रुवन् ।
 लक्ष्मणोऽपामं तत्प्रागं तामाटायोत्तारच ॥८१॥
 प्रबुद्धयोर्निशागेषे लक्ष्मणो रामसीतयोः ।
 शशंस वनसालाया एतान्तं तस्यशेषतः ॥८२॥
 ह्निगाऽपरुशिततसुखी वनसालापि तत्क्षणात् ।
 जानकीरामचरणारविन्देभ्यो नमोऽकरोत् ॥८३॥
 इतोपि च तदेन्द्राग्नी सहीधरनुपमिणा ।
 वनसालासपश्यन्ती प्रसन्नो ककुभावरम् ॥८४॥
 वनसालान्नेपणाय निर्ययौ च सहीधरः ।
 इतस्ततः परिश्वाभ्य क्षतस्थाश्च ददर्श ताम् ॥८५॥
 एतत्ततैतान् पश्यामी तस्यस्यानिति साधिका ।
 एतस्यैष च सैन्देपुत्राणां रामानुत तुभ्यं ॥८६॥
 यन्मुखासोपशामास स उवां साज ह्यशुभम् ।
 शकारयश्च उद्गारं वैर्षस्युत्पन्नपरजम् ॥८७॥

चक्षुभुस्तलसुः पेतुस्तद्वनुर्ध्वनिना परे ।

महीधरः पुरः स्थित्वा सौमित्रिं स्वयमैक्षत ॥७६॥

उपलक्ष्य ततोऽवादीज्जगामुत्तारय धन्वनः ।

सौमित्रे मत्सुतापुर्यैरिष्यमाणस्त्वमागतः ॥६०॥

उत्तारितज्ये सौमित्तौ सुस्थितः सन् महीधरः ।

प्रेक्ष्य रामं नमश्चक्रोऽवतीर्य स्थन्दनोत्तमात् ॥६१॥

उवाच च तवभ्रात्रेऽमुष्मै सौमित्रये सया ।

स्वयं जातानुरागेति कल्पितेयं पुराणभूत् ॥६२॥

इदानीमनयोर्जज्ञे मद्भाग्येन समागमः ।

जामाता लक्ष्मणस्त्वञ्च सस्वन्धी दुर्लभः खलु ॥६३॥

इत्युदित्वा महत्याच प्रतिपत्तगामहीधरः ।

निनाय जानकीराम लक्ष्मणान्निजसङ्गनि ॥६४॥

तेषु तत्र च तिष्ठत्सु कदाचन सभास्थितम् ।

एत्यातिवीर्यराड्द्रुतो नृपमूचे महीधरम् ॥६५॥

नन्द्रावर्त्तपुराधीशोऽतिवीर्यो वीर्यसागरः ।

साहाय्यायाह्वयति त्वां जाते भरतविग्रहे ॥६६॥

भूयांसो भूसुजाथ्येयु स्तस्य दाशरथे वले ।

तन्त्वमप्यतिवीर्येणाह्वयसे सुमहाबलः ॥६७॥

अथैवं लक्ष्मणोऽष्टच्छन् नद्यावर्त्तमहीभुजः ।

भरतच्छामुजा साह्वं किं विरोधनिवन्धनम् ॥६८॥

दूतोऽप्युवाच नः स्वामी भरताङ्गिणिच्छति ।
 सतु प्रतीच्छति न तामिदं विग्रहकारणम् ॥६६॥
 रामः पप्रच्छ तं दूतसतिवीर्यस्य सद्गरे ।
 समर्पो भरतः किंभो ज्ञत्स्येवां गन्तुं नन्यते ॥६७॥
 दूतोऽप्युचे सहावीर्योऽतिवीर्यज्ञावद्वेपनः ।
 भरतोऽपि न सामान्य स्तद्द्वयोः यंशयो जये ॥६८॥
 इत्युक्तवन्तं तं दूतमागच्छाद्येषु सत्यवस ।
 इत्युक्त्वा व्यसृजद्राजा रामञ्जैवसभापत ॥६९॥
 अक्षौ अज्ञत्वमेतस्याऽतिवीर्यव्यान्पसेधसः ।
 यद्ब्रह्मानयमाहूय भरतं योधयिष्यति ॥७०॥
 तत्सर्वमेनया गत्याऽनुपलक्षितदौहृदा ।
 अमुमेव हनिष्यामो भारतादिव शासनात् ॥७१॥
 उचे रामोऽस्य तिष्ठ त्वं त्वत्पुत्रैः शवर्भैः सह ।
 तदाहमेव चास्यामि करिष्यामि सपोषितम् ॥७२॥
 एवमस्त्विति तेनोक्ता स्तत्पुत्रद्वयसंयुतः ।
 नन्द्यावर्त्तपुरं रामः ससीतालङ्कणो अर्थो ॥७३॥
 उषितं वहिरद्याने रामं तं जैतुर्देवता ।
 अभापत महाभाग किमभीष्टं करोमि ते । ७४॥
 ननः किमपि कर्त्तव्यमित्युक्ते राघवेण ह ।
 नाऽस्यभारदेवमेतद्दि तदाप्युपकारो ७५॥

चुक्षुमुस्ततसुः पेतुस्तद्वनुर्ध्वनिना परे ।
 महीधरः पुरः स्थित्वा सौमित्रिं स्वयमैक्षत ॥७६॥
 उपलक्ष्य ततोऽवादीज्जगामुत्तारय धन्वनः ।
 सौमित्रे मत्सुतापुण्यैरिष्यमाणस्त्वमागतः ॥६०॥
 उत्तारितज्ये सौमित्रौ सुस्थितः सन् महीधरः ।
 प्रेक्ष्य रामं नमश्चक्रेऽवतीर्य स्थन्दनोत्तमात् ॥६१॥
 उवाच च तवभ्रात्रेऽमुष्मै सौमित्रये मया ।
 स्वयं जातानुरागेति कल्पितेयं पुराणभूत् ॥६२॥
 द्रुदानीमनयोर्जज्ञे मद्भाग्येन समागमः ।
 जामाता लक्ष्मणस्त्वञ्च सन्वन्धो दुर्लभः खलु ॥६३॥
 द्रुत्युदित्वा महत्याच प्रतिपत्तग्रा महीधरः ।
 निनाय जानकीराम लक्ष्मणान्निजसङ्गनि ॥६४॥
 तेषु तत्र च तिष्ठत्सु कदाचन सभास्थितम् ।
 एत्यातिवीर्यराड्द्रुतो नृपमूचे महीधरम् ॥६५॥
 नन्द्रावर्त्तपुराधीशोऽतिवीर्या वीर्यसागरः ।
 साहाय्यायाह्वयति त्वां जाते भरतविग्रहे ॥६६॥
 भूवांसो भूमुजोऽभ्येयु स्तस्य दाशरथे वले ।
 तन्वमप्यतिवीर्येणाह्वयसे सुमहाबलः ॥६७॥
 अथैवं लक्ष्मणोऽष्टच्छन् नद्यावर्त्तमहीभुजः ।
 भरतक्ष्माभुजा साह्वं किं विरोधनिवन्धनम् ॥६८॥

दूतोऽप्युवाच नः स्वामी भरताद्भक्तिमिच्छति ।
 सतु प्रतीच्छति न तामिदं विग्रहकारणम् ॥६८॥
 रामः पप्रच्छ तं दूतमतिवीर्यव्य मङ्गरे ।
 समर्था भरतः किंभो क्लृप्तेषां गन्त मन्यते ॥६९॥
 दूतोऽप्युचे महावीर्योऽतिवीर्यक्लावद्वेषनः ।
 भरतोऽपि न सामान्य क्लृप्तद्वयोः संशयो जये ॥७०॥
 इत्युक्तवन्तं तं दूतभागच्छास्येभ्य सत्वरम् ।
 इत्युक्त्वा व्यसृजद्राजा रामञ्चैवमभाषत ॥७१॥
 अहो अन्नत्यमेतस्याऽतिवीर्यस्याल्पसेधम् ।
 यद्भ्रान्तयसाहृय भरतं योधयिष्यति ॥७२॥
 तत्सर्वमेनया सत्याऽनुपलक्षितदोषदा ।
 असुमेव हनिष्यामो भारतादित प्रासनात् ॥७३॥
 ऊचे रामोऽत्य तिष्ठ त्वं त्वत्सुतैः सवर्णैः यथा ।
 तत्प्राप्तयेव यास्यामि करिष्यामि यथोचितम् ॥७४॥
 एवमस्त्विति तेनोक्ता सात्पुत्रवत्संशुतः ।
 नन्दावर्त्तपुरं रामः ससीतालक्ष्मणौ ययौ ॥७५॥
 उषितं बहिरुत्पाने रामं तं शोभतेवता ।
 अभाषत भक्ताभ्यां किमभीष्टं करोमि ते । ७६॥
 वनः शिसपि कर्षित्यगिर्युक्ते राधयेण तु ।
 नाऽभ्यभादे नभेऽस्ति तदाऽप्युपकारो ॥७७॥

अतिवीर्यैर्जितःस्त्रीभिर्गिति तस्यायमस्कृते ।
 समैत्यम कर्ष्यामि स्त्रीरूपं कामिकं तव ॥६॥
 रतिराध्यासितं तत्सैन्यं स्त्रीरूपमभवत्तन्नात् ।
 र्थीरूपो राममौमिदी चामृतां सुन्दराकृती ॥७॥
 नभीधरेण स्वं सैन्यं तव साहाय्य हेतवे ।
 प्रैपीदमिति राम स्तं द्वास्थेनाज्ञापयन्मृगम् ॥११॥
 अतिवीर्यैर्ध्रुवाचैवं स्वयं नागान्महीधरः ।
 कृतं तदस्य सैन्येन सुमूर्षो र्वज्जमानिनः ॥१२॥
 जेष्याय्येकोपि भरतं साहाय्य किं समापिहि ।
 निर्वास्यतां द्रुतमिदं तत्सैन्यमवशस्करम् ॥१३॥
 अधान्यः कश्चिदप्युचे स्वयमागान्त्र केवलम् ।
 सप्रत्युवाचोपहासाय स्त्रीसैन्यं प्राहिणोदिह ॥१४॥
 तच्छ्रुत्वा सुमहाक्रोधं नन्दरावर्त्तचरोऽज्ञरोत् ।
 स्त्रीरूपधारिणस्तेच रामाद्या द्वारमाचयुः ॥१५॥
 आदिक्षदतिवीर्यैःपि दासीवदिमिकाः स्त्रियः ।
 गाढं गृहीत्वा ग्रीवांसु निर्वास्यन्तां पुराद्वहिः ॥१६॥
 समन्तात्तस्य सामन्ता उत्थाय सपदातयः ।
 स्त्रीसैन्यं तदुपद्रोतुं प्रावर्त्तन्त महामुजाः ॥१७॥
 राममद्रो मुजस्तन्मेनेमस्तंभमथोच्चकैः ।
 समुत्पाद्यायुधोद्यत्य तान् शमन्तादपातयत ॥१८॥

तेन सासनाभर्तुर्नातिशयैर्कृपितोऽभगम ।
 रणात्तद्व्यसनाभर्तुर्बहुमाद्युष्य सीपणम् ॥२२॥
 नात्र तत्र लक्ष्मणाच्छिद्य नक्षत्रगन्तव्यतादपि ।
 तमोऽप्यर्षकेषु तद्वद्रेण बबन्ध च ॥२३॥
 रमं ध्याय इवादाय तं नृव्यापक्षचान्न सः ।
 इत्यमार्नाजनेः पारैस्तत्रास तस्मिन्नेतरो ॥२४॥
 अथ तं सीदयामात सैषिली करुणापरा ।
 सलोभरतसेवाञ्च सांभिविः प्रत्यपाटयत् ॥२५॥
 स्रीदेवस्य सञ्जुहो सर्मेषां छेयदेवता ।
 अज्ञासीदतिधीर्थोपि तां तदा रामलक्ष्मणौ ॥२६॥
 अतिवाय्यस्तयोः पूजां मङ्गतीं विदधे ततः ।
 दध्यौ च मानध्वसेन मानो वैराग्यमुच्चकैः ॥२७॥
 विं सेविष्येऽहमप्यन्यमित्यहङ्कारभाग् हृदि ।
 टीक्ष्णार्थं विजयरथे पुत्रे राज्यं न्यधत्त सः ॥२८॥
 द्वितीयो भरतो मेऽसि शशियुः प्रव्रजन्त मा ।
 रामेणेत्यं निपिद्योपि स प्राव्राजीन्महासनाः ॥२९॥
 तत्सूनुर्विजयरथो रतिसालाभिधा निजाम् ।
 लक्ष्मणाय ददौ जामिन्तां प्रतीयेष लक्ष्मणः ॥३०॥
 ययौ समैर्न्योविजयपुरं रामोपि पत्तनम् ।
 अदोष्या विजयरथो भरतं सेवितुं पुनः ॥३१॥

विज्ञाततद्दुदन्तोपि भरतोगरिमाचलः ।
 सञ्चकार तस्मादातं सन्तोहि नतवत्सलाः ॥२६॥
 कनिष्ठां रतिसालाया नान्ना विजयसुन्दरीम् ।
 ददौ स्वसारं स्त्रीसारं भरताय स भूभुजे ॥३०॥
 तदा च विहरं स्तत्रातिवीर्यां सुनिराययौ ।
 वन्दित्वा क्षमयाञ्चक्रे भरतेन स भूभुजा ॥३१॥
 विसृष्टः सप्रसादेन भरतेन महीभुजा ।
 सानन्दोविजयरथो नन्दप्रावर्त्तपुरं ययौ ॥३२॥
 महीधरमनुज्ञाय रामे गन्तुं ससुद्यते ।
 वनमालाञ्च पप्रच्छ विद्यासुरथ लक्ष्मण ॥३३॥
 जगाद् वनमालापि वाष्पपूर्णविलोचना ।
 प्राणत्राणं तदाकार्पीः प्राणेश मम किं सुधा ॥३४॥
 वरं भवेत्सुखं मृत्युः तदैव मम वल्लभ ।
 तत्त्वर्द्धवेशसमिदं दुखं त्वद्विरहेत्यितम् ॥३५॥
 आद्यैव प्ररिणीय त्वं सहैव नय मां प्रभोः ;
 तद्वियोगच्छलं प्राप्य नेष्यत्पपरथान्तकः ॥३६॥
 अन्वनेपीहृत्क्षणोय स्वातुः शुश्रूषकोत्सहम् ।
 शुश्रूषाविप्रकृन्नाभूः सदायान्तो मनस्विनि ॥३७॥
 प्रापथ्याभीष्मितं स्थानं ज्यायांमं वरवर्णिनि ।
 त्वां ममेत्यासि भयोपि सवाय हृदयेह्यसि ॥३८॥

गोरेण्य जगन्मयीं च त्वद्गान् यानि सानिनि ।
 नै च रोमि पुनरि जारासपत्यथहेतवे ॥६७॥
 य चोदायाभि सुधीऽपि तद्वचं सानिभोजनाम् ।
 सुधीऽपि सतिगणम सौमिनिः कारितस्तथा ॥६८॥
 सानिभोजे ततो नामः ससोतान्नक्षत्रगोऽप्यनत् ।
 यसाह्वानि नानिपत्या प्राप सौसाञ्जनिं पुरांस् ॥६९॥
 नामस्तुतिगद्यानि - न्याहारः कनादिभिः ।
 बुभुधे नक्षत्रगानीतिजीनकीकरसंस्कृतः ॥७०॥
 तत नामसुज्ञाप्य कांतकात्मापिगतपुरीम् ।
 सौमितिस्तव साम्योपीदृशेराघोपनामिति ॥७१॥
 शक्तिप्रचारं सप्तते योऽसुखं दृष्टिवीपतेः ।
 तस्मैपरिणयनाय ददात्येप स्वकन्यकाम् ॥७२॥
 तेन चाघोपनाहेतुं दृष्ट एकोऽपदत्पुमान् ।
 अथास्ति शयुटसनो नाम राजा महाभुजः ॥७३॥
 तस्यास्ति कनका देवी कञ्जिजा वरकन्यका ।
 जितपद्मेति पद्मायाः साद्वैकं पद्मलोचना ॥७४॥
 वरय्यौजः परीक्षार्थमिदंसारथ्यते ततः ।
 प्रत्यहं क्षामुजाऽनेन तादृजोनेति कोपि ना ॥७५॥
 श्रुत्वेत्यं नक्षत्रगोऽगच्छत्तं राजानं सभास्थितम् ।
 कुतोहेतोः कुतस्त्यस्त्वं तदृष्टस्यैवमब्रवीत् ॥७६॥

अहं भरतदूतोऽस्मि गच्छन्त्येन केनचित् ।
 तव कन्यामिमां श्रुत्वा परिशेतुमिहागमम् ॥४६॥
 सहिष्यसे शक्तिव्रतं समेत्यक्तो महीभुजा ।
 किमेकेन सहिष्येहं पञ्चेत्युत्रे च लक्ष्मण ॥५०॥
 जितपद्मा तदानीञ्च तवागाद्राजकन्यका ।
 बभूव लक्ष्मणं प्रेत्य क्षणाच्च सद्नातुरा ॥५१॥
 तया सद्योऽनुरागिण्या वाय्येमाणोपि भूपतिः ।
 चित्तेषु लक्षणायाश्च दुःसहं शक्तिपञ्चकम् ॥५२॥
 द्वे कराभ्यां द्वे कक्षाभ्यां दन्तैरेकाञ्च लक्ष्मणः ।
 अग्रहीञ्जितपद्मायाः कन्याया मनसा सहे ॥५३॥
 जितपद्माऽक्षिपत्तत्र स्वयं वरसामलिकाम् ।
 उदुह्यतामियं कन्येत्यत्र वीत्यर्थिनोपेतम् ॥५४॥
 लक्ष्मणोऽप्यवदद्वाह्योपवनेस्ति ममाग्रजः ।
 रामो दाशत्रिस्तेन परतन्वोस्मि सर्व्वदा ॥५५॥
 तौ रामलक्ष्मणौ ज्ञात्वा तत्क्षणं स क्षमापतिः ।
 गत्वा रामं नमस्क्रे स्ववेश्मन्यनिनाय च ॥५६॥
 स इत्या प्रतिपत्या स राजा राममपूजयत् ।
 सामान्योऽप्यतिथिः पूज्यः किं पुनः पुरुषोत्तमः ॥५७॥
 ततोपि चरिते रामे सामिनिस्तं महीपतिम् ।
 उवाच परिशेष्यामि व्याटत्तस्वत्सुतामिति ॥५८॥

निशायां निर्गम्य रामः प्राप सायञ्च पत्तनम् ।
वंशस्पन्दं नाम वंशमैलाप्याद्रितटस्थितम् ॥५८॥
तन्निन् स भूपतिं लोकमानुजोको भयाकुलम् ।
पप्रच्छ च नरं कण्ठिद्राम स्तद्भयकारणम् ॥६०॥
प्राशस्त्यां पुरुषो सोपि ताशीयीकोद्य दासरः ।
अमुष्मिन्पर्वते रामौ रौद्रद्योच्छ्रितोच्चनेः ॥६१॥
तद्दयाद्रात्रिमन्यत्र गमयत्यश्रितो जनः ।
प्रातश्च पुनरायाति कष्टा नित्यमियं स्थितिः ॥६२॥
ततश्च कौतुकाद्रामः प्रेरिते लक्ष्मणेन च ।
तदाशुतोहाऽपश्यच्च कायोत्यर्गस्थितौ सुनी ॥६३॥
सक्त्या ववन्दिरे तौ तु जानकी रामलक्ष्मणाः ।
तदग्रेऽवाद्यद्रामो गोकर्णार्पित वक्त्रकीम् ॥६४॥
हृद्यं जगो च सौमिविर्ग्रामरागमनोहरम् ।
चिदाङ्गहारकरणं सीतादेवी ननर्त्त च ॥६५॥
तदा चास्तं ययावर्क्कां जजृम्भे च विभावरी ।
दिहताऽनेकावतालञ्चागाद्देवोऽनलप्रभः ॥६६॥
स्वयं वेतालरूपः सोऽदृहासैः स्फोटयन्नभः ।
महर्षी तावुपद्रोतुं प्रावर्त्तत दुराशयः ॥६७॥
सुक्लोपसाधु वैदेहीं सन्नहौ रामलक्ष्मणौ ।
उत्तस्थाते तं निहन्तुमकाशे काखलां गतौ ॥६८॥

सोऽपि देवस्तयोस्तेजः प्रसरं सोढुमक्षसः ।

निजं स्थानं यद्यौ साध्वो स्तयोच्चाग्रनि केवलम् ॥६६॥

देवैश्च केवलज्ञानमहिमा विदधे तयोः ।

नत्वा रामश्च पप्रच्छोपसर्गविधिकारणम् ॥ ७० ॥

तदाख्यादेको सहर्षिराख्यया कुलमपणः ।

आसीन्नगर्यां पश्चिन्यां राजा विजयप्रथितः ॥ ७१ ॥

तस्याऽष्टतस्वराक्षोऽभूद् दूतो दूतस्य तस्य च ।

भार्योपयोगान्तत्पुत्राबुद्धितो बुद्धितोऽपि च ॥ ७२ ॥

वचस्य स्तस्य दूतस्य वसुभूति इति द्विजः ।

उपयोगा तदा सिक्ता जिघांसदष्टतस्वरम् ॥ ७३ ॥

नृपादेर्वाह्विदेगायाऽन्यदागादष्टतस्वरः ।

सह गच्छन् वसुभूतिरार्गिं तञ्चावधीच्छलात् ॥ ७४ ॥

वसुभूतिः पुत्रीमेत्य जनायैवमवोचत ।

दातोऽपि कार्योदष्टतस्वरणाहं निवर्त्तितः ॥ ७५ ॥

यत्तत्र सोपवीनायाः सनो सप्तोगविप्रयत् ।

यथा व्यादादितो दार्गिं च्छलं तत्र्याऽष्टतस्वरः ॥ ७६ ॥

साद्यते सापुत्रार्था न्वं त्रिणि पुत्राविसारपि ।

त्रयं निर्मादित्रिति सोऽपि तत्प्रत्यपद्यत ॥ ७७ ॥

ये तच्छ्रुत्वा तदं सनं वसुभूतिमधर्मिणी ।

सर्वशापेषु ततस्त्वोसु दिगध्यादितस्य च । ७८ ॥

उदितेन रूपा सदो वसुभूतिर्निपातितः ।
 नृत्वैप नलपत्न्यां स स्नेच्छः ससुदपद्यत ॥७८॥
 धर्मं श्रुत्वान्यदा राज्यमहर्षे र्भतिवर्द्धनात् ।
 प्रत्रज्यासादृढे तावप्युदितो मुदितोपि च ॥७९॥
 समेते वन्दितुञ्चैत्यान्युदितो मुदितोपि च ।
 प्रचेलतुः पथि भ्रान्तौ पत्नीं ताञ्च समेयतुः ॥८०॥
 पूर्ववैराहसुभूतिर्जीवो स्नेच्छो निरीच्य तो ।
 हन्तुं दध्या च सस्नेच्छपतिना चन्यपिधृत ॥८१॥
 स्नेच्छेष्टः प्राग्भवे सोऽभूत् ऋगोव्याधाञ्च सोदितः ।
 मुदितोदितजीवाभ्या कर्षयाभ्याञ्च तद्भवे ॥८२॥
 तेन स्नेच्छाधिपेनात स्नातो मस्नेहमेत्य च ।
 तौ चैत्यानि ववन्दाते विणह्याते चिराय च ॥८३॥
 विधायाऽनग्नं श्रुत्वा महाशुक्रो सुरोत्तमौ ।
 तौ सुन्दरसुकेशाख्यावजायेतां महर्षिकौ ॥८४॥
 भ्रान्त्वा भवं वसुभूतिर्जीवो स्नेच्छः कपञ्जन ।
 अवाप सानुषं जगत् तत्र सोऽभूच्च तापसः ॥८५॥
 स विपद्य समुत्पेदे ज्योतिःकेषु सुरेषु तु ।
 धूमकेतुर्नाम देवो मिथ्यात्पिर्दुराशयः ॥८६॥
 उदितमुदितजीवो श्रुत्वाऽऽतुत्यात्त नारते ।
 महापुरेऽरिष्टपुरे प्रिगम्यद्मरीचतेः ॥८७॥

पद्मावत्यां सधर्मिण्यामजायेतासुभौ सुतौ ।
 नास्तौ विद्युतौ रत्नरथचित्ररथाविति ॥८६॥
 धूमकेतुरपि च्युत्वा पत्न्यां तस्यैव भूपतेः ।
 बभूव कनका भार्या नान्ना सनुरनुद्वरः ॥८७॥
 अभूत्समत्सरो रत्नरथे चित्ररथे च सः ।
 तस्योपरि न मात्सर्यं विभराञ्चक्रतु स्तुतौ ॥८८॥
 न्यस्य रत्नरथे राजं यौवराजं द्वयोः पुनः ।
 प्रियस्वदः पङ्क्तिनानि प्रायं कृत्वा सुरोऽभवत् ॥८९॥
 राजं पालयतो रत्नरथस्यैको नृपो ददौ ।
 यीप्रसां नाम कन्यां स्वां याचमानेष्यनुद्वरे ॥९०॥
 क्रुद्धोऽथानुद्वरो रत्नरथस्योवीमलुण्टयत् ।
 पातयित्वा रणे रत्नरथेन जगृहे च सः ॥९१॥
 विडम्ब्य वज्रधा रत्नरथेन सुमुचैऽथ सः ।
 तापसोऽभूच्च स्त्रीसङ्गान् मोधीचक्रे निजं तपः ॥९२॥
 ततो वृत्त्वा भवं भ्रांत्वा चिरान् मर्त्या बभूव सः ।
 तापसीभूय भूयोऽपि चकाराऽज्ञानकं तपः ॥९३॥
 वृत्त्वाऽनलप्रभः सोयं जग्रेतिष्कस्त्रिदशोऽभवत् ।
 दोषां रत्नरथचित्ररथौ जगृहतु स्तुतौ ॥९४॥
 विपद्य चाव्युतकल्पेऽतिबलाऽथ मन्त्रायतः ।
 नामद्वयेन जज्ञाते त्रिदशं प्रवरङ्गिकां ॥९५॥

व्युत्वा च सिद्धार्थपुरे क्षेमङ्करमहीपतेः ।
 महिष्या विमलादेव्या स्तौ कुलावधतेरतः ॥६६॥
 क्रमादणनिपान्ताञ्च विमलायामुभौ सुतौ ।
 कुलभूषण एपोऽहं तथाऽयं देशभूषणः ॥६७॥
 उपाध्यायस्य घोषस्थार्पितौ पाठाय भङ्गुजा ।
 अपठावः कलाः सर्वा द्वादशाब्दमवस्थितौ ॥१॥
 तयोद्देशेब्दे घोषेय सहायातौ नृपान्तिके ।
 राजवेश्मन्यपश्यावः कन्यां वातायनस्थिताम् ॥२॥
 जातानुरागौ तस्याञ्च सद्वोपि विमनायितौ ।
 अगमावान्तिकं राज्ञो दर्शयावोऽखिलाः कलाः ॥३॥
 उपाध्यायोऽर्चितो राज्ञा जगाम निजमन्दिरम् ।
 आवाञ्च मातरं रन्तुं गतौ राजाज्ञया ततः ॥४॥
 तत्र चावामपश्याव स्तां कन्यां मातुरन्तिके ।
 असंसञ्चान्ना युवयोः स्वसेयं कनकप्रभा ॥५॥
 घोषोपाध्यायसदने युवयोस्तस्युषोः सतौः ।
 जातेयं बन्धुी तेनेमां नोपलक्षयषो युवाम् ॥६॥
 तच्छ्रुत्वा लज्जितापाशमज्ञानात्स्वसृकाक्षिणौ ।
 अज्ञादैराश्रमापन्नौ प्रामथायान्तिके सुरोः ॥७॥
 तप्यमानौ तपस्तीव्रमिहाशातौ महागिरौ ।
 काचोत्सर्गेण वास्यापनिरपेक्षौ दपुष्पि ॥८॥

पिताऽवयोर्विद्योगेन गृहीत्वाऽनमनं षटः ।
 गरुडेशो भवहेवो महालोचननामकः ॥८॥
 विज्ञायासनकस्येन चोपसर्गं स आवयोः ।
 स प्रत्ययमिहायातः प्राग्जशस्त्रेहपीडितः ॥१०॥
 अनलप्रभदेवः सेऽनन्तवीर्यमहामुनेः ।
 पार्श्वे केवलनेऽगच्छत्तत्र देवैः कृतभलात् ॥११॥
 देमाना तेऽनन्तवीर्यः पृष्टः शिशुर्गं केनचित् ।
 मुनिस्तु व्रततीर्थेऽस्त्रिणः काः पश्चात्तत्र केवली ॥१२॥
 सोऽप्याप्य न्नामनिर्वाणे केवली कुलभृषणः ।
 देवभृषण इति च भ्रातरौ द्वौ भविष्यतः ॥१३॥
 तस्मान्नलप्रभः श्रुत्वा निजं शानमृपेत च ।
 विभङ्गेनान्वटा ज्ञात्वा कायोत्सर्गस्थिताविद्ध ॥१४॥
 भित्थ्यात्वेनान्तवीर्यवचनं कर्तुमन्यथा ।
 प्राग्जन्तुपैराञ्च स नावुपद्रुदाय दारुणम् ॥१५॥
 द्विनान्वलीयुञ्जत्वापि तस्योपद्रवतो दृढम् ।
 अद्यादातो युवासत्र दुष्मा द्वीत्याऽनमश्च स ॥१६॥
 कर्षन्तयादावयोश्च कर्षन् सभजायत ।
 कर्षन्तरे कर्षायाऽयमुप्रसृपिप्रोषभृत् ॥१७॥
 स पातेनान्वहेऽपि तस्यैव ममताविषयः ।
 वापुःश्वस्यन्तान्तर्यामिन्स्यैव प्रभुपञ्चमीने ॥१८॥

नार्थानः कश्चिदप्यस्तीत्युक्ते रामेण सोऽमरः ।
 तथाप्युपकरिष्यामि क्षापीत्युक्त्वा तिरोदधे ॥१६॥
 अथ वंशस्थलाधीशो राजा नान्ना सुरप्रभः ।
 तन्नागत्य नगञ्चक्रे राममानर्च्चं चोच्चकैः ॥२०॥
 रामान्नया तत्र शैले सोऽर्हञ्चैत्यान्यकारयत् ।
 रामनान्ना रामगिरिर्गिरिः सोऽमूत्तदादि च ॥२१॥
 सुरप्रभसथाष्टच्छत्रप्रतस्थे रघुपुङ्गवः ।
 उद्गृह्यं दग्धकारण्यं प्रविवेश च निर्भयः ॥२२॥
 विधाय तत्र चावासं सङ्गागिरिगुहागृहे ।
 काकुत्स्थ सुस्थितस्तस्थौ स्वकीव इव वेश्मनि ॥२३॥
 तत्र भोजनवेलायासन्ये व्युञ्चारणौ मुनो ।
 नान्ना विगुप्तसुगुप्तौ नभसा रुसुपेयतुः ॥२४॥
 द्विमासोऽप्योपितौ तौ तु पारणार्थमुपस्थितौ ।
 भक्त्या गवन्दिरे रामसीतासौमित्रयस्त्रयः ॥२५॥
 यथोचितैरन्नपानैः सीता तौ प्रत्यलाभयत् ।
 तदा देवैर्विदधिरे रत्नगन्धास्बुष्टयः ॥२६॥
 तदा रत्नजटीकस्वुक्षीप्रविद्याधरेच्चरः ।
 ह्यो सुरौ चैत्य रामाय प्रीताः साम्नां रथन्दुः ॥२७॥
 गन्धास्बुष्टिगन्धेन तत गन्धाभिधः खगः ।
 उत्तीर्य पादपाद्भोगी तद्वास्तव्यः समावयौ ॥२८॥

मञ्जाति जातिस्वारणो मुनेर्दर्शनमायतः ।
 पपात सूर्क्षया भूमौ सीताऽश्लोभिः मियेष तम् ॥२६॥
 लब्धसंज्ञः समुत्थाय साधु पादेषु सोऽपतत् ।
 साधोः म्पगोपधीलब्धप्रा नीरोगश्चाभवत्क्षणात् ॥३०॥
 पक्षो ह्यै मावजायेताञ्चञ्चुर्विद्वसविश्रमा ।
 पद्मरागप्रभौ पादौ नानारत्नप्रभं वपुः ॥३१॥
 रत्नाङ्कुर श्रेणिनिभजटाः शिरसि वामवत् ।
 जाटायुर्नाम तस्याऽभूत्ततः प्रसृति पक्षिणः ॥३२॥ यु० ॥
 रामोऽष्टच्छन्नहपीर्तो गृध्रः क्रथ्यादयं कुधीः ।
 स्थित्वा वः पादयोः पात्रे शान्तः कस्मादजायत ॥३३॥
 भवन्तावयमत्यन्तविस्वपावयवः पुरा ।
 कथमद्य क्षणाज्जातो हेमरत्नेत्करद्युतिः ॥३४॥
 सुगुप्तपिरथाचख्यावासीदिह पुरा पुरम् ।
 कुम्भकारकुटं नाम राजा तत्रेष दण्डकः ॥३५॥
 अन्यदार्येन केनापि जितशत्रुर्नृपान्तिके ।
 प्राहिणोद्दण्डको दूतं पालकं नामतो द्विजः ॥३६॥
 जितशत्रुः सदाचार्हद्वर्मगोष्ठीपरोऽभवत् ।
 आरेमे पालकस्तन्तु धर्मदूप्रयितुं कुधीः ॥३७॥
 स स्कन्दककुमारेण मिथ्यादृष्टिर्दुराशयः ।
 युक्त्या निरुत्तरी चक्रे सत्यसम्वादपूर्वकम् ॥

तदा न च मित नरैरस्यै स्कन्दके दधत् ।
 निरुपधान्यदा राजा कुम्भकारकटं यथा ॥३६॥
 निरुत्तान्यदा पञ्च राजपुत्रशतान्वितः ।
 सर्वान्प्रतपादान्ते स्कन्दको प्रतसाददे ॥४०॥
 परन्दरगर्भोऽसुष्यलोकं बोधचित्तुं पुरे ।
 कुम्भकारकटे गामीत्यापष्टच्छे स च प्रभुम् ॥४१॥
 उवाच प्रसुरष्टेष तत्र ते मारणान्तिक ।
 गतस्य सपरिवारस्योपसर्गो भविष्यति ॥४२॥
 ययसाराधका स्तत्र भाविनो वानवेत्यथ ।
 भूयोऽपि स्कन्दकोऽष्टच्छत् स्वामिनं मुनिसुव्रतम् ॥४३॥
 त्वा विनाराधकाः सर्वेऽपीत्यास्यद्भवानपि ।
 सर्वमेतर्हि संपूर्णमित्युक्त्वा स्कन्दकोऽचलत् ॥४४॥
 क्रमेण स्कन्दकाचार्यो मुनिपञ्चमतीयुतः ।
 गच्छन्नासादवामास कुम्भकारकटं पुरम् ॥४५॥
 तं दृष्ट्वा पालकः क्रूरः संस्मरंस्तं पराभवम् ।
 साधूपयोग्योद्यानेषु शस्त्राण्युर्व्यामखानवत् ॥४६॥
 उद्याने स्कन्दकाचार्यं एकस्मिन् समवासरत् ।
 श्रावयौ वन्दितुं तञ्च दण्डकः सपरिच्छदः ॥४७॥
 स्कन्दकोद्देशना चक्रे जहपुर्बहवोजनाः ।
 प्रहृष्टोद्देशनान्ते च वेङ्गलागाहण्डको नृपः ॥४८॥

गत्वा रहसि राजानमित्यूचे पालकः कुधी ।

स्वामिन्नेप वकाचारः पापखडीस्कन्दकः खलु ॥४

सहस्रयोधिभिः पुंभिर्मुनिवेषधरैरसौ ।

त्वां दत्वा राज्यमादातुमागादिह महाशठः ॥५०

अत्रोद्याने स्वस्थाने च मुनिर्वेषैर्महाभटैः ।

कृत्वां क्षिप्तानि शस्त्राणि दृष्ट्वा प्रत्येतु भूपतिः ॥५१॥

ततश्चासानघद्राजा मुनिस्थानानि सर्वतः ।

चिन्वाण्यस्त्राण्यपश्यच्च विषादञ्च परं वयौ ॥५२॥

अविचार्य ततो राजाऽप्यादिदेशेति पालकम् ।

माधुमन्त्रिरत्वया ज्ञातं अक्षुप्तान् भवताश्चहम् ॥५३

कृतं त्वमेव जानामि दुर्मतेरस्य चोचितम् ।

तरकुरूपं न भूयोपि प्रष्टव्योऽहं महाशते ॥५४॥

इत्युक्तः पालकः शीघ्रं गत्वा यन्त्वमकारयत् ।

स्कन्दकस्याग्रतः साधुनेर्ककञ्च व्यपीलयत् ॥५५॥

निःपील्यमानानेता सा, देशनाप्रीकं स्वराग ।

अकारयत् स्कन्दकोपि मन्त्रगारावनाभिम् ॥५६॥

उदनाते मदीं नीते परिवाकान्तिसे मुनी ।

दाशायान् स्मरन्तनातार्थ इत्यभाग्रत पालकम् ॥५७

आतो दीपन पादेषु दुःखीतदयो मया ।

० लिं मुनिं सुप्रचारिस प्रीत्यमानं ० अतः ॥५८॥

तत्पीनापीणितं ज्ञात्वा स्तब्धकं पालकोपि हि ।
 तस्मै च पालकानुनिं तत्पीडाघ्नमपीनयत् ॥५६॥
 पृथक्केचनाः संदृष्यवापुः पदमव्ययम् ।
 प्रत्याख्याय स्तब्धकरतुनिदानमिति निर्मसौ ॥६०॥
 दण्डकस्य पालकस्य तथात कुलराड्योः ।
 व्यापादनाय भूयासन्तापकोऽस्य फलं यदि ॥६१॥
 एवं छतनिदानः सन् पीनितः पालकेन सः ।
 देवो बह्मिकुमारोऽसूत कालाग्निरिव तत्क्षणे ॥६२॥
 पुरन्दरयशोदत्त रत्नकं बलतन्तुजम् ।
 तद्रजोहरणं रत्नोनाक्तं यकुनिकाऽचरत् ॥६३॥
 दौर्दृष्टवृध्या यत्नेन गृहीतमपि तत्त्वतः ।
 पुरः पुरन्दरयशो देव्या दैवात्यपात सः ॥६४॥
 विदाञ्चकार साभर्तुं मर्हर्षेर्विपदं ततः ।
 किमकार्षीः पापमित्याक्रोशच्च दण्डकम् ॥६५॥
 तां शोकसरनामुहृत्यानैपीच्छामनदेवता ।
 मुनिसुव्रतपादान्ते प्रव्रज्यामाददे च सा ॥६६॥
 स्तब्धकोऽग्नेः कुमारोपि प्राग्जन्मावधिनाविदन् ।
 स पालकं सपूर्वो कसदहदण्डकं नृपम् ॥६७॥
 तदादि दण्डकारण्यमिदं दारुणबुद्धसम् ।
 दण्डकस्याभिधानेन वसूव सुवि विश्रुतम् ॥६८॥

दण्डकोपि भवेन्मांत्वा दुःखखानिषु योनिषु ।
 गन्थाख्योऽयन्नभूत्पत्नी महारोगी स्वकर्म्मभिः ॥६६॥
 अखाऽस्माद्दर्शनाज्जातिस्मरणं ममजायत् ।
 अस्मत्पत्न्यैपधीलञ्जरा रोगाच्च ज्वरमामदन् ॥ ७० ॥
 तच्छ्रुत्वा मुदितः पत्नी भूयोपि मुनिपाटयोः ।
 पपात धर्मञ्चाश्रौषीच्छ्रावकत्वञ्च गिरियये ॥ ७१ ॥
 जीवघातपलाहाराविभोजनकर्मणास् ।
 प्रत्याप्यानं ददौ तस्मैमितं ज्ञात्वा महामुनिः ॥ ७२ ॥
 इत्युच्ये च मुनी रामं माधर्मिक इद्वैप नः ।
 माधर्मिकेषु सात्मन्वमुक्तां श्रेयस्कारिणिर्नैः ॥ ७३ ॥
 वन्दुर्न ण्य परम इत्युक्त्वा नाययेत्ततो ।
 वल्लितौ नभसोत्पत्य मुनी जग्मतुरन्यतः ॥ ७४ ॥
 तं दिष्टं तत्रमाहृत्य ज्ञानक्रीगानन्दक्षणाः ।
 विन्दुः श्रीः इयान्यत्र सन्त्वारिभटावधः ॥ ७५ ॥
 दातानन्दकुलया च परचन्द्रात्मात्मजा ।
 सङ्कतमुन्दनामानावभृता जगतां श्री ॥ ७६ ॥
 दिष्टुः श्रीः ज्ञानोपि दण्डनारण्यसन्तदा ।
 सङ्कतं स्यात्प्राप्तं नायसार्थमुपैतियम् ॥ ७७ ॥
 ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ॥ ७८ ॥
 ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ज्ञेयं ॥ ७९ ॥

एषा इध्विगृहतात्ता तन्मन्त्रादी जितेन्द्रियः ।
 यथोक्तं वटशाखा निवृत्तचरणद्वयः ॥७८॥
 विद्या जपतुमारिभे सूर्यहानामिनाधिनीम् ।
 सहाहाउवाद्गाब्दाद्य सिद्धिसुप्रगच्छति ॥८०॥
 एषञ्च तस्युप सस्य वनगुलीस्थानकन्युशः ।
 यपीणि द्वादशाती युञ्जत्वारि दिवसानि च ॥८१॥
 मेहुकामः सूर्यहानः प्रत्याकारतिरोहितः ।
 सूर्यत्वारिमलोव्योम्ना तप गाङ्गशरहरे ॥८२॥
 क्रीडयेतस्ततो भास्यं सस्य सोमिविराययौ ।
 ददर्श सूर्यहाना सिंसूर्यस्यैव करोत्करम् ॥८३॥
 तं खड्गमाददे सोऽथ प्रत्याकारञ्चकप च ।
 अपूर्वशस्त्रालोके हि क्षत्रियाणां कुतूहलम् ॥८४॥
 तत्क्षीणत्वपरीक्षार्थं तत्क्षणं तेन लक्षणः ।
 अथर्णस्थां वंशजालीं नलजीवं लुलाव च ॥८५॥
 वंशजालान्तरस्यस्य सम्बूकस्याथ कर्त्तितम् ।
 भूतले मालिकमलं सोऽपश्यत्यतितं पुरः ॥८६॥
 प्रविवेशाग्रतो यावत् सौमित्रि वंशगह्वरम् ।
 तावत्कवन्वमैक्षिष्ट वटशाखावलम्बिनम् ॥८७॥
 अयुध्यमानोऽशस्त्रञ्च पुमान्कोपि हतो मया ।
 अमुना कर्मणा धिग्मामित्यात्मानं निनिन्द सः ॥८८॥

गत्वा च रामभद्राय तद्गोपं शर्मस सः ।

असिञ्च दर्शयामास रामोद्येवमभाषत ॥८६॥

असावसिः सूर्यहासः साधकोऽस्य त्वया हतः ।

अस्य सम्भाव्यते नूनं कञ्चिदुत्तरसाधकः ॥८७॥

अत्रान्तरे दशग्रीवस्वसा चन्द्रणखाऽभिधा ।

मत्सूनोः सूर्यहासोद्य सेत्प्रतीति कृतत्वरा ॥८८॥

पूजापानान्नसहिता तत्र प्रमुदिता ययौ ।

ददर्श च शिरःसूनोःच्छिन्नं लुलितकुण्डजम् ॥८९॥

क्वासि हावत्स समूक शम्बुकेति रुदत्यत्र ।

अपखल्लङ्घणस्याङ्घ्रिन्यासपङ्क्तिं मनोहराम् ॥९०॥

मम सनुर्हतोयेन तस्त्रेयं पदपङ्क्तिः ।

इति तत्पदपङ्क्त्या द्रुतं चन्द्रणखा ययौ ॥९१॥

यावत्किञ्चिद्गतावत्ससीतालङ्घणं पुरः ।

नेत्राभिरामं रामं साऽपश्यत्तरुतले स्थितम् ॥९२॥

निरीक्ष्य रामं सा सद्यो रिरंसाविवशाऽभवत् ।

कामावेशः कामिनीनां शोकोद्रेकेपि कोप्यहे ॥९३॥

कन्यारूपं विकृत्याथ नागकन्या सहोदरम् ।

सामन्मघार्त्ता काकुत्स्थसुपतस्थे सवेपथुः ॥९४॥

वभाषे रामभद्रस्तां भद्रे कुत इहागमः ।

दारुणे दण्डकारण्ये कृतान्तैकनिकेतने ॥९५॥

सायुधं वन्तिराजस्य कन्याहं भवतोपरि ।
 सः॥ इतार्त्वि केनापि खंचरेण क्षपान्तरे ॥६६॥
 इहाराग्ये समावातो तटः सोऽन्येन केनचित् ।
 विदाधरं कुमारिण जगद्रे धेति मानिना ॥६७॥
 स्त्रीरत्नमपहृत्त्वेदं दिग्लोहारलताविम ।
 जगन्मिष्यसि रे पाप इत्युक्तेः सुपस्थितः ॥१॥
 इत्युक्तः सोऽद सान् सुक्ता तेनाजिं सुधिरं विधात् ।
 उभादपि दिपेटाते सत्तो वनगजाविष ॥२॥
 एकाकिनी कान्दिगीका म्नास्यन्तरहसितस्ततः ।
 प्राप्ता त्वां पुण्ययोगेन छायादृमिव जङ्गले ॥३॥
 तन्वा परिणय स्वामिन् कमारीं कुलसम्भवाम् ।
 महत्सु जायते जातु न दृथा प्रार्थनार्थिनाम् ॥४॥
 ध्रुवं मायमिनी काचिन्नटवक्षेपधारिणी ।
 कृटनाटकसुत्याद्यागाहञ्चयितुमद्य नः ॥५॥
 चिन्तयतामिति चिरं बुद्धिसस्त्रादिनौ सुखम् ।
 अन्योऽन्यमोक्षा चक्राते स्मेराख्यौ रामलक्ष्मणौ ॥६॥
 अथ रामः स्मितज्वाला परस्तयकिताधरः ।
 तामित्यूचे सभाय्योऽहमभाय्यं भज लक्ष्मणम् ॥७॥
 तयार्थित स्तयैवैत्य लक्ष्मणोऽप्येव सवनीत् ।
 आर्थं गता त्वमाय्यं च तदलं वार्त्तयाऽनघा ॥८॥

सा वाञ्छाखण्डनात्युन्नवधाञ्च रूपिताऽधिकम् ।
 आख्यङ्गत्वा खरादीनां तत्कृतं तनयक्षयम् ॥९॥
 विद्याधरसहस्रै स्ते चतुर्दशभिराष्टताः ।
 ततोऽभ्येरुपद्रोतं रामं शैलमिव द्विषाः ॥१०॥
 किमार्यः सत्यपि मयि योत्स्रते स्ववमीदृशैः ।
 इति राममथाविष्ट तेषां युद्धाय लक्ष्मणः ॥११॥
 गच्छ वत्स जवाय त्वं यदि ते सङ्कटं भवेत् ।
 सिंहनादं समाहृत्यै कुर्या इत्यन्वगात्सतम् ॥१२॥
 रामाज्ञां प्रतिपाद्योच्चैर्लक्ष्मणोऽथ धनुःसखः ।
 गत्वा प्रवृत्ते हन्तुं सतां स्तार्च्य द्वोरगान् ॥१३॥
 प्रवर्द्धमाने तद्यज्ञे स्वभर्तुः पार्श्वेऽवस्थिते ।
 गत्वा त्वरितमित्यूचे रावणं रावणस्वमा ॥१४॥
 अत्यातां दृग्दकारण्ये मनुष्यौ रामलक्ष्मणौ ।
 अतात्मज्ञो निन्यु स्ते जामेयं यमगोचरम् ॥१५॥
 अत्वा स्वसुप्रति स्ते तु मानुजः सवलो ययौ ।
 तव सौमित्रिणा साहं यद्गमनातिमम्प्रति ॥१६॥
 कनिष्ठमाह्वीर्येण स्ववीर्येण च गर्हितः ।
 पुरतोतिस्वते रामो विजयान सीतया सह ॥१७॥
 सीता च सप्रवृत्तव्यापिया सीमेव योपिताम् ।
 - देवी नाराणी नापि मानुष्यन्यैव कापिमा ॥१८॥

कनिष्ठभाटवीथीण स्तुवीथीण च गर्हितः ।
 दूरतोऽस्ति ग्निता रामो दिगम्बन् नीतया सह ॥१८॥
 सीता च रूपलादग्न्यग्निया सीमेव योपिताम् ।
 न देवी नारगीनार्पि नानुष्यन्त्यैव कापि सा ॥२०॥
 तस्या दासीयतामेष सुरासुरदधुजनम् ।
 तैलोऽग्नेऽप्यप्रतिष्कन्दं रूपं वाचासरोचरम् ॥२१॥
 प्राक्सुदुम्बुनीन्द्राद्यथानिकान्यपि भूतले ।
 तपेदार्षन्ति रत्नानि तानि सर्वाणि दान्धव ॥२२॥
 दशानिमिषीकारकारणं रूपसम्पदा ।
 स्वीरत्नमेतद् गृहीया नचेत्तन्नामि रावण ॥२३॥
 आरुह्य पुष्पकमथादिदेश दशकन्धर ।
 विमानराज त्वरितं याहि यत्रास्ति जानकी ॥२४॥
 यया चात्यन्तवेगेन विमानमनुजानकिम् ।
 स्थर्ष एव दशग्रीवमनसस्तत्र गच्छतः ॥२५॥
 दृष्ट्वापि रामादत्यग्रतेजसो दशकन्धर ।
 विभाय दूरे तस्यो च व्याघ्रो ङ्गतवहादिव ॥२६॥
 इति चाचिन्तयद्वितः कष्टं रामोदुरासदः ।
 इतश्च सीताहरणमितोव्याध इतस्तटी ॥२७॥
 विचक्ष्य च ततो विद्यामस्मार्पीद्विलोकनीम् ।
 उपतस्थे च सामुस्तु किङ्करीव कृताञ्जलिः ॥२८॥

ततश्चाज्ञापयामास तत्कालं तां दृशाननः ।
 कुरुसाहायप्रसह्याय मम सीतां हरिष्यतः ॥२६॥
 साऽवोचद्वासुकैर्मैलि रत्नसादीयते सुखम् ।
 नतु रामसमीपस्था सीतादेवी सुरैरपि ॥३०॥
 उपायः किन्वसावस्ति यायाद्येनैष लक्षणम् ।
 तस्यैव सिंहनादेन सङ्केतो ह्यनयोरयम् ॥३१॥
 एवं कुर्विति तेनोक्ता व्रजित्वा परतस्ततः ।
 सा साक्षादिव सौमित्रिः सिंहनादं विनिर्गमे ॥३२॥
 सिंहनादञ्च तं श्रुत्वा रामो दध्यौ समंश्रमः ।
 जगत्यप्रतिमङ्गोमे हस्तिमल्ल इवानुजः ॥३३॥
 तं न पश्यामि सौमित्रि र्बेन प्राप्नोति सङ्कटम् ।
 तस्य सङ्कटशङ्केतक्षेडन्वत्र निश्चय्यते ॥३४॥
 एवं वितर्कव्यग्रोऽभूद्युवावद्रामो महामनाः ।
 सीतालक्षणवात्सल्यात्तावदेवमवोचत ॥३५॥
 आर्यप्रपुत्र किमद्यापि वरसे सङ्कटमागते ।
 विलम्बसे द्रुतं गत्वा त्रायस्व ननु लक्षणम् ॥३६॥
 इत्यादि सीतावचनैः सिंहनादेनचेरितः ।
 जगाम त्वरितं रामो कुशेनान्यथमानयत् ॥३७॥
 अथोत्तीर्ष्य दशग्रीवो विमाने पुष्पकामिवे !
 आरोपयितुमारोभे रुदन्तीं जनकात्मजाम् ॥३८॥

च्यामिन्येषोऽस्मि माभंपीस्तिष्ठतिष्ठनिशाचर ।
 गोपादिति वदन् दृराज्जाटायुस्समधावत् ॥३६॥
 सलोठि नग्नकोटीभिर्निशिताभिर्महाश्रुतः ।
 चयर्ष रावणस्योरः सीरैः क्षपितहीमिव ॥४०॥
 ततः क्रुद्धो दशग्रीवः खड्गमारोप्य दारुणम् ।
 पक्षो छिन्नापातयत्तं पतङ्गं क्षपिवीतजे ॥४१॥
 निःशङ्कोप दशग्रीवः सीतानारोप्य पुष्पके ।
 अघाल नभस्ता तूर्णं पूर्णप्रायमनोरधः ॥४२॥
 हा नाण दिदि नमनोप राम हा यत्स लक्ष्मण ।
 हा तातपादा हा श्वातर्भामण्डल महाभुज ॥४३॥
 सीता वेद्वियते ऽनेन काकेनेव बलिच्छलात् ।
 एवं सीता हरोदोच्चै रोदयन्तीव रोदसीम् ॥४४॥
 श्रुत्वा तद्ददितं तप्तुजांघार्कजटिनन्दनः ।
 खेचरो विममर्षेवं नूनं रामस्य पत्न्यसौ ॥४५॥
 सन्दुद्रोपरि शब्दोऽयं श्रूयते येन तेन तु ।
 ह्वियते रावणेनेयं च्छलितौ रामलक्ष्मणौ ॥४६॥
 प्रभो भामिण्डलस्याद्योपकरोमीति जातधीः ।
 दधावे खड्गमारोप्य दशकन्वरमाक्षिपत् ॥४७॥
 युद्धायाह्वयमानन्तं हसित्वैप दशाननः ।
 सद्योजहार तद्विद्यां विद्यासामर्थ्यतोऽखिलाम् ॥४८॥

निष्कत्तपन्नः पत्नीव हृतविद्यः पपात सः ।
 कम्बुद्वीपे कम्बुशैलमारुह्य समवास्थितः ॥४६॥
 रावणोपि विमानस्थो गच्छन् व्योम्नाऽर्णवोपरि ।
 इति सानुनयं प्रोचे मैथिलीं मन्मथातुरः ॥५०॥
 नभश्चरच्छाचराणां भर्तुर्मे महिषोपदम् ।
 प्राप्तासि रोदिपि कथं हर्षस्थाने कृतं शुच ॥५१॥
 मन्दभाग्येन रामेण सह त्वां योजयन्विधिः ।
 नानुरूपं पुराचक्रे मयाऽकार्यधुनोचितम् ॥५२॥
 मां पतिं देवि मन्यस्व सेवया दाससन्निभम् ।
 मयि दासे तव दासाः खेचर्यः खेचरा अपि ॥५३॥
 युवाणे रावणे त्वेवं सीता तस्यावधोमुखी ।
 स्मरन्ती मन्त्रवद्वक्त्या राम इत्यक्षरद्वयम् ॥५४॥
 जानकीपादयोर्मूर्ध्नि स पपात स्मरातुरः ।
 साय्यपासारयत्पादौ परपुंस्पर्शकातरा ॥५५॥
 आचुक्रोग च सीतैवं निरनुक्रोग निम्नप ।
 अचिरात्प्रभ्रमे मृत्युं परस्त्रीकामनाफलम् ॥५६॥
 तदानीं संसुम्नाययुर्मन्त्रिणः सारणादयः ।
 अन्ये च रत्नःसामन्ताः समन्ताद्राक्षसप्रभेः ॥५७॥
 महोत्सवां महोत्साहं महामाङ्गसकृत्पुरीम् ।
 आगमद्रावणो लब्ध्वा मलंकर्षीणविक्रमः ॥५८॥

न यावद्रामसौमित्रि जेमोदन्तसमागमः ।

भोक्ष्ये न तावदित्युच्चैः सीताभियग्रहमादटे ॥५६॥

लङ्कापृर्वदिशि स्थिते सुरवारोद्यानोपमे खेचरे ।

स्त्रीणां विभ्रमधास्त्रि देवरमणोद्याने स्वयं जानकीं ॥

रक्ताशोकतरोस्तले विजटया चारुघ्नैकराट्टताम् ।

सुहृत्वागाद्दृशकन्धरः प्रसूदितः स्वं धाम धास्त्रानिधिः ॥६०॥

द्रव्याचार्य्य श्रीहेमचन्द्रविरचिते नीतारण्यो

नाम पञ्चमः सर्गः ॥५॥

—*—

द्रुतञ्च रामः सम्प्राप्त स्वखितं तत्र आपश्यत् ।

अमितैः सह सौमित्रि र्यत्वाभ्युत्थण्येतिष्ठत् ॥६१॥

आयातं राममालोक्य सौमित्रिरिदमवधीत् ।

आर्याभेकाकिनीं सुहृत्वा किमर्थ्येह स्वसागरः ॥६२॥

आहृतः सिंहनादेन तव वैधुर्यलक्षणा ।

लक्ष्मणाहनिहायातो ब्राजहारेति राधवः ॥६३॥

लक्ष्मणोप्ययदसिंहनादोऽप्यारिं कदा नदि ।

श्रुतचार्य्येण तन्नूनं पथं जेनापि दक्षिणतः । ६४ ॥

अपनेतुं सत्यमार्गमिषनीतस्तथा यतः ।

सिंहनादश्च कश्चिं शङ्के स्तोत्रं न तादृशम् । ६५ ॥

तद्गच्छ गीघ्रमेवाय्यं त्रातुमाय्यां महामुज ।
 हत्वाऽरीनहसथेष यावदायामि पृथतः ॥६॥
 इत्युक्तो रामभद्रोऽगात् स्वस्थानं तत्र जानकीम् ।
 नापश्यच्च महीपृष्ठे मूर्च्छितो निपपात च ॥७॥
 लब्धसंज्ञः समुत्थाय तं सुमर्षं जटायुपम् ।
 ईक्षांचक्रे रामभद्रो दध्याविति च तीक्ष्णधीः ॥८॥
 केनापि दधिता नूनं जह्ने च्छलपरेण मे ।
 तेनाप इरकुड्वोऽयं महात्मा निहतः खगः ॥९॥
 ततः प्रत्युपकाराय यावकस्य यटायुषः ।
 ददौ रामो नमस्कारं परलोकाध्वशंबलम् ॥१०॥
 सविपद्याऽभवत्कल्पे माहेन्द्रे प्रवरः सुरः ।
 रामोपि सीतामन्वेष्टु माटाटव्यामितस्ततः ॥११॥
 इतच्च लक्ष्मणोवीरः खरेण प्राज्यपत्तिना ।
 योद्धुं प्रावर्त्तते कोपि न सिंहस्य सखा युधि ॥१२॥
 अत्रान्तरे च त्रिशिराः खरस्यावरजो भटः ।
 कोनामाऽस्मिंस्तवाक्षेप इति जेयष्ठं न्यवारयत् ॥१३॥
 अयोरथस्यं त्रिशिरो राक्षसं समरोद्धतम् ।
 जघान रामावरजो गणयं स्तं पतङ्गवत् ॥१४॥
 तदा पाताललङ्घेश चन्द्रोदरनृपात्मजः ।
 विराधः सर्वसन्नाहि सैन्यस्तत्र समाचयौ ॥१५॥

आरिराधयिषु नीत्वा विराधोरामसोदरम् ।
 इत्यूचे तव मृत्योहमेतेषां स्वद्विषां द्विषन् ॥१६॥
 चन्द्रोदराख्यं निर्वास्य पितरं मे महाभुज ।
 पाताललङ्कां जगृज्जरभी रावणपत्तयः ॥१७॥
 खरांशोस्तमोर्ध्वंसे द्विषद्विदलने च ते ।
 तथापि मृत्युलेशत्वाद्द्राणायादिश सां प्रभो ॥१८॥
 स्मित्वा च लक्ष्मणोऽनोचद्विन्यमानान्मया द्विषः ।
 पश्यामन्नुविजयोह्यन्य साहाय्याददोषणां द्विये ॥१९॥
 अद्यप्रमृति ते स्वामी जेष्ठो मम रघूद्वहः ।
 पाताललङ्काराजेऽपि स्थापितोसि मवाद्व भो ॥२०॥
 विरोधिनं विराधं स्वन्तं दृष्ट्वा लक्ष्मणान्तिके ।
 क्रुद्धोऽधिकं खरोऽभेत्याधिजप्रधन्वैवमववीत् ॥२१॥
 तनयो मम सम्बन्धकः क्वास्ते विम्वस्तघातक ।
 विराधेन वराकेण सख्या किं रक्षसेऽधुना ॥२२॥
 स्मित्वा चोवाच सौमित्रिस्त्रिशिरा अपि तेऽनुजः ।
 भ्रातुःपुत्रस्य सोत्कण्ठ क्तमनुप्रेषितो मया ॥२३॥
 पुत्रे भ्रातरि चोत्कण्ठा चेत्तवापि वलीवर्सी ।
 नेतुं त्वामपि तन्वास्त्रि सद्यः सजःधनुर्ननु ॥२४॥
 मया प्रसादघातेन पादन्यासेन कथं वत् ।
 तव हनुर्हतो मूढ तत मे पौरुषं नहि ॥२५॥

अधुना त्वं भटं मन्यञ्चेत्पूरयसि कौतुकम् ।
 त्वया प्रीणामि कीनाशं नववासेपि सञ्चहम् ॥२६॥
 इत्युक्तवतिसौमित्राऽवमित्रो राजसः खरः ।
 खरं प्रहर्तुं मारेभे दन्तीव गिरिसानुनि ॥२७॥
 लङ्घयः सानुजः सोऽपि कङ्कपत्रैः सहस्रशः ।
 अम्बरं तीरयामास भानुभिर्भानुमानिव ॥२८॥
 भयङ्करः खेचराणां गरीयान् सङ्करस्तयोः ।
 अजायत आङ्गदेव दैवतैकमहेत्सवः ॥२९॥
 विष्णुनापि रणे यस्य शक्तिरीदृक् खरः सहि ।
 प्रतिविष्णोरप्यधिकोऽप्योमन्येवं गिरोऽभवन् ॥३०॥
 कात्क्षेपोवधेऽस्यापीत्यमर्षाङ्गितः स्वयम् ।
 सोमित्रिः खरमूर्ध्निं क्षुरप्रेणाच्छिदत् क्षणात् ॥३१॥
 दृपणो लङ्घणेनऽपि ससैन्यो योद्मुद्यतः ।
 सञ्जङ्गे कञ्जर इव सयूथो दववह्निना ॥३२॥
 ततः साङ्गे विराधेन ववले रामसोदरः ।
 स्फुरद्दामेक्षणः काममासंमन्तार्यप्रयोः शुभम् ॥३३॥
 गत्वा दूरमपश्यच्च रामभद्रं द्रुमान्तरि ।
 नीताविरहितं दृष्ट्वा विषादं परमं ययौ ॥३४॥
 पुरस्यमपि सौमित्रिसपश्यन् रघुपुत्रयः ।
 नीताविरहशब्देन प्रोडितः रोत्रवीदिति ॥३५॥

वनं भ्रान्तमिदं तावन्मया दृष्टा न जानकी ।
 युष्माभिः किं न सादृष्टा ब्रूत हे वनदेवताः ॥३६॥
 असुष्मिन् भीषणेऽरण्ये भूयः स्वापदसङ्कले ।
 विमुच्यैकाकिनीं सीतां लङ्घणाय गतोस्मिहा ॥३७॥
 रक्षोभटसहस्राग्रे संयात्येकञ्च लङ्घणम् ।
 सुक्ता मूयोहमवागामहेधौर्ममदुर्द्वियः ॥३८॥
 हासीते निर्जनेऽरण्ये कथं सुक्ता मया प्रिये ।
 हा वत्स लङ्घण कथं सुक्तोसि रणसङ्कटे ॥३९॥
 एवं ब्रुवन् रामभद्रो मूर्च्छया न्यपतत् चित्तौ ।
 क्रन्ददङ्घ्रिः पक्षिमिरपि वीक्ष्यमाणो महाभुजः ॥४०॥
 लङ्घणोऽप्यववीदेवमार्थाय किमिदन्ननु ।
 तवायं लङ्घणोभ्राता जित्वारोन्समुपस्थितः ॥४१॥
 पीयूषेणैव संसिक्तो रामभद्रस्तया गिरा ।
 लब्धसंज्ञो ददर्शाग्रे सखजे च निजानुजम् ॥४२॥
 उदश्रु रूचे सौमित्रि. सिंहनादस्य कारणम् ।
 जानकीहरणमिदं ध्रुवं कस्यापि मायिनः ॥४३॥
 तस्य प्राणै. सहैवाऽहमाहरिष्यामि जानकीम् ।
 तत्प्रदृश्युपलम्भाय सम्प्रति प्रवतामहे ॥४४॥
 प्रातालजङ्गाराज्ये च स्थाप्यतामेव पैत्रिके ।
 विराधः प्रतिपन्नं हि मयाऽसुष्मै खराहवे ॥४५॥

सीताप्रवृत्तिमानेतुं विद्याधरभटानथ ।
 प्रजिघाय विराधस्तावारिराधयिषुः प्रभू ॥४६॥
 काकुस्थौ तस्थतुस्तत्र शोकानलकरालितौ ।
 मुञ्जमुञ्जनिश्चसन्तौ निर्द्देशन्तौ क्रुधाऽधरम् ॥४७॥
 दूरं विद्याधरा भ्रांत्वा विराधप्रहिताञ्च ते ।
 सीताप्रवृत्तिं न प्रापुस्तत्रैत्यास्युरधोमुखाः ॥४८॥
 तेषामधोमुखत्वेन ज्ञात्वा रामोऽब्रवीदिति ।
 स्वामिकार्यं यथाशक्ति साधु युष्माभिरुद्यतम् ॥४९॥
 सीताप्रवृत्तिं न प्राप्ता कोदोप स्तत्रवो भटाः ।
 दैवस्य विपरीतस्य के यूयं कोऽपरोऽथवा ॥५०॥
 नत्वा विराधोऽप्यवदन्मानिर्वेदं कृथाः प्रभो ।
 अनिर्वहश्रियोमूलं तव श्रुत्योऽस्मि नन्वहम् ॥५१॥
 एहि पाताललङ्कायां निवेशयितुमद्यसाम् ।
 सीता प्रवृत्तिः मुलभा तत्र मर्तुर्भविष्यति ॥५२॥
 विराधेन समेन्येन तातो रामस्तु सत्वरम् ।
 यथा पाताललङ्कायाः पुर्याः परिसरावता ॥५३॥
 तत्राणि शूदनः सुन्द्रो रामरत्नः सुरात्मजः ।
 संमुसीनोरणावागान् सहासैन्यसमागतः ॥५४॥
 पुरोगेण विराधेन रामपूर्वविरोधिना ।
 मुद्गद्रे रणं शीरं सद्यः पितृवधकथा ॥५५॥

अथो रणस्थे काकुत्स्थे सुन्दश्चन्द्रगन्धारिणा ।
 सद्यः प्रणश्य लङ्कायां रावणं शरगं ययौ ॥५६॥
 ततः पाताललङ्कायां प्रविश्य रघुपुङ्गवौ ।
 निवेशयामास तु सं विराधं पैतृके पदे ॥५७॥
 प्रासादे खरराजस्य तस्थतू रामलङ्कणौ ।
 युवराज इव पुनर्विराधः सुन्दवेश्मनि ॥५८॥
 इतश्च साहसगते श्विरं ताराभिलाषिणः ।
 सिद्धा प्रतारणी विद्या हिमवद्भिरिकन्दरे ॥५९॥
 तथा सुग्रीवरूपः स कामरूप इवाभरः ।
 जगाम किष्किन्धपुरे द्वितीयोऽर्क इवाभरे ॥६०॥
 श्रीडार्थं वह्निगद्याने सुग्रीवे च गते तदा ।
 स तदन्तःपुरमगात्तारादेवी विभूषितम् ॥६१॥
 आगाच्च सत्यसुग्रीवो द्वारि च द्वारपालकैः ।
 स्वलितोऽग्रे गतो राजा सुग्रीव इति दादिभिः ॥६२॥
 सुग्रीवद्वितयं दृष्ट्वा सन्देशाद्दालिनन्दनः ।
 शुद्धान्तविभ्रवं त्वातं तद्वारं त्वरितो ययौ ॥६३॥
 शुद्धान्ते विटसुग्रीवः प्रविश्यन् दालिश्चक्रुन्म ।
 मार्गाद्रिणा सरित्पूर इव प्रभ्रजत्तिलस्ततः ॥६४॥
 अथाभितरसैनिकानासप्तौ हिण्णाश्चतुर्दश ।
 आहूतानि जगत्वारसर्लम्बानीव सद्यतः ॥६५॥

द्वयोरपि तयोर्भेदमजानन्तोऽथ सैनिकाः ।
 सत्यसुग्रीवतोऽर्द्धे ह्ये विटसुग्रीवतोऽभवत् ॥६६॥
 ततः प्रवृत्ते युद्धं सैन्ययोन्मयोरपि ।
 वृन्तपातैर्दिवं क्लृप्त्वा दृक्पातमयोमिव ॥६७॥
 युयुधे सादिना सादी निपादी च निपादिना ।
 पदातिना पदातिञ्च रधिको रधिकेन च ॥६८॥
 चतुरङ्गचमूचक्राविसर्दाद्य मेदनी ।
 अवाप कल्पं सुग्धेव प्रौढप्रिवसमागमात् ॥६९॥
 एह्येहि रे परगृहप्रवेशन्निति तं वृद्न् ।
 विटसुग्रीवसुद्ग्रीवः सुग्रीवो योद्धुमाह्वत ॥७०॥
 ततश्च विटसुग्रीवो सत्तेभ ह्व तर्जितः ।
 तर्जितं गर्जितं कुर्वन् संसुखीनो युधेऽभवत् ॥७१॥
 युयुधाते महायोधौ तौ क्रोधारुणलोचनौ ।
 विदधानौ जगत्त्राशं कीनासखे च सोदरौ ॥७२॥
 तौ निशातैर्निशातानि शस्त्रैः शस्त्राण्यधो मियः ।
 चिच्छिदाते तृणच्छेदं रणच्छेकावुभावपि ॥७३॥
 शस्त्रपण्डैरुच्छलद्विः दुद्रुवे खेचरीगणः ।
 महायुद्धे तयोर्दृष्टस्वण्डोमहिषयोरिव ॥७४॥
 तौ च्छिन्नास्त्रावथान्योन्यममर्षणशिरोमणी ।
 सल्लयुद्धेनास्फलतां पर्वताविव जङ्गमौ ॥७५॥

एतत्तन्तो ज्ञगाघोस्ति पतन्तौ च ज्ञगाद्भुवि ।
 ताम्ब वृद्धाविवाभार्ता वीरचूडामणी उभौ ॥ ७६ ॥
 तौ द्वावपि महाप्राणौ मिथो जेतुमनीश्वरौ ।
 अपसृत्य च दूरेण टपभौ इव तस्यतुः ॥ ७७ ॥
 सहायकार्यं सुग्रीवः समाहूयान्जनासुतम् ।
 भूयोपि युयुधे मायासुग्रीवियोगकर्म्मणा ॥ ७८ ॥
 हनूमतः पश्यतोपि द्वयोर्भेदमजानतः ।
 कुट्टयामास सुग्रीवं विटसुग्रीव उक्तटः ॥ ७९ ॥
 पुनर्युद्धेन सुग्रीवः खिन्नः खिन्नतनुस्ततः ।
 बहिर्निर्गत्य किष्किन्धपुरादावासमग्रहीत् ॥ ८० ॥
 तत्रैव विटसुग्रीव स्तस्यावस्तस्यमानसः ।
 अन्तःपुरप्रवेशञ्च न लेभे वालिनन्दनात् ॥ ८१ ॥
 सुग्रीवोऽन्वञ्चितग्रीवमथैव पर्यचिन्तयत् ।
 अहो स्त्रीलम्पटः कटपटुः कोप्येप नोद्विपन् ॥ ८२ ॥
 आत्मीया अप्यनात्मीया द्विपन्मावावसीकृताः ।
 अहो वभूव तदसाववस्कन्दो निजैर्हयैः ॥ ८३ ॥
 मायापराक्रमोत्कृष्टः कथं वध्योद्विपन्मया ।
 धिग्मां पराक्रमभ्रष्टं वालिनान्मस्त्रपाकरम् ॥ ८४ ॥
 धन्यो महावलो वाली योऽखण्डपुरुषव्रतः ।
 राज्यं त्वणमिव त्यक्त्वा जगाम परमं पदम् ॥ ८५ ॥

चन्द्ररश्मिःकुमारो मे वक्षीयान् जगतोषसौ ।
 किन्तु द्वयोरभेदज्ञः कं रजतु निहन्तु कम् ॥८६॥
 इदन्तु विदधे साधु साध्वहे चन्द्ररश्मिना ।
 तस्य पापीयसो रुद्धं शुद्धन्ते यत्प्रवेशनम् ॥८७॥
 वधाय बलिनाऽमुष्य वलीयांसं श्रयामि किम् ।
 यदघात्या एव रिषवः स्वतोपि परतोपि वा ॥८८॥
 भूर्भुवः स्वस्ववीवीरं सरुत्तमखभञ्जनम् ।
 भजामि विद्विषद्वातहेतवे किं दशाननम् ॥८९॥
 असौ किन्तुप्रकृत्या स्त्रीलोलस्रैलोक्यकण्ठकः ।
 तच्च भाञ्च निहत्याशु तारामादास्यते स्वयम् ॥९०॥
 ईदृशे व्यसने प्राप्ते साहाय्यं कर्तुमीश्वरः ।
 आसीत्खरः खरतरो राघवेण हतः स तु ॥९१॥
 तातेव रामसौमित्रो गत्वा मित्रो करोमि ततू ।
 तत्कालोपनतस्यापि यौ विराधस्य राज्यदौ ॥९२॥
 तौ तु पाताललङ्कायामलङ्कर्मिणदौर्वलौ ।
 विराधस्योपराधेन तथैवाद्यापि तिष्ठतः ॥९३॥
 एवं विन्द्य सुग्रीवोऽनुशिष्य रहसि स्वयम् ।
 विराधपुत्र्यां विश्वासभूतं दूतं न्ययोजयत् ॥९४॥
 गत्वा पाताललङ्कायां विराधाय प्रणम्य सः ।
 स्वामिव्यसनवृत्तान्तं कथयित्वाऽब्रवीदिदम् ॥९५॥

मयति व्यसने स्वामी पतितो नस्तदीदृशे ।
 राक्षसैः शरणीकर्तुं तय हारेण वाञ्छति ॥६६॥
 द्रुतमायातु सुग्रीवः सतां सद्गोहि पुण्यतः ।
 तेनेत्युक्तो द्रुत एत्य सुग्रीशय शशंस तत् ॥६७॥
 प्रचक्षालाय सुग्रीवोऽश्वानांग्रैवेयकखनैः ।
 दिशो मुखरयत्सर्वा वेगात् दूरमद्रुग्वत् ॥६८॥
 पाताललङ्घनं स प्राप जणेनाप्युपबंशवत् ।
 विराधमुपतस्थे वाभ्युत्तस्थौ सोऽपि तं मुदा ॥६९॥
 विराधोऽपि पुरोभूय रामभद्राय तायिने ।
 तं नमस्कारयामास तद्दुःखञ्च व्यजिज्ञपत् ॥१००॥
 सुग्रीवोऽप्येवमचेऽस्मिन् दुःखे त्वमसि मे गतिः ।
 क्षुते हि सर्वथा मृटे शरणं तरणिः खलु ॥१॥
 स्वयं दुःख्यपि तद्दुःखं च्छेत्तुं रामोऽभ्यपागमत् ।
 स्वकार्यादधिको यतनः परकार्ये महीयसाम् ॥२॥
 सीताहरणदृष्टान्तं विराधेनाऽवबोधितः ।
 रामं विज्ञापयामास सुग्रीवोऽथ कृताञ्जलिः ॥३॥
 वायमाणस्य ते विश्वं तथा द्योतयतोरवे ।
 न कापि कारणापेक्षा देवचमि तथाप्यदः ॥४॥
 त्वत्प्रसादात् क्षतारिःसन् ससैन्योऽस्मि तवानुगः ।
 आनेष्यामि प्रवृत्तिञ्च सीताया न चिरादहम् ॥५॥

ससुग्रीवः प्रतस्थे च किष्किन्वां प्रति राघवः ।
 विराधमनुगच्छन्तं सन्बोध्य विससर्ज च ॥६॥
 रामभद्रेऽथ किष्किन्वापुरद्वारमधिष्ठिते ।
 सुग्रीवो विटसुग्रीवमाह्वास्त रणकर्मणा ॥७॥
 निनदन्विटसुग्रीवोऽप्यागादाह्वानमावतः ।
 रणाय नालसाः शूरा भोजनाय द्विजा इव ॥८॥
 दुर्द्धरैश्च रणन्यासैः कम्पयन्तौ वसुन्धराम् ।
 तावुभावष्ययध्येतां मत्ताविव वनद्विपौ ॥९॥
 रामः सरूपौ तौ हृद्वा कोऽस्मदीयः परश्चक्रः ।
 इति संशयत स्तस्यावुदासीन इव क्षणम् ॥१०॥
 भवत्वेवं तावदिति विमृशन् रघुपुङ्गवः ।
 वज्रावर्त्ताभिधधनुष्टङ्कारमकरोत्ततः ॥११॥
 धनुष्टङ्कारत स्तस्यात्सा साहसगतेः क्षणात्
 रूपान्तरकरी विद्या हरिणीव प्रलायिता ॥१२॥
 विमोह्यमायया सर्वं परदारैरिरंससे ।
 पापाऽरोपय रे चापमिति रामस्ततर्ज्जितम् ॥१३॥
 एकेनापीखुणा प्राणां स्तस्याऽहापीद्रवृद्धहः ।
 न द्वितीया चपेटाहि हरेर्हरिणमारणे ॥१४॥
 विराधमिव सुग्रीवं रामो राजेग्रन्यवेशयत् ।
 सुग्रीवोऽपि च लोकेन प्राग्वद्देवाऽनमस्यत् ॥१५॥

त्रयोदश निजाः कन्या दातुमत्यन्तसुन्दरीः ।
 रामभद्रमथाविष्ट प्राञ्जलिर्वादनरेचरः ॥१६॥
 रामोषुवाच सुग्रीवं सोतान्वेपयकर्मणा ।
 प्रयतस्व किमेताभिरपरेणापि वस्तुना ॥१७॥
 इत्युक्त्वा वहिरुद्याने गत्वा तस्यो रघूद्बहः ।
 सुग्रीवोऽपि तदादेशात्प्रविवेश निजां पुरीम् ॥१८॥
 इतञ्च पुर्यां लङ्कायां रावणान्तःपुरस्त्रियः ।
 खरादिहननोदन्तान्मन्दोर्ध्यादयोऽरुद्मन् ॥१९॥
 रुदती सह सुन्देन स्वसा चन्द्रगुखापि च ।
 प्राविशद्रावणगृहं पाण्डिभ्यां क्रुद्वन्तुररः ॥२०॥
 दृष्ट्वाच रामणं कण्ठे लगित्वोच्चतरस्वरम् ;
 रुदती निजगाद्वैवं दैवेन निहतास्त्रि हा ॥२१॥
 हतः पुत्रो हतो सती हतो च सम देवरौ ।
 चतुर्दश सप्तस्त्राणि हताश्च कुलपत्तयः ॥२२॥
 पाताललङ्का च च्छिन्ना राजधानी त्वदर्पिता ।
 इष्यवद्भिर्विद्विपद्भिर्धन्वो जीवत्यपि त्वयि ॥२३॥
 जीवग्राहं प्रणग्याहं सुन्देन सह सूनुना ।
 त्वां गरण्यभिज्ञायाता कुव तिष्ठामि साधि माम् ॥२४॥
 अबोधयद्गमास्यापि रुदन्तीं तां ससौष्टवः ।
 त्वद्गर्तपुत्रहन्तारं हनिष्याम्यचिरादपि ॥२५॥

शोकेन तेन वैदेही विप्रलम्भरुजापि च ।
 फलच्युत इव ह्रीपी तल्पे तस्थौ निप्रत्यसः ॥२६॥
 अथ मन्दोदरी देवी तमुपेत्याश्वधादिति ।
 कथं प्राकृतवत्स्वामिन्निञ्चेष्ट इव त्तिष्ठसि ॥२७॥
 रावणोऽप्यब्रवीदेवं वैदेही विरहज्वरात् ।
 न चेष्टितुं न वक्तुञ्च न चालोकयितुं क्षमः ॥२८॥
 सया चेज्जीवता तेऽर्थे तन्मानं प्रोष्य मानिनि ।
 गत्वाऽनुनय वैदेहीं यथा मयि रिरंसते ॥२९॥
 नान्यनारीमनिच्छन्तीं भुञ्जे जातुचिदप्यहम् ।
 अर्गलानि यमोह्यत्र समास्ति गुरुसाक्षिकः ॥३०॥
 पीडिता पीडयापत्युः कुलीना सापि तत्क्षणम् ।
 जगाम देवी रमणोद्धाने सीतामुवाच च ॥३१॥
 एषा मन्दोदरीनाम दशाननमहिष्यहम् ।
 पप्रथ्ये त्वयि दांसीत्वं भजस्व दशकन्धरम् ॥३२॥
 सीते त्वमेव धन्यासि यां सिसे विपते निशम् ।
 विश्वसेद्याद्रिकमलः परिर्मम महावतः ॥३३॥
 अद्यापि तव रामेण भूचरेण तपस्विना ।
 पत्तिमात्रेण किं पन्था प्राप्यते ऋद्दशाननः ॥३४॥
 रूपा वभापे सीतैवं क्व सिंहः क्व च जम्बुकः ।
 क्व सुपर्णः क्व वा काकः क्व रामः क्व च ते पतिः ॥३५॥

दम्पतित्वसहोयुक्तं तव तस्य च पाप्मनः ।
 रिरंसुरेकोऽन्य स्त्रीषु दूती भवति चाऽपरा ॥३६॥
 दृष्टुमप्युचिता नासि किमु सन्भापितुं हले ।
 स्थानादितो गच्छ गच्छ त्यज दृष्टिपर्यं मम ॥३७॥
 रावणोपि तदा तत्राजगाम निजगाद च ।
 ह्यपितासि कुतः स्त्रीते दासी मन्दोदरी तव ॥३८॥
 दासस्ते स्वयमप्यस्मि प्रसादं कुरु देवि मे ।
 जानकि त्वं जनसमुं प्रीणासि न दृशापि किम् ॥३९॥
 सीता पराङ्मुखी भूयेत्यभापत महासती ।
 कृतान्तदृष्ट्या दृष्टोऽसि हरन्मां रामगेहिनीम् ॥४०॥
 धिगाशान्ते हताशस्याऽप्रार्थितप्रार्थकस्य रे ।
 जीविष्यसि कियद्रामे सानुजे द्विपदन्तके ॥४१॥
 तथेत्याक्रुश्य मानोपि भूयो भूयो दृशाननः ।
 तथैवोवाच धिगहेा कामावस्था वलीयसो ॥४२॥
 अत्रान्तरे विपन्नानां सीतां द्रष्टुमिवाक्षमः ।
 निममज्ज निधिधाम्नां पश्चिमे लवणासुधौ ॥४३॥
 प्रावर्त्तत निशा घोरा घोरवुद्धिश्च रावणः ।
 सीतायै क्रोधकामान्ध उपसर्गान्प्रचक्रमे ॥४४॥
 घूत्कारिणो महाघूकाः फेत्कुर्वाणाश्च फेरवः ।
 दृका विचित्रं क्रन्दन्त उत द्योम्योन्ययोधिनः ॥४५॥

पुच्छास्फोटकतो व्याघ्राः फूत्कुर्वाणाः फ्रगास्ततः ।
 पिशाचप्रेतवेतालभूताञ्चाञ्छठकर्त्तिकाः ॥४६॥
 उल्ललन्तोदुर्ललिता वसन्धेव सभामदः ।
 विजता रावणेनेयुरूपसीतं अयङ्कृताः ॥४७॥ ॥दि०वि०॥
 ध्यावन्ती मनसा पञ्चपरसेटिनसस्त्रियाम् ।
 सीता तस्यावभीतैव नतु भेजे दमाननम् ॥४८॥
 विभीषणः प्रभाते तु निशाटत्तं निश्वस्य तत् ।
 आगादुपदशग्रीवं सीताञ्चैव सवोचत् ॥४९॥
 भद्रेका त्वं कृतः स्थानात्कस्य वाऽसि किमत्र च ।
 मामैपीः सर्वमाख्याहि परस्त्रीसोदरस्य मे ॥५०॥
 तं मध्यस्थं परिज्ञाय सीताप्राख्यदधोमुखी ।
 अहं जनकपुत्र्यस्मि सीता मामरुडलस्वसा ॥५१॥
 गृहिणी रामभद्रस्य स्तुपा दशरथस्य च ।
 सनं पत्या सानुजेन दण्डकारण्यमागमम् ॥५२॥
 तत्रैकदा देवरोमे क्रीडयेतस्ततोऽसत् ।
 खे महासिं ददर्शकं जग्राह च कुतहलात् ॥५३॥
 अभ्यर्णस्यां वंशजालीं तेन चिच्छेद सोऽसिना ।
 अज्ञानाच्च तदन्तस्यतत्साधकशिरोऽच्छिदत् ॥५४॥
 अघुध्यमानोऽनागस्तः कोप्ययं हा हतो मया ।
 सानुताप इव भ्रातुः समीपं स उपागमत् ॥५५॥

न यद्यथान्यथाभावि भावि वस्तु सहाभुज ।
 तथापि प्रार्थ्यसे मुञ्च सीतां नः कुलघातिनीम् ॥ ६६ ॥
 अनाकर्णितकेनेव विभीषणगिरामथ ।
 आरोप्य पुष्पके सीतां ममन्तेवमदर्शयत् ॥ ६७ ॥
 अमी क्रीडाद्रयो रत्नसानवः स्वादुनिर्भराः ।
 नन्दनोद्यानसोदर्यार्ण्यमून्युपवनानि च ॥ ६८ ॥
 यथा कामीनष्टीनि धारावेश्मान्यमूनि च ।
 अमूञ्च केलिकूलिन्यः सहंसा हंसगामिनि ॥ ६९ ॥
 एतानि रतिवेश्मानि स्वर्गखण्डोपमानि च ।
 मया सह रमस्वैषु सुभुर्यत् रतिस्तव ॥ ७० ॥
 ध्यायन्ती रामपादाब्जे हंसीव जनकात्मजा ।
 वसुन्धरेव धैर्येण चुक्षोभ नहि तद्गिरा ॥ ७१ ॥
 सर्वेषु रम्यस्थानेषु भ्रंत्वा भ्रंत्वा दशाननः ।
 सुमोचाशोकवनिकामध्ये भूयोपि जानकीम् ॥ ७२ ॥
 प्रेक्ष्यौन्मत्तमिव ज्येष्ठं वाचोयुक्तेरगोचरम् ।
 विभीषणो मन्त्रयितुं कुलामात्यानथाह्वयत् ॥ ७३ ॥
 उचे च भोः कुलामात्याः कामाद्या ह्यान्तरद्विप ।
 भूता इवैते तेष्वेकोऽप्युन्मथ्नाति प्रमादिनम् ॥ ७४ ॥
 कामं कामातुरः स्नासी कामस्त्रेकोऽपि दुर्जयः ।
 किं पुनः द्यतसाहाय्यः परनारीरिरंसया ॥ ७५ ॥

आयातं लक्ष्मणं श्रुत्वा निर्गत्यान्तःपुराद्द्वृतम् ।
 उपतस्थे कपिराजः कम्पमानवपुर्भवात् ॥८६॥
 उचे च लक्ष्मणः क्रुद्धः कृतकृत्योऽसि वानर ।
 सुखन्तिष्ठसि निःशङ्क स्वान्तःपुरसमावृतः ॥८७॥
 स्वामी तरुतजासीनो दिवसान्नाससन्निभान् ।
 यथात्येति न तद्वेत्सि प्रतिपन्नञ्च विस्मृतम् ॥८८॥
 सीताप्रवृत्तिमानेतु श्रुत्तिष्ठ साधुनापि हि ।
 मा साहसगतेर्भार्गवगमः सङ्कुचितोऽय सः ॥८९॥
 पतित्वा पादयोस्तस्य सुयोधे,थाऽवबोदिति ।
 प्रमोटेकं प्रमादं मे सह स्वामिन् प्रभुर्यतः ॥९०॥
 एवमारुध्य सौमित्रि मग्रे कृत्वा कपीश्वरः ।
 द्रुतं ययौ रामभद्रं नमश्चक्रे च भक्तितः ॥९१॥
 इत्यादिशब्द स्वान् सैन्यान् भोक्षो. सर्व्वेपिदोर्हतः ।
 सर्व्वदास्वलितायूयं गवेपवत सैधिलीम् ॥९२॥
 इत्युक्त्वा स्तेन ते सैन्या द्वीपेषुद्रिषु सन्धिषु ।
 सृमिगन्ध्रे पृश्नान्यत्र त्वरितं त्वरितं वनु ॥९३॥
 सीताहरणमःकाम्यं तदा सामण्डनोपि हि ।
 अःनसद्रामस्यैव स ईवात्यन्तदुःखितः ॥९४॥
 दिग्घोषि सनं सैन्यैः स्वामिन्ननपीडितः ।
 एव श्रुत्प्रणमणोऽस्यातदेव चिरञ्चित्तयत् ॥९५॥

सुग्रीवोऽपि स्वयं गच्छन् कम्बद्वीपसुपाययौ ।
तच्च रत्नजटीदृष्ट्वा दूराद्देवर्माचन्तयत् ॥६६॥
संस्मृत्य किं समान स्तत्प्रैष्ययं दशसौलिना ।
मद्वधाय महावाङ्मः सुग्रीवो वानरेश्वरः ॥६७॥
हृता विद्या दशास्येन पुरा तावन्महौजसा ।
इदानीमेव मे प्राणान् हरिष्यति हरीश्वरः ॥६८॥
इति चिन्तापरं तन्द्राक् सुग्रीवोऽगादुवाच च ।
नाभ्युदस्याः कथं मां त्वं व्योमयानेऽलसोऽसि किम् ॥६९॥
सोऽभ्यधाच्च दशास्येन विद्या मे सर्वतो हृता ।
जानकीं हरत स्तस्य युद्धोयं ससुपस्थितः ॥७०॥
ततश्च रामपादान्ते स नीतः कपिकेतुना ।
तेन विन्नापितः सीतोदन्तमेवं व्यजिज्ञपत् ॥७१॥
देव देवी न संखेन सती सीता दुरात्मना ।
हृता लङ्कापुरीमेन विद्या च मम कुश्वरः ॥७२॥
हा राम वत्स सांनिधे भ्रातर्भासण्डलेति च ।
देव्यां रुदत्यां सीतायामकुष्यं दशसौलये ॥७३॥
सीतोदन्तेन तेनाऽथ सुदितो रघुपुङ्गवः ।
सुरसङ्गीतपुरेशं तं रत्नजटिनसांस्त्रिपत् ॥७४॥
भूयोरपि च प्रच्छ सीतोदन्तं रघूद्वहः ।
सर्वोऽपि सोष्याख्यात्तन्मनसः प्रीतिहेतवे ॥७५॥

अष्टच्छद्रामभद्र स्नान् सुग्रीवादीन्महाभटान् ।
 इतः कियति दूरे सा लङ्कापुस्तस्य रत्नमः ॥६॥
 तेषूचुः किं तया पुष्या सन्नयाथ दविष्टया ।
 रावणस्य जगज्जिष्णो रत्सर्वेऽनृणवद्वयम् ॥७॥
 रामोऽप्युचे कृतं तस्य जज्याजज्यविचिन्तया ।
 दर्शनप्रतिभूवन्त स्तं दर्शयत केवलम् ॥८॥
 तस्य दर्शितमात्रस्य सामर्थ्यं ज्ञास्यथाचिरात् ।
 सौमित्रिसुक्तनाराचपीयमानगलासृजः ॥९॥
 वभाषे लङ्काणोऽप्येवं क एष ननु रावणः ।
 सारमेय इवासारश्चलेनैवञ्चकार यः ॥१०॥
 क्षत्राचारेण तस्याहं छेत्यामि च्छलिनः शिरः ।
 संग्रामनाटकं यूयं सभ्यीभूयैव पश्यत ॥११॥
 जाम्बवान् व्याजहाराद्य सर्वं वो युज्यते परम् ।
 योहि कोटिसिलोत्पाटी स हनिष्यति रावणम् ॥१२॥
 साधुनाऽनन्तवीर्येणाख्यातज्ञानवता ह्यदः ।
 अस्मत्प्रत्ययहेतोस्तत्समुत्पाटयतां शिलाम् ॥१३॥
 एवमस्त्वित्युक्तवन्तं ते नयन्तिस्म लङ्कणम् ।
 सपदि व्योमयानेन यत्र कोटिशिलास्ति सा ॥१४॥
 उच्चिक्षेप शिलां दोषणा लङ्कणस्तां लतामिव ।
 साधु साध्वित्यच्यमानस्त्रिदशैः पुष्पवर्षिभिः ॥१५॥

सञ्जातप्रत्ययास्तेपि व्योमयानेन पूर्ववत् ।
 किष्किन्वायां समानिन्युर्नङ्गणं रामसन्निधौ ॥१६॥
 कपिटद्वा स्ततः प्रोचुर्युष्मत्तो रावणक्षयः ।
 आदौ प्रेष्योद्दिपां दूत इति नीतिमतां स्थितिः ॥१७॥
 सन्देगहारकेणापि यदि सिद्धोत्पयोजनम् ।
 पर्याप्तं स्वयमुद्योगं कर्मणा भूभुजान्तदा ॥१८॥
 समर्थः प्रेष्यतां तत्र कोपि दूतो महाभुजः ।
 सा दुःप्रवेशनिःकाशा लङ्काहि ग्नूयते जितौ ॥१९॥
 गत्वा दूतः स लङ्कायां भणिष्यति विभोपणम् ।
 सीतार्थं शक्यते रक्षःकुले स खलु नीतिवान् ॥२०॥
 सीतां मोचयितुं सोऽपि रावणं बोधयिष्यति ।
 रावणेन त्ववज्ञात स्वामेष्यति तदैव हि ॥२१॥
 एवं वचसि तेषान्तु रामेणाऽनुमते सति ।
 श्रीभूतिं प्रेष्य सुग्रीवो हनुमन्तमथाहृत ॥२२॥
 अथ रामं सभासीनं सुग्रीवादिसमाहृतम् ।
 नमश्चकार हनुमान् भानुमानिव तेजसा ॥२३॥
 ततो रामाय सुग्रीवः शशंसैवमयं दिनः ।
 विधुरे परमो बन्धुर्निनीयी पावनहृद्यी ॥२४॥
 नास्य सुल्लो द्वितीयोऽस्ति सर्वविदाधरेषुपि ।
 सीतामृष्टित्लामार्थं स्तासिद्मेतं तदाऽदिश ॥२५॥

अनुमानम् चानेनं कथयः सन्तानेकम् ।
 मत्प्रायाः कोऽतश्चोतदक्ति मुग्धीतभूयतिः ॥२६॥
 गतो मत्ततो गन्तवः मत्तमो गन्तमाद्यन ।
 भीलो विविद्धमेन्द्रो च जाम्बवान्द्रुशोतया ॥२७॥
 यन्नेति यदतः यामिन् सन्तोऽह कपिपुङ्गवाः ।
 हीषां मंत्पापुष्टयोऽहमपि तत्कार्यमिपुत्रे ॥२८॥
 यद्वा अथाद्यमक्षीयामुत्पादीह विमानये ।
 यथा मान्यवपगाऽतर्वाभिः द्रुमकल्पकम् ॥२९॥
 अद्दुष्टं द्रुमयोः अन्वा तलेक वा इतम् ।
 देवीं अन्तज्जाकितान्वार्यानि निरुपद्रुताम् ॥३०॥
 यामोति च अमादेवीं अर्जुं सन्तवति वारिण ।
 तद्दत्तं पुत्रीं लब्धवानं शीतार्तां तत्र शोकेन च ॥३१॥
 अद्दुष्टं नदीशम्भुः देवा काटीम द्वातमाविव ।
 तद्यथाऽहमपि मत्तार्जुः द्वातमाविव शम्भुः ॥३२॥
 इदं अद्दुष्टं नदीशम्भुः देवा काटीम द्वातमाविव ।
 नदीशम्भुः देवा काटीम द्वातमाविव शम्भुः ॥३३॥
 अद्दुष्टं नदीशम्भुः देवा काटीम द्वातमाविव ।
 नदीशम्भुः देवा काटीम द्वातमाविव शम्भुः ॥३४॥
 अद्दुष्टं नदीशम्भुः देवा काटीम द्वातमाविव ।
 नदीशम्भुः देवा काटीम द्वातमाविव शम्भुः ॥३५॥
 अद्दुष्टं नदीशम्भुः देवा काटीम द्वातमाविव ।
 नदीशम्भुः देवा काटीम द्वातमाविव शम्भुः ॥३६॥
 अद्दुष्टं नदीशम्भुः देवा काटीम द्वातमाविव ।
 नदीशम्भुः देवा काटीम द्वातमाविव शम्भुः ॥३७॥
 अद्दुष्टं नदीशम्भुः देवा काटीम द्वातमाविव ।
 नदीशम्भुः देवा काटीम द्वातमाविव शम्भुः ॥३८॥
 अद्दुष्टं नदीशम्भुः देवा काटीम द्वातमाविव ।
 नदीशम्भुः देवा काटीम द्वातमाविव शम्भुः ॥३९॥
 अद्दुष्टं नदीशम्भुः देवा काटीम द्वातमाविव ।
 नदीशम्भुः देवा काटीम द्वातमाविव शम्भुः ॥४०॥

इत्युक्त्वा राघवं नत्वा मारुतिः सपरिच्छदः ।
 लङ्कापुरीं प्रत्यचालीद्विमानेनातिरंहसा ॥३६॥
 स गच्छन्महसाऽपश्यन्महेन्द्रगिरिसानुनि ।
 मातामहमहेन्द्रस्य महेन्द्रपुरपत्तनम् ॥३७॥
 एवञ्च दध्यौ हनुमान्महेन्द्रस्य पुरं ह्यदः ।
 येन मेंऽनपराधेपि माता निर्वासिता तदा ॥३८॥
 इति संस्मृत्य संक्रुद्धो रणतूर्यमवादयत् ।
 ब्रह्माण्डं स्फोटयदिव दिग्मुखः प्रतिशब्दितः ॥३९॥
 दृष्ट्वा परवलं राजा महेन्द्रो शक्रविक्रमः ।
 समं सैन्यैर्निरगमन् स पुत्रो रणकर्म्मणे ॥४०॥
 माहेन्द्रराड् हनुमतोरजायत महारणः ।
 व्योमन्युत्पातजीमूत इवाऽसृग्वृष्टिभीषणः ॥४१॥
 प्राभञ्ज निर्वभञ्जाथ प्रभञ्जन इव दृमान् ।
 परसैन्यान् क्षणेनापि भ्रमन् वेगेन सङ्गरे ॥४२॥
 प्रसन्नकीर्त्तिर्माहेन्द्रिरयुध्यत हनुमता ।
 निम्नन्निःशङ्कं जामेयसम्बन्धमविदन्तथ ॥४३॥
 उभावपि महार्वाह उभावप्यत्यमर्षणौ ।
 अन्योन्यं दृढयुद्धेन जनयामासतुः अमम् ॥४४॥
 अथैवं चिन्तयामास युध्यमानोपि पावनिः ।
 आरम्भिधिग्मया युद्धं स्वामिकार्यविलम्बकत् ॥४५॥

न ये जीयन्ते क्षणात्तेऽन्ये मम मातृकुलं ह्यदः ।
 तथाप्यारब्धनिर्वाहकृते जेतव्यमेव हि ॥४६॥
 ध्यात्वेति हनुमान्क्रुद्धः प्रहारैर्मोहयन् क्षणात् ।
 प्रसन्नकीर्त्तिं जग्राह भग्नास्त्वरथसारविम् ॥४७॥
 अग्रहीत् मृशमायोध्य महेन्द्रमपि मारुतिः ।
 नत्वा चैवं समाचख्यौ नप्ता तेऽस्त्रप्रञ्जनासुतः ॥४८॥
 रामाज्ञया च वैदेही शूद्रैर लङ्कां व्रजन्नहम् ।
 अब्रायातः समास्त्रार्थं मातृनिर्वासनं चिरात् ॥४९॥
 जातामर्षेण तत्तात योधितोसि सहस्र मे ।
 स्वामिकार्याय यास्यामि याहि नः स्वामिसन्निधौ ॥५०॥
 महेन्द्रोऽपि समालिङ्ग्य तमित्यूचे महाभुजुः ।
 प्राक् श्रुतोसि जनश्रुत्या दिव्या दृष्टोऽद्य विक्रमी ॥५१॥
 गच्छ स्वस्वामिकार्याय धन्यानः सन्तु ते शिवाः ।
 इत्युदित्वा महेन्द्रोऽगात् ससैन्यो राघवान्तिके ॥५२॥
 व्याम्नाथ हनुमान् गच्छन् द्वीपे दधिमुखाभिधे ।
 कायोत्सर्गे तस्थिवांसौ प्रेक्षाञ्चक्रे महामुनी ॥५३॥
 तयोरनतिदूरे चाऽपश्यत्तिष्ठ. कुमारिकाः ।
 ध्यानस्था निरवद्याङ्गीर्विद्यासाधनतत्पराः ॥५४॥
 दावानलस्तदा द्वीपे प्रजज्वालाऽखिलेपि हि ।
 तौ साधु ताः कुमार्यश्च निपेतुर्दवसङ्कटे ॥५५॥

तद्वात्सल्येन हनुमान् विद्ययादाय सागरात् ।
 तं दावान्निं मेव इव शमयामास वारिभिः ॥५६॥
 तदैव सिद्धविद्यास्ताः कन्या ध्यानस्थितौ सुतौ ।
 मुनी प्रदक्षिणीकृत्य हनुमन्तं वभापिरे ॥५७॥
 साधुपसर्गं साधूनामरक्षः परमार्हतः ।
 त्वत्साहाय्येन विद्यानः सिद्धा कालं विनापि हि ॥५८॥
 का यूयमिति तेनोक्ताः कन्यास्ता एवमब्रुवन् ।
 अस्मिन् गन्धर्वराजोक्ति राजा दधिमुखे पुरे ॥५९॥
 स्नास्तस्य कन्याः कुसुम माला कुक्षिमवा पचम् ।
 तातं ययाचिरे स्नासु बहवः खेचरेश्वराः ॥६०॥
 खेचराङ्गारकोनामोन्मत्तश्चास्मत्कृतेऽभयत् ।
 ततस्तस्यै न चान्यस्मै ददौ तातस्त्वगोचकी ॥६१॥
 मत्पुत्रीणां पतिः कः स्यादित्यष्टच्छ्रुत्पिता मुनिम् ।
 यः साकमगतेर्हन्ता स स्नादिति च शोषदत् ॥६२॥
 क्षिरा न्येपयंस्तातो नोपलेसे तु तं क्षचित् ।
 विद्यासाधनमस्माभि स्तं ज्ञातुञ्च प्रथममे ॥६३॥
 विद्याभंसनिमित्तं वाङ्गारकेण कृतोदवः ।
 त्वया च शमितः साधु भो निष्कारणदन्वना । ६४॥
 मासैः सिध्यति या पद्भिस्त्वत्साहाय्यात्तत्रादपि ।
 सा मनोगामिनीनाम विद्या नः सिद्धिमायधौ ॥६५॥

क्लानिमासादयामास चक्रवाकी वराकिका ।
 दूरीभूतप्रियतमा ललनेव रजस्वला ॥८६॥
 पद्मिनी कलयामास सुखसङ्गोचमुच्चकैः ।
 पतिव्रता व्रतेवास्तुं गते पत्यावहर्षितौ ॥८७॥
 तर्णकोक्तंवितास्तूर्णं गावोव्याघ्रावुर्द्विनात् ।
 वायव्यस्तानसम्प्राप्तिं लुहितैर्वन्दितैर्द्विजैः ॥८८॥
 अस्तकाले त्विपामीशो निजं तेजोहवित्पुजे ।
 राजैव युवराजाय राज्यसम्पदमार्षवत् ॥८९॥
 नागरीभिः प्रतिपदसदीयन्त प्रदीपकाः ।
 दिवोऽवतीर्णं नक्षत्रश्रेण्यीपरिमोपिणः ॥९०॥
 अल्लभीयुपिचण्डांशौ शशिन्यनुद्रिते सति !
 तमोत्तस्त्रिभुसारेभे च्छलच्छेकाः खलाः खलुः ॥९१॥
 किमञ्जनाद्रेश्चूर्णेन पूर्यमेतदयाञ्जनैः ।
 रोदसी भाण्डसमितस्तप्तः पूर्णसलच्चयत् ॥९२॥
 नहि स्थलं नहि जलं नदिशो न नभो नभूः ।
 तदानीं किञ्चिच्छक्तेन स्वहस्तोऽपि न लक्ष्यते ॥९३॥
 तारा व्योमन्वक्षिश्याये तप्तोलिप्ते विशेषतः ।
 चिरं विडम्बयन् द्यूतकटिनस्य वराटिकाः ॥९४॥
 व्यक्तोडुकलयामास कज्जलश्यामलं नमः ।
 उत्पुण्डरीककालदीहृदः सत्रह्यचारिताम् ॥९५॥

एकाकारकरे विष्णुक् तसःपूरे प्रसर्षति ।
 विश्वं विश्वसनालोकसमूपातालसन्निभम् ॥६६॥
 स्तीतेऽन्धकारे निःशङ्काः कामिसंघट्टनोत्सुकाः ।
 खैरं जजंभिरे दूत्यो हृदे शफरिका इव ॥६७॥
 आजानृत्तिप्तमञ्जीरा स्तमालस्थामलांशुकाः ।
 नृगनाभिविलिप्ताङ्गोऽभिसत्सुरभिसारिकाः ॥६८॥
 अथोदवाद्रिप्रासादे सुवर्णकलशोपसः ।
 कराङ्कुरमहाकन्द उदियाय निष्ठाकरः ॥६९॥
 नैसर्गिकेण वैरेण लङ्गया व्याजात्सहेन्दुना ।
 नियुञ्जामिव तन्वानमन्वकारमलक्ष्यत ॥७०॥
 विपुले गोकुले इव क्रीडतिस्त्र नभःस्तले ।
 खैरङ्गोष्विव एतासु गयेन्द्र ईव चन्द्रमाः ॥७१॥
 व्यक्तमन्तःस्फुरल्लङ्ग्या नृगलङ्गा व्यराजत ।
 नृगनाभिद्रवाधाररूप्यभाजनसन्निभः ॥७२॥
 स्वल्पमानाविरिडिभिरन्तरादत्तपाणिभिः ।
 प्रसम्भुः शीताग्रकराः मरा इव वनोत्सवः ॥७३॥
 चिरमुक्तामपि प्रोष्य पद्मिनीं प्राप्तदुर्दमात् ।
 नृङ्गाः कुसुदतीं भेजुर्धिगहोनीचसोऽहम् ॥७४॥
 श्रेफाल्या कुसुमानीर्युः वारपातैरपातयत् ।
 प्रियमितस्य पुष्पेषाः सञ्जीकर्तुमिषूनिव ॥७५॥

प्रवर्षयन्निन्दुकान्तान् कुर्वीणः सरसीर्नवाः ।
 स्वानि शीतरुचिः पूर्णकोर्त्तिनानीव निर्म्ममे ॥६॥
 कुलटानामटन्तीनां पश्चिनीनामिवोच्चकैः ।
 विततान सुखक्लानिं सा ज्योत्स्नाधौतदिचसुखा ॥७॥
 समञ्च लङ्कासुन्दर्या पवनञ्चयनन्दनः ।
 रममाणोनिराशङ्कस्तामतीयाव यासिनीम् ॥८॥
 अथोदियाव किरणैः स्वर्गस्त्रवसहेद्रैः ।
 मार्त्तण्डोमण्डयन्नागां प्रियां प्रार्चीन बर्हिषः ॥९॥
 अव्याहृतं निष्पतन्प्रो रुचयञ्चण्डरोचिषः ।
 कुमद्वतीषु ह्येरासु ययुः प्रस्त्रापनात्त्वताम् ॥१०॥
 त्यक्तानि सौलिमाल्यानि प्रवृद्धाभिः पुरन्ध्रभिः ।
 केशपाशविद्योगेनाऽलिनाटैररुदन्निव ॥११॥
 रात्रिजागरणायासकपायितविलोचना ।
 निवर्त्तन्तेस्त्र गणिकाः कासुकानां निकेतनात् ॥१२॥
 स्मरपङ्कजकोशेभ्यो निर्व्युष्टङ्गराशयः ।
 खण्डितामुखपद्मेभ्य इव निञ्चासवल्लयः ॥१३॥
 उदितादित्यतेजोऽभिल्लुण्णितद्युतिवैभवः ।
 अभवद्रजनीजानिल्लूतातन्तुपटोपमः ॥१४॥
 यद्ब्रह्माण्डेपि मातं न तत्तमञ्चण्डरोचिषा ।
 भेषञ्चण्डानिलेनेव निह्नूय क्वाप्रनीयत ॥१५॥

रात्रेरिवानुबद्धाया निद्राया अपसर्पणत् ।
 स्वस्वकर्म्मणि निर्मातुं प्रावर्त्त तपुरीजनः ॥१६॥
 तदा च हनुमांल्लङ्का सुन्दरीं सुन्दरोक्तिभिः ।
 आष्टच्छ प्राविशल्लङ्का नगरीं गुरुविक्रमः ॥१७॥
 विभीषणस्य सदनं द्विपङ्कटविभीषणम् ।
 जगाम श्यामधामाय पवनञ्चयनन्दनः ॥१८॥
 विभीषणेन सत्कृत्य षष्टश्चागमकारणम् ।
 अबोचदञ्जनासुनुः सारगम्भीरगीरदः ॥१९॥
 यद्भ्राता रावणस्यासि शुभोदकं विचिन्तय तत् ।
 रामपत्नीं हृतां सीतां सतीं सोचय रावणात् ॥२०॥
 दुःखाद्यदिह लोकेपि परलोके न केवलम् ।
 काकुत्स्थपत्नीहरणं त्वद्भ्रातुर्बलिनापि हि ॥२१॥
 विभीषणोऽप्यऽभापिष्ट साधूक्तं हनुमंस्त्वया ।
 सीतां सोचयितुं पूर्वमपुत्रतः स्वाग्रजे मया ॥२२॥
 भूयोपि हि सनिर्वन्धं प्रार्थयिष्ये स्ववान्धवम् ।
 सीतां यदि पुनर्मुञ्चत्येपः सम्प्रति मद्गिरा ॥२३॥
 एवं विभीषणेनोक्ते समुत्पत्याञ्जनासुतः ।
 जगाम देवरमणोद्याने वैदेह्याधिष्ठिते ॥२४॥
 तत्राऽशोकतरोर्मूले कपोललुलितालकाम् ।
 सन्तताम्बुपयोधारपत्वलीकृतभूतलाम् ॥२५॥

प्रम्लानवदनाम्भोजां हिमार्तां पद्मिनीमिव ।
 अत्यन्तक्षामवपुषं प्रथमेन्दुकलामिव ॥२६॥
 उष्णनिश्वाससन्तापविधुराधरपल्लवाम् ।
 ध्यायन्तीं रामरामेति निःस्रग्धां योगिनीमिव ॥२७॥
 मलिनीभूतवसनां निरपेक्ष्यां वपुष्यपि ।
 ददर्श देवीं वैदेहीं पवनञ्जयनन्दनः ॥२८॥ चतुर्भिः ॥
 एवञ्च दध्यौ हनुमानहे सीता महासती ।
 अस्यादर्शनमात्रेण पवित्रीभूयते जनैः ॥२९॥
 अस्याञ्च विरहे रामः स्थाने सखलु विखिद्यति ।
 रूपवच्छीलवञ्चेद्वक्त्रलवं कस्य पावनम् ॥३०॥
 द्विजोपि हि वराकोऽयं पतिष्यत्येव रावणः ।
 रघूद्वहप्रतापेन स्वपापेन च भूयसा ॥३१॥
 ततो विद्यातिरोभूतः सीतोत्सङ्गेऽङ्गुलीवकम् ।
 हनुमान् पातयामास तद्दृष्ट्वा मुमुदे च सा ॥३२॥
 तदैव गत्वा त्रिजटा दशकरण्डं व्यजिज्ञपत् ।
 इयत्कालं विप्रस्थासीत्सानन्दा त्वद्य जानकी ॥३३॥
 मन्ये विस्मृतरामेयं रिरंसुर्मयि सम्प्रति ।
 तद्गत्वा बोध्यतामेव मूचे मन्दोदरीं स तु ॥३४॥
 ततश्च पत्युर्दौत्येन पुनर्मन्दोदरी ययौ ।
 प्रलोभनकृते सीतां विनीता सेत्यवोचत् ॥३५॥

अद्वैतैश्वर्यं सौन्दर्यवर्ष्यस्तावेहशाननः ।
 त्वमप्यप्रतिरूपैव रूपलावण्यसम्पदा ॥३६॥
 तदप्यज्ञेन दैवेन युवयोरुभयोरपि ।
 न व्यधादुचितो योगस्तथाप्रद्यास्तु सम्प्रति ॥३७॥
 उपेत्य भजनीयन्तं भजन्तं भज जानकि ।
 अहमन्याश्च तत्पत्न्य स्त्वदाज्ञां सुभ्रु विभ्र त ॥३८॥
 सीताप्रवोचदाः पापे पतिदूत्यविधायिनि ।
 त्वद्भर्तुरिव वीक्ष्येत मुखं दुर्मुखि कस्तव ॥३९॥
 रामस्य पार्श्वे मां विद्धि सौमित्रिमिह चागतम् ।
 खरादीनिव हन्तुं द्राग्धवं स्तव सवान्धवम् ॥४०॥
 उत्तिष्ठोत्तिष्ठ पापिष्ठे वाञ्छ्यं नातःपरं त्वया ।
 सीतया तर्जितैवं सा सकोपा प्रचयौ ततः ॥४१॥
 अथाविभूय हनुमान् सीतां नत्वा कृताञ्जलिः ।
 इत्युचे देवि जयति दिष्ट्या रामः स लक्ष्मणः ॥४२॥
 त्वत्प्रवृत्तिकृते रामेणादिष्टोहमिहागमम् ।
 नयि तत्र गते राम इहैष्यति रिपुच्छिदे ॥४३॥
 वाप्पायितेक्षणाऽसीताष्टच्छ त्वमसि को ननु ।
 दुर्लङ्घ्यमर्णवं चैतं कथं लङ्घितवानसि ॥४४॥
 कञ्चित्प्राणिति मे प्राणनाथः सौमित्रिणा सह ।
 क्वा स्थाने त्वया दृष्टः कालं नयति वाक्यम् ॥४५॥

आख्याञ्च हनुमानस्त्रि पवनाञ्जनयोः सुतः ।
 विद्यवाञ्चोमयानेन लङ्घितो जलविर्मया ॥४६॥
 समस्तवानराधीशं सुग्रीवं विद्विपद्वधात् ।
 पतिं कृत्वाधिकिष्किन्धमस्ति रामः सलक्षणः ॥४७॥
 रामोऽपि त्वद्वियोगेन तपप्रमानो दिवानिशम् ।
 गिरिर्द्द्वानलेनेव तापयन्त परानपि ॥४८॥
 गवेव वत्सोरहितस्त्वया स्वासिनि लक्षणः ।
 न जातु लभते सौख्यं शून्याः पश्यन् दिगोऽनिशम् ॥४९॥
 क्षणं सशंको सक्रोधो क्षणन्ते पतिदेवरौ ।
 सुग्रीवेणाश्वास्यमानावपि न प्राप्नुतः सुखम् ॥५०॥
 भामण्डलोविराधञ्च महेन्द्राद्याञ्च खेचराः ।
 पत्तोभूयोपासते तां शक्तेशानाविवामराः ॥५१॥
 तव प्रवृत्तिमानेतुमहं सुग्रीवदर्शितः ।
 रामेण प्रेषितो देवि समपरिह्यङ्गुलीयकम् ॥५२॥
 चूडामणिरभिज्ञानं त्वत्त आनायितो भवा ।
 तद्दर्शनेन सामवायातं प्रत्येष्यति प्रभुः ॥५३॥
 हनुमदुपरोधेन रामोदन्तमुदा च सा ।
 विंशते रूपवासानामन्ते व्यधित भोजनम् ॥५४॥
 प्रोवाचैवमभिज्ञानं चूडामणिमिसं मम ।
 गृहीत्वा वत्स गच्छाशु तिष्ठतः स्यादुपद्रवुः ॥५५॥

अत्र त्वासागतं ज्ञात्वा क्रूरकर्षेण राजसः ।
 हन्तुमन्तकवन्दूनं समुपस्थाव्वते वली ॥५६॥
 स्त्रित्वा सप्रथयं सोऽपि जरादेति कृताञ्जलिः ।
 त्वं सातर्क्षयि वालल्यद्वेवं वदनि कातरा ॥५७॥
 रामलक्ष्मणयोः पत्तिद्विजगज्जैतयोरुदम् ।
 तपस्वीरावणः कोऽयं ससैन्योऽपि सनाग्रतः ॥५८॥
 त्वामपि स्थान्धसारोष्य व्दायिनि श्वासिनोन्निके ।
 नवासि परिभूयेनं ससैन्यमपि रावणम् ॥५९॥
 स्त्रित्वा सीताप्युवाचैव नहि प्रियसि पदम् ।
 राममद्वं प्रभुं भद्र वदन्नेवं सभाष्ठयम् ॥६०॥
 त्वयि सन्धात्यते सने पदातां राममार्त्तिकाः ।
 परन्तु परपुंस्पर्था न मेऽर्ति सनागपि ॥६१॥
 तद्भत्वा गीघरोवैपं सति सवं पतं त्वया ।
 गते त्वयि यदुदोगसार्त्तपुत्रः कश्चिद्वयि ॥६२॥
 अस्मेत्यं ज्ञाह कतुसानेप सप्लनराधं मन्म् ।
 सक्तसां दर्भनिष्वासि किञ्चित्क्षितससासदम् ॥६३॥
 पितृकाशी दशास्थीऽनं मव तीर्थं स सन्वते ।
 जानातु राममद्वेयवर्षेपि पराधत्तम् ॥६४॥
 आसेत्यन्नास्यं नसावा जित्वा पुंस्पर्त्तं किं रा ।
 नत्वा सोऽपि सप्लनोर्त्तं स सप्लनोर्त्तं सप्लनोर्त्तं ॥६५॥

तदैव देवरमणोद्याने भंकुक्तुं प्रचक्रमे ।
 स वनं वनद्विपत् प्रसर्ष्य कूरविक्रमः ॥६६॥
 रक्ताशोकेषु निःशूको वक्रुलद्रुषुनाकुलः ।
 सहकारेष्वकारुण्यो निःकम्पश्चम्पकेष्वपि ॥६७॥
 अमन्दरोषोमन्दारेषुदयः कदलीषुपि ।
 अन्यद्रुषुपि रम्येषु भङ्गलीलाञ्चकार सः ॥६८॥
 तदुद्याने चतुर्द्वारि द्वारपालाः क्षपाचराः ।
 अधावन्त निहन्तुं तं तदा मुद्गरपाणयः ॥६९॥
 हनूमति स्वलन्तिस्म तेषां प्रहरणानि तु ।
 महाम्भोनिधिकल्लोला इव तीरमहीधरे ॥७०॥
 पावनिः कुपितस्तेभ्य स्तैरथोद्यानपादपैः ।
 प्रजहार निरायासः सर्वमस्त्रं वलीयसाम् ॥७१॥
 भङ्गुष्टक्षानिवाभाङ्गीक्षानारक्षक्षपाक्षरान् ।
 क्षुद्रानैक्षाकुपत्तिः ससमीरण इवास्वलन् ॥७२॥
 हनूमताक्रियमाणमुद्यानारक्षसङ्गवम् ।
 गत्वा चचक्षिरे केचित् क्षपाचरपतेस्तदा ॥७३॥
 ततः सह वलैरक्षः कुमारं राक्षसेश्वरः ।
 समादिक्षुमनोघातनायारिघातनम् ॥७४॥
 आक्षिपन्तं रणायाक्षं वभाषे पावनञ्जयिः ।
 भोजनादौ फलमिव रणादौ मे त्वमापतः ॥७५॥

सुधा कपे गर्ज्जसीति तर्ज्जयन् रावणात्मजः ।
 ववर्ष विधिपैस्तीक्ष्णैरक्ष्योः प्रसररोधिभिः ॥७६॥
 शीशीलोपीपुवर्षेण सप्रकर्षेण रावणिम् ।
 विदधे वारिभिर्दीपमुद्वेल इव वारिधिः ॥७७॥
 शस्त्राशस्त्रि चिरं कृत्वा कौतुकादञ्जनासुतः ।
 रणपारम्परिप्रेप्सु रक्षं पशुमिवावधीत् ॥७८॥
 ततो भ्रातृवधामर्षादाययौ द्रुतमिन्द्रजित् ।
 मारुते तिष्ठतिष्ठेति स सोष्ठवमुदीरयन् ॥७९॥
 द्वयोरपि महाबाह्वोः कल्यान्त इव दारुणः ।
 विश्वविजोभकरणश्चिरं प्रवहते रणम् ॥८०॥
 वर्षन्तौ वारिधारावन्नीरन्वोः शस्त्रधोरणी ।
 व्योमस्थौ तावत्क्ष्येतां पुष्करावर्त्तिकाविव ॥८१॥
 अन्तरीक्षं तयोरस्त्रैरास्फालङ्गिर्निरन्तरैः ।
 क्षणादमनि दुःप्रेक्षं यादेभिस्त्रिव वारिधिः ॥८२॥
 मुमोच यावन्तस्त्राणि दुर्वारो रावणात्मजः ।
 तदानेकरुणौरस्त्रैस्तानि क्षिप्तेव मारुतिः ॥८३॥
 हनूमदस्त्रक्षुणाङ्गाः सर्वेपीन्द्रजितो भटाः ।
 अपश्यन् रक्तहृदनीं पर्वता इव जङ्गमाः ॥८४॥
 दृष्ट्वा नटं निजं सैन्यं स्पृश्य मोघीकृतायुधम् ।
 अमुचन्नागपाशाखं शीशैलाय दशासहः ॥८५॥

नागपाशैर्दृढीवोभि ल्लदेवापादसस्तकम् ।
 अवन्धि चन्दन इवाभितः पवननन्दनः ॥८६॥
 स नागपाशवन्धोपि समसाहि हनूदता ।
 कौतुकाद्विचक्षणं दत्ते शक्ती जयसपि द्विषाम् ॥८७॥
 हृष्टे नेन्द्रजिता निन्ये हनूमानुपरावणम् ।
 निरीक्ष्यनासा फुल्लाच्चैराक्षसै जयसाक्षिभिः ॥८८॥
 मारुतिं रावणः स्नात्त दुर्मते किं द्यतं त्वया ।
 आजन्मसामकीनेनाश्रितौ यत्तां तपस्विनौ ॥८९॥
 वने वासो फलाहारौ मलिनौ मलिनांशुकौ ।
 किराताविव तौ तुष्टौ तुभ्यङ्कां दास्यतः श्रियम् ॥९०॥
 तत्रापि मन्दबुद्धे त्वं तद्वाचा किमिहागमः ।
 येनेहायातमात्रोपि प्राप्नोसि प्राणसंशयम् ॥९१॥
 दक्षौ भूचारिणौ तौ तु यत्ताभ्यां कारितोऽखदः ।
 अङ्गारान्वरहंस्तेन कर्षयन्तिहि धूर्तकाः ॥९२॥
 यत्सेवकं चरोमे त्वमद्य दूतं परस्य च ।
 तदवध्योसि रे शिञ्जामात्राय तु विडम्ब्यसे ॥९३॥
 हनुमानप्युवाचैवं कदाहं तव सेवकः ।
 कदा ममाभू स्वं स्वासी वदन्नेवं न लज्जसे ॥९४॥
 एकदा युधि सामन्तो वज्रमन्यः खरः सते ।
 त्वन्मैत्र्या वरुणवन्धान्मम पिता मोचितः पुरा ॥९५॥

साहाय्यार्थं त्वया हृतोऽहमप्यभ्यागमं पुरा ।
रणे वरुणपुत्रेभ्य स्वामरक्षञ्च सङ्कटे ॥६६॥
साहाय्यस्य न योग्योसि सांप्रतं पापतत्परः ।
सम्भाषोपि हि पापाय परस्त्रीहारिणस्तव ॥६७॥
त्वदीये तं न पश्यामि योहि त्वां त्वास्यतेऽधुना ।
एकस्मादपि सौमित्रे दूरे रामस्तदग्रजः ॥६८॥
तद्गिरा कुपितोभालाहितभ्रकुटिभीषण ।
दशाननो दशन्तोष्ठं दशनैरिदमस्यघात् ॥६९॥
मदरीनाश्रितोसि त्वं मां चारीकृतवानसि ।
तन्नूनं मर्तुकामोसि वैराग्यं तत्र किं तव ॥७०॥
यथा ज्ञष्टविशीर्णाङ्गं सुमूर्धुमपि कोपि न ।
हत्याभवान्निहन्येवं हन्यात्कीो दूतमप्यरे ॥१॥
आरोप्य रासभे पञ्चशिखीकृत्यच सम्प्रति ।
अन्तर्लङ्कं प्रतिप्रथं भ्राम्यसे लोकवेष्ठितः ॥२॥
इत्युक्तो मारुतिः क्रुद्धो लोटयत्याशपन्नगान् ।
बद्धोहि नलिनीनालैः कियत्तिष्ठन्नि कुञ्जरः ॥३॥
तडिद्दृष्ट्वा इवोत्पत्य किरीटं राजसप्रभोः ।
कणशश्रूर्णयामास पादघातेन मारुतिः ॥४॥
हन्यतां गृह्यताञ्चैप इति जल्यति रावणे ।
आनाथामिव सोऽभाङ्गीत्तत्पुरीं पाददुर्हरैः ॥५॥

क्रीडां कृत्वैवमुत्पत्य सुपर्श इव पावनिः ।
 राममेत्यानमत्सीताचूडारत्नं समर्पयत् ॥६॥
 सीताचूडामणिं तन्तु साक्षात्सीतामिवागताम् ।
 आरोपयामास हृदि स्पर्शन् रामो मुहुर्मुहुः ॥
 अलिङ्ग्य दाशरथिना सुतवत्प्रसादात्
 पृष्ठः शर्शंस दशवक्त्रविमाननान्ताम् ।
 सीताप्रवृत्तिमखिलां हनुमान्यथावत्
 आकर्ण्यमानभुजविक्रमसम्पदन्यैः ॥४०८॥

इत्याचार्य्यं श्रीहेमचन्द्रविरचिते सीताप्रवृत्तया
 नयनो नाम षष्ठः सर्गः ॥६॥

—*—

अथ रामः स सौमित्रिः सुग्रीवाद्यैर्दृतोभटैः ।
 लङ्काविजययात्रायै प्रतस्थे गगनाऽध्वना ॥१॥
 भामण्डलो नलो नीलो महेन्द्रः पावनञ्जयिः ।
 विराधश्च सुपेणश्च जाम्बवानङ्गदोपि च ॥२॥
 महाविद्याधराधीशाः कोटिशोन्येपि तत्क्षणम् ।
 चेलरामं समावृत्त्य स्वसैन्यैश्छन्नदिग्मुखाः ॥३॥
 विद्याधरैराहृतानि यात्रातूर्याण्यनेकशः ।
 नादैरत्यन्तगम्भीरैर्विभराञ्चक्रु रम्बरम् ॥४॥

विमानैः स्यन्दनैरश्वैर्गजैरन्यैश्च वाहनैः ।
 खेजरसुः खेचराः स्वामिकार्यसिद्धावहंयवः ॥५॥
 उपर्युदन्वतो गच्छन् ससैन्योराघवः क्षणात् ।
 वेलन्वरपुरं प्राप वेलन्वरमहीधरे ॥६॥
 समुद्रसेतू राजानौ समुद्राविव दुर्द्धरौ ।
 तत्र रामाग्रसैन्येनारेभाते योजनायतौ ॥७॥
 नलः समुद्रं सेतुं च नीलोऽवभ्रान्महाशुभ्रः ।
 तौतुराममनैपीञ्च मनीषी स्वामिकर्मणिः ॥८॥
 कात्कुस्यः स्थापयामास तथैव पुनरेव तौ ।
 रिपावपि पराभूते महान्तोहि कृपालवः ॥९॥
 समुद्रोपि हि रूपामिरामा रामानुजन्मने ।
 रामा मतल्लिकास्तिस्त्रः प्रददौ निजकन्यकाः ॥१०॥
 उपित्वा तां निशां सेतुसमुद्रानुगतः प्रगे ।
 क्षणादासादयामास सुवेलाद्रिं रघुद्वहः ॥११॥
 सुवेलं नाम राजानं जित्वा तत्रापि दुर्जयम् ।
 उवासैकां निशां रामः प्रातर्भूयश्च चाल च ॥१२॥
 उपलङ्गमथोऽहंसद्वीपे हंसरथं नृपम् ।
 जित्वा तस्यौ कृतावासस्तनैव रघुपुङ्गवः ॥१३॥
 आसन्नस्ये च कात्कुस्ये मीनस्थित इवार्कजे ।
 लङ्का क्षोभमुपेयाय विष्वक्प्रलयशङ्किनी ॥१४॥

सन्नह्यन्तिस्म्य युद्धाय सामन्ता रावणस्य ते ।
 हस्त प्रहस्त मारीच सारणाद्याः सहस्रगः ॥१५॥
 रावणो रणतूर्याणि दारुणान्वथ कोटिशः ।
 किङ्करैस्ताडयामास द्विपत्ताडनपण्डितः ॥१६॥
 तदा दशास्यमध्येत्य नत्वाऽवोचद्विभीषणः ।
 क्षणं प्रसीद् विमृश शुभोदकं वचो मम ॥१७॥
 अविमृश्य पुरा चक्रे लोकहितयथातकम् ।
 परदारापहरणं लज्जितं तेन ते कुलम् ॥१८॥
 निजभार्यां समानेतु' काकृत्योऽयमुपस्थितः ।
 आतिथ्यमिदमेवास्मै तत्कलत्वार्यं कुरु ॥१९॥
 सीतां त्वत्तोऽन्यथाकारमपि रामो ग्रहीष्यति ।
 निग्रहीयति चाशेषं त्वया सह कुलं तव ॥२०॥
 दूरे स्तां रामसौमिली तौ साहसखरान्तकौ ।
 तत्पत्तिरेको हनुमान् दृष्टो देवेन किं नहि ॥२१॥
 इन्द्रश्रियोऽधिका श्रीस्ते तां सीताकारणेन मा ।
 परिहार्पीर्भवेद्देवसुभयमृष्टता तव ॥२२॥
 अथेन्द्रजिदुवाचैवं त्वया ह्याजन्मभीरुणा ।
 दूषितं नः कुलं सर्व्वं नासि तातस्य सोदरः ॥२३॥
 इन्द्रस्यापि विजेतारं नेतारं सर्व्वसम्पदाम् ।
 तातं सभावयन्नेवं नूनं मूर्खं मुमूर्षसि ॥२४॥

पुरापि क्लृप्तस्तत्तत् स्वया ह्यनृतभाषिणा ।
 प्रतिज्ञाय दशरथस्य वधं वदकथा न हि ॥२५॥
 इहायातं दाशरथिं ताताद्रक्षिणुमिच्छसि ।
 दर्शयन् अयमुत्पाद्य भूचरेभ्योऽपि निस्त्रपः ॥२६॥
 तन्नान्ये रामगृह्योसि सन्नेष्यधिकरोपि नः ।
 आप्तेन सन्निष्ठा सन्त्र शुभोदकोहि भूसुजाभ् ॥२७॥
 विभीषणोऽप्युवाचैवं शतगृह्यो न खल्वहम् ।
 पुत्ररूपं शत्रुस्त्व सुत्पन्नः कुलनाशकृत् ॥२८॥
 अयमैश्वर्यक्रामाभ्यामन्वस्तावत्पिता तव ।
 जन्मान्ध इव रे सुग्ध दुग्धास्य त्वन्तु वेत्सि किम् ॥२९॥
 राजन्नने पुत्रेण चरित्तेण निजेन च ।
 पतिष्यस्वचिरादेव ताव्यामि त्वत्कृते सुधा ॥३०॥
 रावणोऽप्यत्रिकं क्रुद्धः खड्गमाहाय्य भीषणम् ।
 विभीषणवधायोञ्चे नदस्याद् दैवद्रूपितः ॥३१॥
 विभीषणोऽपि भ्रुकुटोभीषणस्तस्मसायतम् ।
 उत्पाद्य गजवद्योद्भुमुत्तस्यावभिरावणम् ॥३२॥
 कुम्भकर्णेन्द्रजिज्ञासुः पतित्वा द्रुतमन्तरे ।
 युद्धान्निपिध्र नीतौ स्वं स्थानं शालाम्बिव द्विपो ॥३३॥
 अरे निर्य्याहि सत्यर्या आश्रयाशोसि वह्निवत् ।
 इत्युक्तो रावणेनागाद्रासाश्वर्णे विभीषणः ॥३४॥

रत्नोविद्याधराणाञ्चाऽचोऽपि स्वस्त्रिंशद्वत्पाटाः ।
 हित्वा लङ्काधिपं सद्योऽप्यनुजग्मुर्निर्भाषणम् ॥३॥
 आपतन्तञ्च तं प्रेक्ष्य सुग्रीवाद्याः प्रचुक्षुभुः ।
 यथा तथाहि विश्वासः शाकिन्यामिव न द्विपि ॥३॥
 आदौ स पुनपं प्रेष्य रामाय स्वसजिज्ञपत् ।
 विश्वासपावसुग्रीव जुखं रामोऽप्युदैक्षत ॥३७॥
 सुग्रीवोऽप्यत्रवीदेते यद्यप्याजन्मसायिनः ।
 प्रहत्या राज्ञसा क्षुद्रा स्तयाप्याचात्वसाविह ॥३८॥
 ज्ञास्यामः प्रेषणैरैव भावमस्य शुभाऽशुभम् ।
 दृष्टभावानुत्सपञ्च करिष्याम इह प्रभो ॥३९॥
 तदभिज्ञोऽभ्यधादेवं विशालो नाम खेचरः ।
 महात्मा धार्मिकश्चैप रत्नःस्वेको विशीपणः ॥४०॥
 सीता सोक्षाय जल्यञ्चानत्परोपेण बन्धुना ।
 निर्वासितः शरख्यं त्वा सागान्त्रैवैतदन्यथा ॥४१॥
 श्रुत्वेति रामो हास्येन विशीपणमवीविशत् ।
 पादयोः क्षिप्तसूर्भानं परिरेभे च संभ्रमात् ॥४२॥
 विशीपणोऽप्युवाचैवं हित्वा दुर्नयमग्रजम् ।
 त्वासागतोऽस्मि भक्तं मां तत्सुग्रीववदादिश ॥४३॥
 लङ्काराज्यं तदा तस्यै प्रत्यपद्यत राघवः ।
 न सुधा भवति कापि प्रणिपातो महात्मसु ॥४४॥

हंसद्वीपे दिनान्यष्टा वतिवाह्य रघूद्वहः ।
कल्पान्तवातवल्लङ्कां प्रत्यचालीञ्चमूढतः ॥ ४५ ॥
चस्वा कृद्वा पृथुत्वेन पृथ्व्या विंशतियोजनम् ।
रणाय सज्जः काकुस्थोऽवतस्थे स्थेमपर्वतः ॥ ४६ ॥
रामसेनाकलकलो वेलाध्वनिरिवोद्घेः ।
लङ्कां वधिरयामास स्फुटद्वह्नाण्डसूरिव ॥ ४७ ॥
दशकन्वरसेनान्योऽनन्यसाधारणौजसः ।
सद्यः संवर्णयामासुः ग्रहस्ताद्या उदायुधाः ॥ ४८ ॥
केचिन्मतङ्गजोद्वाह्यैरपरे वाहवाहनैः ।
शार्दूलवाह्यैरनेत्रु खरवाह्यै रथैः परे ॥ ४९ ॥
कुवेरवन्नरैः केचिन्मैः केचित्तु वह्निवत् ।
यमवन्महिषैः केचित्केचिद्रेवन्तवद्भयैः ॥ ५० ॥
विमानैर्देववत्केचित्प्रह्लाः समरकर्षणे ।
उत्पत्य युगपद्दीराः परिवव्रुर्दृशाननम् ॥ ५१ ॥
रोपाण्णाक्षः सन्नह्य विविधायुधपूरितम् ।
अध्यास्त स्थन्दनं रत्नयवः प्रथमनन्दनः ॥ ५२ ॥
भानुकर्णः शूलपाणिर्दण्डपाणिरिवापरः ।
उपेत्य दशकण्ठस्य सममूत्यारिपार्श्विकः ॥ ५३ ॥
कुमाराविन्द्रजिन्नेयवाहनावपराविव ।
दोर्दण्डौ दशकण्ठस्य पार्श्वयोरेत्य तस्थतुः ॥ ५४ ॥

स्वनवोऽनेत्रपि दोषान्तःसामन्ताः कोटिशोऽपि
 शुकसारणसारीचमवस्तुन्दादयोऽध्ययुः ॥५५॥
 अक्षौहिणीनां सहस्रै रसंख्यै, संख्यकर्मठैः ।
 दिशः प्रच्छादयन् पूर्याः प्रचचाल दशाननः ॥५॥
 शार्दूलकेतवः केचित् केचिच्छरमकेतवः ।
 चमूरुकेतवः केचित् केचित्करटिकेतवः ॥५७॥
 मयूरकेतवः केचित्केचित्पन्नगकेतवः ।
 मार्जारकेतवः केचित्केचित्कुक्कुटकेतवः ॥५८॥
 कोदण्डपाणयः केचित्केचिन्निस्त्रिंशपाणयः ।
 भुशुण्डिपाणयः केचित्केचिन्सुङ्गरपाणयः ॥५९॥
 लिशूलपाणयः केचित्केचित्परिघपाणयः ।
 कुठारपाणयः केचित्केचिच्च पाशपाणयः ॥६०॥
 विपक्षवीरान् पृच्छन्तो नामग्राहं मुञ्जमुञ्जः ।
 दशास्यवीरा अतुरं विचेरु रणकर्माणि ॥६१॥
 वैताम्यस्येव सेन्यस्य प्रथिक्नाच्छाद्य मेदिनीम् ।
 पञ्चाशद्योजनान्यस्याद्रावणो रणकर्माणे ॥६२॥
 स्वनायकान् प्रशंसन्तो निन्दन्तः परनायकान् ।
 परस्परं चाक्षिपन्तः कथयन्तो मियोत्भिधाः ॥६३॥
 अस्वाण्यस्त्रैर्वाटयन्तःकरास्फोटपुरस्सरम् ।
 रामरावणयोः सैन्या मिसिलुः कांस्यतानुवत् ॥६४॥

गच्छ गच्छ तिष्ठ तिष्ठ माभैपीकत्सृजायुधम् ।
 कुरुष्यायुधमित्यार्जा भटानां तत्र वागमृत् ॥६५॥
 शल्वानिःशङ्कयोवाणाश्चक्राणिपरिवागदाः ।
 समुत्पेतु द्वयोश्चस्यो र्वनान्ताविष्टगा इव ॥६६॥
 शृङ्गैर्मिश्रोघातभस्नेवेगद्यत्तैश्च सौलिमि ।
 उच्छन्नद्विरभूनाना केतुराक्षत्रिवर्यं तदा ॥६७॥
 सुभटा सुहृदाघातेर्नीठयन्ता द्विपान्मुहुः ।
 दग्डकन्दकिनीं क्रीलां तन्पाना इव रेजिरे ॥६८॥
 कुठारघातेराच्छिन्ना भटानासपरैर्भटैः ।
 पञ्चशाखाः पतन्तिस्म शाखाः शाखायतामिभ ॥६९॥
 वीराः शिरांसि वीराणां कृत्वा मूर्सां प्रचिदिषु ।
 बुभुक्षिताथकीनाशायोचितान्कवितानिषु ॥७०॥
 रजसाग्दानरागाञ्च युष्टैरशिश्वैर्ह्यजसाम् ।
 दायादानान्धनमिदं जगः साध्योऽभर्त्सिष्य ॥७१॥
 चिरं प्रवर्त्तमाने च समरे तत्र वानरैः ।
 जमङ्गि शालवन्तं वानरं हि शशाङ्कः ॥७२॥
 भग्ने रक्षोवले हराप्रहर्ता योऽहं शशाङ्कः ।
 वानरैः सह लङ्के शशमप्रतिशुभं शता ॥७३॥
 ह्योऽपि तयोर्दुर्होऽपरदोऽस्ति तयो रथ ।
 सशुभोनापदस्य ता मलनीलो रजसावपी ॥७४॥

हस्तो नलञ्चादितोपि सम्मुखीनौ महाभुजौ ।
 रथारुढावमिलतां चक्रावक्रग्रहाविव ॥७५॥
 आस्फालयामासतु स्तावधिजीकृत्यधन्वनी ।
 ज्यानादेन मिथोयुद्धन्निमन्त्रणपराविव ॥७६॥
 तथावष्टपतुर्वाणांस्तौ द्वावपि परस्परम् ।
 शरशूलैर्यथाभूतां रथां स्वामिन्निभौ तयोः ॥७७॥
 क्षणं वले क्षणं हस्ते भूताञ्जयपराजयौ ।
 तद्दालान्तरमज्ञायि न तत्र निपुणैरपि ॥७८॥
 सभ्योभूतस्ववीराणामग्रेहीणो नलोवली ।
 अविहस्तो हस्तशिरः क्षुरमेणाच्छिदत् क्रुधा ॥७९॥
 सद्यः प्रहस्तं नीलोऽपि हस्तं नल इवावधीत् ।
 दैव्यभूत्पुष्यदृष्टिञ्चोपरिष्ठान्तलनीलवोः ॥८०॥
 हस्तप्रहस्तनिधानाद्दृशाननवले क्रुधा ।
 मारीचः सिंहजघनः स्वयम्भूः सारणः शुकः ॥८१॥
 चन्द्रार्कोद्रामवीभत्साः कामाक्षोमकरोज्वरः ।
 गन्धीरः सिंहरथ्यश्च रथा अन्येषुपामरन् ॥८२॥ यु
 सद्नाङ्गु मन्ताप प्राथिता क्रोगनन्दनाः ।
 दुग्गितानयपुष्यास्त विप्रप्रीतिकराटयः ॥८३॥
 पयोराक्षसैः साह्वं मयुध्यन्त पृथक् पृथक् ।
 त्यतन्ता पतन्तश्च कुङ्कुटैरिव कुङ्कुटाः ॥८४॥

मारीचरत्नःसन्तापं नन्दनोज्वरराक्षसम् ।
 उद्दामराक्षसो विभ्रंशुकं दुरितवानरः ॥८५॥
 राक्षसः सिंहजघनः प्रथितं नाम वानरम् ।
 योधयित्वा दृढं जम्बुर्धयावस्तञ्च भास्करः ॥८६॥
 द्वयोरपि हि सैन्यानि रामरावणयो स्ततः ।
 निवृत्त्यास्युः शोधयन्तः स्वान् हतानहतानपि ॥८७॥
 विभातायां विभावर्यां प्रत्येकं दानवा इव ।
 प्रतिरामवलं रक्षो योधा योद्गुं डुढौकिरे ॥८८॥
 मध्ये सैन्यं दशास्योऽभून्मध्ये सेरुवाचलः ।
 राजरथ्यरथास्तुढञ्चालरणकर्म्मणे ॥८९॥
 विभ्रशो विविधान्यस्त्राण्यन्तकादपि भीषणः ।
 तत्कालारुणया शतान् दृशापि हि दहन्निव ॥९०॥
 पश्यन् प्रत्येकमप्यात्मसेनान्यं शतमन्युवत् ।
 सन्वमानस्तृणावारीन् रावणोऽगाद्गणावनिम् ॥९१॥ यु
 तेपि राववसेनान्यः सैन्यैः सह सहौजसः ।
 वीक्ष्यमाणा दिव्यमरैः समरायोपतस्थिरे ॥९२॥
 सनदीकमिव कापि पृक्तवारिभिरुद्धतैः ।
 उत्पर्वमिव कापि पतितैः कपिकुञ्जरैः ॥९३॥
 काचिच्चोन्मकरमिव सकरारथैरथच्युतैः ।
 उद्दन्तमिव च कापि सामिसग्नै सहारथैः ॥९४॥

उत्ताण्डवैः क्ववन्धैश्च न्यस्तस्थानमिव क्वचित् ।
 अजायत क्षणेनापि समराजिरभूतलम् ॥६५॥ त्रि
 अथ रावणञ्जङ्कारप्रेरितैरजनीचरैः ।
 सर्वैः सर्वाभिसारेण कपिसैन्या वभञ्जिरे ॥६६॥
 क्रुद्धः स्वसैन्यभङ्गेन सुग्रीवोऽधिज्यकार्मुकः ।
 स्वयं चचाल चलयन्तचलां प्रबलैर्बलैः ॥६७॥
 राजन्निहैव तिष्ठ त्वं मामैवैक्षस्व विक्रमम् ।
 एवं निषिद्ध्य सुग्रीवं हनुमानचलद्युधि ॥६८॥
 हनुमान् राज्ञरानीकमनेकानीकदुर्मदम् ।
 दुर्ग्राहमप्यगाहिष्ट महाभिमिव मन्दरः ॥६९॥
 अथ पर्यन्यवङ्गर्जन्नूर्जितं युधि दुर्जयः ।
 अढौकत धनुस्तूणमाली माली हनूमते ॥१००॥
 हनुमन्मालिनौ वीरौ धनुष्टङ्कारकारिणौ ।
 पुच्छास्फोटकरौ सिंहाविवोद्दामौ विरेजतुः ॥११॥
 अस्त्वैर्मालिहनूमन्तौ प्रजह्वाते परस्परम् ।
 चिच्छेदाते मिथोऽस्त्राणि मिथोतर्ज्जयताञ्चतौ ॥१२॥
 चिरञ्च युध्वा हनुमान्मालिनं वीर्यशालिनम् ।
 चक्रो निरस्त्रं निस्तौवं ग्रीष्मार्क इव पल्वलम् ॥१३॥
 गच्छ गच्छ जरद्रुचः किं हतेन त्वया ननु ।
 ति बुवाणं श्रीगीनमेत्यधज्जोदरोऽवदत् ॥१४॥

अरे रे म्रियसे पाप वदन्नेवं हि कद्वद ।
 एह्येप युद्धस्व मया न भवस्येहि मास्त्रगाः ॥५॥
 मारुतिस्तद्वचः श्रुत्वा हक्तामिव ऋगाधिपः ।
 ब्रूकुर्वीनुर्वहङ्कारश्छादयामास तं शरैः ॥६॥
 तद्वाणवृष्टिं निङ्गूय शरैर्वज्रोदरोपि ब्रम् ।
 तिरयामास मार्त्तण्डं प्रावृट्काल इवाम्बुदैः ॥७॥
 अहो वज्रोदरोवोरो योऽलमस्मै हनूमते ।
 अहो वीरः पावनिर्योलं वज्रोदररजसे ॥८॥
 एवं गिरोरणक्रीडा सदस्थानान्दिवौकसाम् ।
 असहिष्णुर्हिपज्जिष्णुर्हनूमन्मानपर्वतः ॥९॥
 वर्षन्युगपदस्त्राणि चित्राण्युत्पातमेधवत् ।
 वज्रोदरं तमवधीत् पश्यतामपि रक्षसाम् ॥१०॥ त्रि०॥
 वज्रोदरवधक्रुद्धो रावणिर्जम्बुमाल्यय ।
 तर्जन् मारुतिमाह्वास्त प्रतिकार इव द्विपम् ॥११॥
 उभावपि महामल्लावन्योऽन्यवधकाङ्क्षिणौ ।
 युयुधाते चिरं वाणैः पन्नगैर्वीर्त्तिक्लाविव ॥१२॥
 द्रुपुथ्य. प्रतिवच्छन्तौ द्विगुण. द्विगुणानिपून् ।
 परस्परं प्रापतुस्तावधमर्णोत्तमर्णताम् ॥१३॥
 क्रुद्धोयहत्वा हनुमानरथो रथसारथिम् ।
 तं द्विपं ताडयामास मुद्गरेण गरीयसा ॥१४॥

सृष्टितो जम्बुमान्प्रथ्नीं निपपात पपात च ।
 कपा सहेदरोरक्षो वीरो वर्षन् गिलीसुमान् ।
 अन्येपि राक्षसभटा हनूमन्तं जिघांसवः ।
 यान्तं चान इव क्रौडं वेष्टयामासुरुच्चकैः ॥१६॥
 दोषाणोः केपि मुखे केपि केष्यङ्गुलो हृदि केपि
 कुक्षौ केपि गरैस्तीक्ष्णैर्जनिरे ते हनूमता ॥१७॥
 अन्तर्वणन्द्व इव मध्येऽशोर्धोववाडवः ।
 मध्ये रक्षोवलं वीरञ्चकासामास सारुतिः ॥१८॥
 क्षणादभाञ्जीद्रक्षांसि तसांसीव दिवाकरः ।
 सहौजसां शिरोरत्नं पवनञ्जननन्दनः ॥१९॥
 रक्षोभङ्गेन संक्रुद्धः कुम्भकर्णोऽथ शूलवट् ।
 ईशान इव भूयिष्ठः स्वयं योडुसधावत ॥२०॥
 कानप्यद्रिप्रहारेण सुष्टिघातेन कानपि ।
 काञ्चित्कृष्यरघातेन तलघातेन काञ्चन ॥२१॥
 काञ्चिन्सुङ्गरघातेन शूलघातेन काञ्चन ।
 कानप्यन्योऽन्यघातेन कुम्भकर्णोऽवधीत्कपीन् ॥२२॥
 कल्यान्तार्ख्यकल्यान्तमापतन्तं तरस्विनम् ।
 रावणानुजसालोक्य सुग्रीवः समधावत ॥२३॥
 भाभण्डलोदधिसुखो सहेन्द्रः कुमुदोऽङ्गदः ।
 अपरेष्वन्वधावन्त प्रदीपन इवोद्यते ॥२४॥

दशाननातुजं पञ्चाननं व्याध्या द्रवास्वधन् ।
 वर्षन्तोऽस्त्राणि चित्राणि युगपद्दानरोत्तमाः ॥२५॥
 प्रस्वापनास्त्रं तेषूच्चैः कालरात्रिमिवापरम् ।
 रात्रिञ्चरवरोमुञ्चदमोघं मुनिवाक्यवत् ॥२६॥
 निद्रायमाणं स्वं सैन्यं दिवा कुमुदखण्डवत् ।
 दृष्ट्वा सस्मार सुग्रीवो महाविद्यां प्रबोधनीम् ॥२७॥
 अरेद्य कुम्भकर्णोऽस्तीत्युच्चैस्तु मलकारिणः ।
 उत्तस्थुर्वानरभटाः खगा इव निशात्यये ॥२८॥
 उपाद्रवन् कुम्भकर्णमाकर्णाद्यष्टकामुक्ताः ।
 सुग्रीवाधिष्ठिताः सुप्तबोधिनः कपिकुञ्जराः ॥२९॥
 सुग्रीवोदलयामास कुम्भकर्णस्य सारथिम् ।
 रथं रथ्याञ्च गदया गदङ्कारो गदानिव ॥३०॥
 भूमिष्ठः कुम्भकर्णोऽथ हस्तेनादत्त मुद्गरः ।
 एकशृङ्गो गिरिरिव सुग्रीवायाऽभ्यधावत् ॥३१॥
 युद्धार्थं धावत्स्त्रस्याङ्गवातेन गरीयसा ।
 भूयांसः कपयः पेतुः करिष्यर्शेन दृक्षवत् ॥३२॥
 लवङ्गमेरुस्त्रलितः स्थलीरिव नदीरयः ।
 सुग्रीवरथमाहत्याऽचूर्णयन्मुद्गरेण सः ॥३३॥
 खे समुत्पत्य सुग्रीवः शिलामेकां महीयसीम् ।
 मुमोच कुम्भकर्णाय वज्रीवज्रमिवाद्वयै ॥३४॥

कुम्भकर्णो मुहुर्बेण तां गिनां कर्मभोऽप्येत् ।
 उत्पातिकीं रजोदृष्टिं कपीनां दर्शयन्नि । ॥३५॥
 तडत्तडितिकुर्गीणं तडिद्दृग्गडाम्बुत्कटम् ।
 रावणावरजायाय वानिनेोऽरजोऽमुचत् ॥३६॥
 तडिद्दृग्गडाय चगडाय तस्मै शस्ताग्यनेकम् ।
 कुम्भकर्णः प्रचिन्नेप भोवीभृतानि तानितु ॥३७॥
 भानुकर्णः पपातोऽर्थीं तडिद्दृग्गडेन ताडितः ।
 जगद्भयङ्कराकारः कल्यान्त इव पर्वतः ॥३८॥
 मूर्च्छिते भ्रातरि क्रुद्धः स्वयमेव दृगाननः ।
 साक्षाद्दिवान्तकोऽचालीद्भङ्गुटीभीषणाननः ॥३९॥
 नत्वेन्द्रजितमित्यूचे स्वामिं स्तव पुरो रणे ।
 न यमो वरुणोनापि न कुवेरो न वाहरिः ॥४०॥
 तिष्ठन्ति किं हृतावेगा एवैते देव-तिष्ठ तत् ।
 गत्वैप तान् हनिष्यामि रुटोमशकमुष्टिवत् ॥४१॥
 निषिध्यैवं दशग्रीवं मनोद्ग्रीवः स शक्रजित् ।
 आम्लानः प्रविवेशान्तः कपिसैन्यं महाभुञ्जः ॥४२॥
 कासारः कासरस्येव सेकैरापततः सतः ।
 कपिभिर्मुमुचे तस्य समरोर्वीमहैजसः ॥४३॥
 स तस्यतः कपीनूचे रे रे तिष्ठत वानराः ।
 अयुध्यमानान्तो हन्मि रावणस्यास्मि नन्दनः ॥४४॥

क्व मारुतिः प्रा सुग्रीव स्ताभ्यामप्यतवाक्यतम् ।
 क्व कुतो रामसौमित्रो अभ्यसित्रोय मानिनौ ॥४५॥
 इति नृवाणोदोर्दर्यादमर्षोरुणितेक्षणः ।
 रणायान्हत सुग्रीव स्तं दशग्रीवनन्दनम् ॥४६॥
 मामण्डलोपीन्द्रजितोऽवरजं मेघवाहनम् ।
 अघोदितुं समारमे शरमं शरभो यथा ॥४७॥
 दिग्गजा इव चत्वारश्चत्वारः सागरा इव ।
 आस्फालन्तः शुशुभिरे ते विलोकीभयङ्कराः ॥४८॥
 गतागतै स्तद्रथाना माकम्पत वसुन्धरा ।
 चकम्पिरे सानुमन्तश्चुलोभश्च महोदधिः ॥४९॥
 बुद्धे चान्तरंतेपां वाणाकर्षणमेक्षयोः ।
 अत्यन्तलघुहस्तानामविहस्तत्व शालिनाम् ॥५०॥
 आयसैर्देवतैरस्त्रैरयुध्यन्त चिराय ते ।
 परं न कोपि केनापि तेषां मथादजीवत् ॥५१॥
 अथो सुमुचतुः क्रुद्धाविन्द्रजिन्मेघवाहनौ ।
 सुग्रीवभामण्डलयो नागपाशास्त्रमुज्जितम् ॥५२॥
 नागपाशैस्तथा वध्वौ माभण्डलकपीश्वरौ ।
 अनीश्वरौ निश्वसितुमप्यभूतां यथा हितौ ॥५३॥
 इतश्च लब्धसंज्ञेन कुम्भकर्णेन रोपतः ।
 गद्गया ताडितः पृष्ठं मारुतिर्मूर्च्छितोऽपतत् ॥५४॥

दोषणा तज्जककल्येन तं करीव करेण सः ।
 समुद्दधे वलवितेनान्तःकक्षं न्यघञ्चसः ॥५५॥
 उचे विभीषणो रामं स्वामिन्नेतौ हि ते वले ।
 वलीवसौ सारभूतावानने नवने इव ॥५६॥
 वद्धौ वैदेह सुग्रीवौ रावणिभ्यां महारणैः ।
 यावत्लङ्कां न नीयेते तावत्तौ मोचयाम्यहम् ॥५७॥
 हनुमान् कुम्भकर्णेन वद्धो दोषणा महीयसः ।
 लङ्कामप्राप्त एवायं मोचनीयो रघूद्वह ॥५८॥
 स्वामिन्विना हि सुग्रीवभामगडलहनूमतः ।
 अवीरमिव नः सैन्यमनुजानीहि वामितत् ॥५९॥
 एवं तत्र ब्रुवत्येववेगाङ्गत्वाङ्गदौ मटः ।
 आक्षिप्य कुम्भकर्णेन युयुधे युद्धकोविद्ः ॥६०॥
 क्रोधान्यकुम्भकर्णेन प्रोत्क्षिप्तो भुजपाशतः ।
 ययौ मारुतिरुत्पत्यविहङ्ग इव पञ्चरात् ॥६१॥
 विभीषणो मोचयितुं भामगडलकपीश्वरौ ।
 रावणिभ्यां समं योद्धुमघावत रथस्थितः ॥६२॥
 दध्यतश्चेन्द्रजिन्मेघवाहनावेप नः पितुः ।
 अनुजः स्वयमभ्येति कर्तुमस्माभिराहवम् ॥६३॥
 नेन वातकल्येन योद्धव्यं कथमद्य हा ।
 ताऽपसरणं युक्तं नह्नीःपू ज्यादिविभ्यताम् ॥६४॥

पाशवद्वाविमौ चारी निश्चितं हि मरिष्यतः ।
 इहैव हि तदासातान्तातेनान्त्वेति नौ यथा ॥६५॥
 विचिन्तैत्रवं नेशतुस्तौ धीमन्तौ रावणो रणात् ।
 पश्यन्विभीषणञ्चास्याङ्गामण्डलकपीञ्चरौ ॥६६॥
 चिन्ताग्लानाननौ तत्र तस्थत् रामलक्ष्मणौ ।
 हिमानीच्छन्नवपुषौ सूर्याचन्द्रमसाविव ॥६७॥
 रामभद्रस्ततः पूर्वप्रतिपन्नवरं सुरम् ।
 महालोचनमस्त्रापीत्सुपर्णामरपुङ्गवम् ॥६८॥
 ज्ञात्वा चावधिनाभ्येत्य ददौ पद्मायसोमरः ।
 विद्यां सिंहनिनादाख्यां मुशलं स्यन्दनं हलम् ॥६९॥
 लक्ष्मणाय ददौ विद्यां गारुडीं स्यन्दनं तथा ।
 गदाञ्च विद्युद्ददनां समरे रिपुनाशनीम् ॥७०॥
 रारुणोऽग्नेय वायव्य प्रमुखान्यपराण्यपि ।
 दिव्यान्यस्त्राणि कृत्रे च स ददावुभयोरपि ॥७१॥
 सौमित्तेर्वाहनीभूतं गरुडं प्रेक्ष्य तत्क्षणम् ।
 सुग्रीवभामण्डलयोः प्रणेशुः पाशपन्नगाः ॥७२॥
 जज्ञे जयजवारावो रामसैन्ये समं ततः ।
 रज्जोबलमिवास्तञ्च ययौ देवोजिनीपतिः ॥७३॥
 प्रातर्भूयोपि सैन्यानि रघूद्दह दशास्यवोः ।
 सर्वाभिसारसाराणि रणाङ्गणमुपासरन् ॥७४॥

तेषां कृतान्तदन्ताभस्फुरदस्त्रमयङ्करः ।
 अकारण्डारध्वसंवर्तः प्रावर्त्तत महारणः ॥७५॥
 क्रुद्धैरक्षोभि रक्षोभिर्वांनराणां वरुधिनी ।
 मध्याह्नतापसन्तप्तैः सरसीसूकरैरिव ॥७६॥
 भग्नप्रायान्च भूं प्रेक्ष्य सुग्रीवाद्या महौजसः ।
 रक्षोनीकेषु विविशुर्येगिन्योऽन्यत्रपुष्पिव ॥७७॥
 विदुद्भुवृराक्षसास्तेष्याक्रान्तास्तैः कपोच्चरैः ।
 नागा इव गरुत्मङ्गिरङ्गिरामघटा इव ॥७८॥
 रक्षोभङ्गेन संक्रुद्धो दधावे रावणः स्वयम् ।
 महारथप्रचारेण दारवन्तिव मेदिनीम् ॥७९॥
 तस्य प्रसरतो दाववह्नैरिव तरस्विनः ।
 सुहृत्तमपि नाग्रेऽस्यात्कपिवीरेषु कञ्चन ॥८०॥
 तद्युद्धे चलितं रामं निपिध्य प्रश्नयादथ ।
 विभीषणः क्षणादेत्य रुरोध दशकन्धरम् ॥८१॥
 तं रावणोवदद्रेरे कंश्चिनोऽसि विभीषण ।
 कुड्मस्य मम येनाजौ क्षिप्रः कवलवन्मुखे ॥८२॥
 व्याधेनेव किरौञ्चानं मयि त्वां रे प्रहिण्वता ।
 रामेण मन्वितं साधु साध्विदं ह्यात्मरक्षणम् ॥८३॥
 अद्यापि मम वात्सल्यं त्वयि वच्छास्ति गच्छतत् ।
 एतौ ह्यद्यहनिष्यामि ससैन्यौ रामलक्ष्मणौ ॥८४॥

असीपां वध्यमानानां सा संख्यापूरणः स्वभूः ।
 एहि वस्थानमेवत्वं पृष्ठे हस्तोयमद्य ते ॥८५॥
 विभीषणोप्युवाचैवं रामोऽन्तक इव स्वयम् ।
 अचालीत्वां प्रतिक्रुद्धो निपिडुञ्च मया च्छलात् ॥८६॥
 त्वां बोधयितुकामोऽहं युद्धव्याजादिहागतः ।
 अद्यापि मुच्यतां सीता प्रसीद कुरु महचः ॥८७॥
 हन्त मृत्युभयान्नाहं राज्यलोभेन नापिवा ।
 गतोऽस्मि रामं निर्वादिमयात् किन्तु दशानन ॥८८॥
 सीतार्पणेन निर्वादिं प्रणाशय यथाह्यऽहम् ।
 पुनरेव श्रयामि त्वां विहाय रघुपुङ्गवम् ॥८९॥
 क्रुद्धोऽथ रावणः प्रोचे किमद्यामि विभीषिकाम् ।
 रे विभीषण दुर्बुद्धे प्रदर्शयसि कातरः ॥९०॥
 भ्रातृहत्याभयादुक्तोऽप्येवं नान्येन हेतुना ।
 इत्युक्त्वा स्फालयामास कार्मुकं दशकन्वरः ॥९१॥
 भ्रातृहत्याभयादुक्तोऽप्येवं नान्येन हेतुना ।
 इत्युक्त्वा स्फालयामास धनुः सोऽपि विभीषणः ॥९२॥
 ततः प्रवृत्ताते तौ भ्रातरौ योद्धुमुद्यतौ ।
 चिताण्यस्त्राणि कर्पन्तौ वर्षन्तौ च निरन्तरम् ॥९३॥
 अथेन्द्रजितकुम्भकशैरी राज्ञसा अपारेपि हि ।
 स्वामिमत्तयाऽभ्यधावन्तः कृतान्तस्येव किङ्कराः ॥९४॥

रामोऽरौत्सीत्कुम्भकर्णं लक्ष्मणो रावणिं पुनः ।
 नीलस्तु सिंहजघनं दुर्भीखस्तु घटोदरम् ॥६५॥
 स्वयंभू दुर्भीतिं शंभुं नलवीरोऽङ्गदो मयम् ।
 स्कन्दः पुनश्चन्द्रनखं विभ्रं चन्द्रोदरात्मजः ॥६६॥
 केतुं भामशङ्खलनृपः श्रीदत्तो जखुमालिनम् ।
 कुम्भकर्णसुतं कुम्भं पवनञ्जयनन्दनः ॥६७॥
 किष्किन्धेशश्च साल्याख्यं कुन्दो धूमाख्यराजसम् ।
 वालित्स्वश्चन्द्ररश्मिश्च भटं सारणराजसम् ॥६८॥
 राज्ञस्तानेवगन्धोन्वसरौत्सुः कपयोऽपरे ।
 अयुध्यन्तच तैः सार्द्धं नक्रैर्नक्रा इवार्णवे ॥६९॥
 एवं ब्रुहे वर्त्तमाने भीषणेश्योऽपि भीषणे ।
 नक्षत्राणावामुचत्क्रोधादस्त्रं तामसमिन्द्रजित् ॥२००॥
 तदस्त्रं तपनाश्वेण सौमित्रिः शत्रुतापनः !
 जघ्वा विद्रावयामासाग्निना सदनपिण्डयत् ॥१॥
 सौमित्रिर्नागपाशास्त्रं सुमोचेन्द्रजिते क्रुधा ।
 नन्तुनाऽभ्रमि जस्तीव स तेन द्रामयथ्यत ॥२॥
 द्वादश्यामागमर्याहो नागास्तेन दशासनाः ।
 निप्रपातादनिस्त्रिषु दारयन् मागसाम्बकाम् ॥३॥
 द्विचेपु नरवाहेतुं विमार्षो नदत्तमाश्रया ।
 आश्रयान् इवानर्थान्निजे च शत्रिन् द्रुमम् ॥४॥

नागपाशैः कुम्भकर्णं त्ववभाङ्गक्षणाग्रजः ।
भामण्डलस्तं शिविरेऽनैपीद्रामान्नया ततः ॥५॥
अन्येपि प्रतियोद्धारो वद्वा रामस्य सैनिकैः ।
मेघवाहनमुख्यास्ते निन्विरे शिविरे निजे ॥६॥
दृष्ट्वा दशमुखस्तन्तु क्रोधशोकसमाकुलः ।
विभीषणाय चित्तेषु शूलं मूलं जयश्रियः ॥७॥
तच्छूलमन्तरालेषु कदलीकाण्डजीलवा ।
चकार कणशोरामाऽवरजःप्रतिभिः शितैः ॥८॥
रणे इन्द्रप्रदत्तान्ताममोघविजयाह्वयाम् ।
विजयाधीं दशग्रीवो महाशक्तिं समुद्दधे ॥९॥
धगइगितिज्वलन्तीं तडत्तडितिनादिनीम् ।
संहाराश्वितडिल्लेखामिव खे श्रमयत्सताम् ॥१०॥
अपसखुर्दिवि सुरा दृशं सैन्यान्यभीलयन् ।
तां विलोक्य न केप्यस्युः सुस्थितं सुस्थिता अपि ॥११॥
रामः सौमित्रिसित्यूचेऽस्त्राकसेषु विभीषणः ।
आगन्तुर्हन्यते हन्त धिम्न आश्रितघातिनः ॥१२॥
द्रुति रामवचः श्रुत्वा सौमित्रिर्मिर्वपत्सलः ।
विभीषणाग्रे गत्वा स्यादाच्चिपन् दशकन्वरम् ॥१३॥
पुरस्यं गरुडस्यं तं प्रेक्ष्योवाच दशाननः ।
न तुभ्यं शक्तिरुत्तिष्ठा मास्तथाः परस्त्युना ॥१४॥

न्वियस्व यदि वा मार्यस्त्वमेवासि यतो मम ।
 वराकस्त्वत्प्रदेह्येष समाग्रे स्याद्विभीषणः ॥१५॥
 इत्युक्त्वा भ्रमयित्वा तां शक्तिं रामानुजन्मने ।
 मुमोच पतदुत्पाताशक्तिकल्यां दशाननः ॥१६॥
 तामापतन्तीं सौमित्रिः सुग्रीवो हनुमान्नलः ।
 भामण्डलो विराधोऽन्येषु चैः स्वैः स्वैरताडयन् ॥१७॥
 सावज्ञाय तदस्त्रौघं व्यालद्विप इवाङ्कुशम् ।
 उर्वानल इवाभोधौ लक्ष्मणोरःस्थलेऽपतत् ॥१८॥
 तथा भिन्नो महीष्ठे निपपात च लक्षणः ।
 उत्पपात च तत्सैन्ये विष्वग् हाहा रवो महान् ॥१९॥
 क्रुद्धोय ज्येष्ठकाकुत्स्थो जिघत्सुरिव रावणम् ।
 अथ योधितुमारिभे पञ्चाननरथस्थितः ॥२०॥
 क्षणाच्चकार विरथं पञ्चाननरथोद्विपम् ।
 दशाननेऽपि वेगेनाध्याकरो हरयान्तरम् ॥२१॥
 भङ्क्त्वा भङ्क्त्वा रथानेवं पञ्चवारान् दशाननम् ।
 काकुत्स्थो विरथीचक्रे जगद्द्वैतपौरुषः ॥२२॥
 दशस्योऽचिन्तयच्चैवं मातस्नेहादयं स्वयम् ।
 मरिष्यत्येव तत्किं मे योधितेनाऽमुनाऽधुना ॥२३॥
 दशग्रीवो विमृश्यैवं यद्यौ लङ्कापुरीं द्रुतम् ।
 अस्मिं जगाम च रवी रामगोकादिवातुरः ॥२४॥

भग्नेऽथ रावणे रामो निवृत्तेऽयाय लङ्कणम् ।
 तं च दृष्ट्वा निपतितं निपात सुविमूर्च्छितः ॥२५॥
 सुग्रीवादिभिरासिक्तो रामञ्चन्द्रनवारिणा ।
 लब्धसंज्ञो निपद्योपसौमित्रोऽप्यगदद्गदन् ॥२६॥
 तव किं वाधते वत्स ब्रूहि तूष्णीं स्थितोसि किम् ।
 संज्ञयापि समाख्याहि प्रीणयाग्रजमात्मनः ॥२७॥
 एते त्वन्मुखमीक्षन्ते सुग्रीवद्व्यास्तवानुगाः ।
 नानुगृह्णासि किं वाचा दृशा वा प्रियदर्शन ॥२८॥
 जीवन् रणाद्रावणोऽगादिति लज्जावशाद्भवम् ।
 न भापसे तद्भाषस्व पूरयिष्ये तवेषितम् ॥२९॥
 रे रे रावण दुष्टात्मन् तिष्ठ तिष्ठ क्वयास्यसि ।
 एष प्रस्थापयामि त्वां नचिराय महारथे ॥३०॥
 द्रव्युक्त्वा धनुरास्फाल्योदस्थाद्यावद्ब्रूवद्बहः ।
 तावत्कपीश्वरेणैव मूचे विनयपूर्वकम् ॥३१॥
 स्वामिन्निशेयमगमल्लङ्घनञ्च स निशाचरः ।
 शक्तिप्रहारविधुरः स्वामीनिश्चेष्टवर्त्तते ॥३२॥
 धैर्यमाधेहि यानीहि हतमेव दशाननम् ।
 प्रतिजागरणोपायं सौमित्रे रूपकल्पय ॥३३॥
 भूयो रामो जगादैवं हता भार्या हतोऽनुजः ।
 तिष्ठत्यद्यापि रामोऽयं शतधा न विदीर्यते ॥३४॥

सखे सुग्रीव हनुमन् भामण्डल नलाङ्गद ।
 विराधाद्याञ्च सर्वेपि यात स्वौकसांसि ते ॥३५॥
 सीताऽपि हारात्सौमित्रि वधादप्यधिकं शुचे ।
 सखे विभीषणामूस्त्वं यत्कृतार्थीकृतोऽसि न ॥३६॥
 प्रातः पश्य परं बन्धो निजवान्धववर्त्मना ।
 नीयमानं सवन्धुं त्वां बन्धुरूपेणशत्रुणा ॥३७॥
 प्रातःकृतार्थीकृत्य त्वामनुयास्यामि लक्षणम् ।
 लक्षणं हि विना किं मे सीताया जीवितेन च ॥३८॥
 विभीषणो बभाषेऽथ किमधैर्यमिदं प्रभो ।
 शक्त्या हतोऽपि ह्यनया पुमान् जीवति यामिनीम् ॥३९॥
 मन्वतन्वादिना घातप्रीतकाराय सर्वथा ।
 प्रयत्यतां प्रभो यावन्न विभाति विभावरी ॥४०॥
 आमेति राघवेणोक्तग्रीवाद्यास्तु विद्यया ।
 सप्तवप्राञ्चतुर्द्वारान् राघवोपरि ते व्यधुः ॥४१॥
 प्राच्यां द्वारेषु तत्रास्युः सुग्रीवः पावनञ्जयिः ।
 तारः कुन्दोदधिसुखो गवाक्षो गवयः क्रमात् ॥४२॥
 उदीच्यामङ्गदः कूर्मो गौर्महेन्द्रो विहङ्गमः ।
 सुपेणञ्चन्द्ररश्मिञ्च द्वारेष्वस्युः क्रमादमी ॥४३॥
 प्रतीच्यां नील समर शीलदुर्द्धर मन्मथाः ।
 जयञ्च विजयञ्चैव सप्तवप्रावतस्थिरे ॥४४॥

भामण्डलो विराधञ्च गजो बुवनजिन्नलः ।
 मन्दोविभीषञ्चास्युर्दक्षिणस्थां क्रमादमी ॥४५॥
 मध्ये कृत्वेति काकुस्थौ मुग्रीवाद्या महामुजः ।
 प्रजागरपरास्तस्युरात्मारामा इवोद्यताः ॥४६॥
 सीतायाः कश्चिदाचख्यौ यच्छक्त्या लक्ष्मणो हतः ।
 प्रातर्विपत्स्यते रामभद्रोपि भ्रातृसौहृदात् ॥४७॥
 वज्रनिर्घोषवहोरं तच्छ्रुत्वा जनकात्मजा ।
 पपात मूर्च्छया पृथ्वां लतेव पवनाहता ॥४८॥
 विद्याधरीं मरुतोभिः संसिक्ता लब्धचेतना ।
 उत्थय विललापैवं जानकी करुणस्वरम् ॥४९॥
 हा वत्स लक्ष्मण कागा स्यत्तैकाकिनमग्रजम् ।
 मुहूर्त्तमपि हि स्थातुं विना त्वामेप न क्षमः ॥५०॥
 धिगहं मन्दभाग्यास्मि यतो मम कृतेऽधुना ।
 स्वान्निदेवरयोर्देव तुल्ययोरीदृगागतम् ॥५१॥
 प्रसीद मत्प्रवेशाय द्विधाभव वसुन्धरे ।
 प्राणनिर्याणहेतो स्त्वं भव वा हृदय द्विधा ॥५२॥
 एवं रुदन्तीं कारुणं सीतां कापि कृपावती ।
 अत्रलोक्याऽवलोकिन्या विद्याधर्यमवीदिति ॥५३॥
 भविष्यति शुभाङ्ग स्ते प्रभाते देवि देवरः ।
 समञ्च राममद्रेण त्वामेत्यानन्दयिष्यति ॥५४॥

स्वस्थावस्थातद्गिरास्यात्क्राकुस्यगृहिणी तदा ।
 सूर्यादयं चिन्तयन्ती चक्रवाकीव जाग्रती ॥५५॥
 सौमित्रिर्मरितोद्येति क्षणं विजहर्ष रावणः ।
 क्षणं स्मृत्वा स्नात्पुत्रमित्तवन्धुं करोद् च ॥५६॥
 हा वत्स कुम्भकर्णं त्वं ममात्मे वापरः परः ।
 द्वितीयाविव मे बाहू इन्द्रजिन्नेषवाहनौ ॥५७॥
 हा वत्सा जम्बुमालाद्या मम रूपान्तरोपमाः ।
 अप्राप्तपूर्वं प्राप्तास्य कथं वन्धुं गजा इव ॥५८॥
 स्मारं स्मारं स्ववन्धूनामित्यं वन्वादि नृतनम् ।
 भूयो भूयो दग्ध्रीवो मुसूर्च्छं च करोद् च ॥५९॥
 इतश्च पद्मसैन्ये प्राक् प्राकारद्वाररक्षकम् ।
 भामगडलमुपेत्यैवं कोऽपि विद्याधरोऽवदत् ॥६०॥
 पद्मपादन्दर्गय मे तदाप्ते ननु यद्यसि ।
 अलं लक्ष्मणजीवातुमाख्यास्यामि हितोऽस्मि वः ॥६१॥
 विधत्य पाणिना दोषिण नीतो भामगडलेन सः ।
 पद्मस्य पादपद्मान्ते प्रणस्यैवं व्यजिज्ञपत् ॥६२॥
 स हीताङ्गपुरनाथस्य शशिमगडलभूपते ।
 तनयः प्रतिचन्द्रोऽहं सुप्रभाकुक्षिसंभवः ॥६३॥
 क्रीडार्थं सकलदोऽहं चलितोऽन्येद्युरस्यरे ।
 दृष्टः सदृशविजयनाम्ना विद्याधरं च ॥६४॥

तेन शैथुनिकाद्वैराद्योधितोऽहं चिरन्नदा ।
 पातितञ्चण्डरवया शक्त्या चाहलभूतले ॥६५॥
 साकेतपुर्यां साहेन्द्रोदयोद्याने लुवन्सुवि ।
 दृष्टञ्च भरतेनाहं त्वद्भ्रात्राऽतिद्विपालुना ॥६६॥
 सद्यो गन्धाम्बुभिस्तेन सिक्तोऽहं पृथिवीभुजा ।
 मत्तञ्च निरगाच्छक्तिर्दृश्युः परगृहादिव ॥६७॥
 सद्यो रूढप्रहारेण मया विस्मितचेतसा ।
 पृष्टो गन्धाम्बुमाहात्म्यमित्यशंसत्तवानुजः ॥६८॥
 सार्धवाहे विन्ध्यनासाऽश्यागाङ्गजपुरादिह ।
 एकस्तन्वह्निप्रो मार्गेऽतिभारदुटितोऽपतत् ॥६९॥
 तन्मूर्ध्नि पादं विन्ध्यस्य सञ्चचारपुरीजनः ।
 उपद्रवेण महता विपन्नः सोऽथ सैरिभः ॥७०॥
 सोऽक्रानन्निर्जरायोगाच्छेतंकरपुरेश्वरः ।
 सुरो वायुकुमारोऽभून्नाम्ना पवनपुत्रकः ॥७१॥
 ज्ञात्वा च रधिना पूर्व्वं दृष्ट्युं प्रकृपितोऽथ सः ।
 पुरे जनपदे चास्मिन् व्याधीन्नानाविधान् व्यधात् ॥७२॥
 देशे गृहे च न व्याधिरभूत्तन्मातुलस्य तु ।
 द्रोणमेघनरेन्द्रस्य सन्महीवर्त्तिनोऽपि हि ॥७३॥
 अत्रव्याधिकारणं पृष्टो मया द्रोणघनोऽवदत् ।
 भार्याप्रियङ्करा मेऽभूत्पुरातिव्याधिवाधिता ॥७४॥

जाते गर्भे तत्रभावाद्याधिना सुच्यताय सा ।
सुपुत्रेच क्रमात्पुत्रीं विशल्यामभिधानतः ॥७५॥
तद्देश इव सद्देशेषु दूते व्याध्युपद्रवे ।
विशल्याः स्नानतोयेन सिक्तो लोकोऽभवद्विरुक् ॥७६॥
ष्टो मया सत्यभूतशरणी सुनिरन्वदा ।
वदतिस्म विशल्यायाः प्रान्जन्मत्प्रसः फलम् ॥७७॥
त्रयसंरोहणं शल्याप्रहारो व्याधिसङ्घवः ।
नृणां स्नानान्धसायस्या भावीभर्ता च लक्षणः ॥७८॥
तया सुनिगिरा सख्यं ज्ञानादनुभवादपि ।
विशाल्यस्नानप्रवसः प्रभावो निश्चितो मया ॥७९॥
इत्युदित्वा द्रोणमेघो विशल्यास्तपनोदकम् ।
समापि ह्यार्ष्यवत्तेनाऽभवद् भूमिर्मसायकम् ॥८०॥
तस्या स्नानांभसाऽनेन मया सिक्तं स्वमप्यहे ।
नि. शक्तिशक्त्यसंरुद्धव्रणश्च त्वमसूः जगात् ८१॥
भरतश्च कदाप्येव सुत्वन्तः प्रत्ययः प्रभोः ।
आप्रत्तृणादानवत विगत्यास्तानदारि तत् ॥८२॥
त्वर्थतां त्वर्थतां तस्मात् प्रत्यये किं करिष्यथ ।
पर्यये षड्दटे चत्त किं कुर्वीत गणाधिपः ॥८३॥
भासण्डं च नुमन्तमद् दन्तं सपुद्गलः ।
आदिगत् प्रतिभरतं विशल्यास्तानवारिणे ॥८४॥

प्रवयु स्ते विसानेनाऽयोध्यां पवनरंहसा ।
 प्रासादाङ्गे च दृष्टुः शयानं भरतं नृपम् ॥८५॥
 भरतस्य प्रबोधाय ते गीतञ्चक्रुरस्वये ।
 राजकार्येपि राजान उत्थायन्ते ह्युपायतः ॥८६॥
 विबुध्य भरतेनापि दृष्टः घृष्टः पुरो नमन् ।
 उचे भानगडलः कार्यं नात्स्याप्तेः प्ररोचना ॥८७॥
 सेत्यत्येतन्नया तत्रेवुपति भरत स्ततः ।
 तद्विसानाविरूढोगात्पुरं कौतुकमङ्गलम् ॥८८॥
 भरतेन द्रोणवनी विश्रव्यामथ याचितः ।
 सहेहाह्य स्त्रीसहस्र सहितां तामदत्त च ॥८९॥
 भामगडलोषयोध्यायां सुक्ता भरतमुत्सुकः ।
 आयवौ सपरीवारो विश्रव्यासंयुत स्ततः ॥९०॥
 ज्वलद्दीपविमानस्यो भीतेः सूर्योदयभ्रमात् ।
 जगं दृष्टो निजैः सोऽथाविश्रव्यासुपलक्षणम् ॥९१॥
 तथा च पाणिना स्पृष्टाल्लक्षणात्तत्क्षणादपि ।
 निर्जगाम सहाशक्ति र्थष्टिनेव लक्ष्मणगी ॥९२॥
 समुत्पतन्ती सा शक्तिः समुत्पत्य हनूमता ।
 प्रसभं जगृहे श्येनविहगेनेव वर्तिता ॥९३॥
 साप्युचे देवतारूपा न मे दोषोऽस्ति वाचन ।
 प्रदत्ता धरणेनाऽस्मै मञ्जश्लिभगिनीसहन् ॥९४॥

विशल्या प्राग्भवतपस्तेजः सोढुसनीचरी ।

एषा यास्यामि मां मुञ्च प्रेष्यभावादनागसम् ॥६५॥

इत्युक्तो मुक्तवान् शक्तिं सारति स्तां महाभुजः ।

मुक्तमात्रा च सा शक्तिर्लज्जितेव तिरोदधे ॥६६॥

विशल्यापि हि सौमित्रिं भूयः पस्वर्ष पाणिना ।

विलिलेप च गोशीर्षं चन्दनेन शनैः शनैः ॥६७॥

बृढव्रणोऽथ सौमित्रः द्राक् प्रमुप्त इवोत्थितः ।

सखजे रामभद्रेण वर्षताऽश्रुजलं सुदा ॥६७॥

सर्वं विशल्या वृत्तान्तं राम स्तस्मै शशंस च ।

तत्स्नानपयसा चाशु स्वान्तराञ्चाध्यषेचयत् ॥६८॥

कन्यासहस्रसहितां विशल्यां रामशासनात् ।

तदानीमेव सौमित्रि रूपयेमे यथाविधि ॥३००॥

सौमित्रिजीवनोद्वाहेत्साहजन्मा महेत्सवः ।

विद्याधरनृपैश्चक्रे जगदाश्चर्यकारणम् ॥१॥

सौमित्रि जीवित इति चरैर्नक्तंचराधिपः ।

विज्ञाय मन्त्रयान्चक्रे समं मन्त्रवरैरिति ॥२॥

अभवन्मम भावोयं सौमित्रिः शक्तिताडितः ।

प्रातर्भरिष्यति ततो रामोपि स्नेहपीडितः ॥३॥

यास्यन्ति कपयो नष्टा तेच मद्वन्धु स्तनवः ।

कुशकर्णेन्द्रजिन्मख्याः स्वयमेप्यन्ति मामिह ॥४॥

अधुना देववैगुण्याल्लक्षण. सोऽपि जीवितः ।
 मया मोचयितव्या स्ते कुम्भकर्णादयः कथम् ॥५॥
 स गत्वा द्वाःस्यविन्नप्तः सुग्रीवादि समाहृतम् ।
 पद्मनाभं नमस्कृत्य व्याजहारेति धीरगोः ॥६॥
 दशास्य स्त्वां वदत्येवं वन्धुवर्गं विमुञ्च मे ।
 जानकीमनुमन्यस्व राज्यार्द्धञ्च गृहाण मे ॥७॥
 वीणि कन्यासहस्राणि तुभ्यं दास्यामि तेनच ।
 सन्तुष्य नोचेत्ते सर्वं नञ्चेतन्नच जीवितम् ॥८॥
 वभाषे पद्मनाभोध नार्थो मे राज्यसम्पदा ।
 न चान्यप्रमदावर्गं भोगेन सहतापि हि ॥९॥
 प्रेषयिष्यत्यर्चयित्वा जानकीं रावणो यदि ।
 तदा मोक्ष्यामि तद्वन्धुतनयानन्यथा नहि ॥१०॥
 सामन्तः पुनरप्युक्त्वा राम नैतत्तवोचितम् ।
 स्त्रीमात्रकस्यास्य कृते खं क्षेप्तुं प्राणसंशये ॥११॥
 सौमित्रिरेकवारं चेज्जीवितो रावणाहतः ।
 जीविष्यति कथं सोऽथ त्वञ्जामी च लवङ्गमाः ॥१२॥
 एकोपि रावणो हन्तुमिदं विश्वमपीश्वरः ।
 सर्वथा तद्वधो मान्यमुदर्कं चाञ्छ स्वयम् ॥१३॥
 लक्षणस्तद्गिरा कुक्षोऽभ्यधाद्रे दूत पांशनः ।
 स्वशक्तिं परशक्तिं वा वेत्तयद्यापि न रावणः ॥१४॥

हतवन्धुपरीवारो भार्याश्रेणीकृतोऽपि सन् ।
 पौरुषं नाटयत्येव एषा का तस्य दृष्टता ॥१५॥
 शेषैकमूलसुश्लिच्छिन्नाः शाखा वटस्तरुः ।
 यथा स्यापि तथैवाङ्गः कियत्स्यास्यति रावणः ॥१६॥
 तद्गच्छ संवाहय तं युद्धाय दशकन्धरम् ।
 कृतान्त इव सज्जो मे तं व्यापादयितुं भुजः ॥१७॥
 लज्जणेनैवमाक्षिप्तो विभापितु मना सतु ।
 उत्थाय धृत्वा ग्रीवायां वानरैर् निरवांस्यत ॥१८॥
 रावणाय स गत्वाऽख्यत् सर्वं रावणवाचिकम् ।
 सचिवान् रावणोऽप्युचे किं कार्यं ब्रूत सम्प्रति ॥१९॥
 अब्रुवन्मन्त्रिणोऽथैव सीतार्थंणमहोचितम् ।
 व्यतिरेकफलं दृष्टं पश्यान्वयफलं प्रभो ॥२०॥
 अन्वयव्यतिरेकाभ्यां सर्वं कार्यं परीक्ष्यते ।
 एकेन व्यतिरेकेण किं स्थितोऽसि दशानन ॥२१॥
 आख्यन्ते वहवोद्यापि वान्धवः सूनवञ्चते ।
 सीतार्थंणादिमुक्तैस्तै सममेधस्व सम्पदा ॥२२॥
 तेषां सीतार्थंणगिरा मर्मणीव हतोधिकम् ।
 अन्तर्दूना दशमुखश्चिरं स्वयमचिञ्चयत् ॥२३॥
 विद्याया वज्ररूपाया हृदि निर्णीय साधनम् ।
 शान्तिचैत्यं ययौ शान्तकपायीभूय रावणः ॥२४॥

ज्ञानं श्रीशान्तिनाथस्य पवस्कुचैर्दशाननः ।
 स्वयमिन्द्र इवा कार्पीट् भक्त्या विकशिताननः ॥२५॥
 गोशीर्षचन्द्रेनाङ्गरागपुष्पैश्च दैवतैः ।
 पूजां विधाय श्रीशान्ते स्तुति मेवं विनिर्ममे ॥२६॥
 देवाधिदेवाय जगन्त्रायिने परमात्मने ।
 श्रीसते शान्तिनाथाय षोडशायाहते नमः ॥२७॥
 श्रीशान्तिनाथ भगवन् भवान्मोनिधितारण ।
 सर्वार्थसिद्धयन्त्राय त्वन्नाम्नेपि नमो नमः ॥२८॥
 ये तवष्टविधां पूजां कुर्वन्ति परमेश्वर ।
 अष्टावपि सिद्धय स्तेषां करस्या अणिमादयः ॥२९॥
 धन्यान्वक्षीणि यानि त्वां पश्यन्ति प्रतिवासरम् ।
 तेभ्योपि धन्यं हृदयं तदृष्टो येन धार्यसे ॥३०॥
 देवत्वत्पादसंस्पर्शादपि स्यान्निर्मलो जनः ।
 अथोपि ह्येमीभवति स्वर्गवेधिरसान् किम् ॥३१॥
 त्वत्पादाब्ज प्रणामेन नित्यचालुखटनैः प्रभो ।
 गृह्णारतिलकोभूयाऽस भाले किणावलिः ॥३२॥
 पदार्थैः पुष्पगन्धाद्यै रूपाहारोद्यतै स्तव ।
 प्रभो भवतु मद्राज्यसम्पद्द्वन्द्वैः सदा फलम् ॥३३॥
 सूर्यो भूयः प्रार्थये त्वारिदमेव जगद्विभोः ।
 भगवन् भूयसी भूया च्चयि भक्तिर्भवे भवे ॥३४॥

स्तुत्वेति शान्तिं लङ्केशः पुरो रत्नशिलास्थितः ।
 तां साधयितुमारिभे विद्यामक्षस्वजं दधत् ॥ ३५ ॥
 मन्त्रिणोप्येव मूचुस्तं जानकीमोक्षणं विना ।
 नमोक्षं कुम्भकर्णादि वीराणां प्रत्युताशिवम् ॥ ३६ ॥
 इयत्यपि गते स्वामिन् रत्न रत्न निजं कुलम् ।
 उपायञ्चात्र नान्वोस्ति रामानुनवनं विना ॥ ३७ ॥
 रावणस्तानवज्ञाय दूतं सामन्त मादिशत् ।
 साम दान दण्डपूर्वं मनुशिष्योपराधवम् ॥ ३८ ॥
 अथ मन्दोदरोद्वास्यं यमदण्ड मदोऽदत् ।
 जिनधर्मरतोष्ठाहान्यस्तु सर्वोपि पृर्जनः ॥ ३९ ॥
 न करिष्यति यस्त्वेवं तस्य दण्डो वधात्मकः ।
 भविष्यतीति लङ्कायामाघोपय हतानकः ॥ ४० ॥
 तदादेशेन स द्वास्थः पुर्व्यामाघोपयत्तथा ।
 तच्च चारनरैरेत्य सुग्रीवाय न्यवेद्यत ॥ ४१ ॥
 सुग्रीवोप्यत्रवीदेवं नयावद्वृज्ज रुपिणीम् ।
 विद्यां साधयति स्वामिं स्नावत्साध्यो दशाननः ॥ ४२ ॥
 स्निग्धा पद्मेऽथ वाचैवं शान्ति ध्यानपरायणम् ।
 कथं दशास्यं गृह्णामि नह्यहं स इव च्छली ॥ ४३ ॥
 इति राम वचःश्रुत्वा च्छन्नमेवाङ्गदादयः ।
 पिद्याभ्रं गाय लङ्केशं शान्तिचैत्यस्थितं ययुः ॥ ४४ ॥

उद्भित्वा निचममङ्गभीरु त्वमधुना पुनः ।
 सेविष्येऽहं प्रसह्य त्वां हत्वा त्वत्यतिदेवरौ ॥५५॥
 तद्वाचा विपसन्धीच्या मर्च्छिता जनकात्मजा ।
 निपपात दशास्यस्य तस्यामाशेव तत्क्षणम् ॥५६॥
 कथञ्चिच्छ्लथसंज्ञा सा जग्राहैवमभिग्रहम् ।
 मृत्युञ्चेद्रामसौमित्र्यो स्तदा स्वनशनं मम ॥५७॥
 तच्छ्रुत्वा रावणो दध्यौ रामे स्नेहो निसर्गजः ।
 अस्या स्तदस्यां मे रागः स्थले कमलरोपणम् ॥५८॥
 कृतं युक्तं मया तन्नावज्ञातो यद्विभीषणः ।
 नामात्या मानिताः स्वञ्च कुलमेतत्कलङ्कितम् ॥५९॥
 मुञ्चाय्येतामद्य चेत् न विवेकपदे पतेत् ।
 रामाक्रान्तेन सुक्तेय मिति स्वात्मत्युताऽवशः ॥६०॥
 वद्वेह रामसौमित्रो समानेष्ये तत स्तयोः ।
 अर्पयिष्याम्य मूं धर्मं यशस्यञ्च हि तद्वेत् ॥६१॥
 इति निश्चित्य लङ्केश स्तामतीत्य विभावरीम् ।
 युद्धे चचाल शकुनैर्वीर्यमाणोऽपि दुर्मदः ॥६२॥
 भयः प्रवृत्ते युद्धं रामरावणमैन्वयोः ।
 अत्युद्धटभटभुजा स्फोटवासित दिग्गजम् ॥६३॥
 विध्रुवाऽग्रेपरक्षांसि तूजानीत्र सहायणः ।
 लक्ष्मणः स्ताडयासास विशिर्गन्ट्रेशतन्यरम् ॥६४॥

तदा च ज्येष्ठकृष्णैकादश्यामह्नि च पश्चिमे ।
 यामे षटो दशग्रीवः चतुर्थन्तरकं ययौ ॥७५॥
 सपदि जयजयेति व्याजहारद्विद्युःसद्भि-
 र्यरचि कुसुमवृष्टिर्लक्ष्मणखोपरिष्ठात् ।
 समजनि च कपीनां तारुडवं चण्डहर्षो
 त्यितकिलकिलनादापूर्णरोदोनि कुञ्जम् ॥७६॥
 इत्याचार्यं श्रीहेमचन्द्रविरचिते रावणवधो
 नाम सप्तमः सर्गः ॥७॥

अथो विभीषणस्तत्र कान्दिगैकान्तिगाचरान् ।
 एवमाद्यासयामास ज्ञातिस्नेहवशीकृतः ॥१॥
 पद्मनारानखावेतावष्टमौ बलशार्ङ्गिणां ।
 शरण्यौ शरणायाशु यथध्वमविशङ्किताः ॥२॥
 ते सर्वे ह्यश्रियुः पद्मशौमिली तो च चक्रवः ;
 तेषां प्रसादं वीराहि प्रजाशु समदृष्टयः ॥३॥
 हृतञ्च भ्रातरं दृष्ट्वा शोकावेशाद्दिग्भीषणः ।
 मर्तुकामः स्वयमपि च कर्षं क्षत्रिकां निजाम् ॥४॥
 तथा स्वकुक्षिमाश्रानं दधे रागो विभीषणम् ।
 सा भ्रातर्भीतिरित्युच्चैः प्रावृत्तं फलगाद्यरम् ॥५॥

वृत्तान्तानि विदित्वा च ननु साधुनात्मनः ।
 वृत्तिरिति प्रकृत्यासात् प्रकृत्यासात् सन्निवृत्तः ॥६॥
 संवत्सरात्मनः साधुर्वाचिर्गोचरो वृत्तान्तः ।
 कश्चिन्नान्तर्यामिणो वृत्तेषु चरन्ते प्रकृत्या । इति ॥७॥
 नैव हि क्वचिन्नान्तर्यामिणो वृत्तेषु चरन्ते प्रकृत्या ।
 ननु क्वचिन्नान्तर्यामिणो वृत्तेषु चरन्ते प्रकृत्या ॥८॥
 इत्युच्यते । अत्रान्तरे सहायका आह्वयव्यवस्था ।
 सुखमस्यैव प्रकृत्यासात् प्रकृत्यासात् प्रकृत्यासात् ॥९॥
 चिरं यथासाधु । सुखमस्यैव प्रकृत्यासात् प्रकृत्यासात् ।
 अन्तरेणैव प्रकृत्यासात् प्रकृत्यासात् प्रकृत्यासात् ॥१०॥
 अन्तरेणैव प्रकृत्यासात् प्रकृत्यासात् प्रकृत्यासात् ।
 अन्तरेणैव प्रकृत्यासात् प्रकृत्यासात् प्रकृत्यासात् ॥११॥
 अन्तरेणैव प्रकृत्यासात् प्रकृत्यासात् प्रकृत्यासात् ।
 अन्तरेणैव प्रकृत्यासात् प्रकृत्यासात् प्रकृत्यासात् ॥१२॥
 अन्तरेणैव प्रकृत्यासात् प्रकृत्यासात् प्रकृत्यासात् ।
 अन्तरेणैव प्रकृत्यासात् प्रकृत्यासात् प्रकृत्यासात् ॥१३॥
 अन्तरेणैव प्रकृत्यासात् प्रकृत्यासात् प्रकृत्यासात् ।
 अन्तरेणैव प्रकृत्यासात् प्रकृत्यासात् प्रकृत्यासात् ॥१४॥
 अन्तरेणैव प्रकृत्यासात् प्रकृत्यासात् प्रकृत्यासात् ।
 अन्तरेणैव प्रकृत्यासात् प्रकृत्यासात् प्रकृत्यासात् ॥१५॥

नार्थो राज्येन नः कश्चित्प्राज्येनापि महाभुज ।
 ग्रहीष्यामः परिव्रज्यां मोक्षसाम्राज्यसाधनीम् ॥१९॥
 अत्रान्तरे च कुसुमायुधोद्याने महासुनिः ।
 अप्रमेयवलोनाम चतुर्ज्ञानी समावयौ ॥१७॥
 तत्रैव निशि तस्याभूत् केवलज्ञानमुज्वलम् ।
 चक्रुश्च केवलज्ञानमहिमानन्दिवोकसः ॥१८॥
 प्रातश्च रामसौमित्री कुम्भकर्णादयश्च ते ।
 उपेत्य तमवन्दन्त ततो धर्मञ्च शृणुवुः ॥१९॥
 पप्रच्छतु र्देशनान्ते शक्रजिन्मोघवाहनौ ।
 परं वैराम्यमापन्नौ पुरातनभवान्निजान् ॥२०॥
 सुनिः सोऽथाब्रवीत्युर्यां कौशांब्यामिह भारते ।
 निःस्त्रौ बन्धू युवां जातौ नान्ना प्रथमपश्चिमौ ॥२१॥
 तावन्यदाभवे दत्ताद्वर्षं श्रुत्वा महासुनेः ।
 व्रतं जगृह्यतुः शान्तकपायौ च विजह्यतुः ॥२२॥
 अन्येद्युस्तौ तु कौशांब्याद्गतौ दृष्टगतुर्नृपम् ।
 पत्नैरन्दुमुख्या कीदृन्तं नन्दिघोषं मधूत्तमे ॥२३॥
 तं दृष्ट्वा पश्चिमोऽक्रापीन्निदानं तपसाऽमुना ।
 ईदृक् कीडापरः पृथो भूयाममनयोरष्टम् ॥२४॥
 साधुभिर्वार्य्यमाणापि निदानान्ब्रन्यवर्त्तत ।
 श्रुत्वा च पश्चिमो जज्ञे तयोस्तुः रतिवर्त्तनः ॥२५॥

दृश्यमानपथो विद्याधरोभिः कृतमङ्गलः ।

ऋध्या महत्येन्द्र इव लङ्कायां प्रविशत्पुरि ॥३६॥

गिरेः पुष्पगिरे मूर्ध्न्युद्याने तत्र मैथिलीम् ।

गत्वा ददर्श काकुत्स्थो वधा स्यातां हनूमता ॥३७॥

तामुत्तिष्ठ्य निजोत्सङ्गे द्वितीयमिव जीवितम् ।

तद्वैव जीवितं मन्यो धारयामास राघवः ॥३८॥

इयं महामती सीता जयत्विति मरुत्पथे ।

तदानीं जुह्वपुः सिद्धगन्धर्वाद्याः प्रमोदिनः ॥३९॥

सीतादेव्या नमश्चक्रे पादौ प्रक्षालयन्निव ।

निरन्तरैरयुजलैः सुमित्रानन्दनो मुदा ॥४०॥

चिरञ्जीव चिरं नन्द चिरञ्जय सदागिषा ।

इति ब्रुवाणा वैदेही जघो गिरमि लक्ष्मणम् ॥४१॥

भामरुहो नमश्चक्रे सीतां सीतापि तं मुदा ।

आग्निष्वानन्दयामास सुनिवाक्यममानया ॥४२॥

स्वनामाख्यानपृथ्वञ्च कपिगजो विभीषणः ।

हनुमानद्रुदोऽन्येषु प्रणेसुर्जनकात्मजाम् ॥४३॥

पार्श्वेन नगाद्रेण चिरात् पृथुदिना । मा ।

राजेश शृङ्गे सीता पिशाचं सगुणैर्यथा ॥४४॥

रुद्रोऽप्येवमवनात्प्राप्तं राघवं गतम् ।

जगाम राघवात्पथं मुदीराथः समाहृतः ॥४५॥

तदन्तश्च मणिसुम्भसहस्राङ्गं जिमे शतुः ।
 चैत्यं श्रीशान्तिनाथस्य प्रविवेश विवन्दिषुः ॥४६॥
 विभीषणार्पितै स्तत्र कुसुमाद्यैरपस्करैः ।
 शान्तिमानर्चं काकुत्स्थः सीतासौमित्रिसंयुतः ॥४७॥
 विभीषणास्यधितोऽथ विभीषणगृहं ययो ।
 रामः ससीतासौमित्रिः सुग्रीवादिभिरन्वितः ॥४८॥
 तत्र देवार्चनस्नानभोजनादि च राघवः ।
 चक्रे सपरिवारोपि मानयन् रावणानुजम् ॥४९॥
 रामं सिंहासनासीन सग्रासीनो विभीषणः ।
 वाससी परिधायोभे वभापेश कृताञ्जलिः ॥५०॥
 रत्नस्वर्णादिकोशोयसिदं हस्तिहयादि च ।
 अथञ्च राजसद्वीपो गृह्यतां पत्तिरल्लिते ॥५१॥
 राज्याभिषेकमधुना कुर्यात्ते तु त्वदाज्ञया ।
 पवित्रय पुरीं लङ्कां प्रसीदानुगृहाण साभ् ॥५२॥
 रामोऽप्युवाच दत्तं ते लङ्काराज्यं सया पुरा ।
 व्यस्मापीस्तदिदानीं किं महात्मन् भक्तिमोहितः ॥५३॥
 एवं निषिद्ध तं पश्यो लङ्काराजेर तदेव हि ।
 अस्यपिञ्चत्स्रयं प्रीतः प्रतिज्ञातार्थपालकः ॥५४॥
 सीता सौमिति सुग्रीव प्रसुखैराद्यतो ययो ।
 रामोऽथ रावणगृहे सुधर्मापासिनाद्भिन् ॥५५॥

तव सिंहेदरादीना सुद्वोटुं प्राक् प्रतिश्रवाः ।
 कन्या रामाज्ञयानैषु स्तत्र विद्याधरोत्तमाः । ५६॥
 अथ स्व स्व प्रतिपन्ना स्ताः स्वाः कुमारीर्वथाविधि ।
 राघवावुपयेनाते खेचरीगीतमङ्गलौ ॥ ५७ ॥
 भोगांस्तत्रोपभुञ्जानौ निर्विभ्रं रामलक्ष्मणौ ।
 सुग्रीवाद्यैः सेय्यनानौ षडब्दीसतिनिन्यतुः ॥ ५८ ॥
 अत्रान्तरे विन्ध्यस्थल्या मिन्द्रजिन्धेववाहनौ ।
 तौ सिद्धिमीयतुर्जज्ञे तीर्थं मेघरघञ्च तत् ॥ ५९ ॥
 नर्मदायां कुञ्जकर्णे नद्यां सिद्धिमियाय च ।
 षट्ठिरक्षिरमित्यासी तत्तीर्थं चाभिधानतः ॥ ६० ॥
 इतश्च साकेतपुरे रामलक्ष्मणमातरौ ।
 तद्वात्तामथजानन्तगौ तस्यतुर्ह्यशुःखिते ॥ ६१ ॥
 तदा च धातकीखण्डादागत स्तत्र नारदः ।
 पप्रच्छ भक्तिलखे ते विसनस्ते कुतो युवाम् ॥ ६२ ॥
 अथापराजितोवाच पुत्रौ मे रामलक्ष्मणौ ।
 पिताज्ञया वनं यातौ स्नुषया सीतया सह ॥ ६३ ॥
 सीतापहारात्लङ्कायां जग्मतुस्तौ महाभुजौ ।
 रावणेन रणे शक्त्या लक्ष्मणस्ताडितः किल ॥ ६४ ॥
 शक्तिशक्त्योद्धरणाय विशल्यानायि तत्र च ।
 न विद्वो च दभूत्क्रिञ्चिद्वत्सो जीवति वा नवा ॥ ६५ ॥

अभिधायेति हा वत्स वरसेति कारुणस्वरम् ।
 करोद् सा रोदयन्ती सुमिलामपि निर्भरम् ॥६६॥
 ततस्ते नारदोऽवोचद्भवतं सुस्थिते युवाम् ।
 युष्मत्पुत्राबुपेप्यामि तधानेप्यामि ताविह ॥६७॥
 तयोरेवं प्रतिश्रुत्य नारदो गगनाध्वना ।
 जनश्रुत्या ज्ञातवृत्तो लङ्कायां राममभ्यगात् ॥६८॥
 सत्कृत्य पृष्ठो रामेण किमलागा इति स्वयम् ।
 तन्मातृदुःखवृत्तान्त माचख्यौ नारदोऽखिलम् ॥६९॥
 सद्यः स रणरणकः पञ्चोऽवादी द्विभीषणम् ।
 विस्तृत्य दुःखमाट्टणां त्वद्भक्त्या स्थासि हाधिकम् ॥७०॥
 अस्मदुःखाद्विपद्यन्ते न यावन्मातरो हि नः ।
 तावत्तत्राद्य यास्यामोऽनुत्तन्यस्व महाशय ॥७१॥
 नत्वा विभीषणोप्यूचे तिष्ठात्नाहानि पौडश ।
 यावत्स्वैः शिल्पिभीरस्यान्ता मयोर्ध्यां करोव्यहम् ॥७२॥
 एवमस्त्विति रामोक्तः स विद्याधरशिल्पिभिः ।
 दिनैः पौडशभिश्चक्रोऽयोर्ध्यां स्वर्गपुरीनिभाम् ॥७३॥
 तदा रामेण सत्कृत्य विस्तृष्टो नारदो ययौ ।
 आख्याञ्च राममाट्टणां पुत्रागममहेत्सवम् ॥७४॥
 अथाह्निपौडशे सान्तःपुरावाच ह्य पुष्पकम् ।
 गङ्गेशानाविवैकस्यौ प्रतस्याते रघूद्वहौ ॥७५॥

रावणानुज सुग्रीव भामण्डल नृपादिभिः ।

अन्वीयमानौ नगरीमयोध्याञ्चेयतुः क्षणात् ॥७६॥

आयान्तौ पुष्पकारूढौ दूरादपि निरीक्षितौ ।

अथ्यगात्कुञ्जराखूढो भरतः सानुजोपि हि ॥७७॥

आयति भरते रामाच्चयोपक्षिति पुष्पकम् ।

जगाम पालकमिव पाकशासनशासनात् ॥७८॥

आदावप्युत्तारेभाद् भरतो म्हात्संयुतः ।

उत्तेरतुः पुष्पकाच्च सोत्कण्ठौ रामलक्ष्मणौ ॥७९॥

पादयोः पतितं रामो सरतं साश्रुलोचनम् ।

परिरेभे ससुत्याप्य भूमिं चुम्बन्मुञ्जमुञ्जः ॥८०॥

शत्रुघ्नमपि पादान्ते लुण्ठन्तं रघुपुङ्गवः ।

उत्थाप्य परिष्टजगत्स्वांशुकेन परिषस्वजे ॥८१॥

ततो भरतशत्रुघ्नौ नमन्तौ लक्ष्मणोपि हि ।

प्रसारितधुजो वाढमालिलिङ्ग ससंभवः ॥८२॥

आरोहदनुजैः साङ्गं त्रिभीरामोऽथ पुष्पकम् ।

समादिदेश चायोध्याप्रवेशाय कृतत्वरः ॥८३॥

तूर्य्येषु व्योम्नि भूमौ च वाद्यमानेष्वथोन्मुदौ ।

अयोध्यां रामसौमित्री निजां प्राविशतां पुरीम् ॥८४॥

सोत्कण्ठैरुन्मुखैः पौरैर्मयूरैरिव वारिदौ ।

निर्निमेषैः प्रेक्ष्यमाणौ स्तूयमानौ च निर्भरम् ॥८५॥

अर्कवद्दीयमानार्घौ स्थाने स्थाने पुरीजनैः ।
 खं प्रासादं प्रसन्नाख्यौ जग्मतू रामलक्ष्मणौ ॥८४॥
 उत्तोर्य्यं पुष्पकात्तत्र रामः सौमित्रिणा सह ।
 जगाम मातृसदनं सुहृद् हृदयनन्दनः ॥८७॥
 रामोऽपराजितां देवीं मातृवर्गमथापरम् ।
 नमश्चक्रे ससौमित्रिस्ताभिश्चासीर्भिरैद्यत ॥८८॥
 अथ सीताविश्वलयाद्याः प्रणेशुरपराजिताम् ।
 श्वश्रूरन्याञ्च तत्यादपज्ञेषु निहितालकाः ॥८९॥
 अस्मद्वीरप्रकाण्डप्रसविन्योऽस्मदाशिषा !
 भूयास्सूर्य्यवमिति ताः श्वश्राप्याशाशतोच्चकैः ॥९०॥
 अथापराजिता देवी भूयो भूयोऽपि लक्षणम् ।
 स्पृशन्ती पाणिना मूर्ध्नि चुम्बन्ती चैवमब्रवीत् ॥९१॥
 दिष्ट्या दृष्टोसि हे वत्स पुनर्जातोसि चाधुना ।
 क्त्वा विदेशगमनं विजयीह यदागमः ॥९२॥
 तानि तानि च कष्टानि वनवासभवान्यसौ ।
 रामः सीता चातिनिन्ये तत्रैव परिचर्य्यया ॥९३॥
 लक्षणोष्यवदत्तातेनेवार्य्ये णातिलालितः ।
 त्वयेव सीतादेव्या च वनेष्यस्थामहं सुखम् ॥९४॥
 स्वेच्छादुर्ललितैर्मै चार्य्यैश्च वैराणि जज्ञिरे ।
 सीतापहारो यन्मूलः किमन्यद्देवि गद्यते ॥९५॥

परन्तु युष्मदाशीभिर्लङ्घित्वा वैरिसागरम् ।
 मातः सपरिवारोपि क्षेमेणार्थ्य इहाययौ ॥६६॥
 अथोत्सवमयोध्यायां भरतोऽकारयन्सुदा ।
 पुरतो रामपादानां पत्तिमात्रं स्वमाचरन् ॥६७॥
 अन्यदा राममद्रन्तु प्रणव्य भरतोऽभ्यधात् ।
 आर्थ्यं त्वदाज्ञया राजप्रमियत्कालं मया धृतम् ॥६८॥
 प्रात्रजिष्यं तदैवाहं तातपादैः सह प्रभो ।
 अर्गला नाभविष्यच्चेदार्थ्याज्ञा राज्यपालने ॥६९॥
 मां व्रतायानुमन्यस्व स्वयं राजं प्रतीच्छ्व ।
 भवोद्विग्नस्त्ववि प्राप्ते नह्यतः स्यात्सुत्सहे ॥१००॥
 रामोऽप्युदशुस्तं स्माह किमेवं वत्स भापसे ।
 कुरु राजं त्वमेवेह त्वय्युक्त्वा वयमागताः ॥११॥
 त्यजन्तः सहराजेन भूयस्त्वद्विरहव्यथाम् ।
 किं दत्से वत्स तत्तिष्ठ कुर्वाज्ञां मम पूर्ववत् ॥१२॥
 इत्याग्रहपरं रामं ज्ञात्वा नत्वा च सोचलत् ।
 यावत्सौमिनिणा तावदुत्यायाधारि पाणिना ॥१३॥
 भरतञ्च तथा यान्तं व्रताय कृतनिश्चयम् ।
 ज्ञात्वा सीना विशलप्राद्या स्तत्राजगमुः ससंभ्रमाः ॥१४॥
 विस्मारयितु कामास्ता भरतस्य व्रताग्रहम् ।
 जलक्रीडाविनोदार्थमर्थ्यां चत्रिरे तराम् ॥१५॥

उपरोधेन तासाञ्च वयौ सान्तःपुरोपि च ।
 क्रीडासरसि चिक्रीड विरक्तोपि मुहूर्त्तकम् ॥६॥
 जलान्निर्गत्य भरतस्तीरे स्थाद्राजहंसवत् ।
 स्तम्भसुन्मूलत्र भुवनालङ्कार स्तत्र आवयौ ॥७॥
 सदान्धोषमदः सोभूत् सद्यो भरतदर्शनात् ।
 तद्दर्शनेन भरतोषत्राप परमां मुदम् ॥८॥
 संभ्रमाद्रामसौमित्री तस्योपद्रवकारिणः ।
 करिणो वन्धनायाशु ससामन्ताबुपेवतः ॥९॥
 रामाज्ञया हस्तिपकैः स स्तम्भे हस्त्यनीयत ।
 आगतौ च मुनी देश भूषण कुलभूषणः ॥१०॥
 उद्याने समवसूतौ वन्दितुं तौ महामुनी ।
 प्रवयुः सङ्ग सौमित्रिभरताः सपरिच्छदाः ॥११॥
 वन्दित्वा तौ च पप्रच्छ रामो सत्तः करी कथम् ।
 असदोऽजनि भुवनालङ्कारो भरते ज्ञणात् ॥१२॥
 अथाख्यत् केवली देशभूषणो नाभिसूनुना ।
 समं सहस्रा अत्वारो राजन्याः प्रात्रजन्पुरा ॥१३॥
 ते तु खामिन्यनाहारे कृतमौने विहारिणि ।
 निर्विन्ना जज्ञिरे सर्वे तापसा वनवासिनः ॥१४॥
 प्रह्लादन सुप्रभराट् तनयौ तेषु तापसौ ।
 चिरं चन्द्रोदय सूर्योदयाख्यौ भ्रमवर्भवम् ॥१५॥

चन्द्रोदयो गजपुरे राज्ञो हरिमतेरभूत् ।
 सार्यायां चन्द्रलेखायां स्रुनुर्नाम्ना कुलङ्करः ॥१६॥
 सूर्योदयोपि तत्रैव विश्वभूते द्विजन्मनः ।
 भार्यायामग्नि कुण्डायां नाम्ना श्रुतिरतिः सुतः ॥१७॥
 अभूत्कुलङ्करो राजा सगच्छं स्तापसायमम् ।
 अवधिज्ञानिनेत्यूचे चाभिनन्दनसाधुना ॥१८॥
 तप्यमानेन पञ्चाग्नि तप स्तव तपस्विना ।
 दग्धुमानीतकाष्ठस्य मध्ये तिष्ठति पन्नगः ॥१९॥
 सोऽर्हि पुराभवे क्षेमङ्कराज स्ते पितामहः ।
 तद्दारु दारयित्वा तं यत्नादाकृष्य रक्ष भोः ॥२०॥
 आकुलस्तद्वचः श्रुत्वा गत्वा तद्दार्वादारयत् ।
 ददर्शान्तस्थितञ्चार्हिं राजा विस्मयतेस्मा च ॥२१॥
 आदित्सतेस्मा प्रव्रज्यां यावद्राजा कुलङ्करः ।
 द्विजः श्रुतिरतिः सोऽथ तावदेवमनोचत् ॥२२॥
 धर्मे नामापि कोयाऽयं निर्व्यन्नाद्येत्तवान्तिमे ।
 दीक्षा ववस्युपादेया किं सम्प्रत्यपि शिष्यमे ॥२३॥
 राजापि तद्द्वारा भग्नदीप्तोत्साहो मनागपि ।
 मया किस्र कर्त्तव्यमिति ध्यायन्नवाभ्यतः ॥२४॥
 श्रीदामास्यथ तद्दार्त्ता मदा मक्ता पुरोधसा ।
 नृणं मां ज्ञातवानेव इत्यागङ्गव दुर्मतिः ॥२५॥

तत्र यामे निशस्तुर्ये श्रीधरस्य महामुनेः ।
 उत्पन्ने केवलेऽद्राक्षी द्वैरारब्धमुत्सवम् ॥३६॥
 जातधर्मपरीणामः सद्योऽप्युत्तीर्य वैश्वसनः ।
 तं वन्दितु मचालीञ्च मार्गेऽदृष्टञ्च सोऽहिना ॥३७॥
 शुभेन परिणामेन श्रान्ता शुभगतीञ्चिरम् ।
 जम्बूद्वीपेऽत्र वैदेहे पुरे रत्नपुरे पुरे पुरे ॥३८॥
 सहिष्यां हरणीनाभ्यामचलाखरस्य चक्रिणः ।
 प्रियदर्शननामाऽभूत्सूनुर्द्विर्धर्मतत्परः ॥३९॥
 स प्रविव्रजिषुः पितृनुरोधात्परिणीतवान् ।
 लीणि कन्यासहस्राणि संविज्ञोऽस्यात्तथापि हि ॥४०॥
 चतुःषष्ठिसहस्राणि वर्षाणां स तपः परम् ।
 चरित्वा गृहवासेपि ब्रह्मलोके सुरोऽभवत् ॥४१॥
 भ्रांत्वा धनोपि संसारं स पोतनपुरेऽभवत् ।
 शकुनाग्निमुखब्रह्म पत्न्यां षट्सुमतिः सुतः ॥४२॥
 स पित्रा दुर्वनीतत्वा जृहान्निर्वासितोऽश्रमत् ।
 धर्त्तः सर्वकलाकल्पो भूत्वा भूयोऽप्यगाङ्गहम् ॥४३॥
 दादिदेवदूतेन न त्वञ्जीयत केनचित् ।
 दिने दिने देवकेभ्यो सूयिष्टमयजङ्गनम् ॥४४॥
 वसन्तसेनया साद्वं सुत्वा भोगान् स वैश्वया ।
 अन्ते गृहीतधामन्यो ब्रह्मलोके सुरोऽभवत् ॥४५॥

ननु स्यात्तु न भवति साक्षात्प्राप्तौ तान्तर्यामिणे ।
 एतच्च तदर्थं कथं नामानुष्ठानस्य नामानुष्ठानम् ॥५६॥
 मिथ्यैव तन्निर्वाणस्य कल्पनीयतात्परिच्युतः ।
 तदर्थं कथं नो कथंता भवतीत्यं भवति ॥५७॥
 एतच्च तन्निर्वाणस्य तात्पर्यव्यतिरेकस्य नामतः ।
 एतच्च तन्निर्वाणस्य तात्पर्यव्यतिरेकस्य नामतः ॥५८॥
 इति तन्निर्वाणस्य तात्पर्यव्यतिरेकस्य नामतः ।
 इति तन्निर्वाणस्य तात्पर्यव्यतिरेकस्य नामतः ॥५९॥
 एतच्च तन्निर्वाणस्य तात्पर्यव्यतिरेकस्य नामतः ।
 एतच्च तन्निर्वाणस्य तात्पर्यव्यतिरेकस्य नामतः ॥६०॥
 एतच्च तन्निर्वाणस्य तात्पर्यव्यतिरेकस्य नामतः ।
 एतच्च तन्निर्वाणस्य तात्पर्यव्यतिरेकस्य नामतः ॥६१॥
 एतच्च तन्निर्वाणस्य तात्पर्यव्यतिरेकस्य नामतः ।
 एतच्च तन्निर्वाणस्य तात्पर्यव्यतिरेकस्य नामतः ॥६२॥
 एतच्च तन्निर्वाणस्य तात्पर्यव्यतिरेकस्य नामतः ।
 एतच्च तन्निर्वाणस्य तात्पर्यव्यतिरेकस्य नामतः ॥६३॥
 एतच्च तन्निर्वाणस्य तात्पर्यव्यतिरेकस्य नामतः ।
 एतच्च तन्निर्वाणस्य तात्पर्यव्यतिरेकस्य नामतः ॥६४॥
 एतच्च तन्निर्वाणस्य तात्पर्यव्यतिरेकस्य नामतः ।
 एतच्च तन्निर्वाणस्य तात्पर्यव्यतिरेकस्य नामतः ॥६५॥

पद्मो विभीषणायादाद्रक्षोद्वीपं क्रमागतम् ।
 सुग्रीवाय कपिद्वीपं श्रीपुरञ्च हनूमते ॥५६॥
 विराधायतु पाताललङ्कान् चपुरं पुनः ।
 नीलाय प्रतिस्वर्याय पुरं हनुपुरं पुनः ॥५७॥
 देवोपगीतनगरं तद्रत्नजटिने पुनः ।
 भामरुडलाय वैताढ्ये नगरं रघनूपुरम् ॥५८॥
 अन्येभ्योपि प्रदायैवं रामः शतममभ्यधात् ।
 यस्तुभ्यं रोचते वत्स तं देशसुररी कुरु ॥५९॥
 मधुरां मे प्रयच्छेति शतमेनार्थितः पुनः ।
 रामो जगाद् दुःसाध्या सा वत्स मधुरा पुरी ॥६०॥
 तत राज्ञो मधोः मूलञ्चमरेण पुरार्पितम् ।
 दूरात्परवलं सर्वं निहत्याभ्येति तत्कारे ॥६१॥
 शतमोषेवमवद हेव रक्षःकुलान्तकः ।
 तवास्मि नन्वहं भ्राता ताता कस्तस्य मद्युधि ॥६२॥
 प्रयच्छ मधुरां मह्यं स्वयमेव मधोरहम् ।
 प्रतीकारं करिष्यामि व्याधेरिव भिषग्वरः ॥६३॥
 शतममत्याग्रहिणं ज्ञात्वा रामोऽन्वशादिति ।
 अपशूलः प्रमत्तश्च योधनीयो मधुस्त्वया ॥६४॥
 अनुशिष्येत्यदाद्राम स्तूणावक्ष्यसायकौ ॥
 कृतान्तवदनं नाम सेनान्यञ्च सहादिशत् ॥६५॥

गितीमुखानग्निमुखानर्णवावर्त्तधन्वच ।
 लक्ष्मणोपि ददौ तस्मायाशंसन् विजयं परम् ॥ ६६ ॥
 ततः प्रतस्थे शत्रुघ्नः प्रयाणैश्च निरन्तरैः ।
 ययावुपमधूजममवात्सीञ्च नदीतटे ॥ ५७ ॥
 तत्रादौ प्रेषिताञ्चारा स्तस्याख्यन्नेत्यन्मधुः ।
 गतः कुबेरोद्यानेस्ति मधुरापूर्वदिक् स्थिते ॥ ६८ ॥
 पत्न्या जयन्तग्रा सार्द्धं स तत्र क्रीडापरोऽधुना ।
 अस्त्रागारे च तच्छूलं कालोऽयं तस्य योधने ॥ ६९ ॥
 ततश्छलन्नः शत्रुघ्नः प्राविशन्मधुरां निशि ।
 प्रविशन्तं मधुस्तत्र रुरोध च वलैः स्वयम् ॥ ७० ॥
 जघान समरे चादौ लवणं मधुनन्दनम् ।
 रामायणरणारम्भे खरं नारायणो यथा ॥ ७१ ॥
 मधुः सुतवधक्रुद्धो धावित्वा स्फालयन् धनुः ।
 युयुधे च दाशरथिना रथिना रथिनाम्बरः ॥ ७२ ॥
 अन्योन्यमस्त्रैरस्त्राणि च्छिन्दानौ तावुभावपि ।
 शस्त्राशस्त्रि प्रचक्राते चिरं देवासुराविव ॥ ७३ ॥
 धनुः समुद्रावर्त्तञ्चाग्निमुखांश्च शिलीमुखान् ।
 सौमित्रिदत्तानस्माधीत्तूर्य्या दशरथात्मजः ॥ ७४ ॥
 तत्स्मृतोपनतं धन्वाऽधिज्यीकृत्याग्निपत्रिभिः ।
 तैर्जघान मधु' वीरः शार्दूलमिव लुब्धकः ॥ ७५ ॥

तद्वाणघातविधुरो मधुरेवमचिन्तयन् ।
 ब्रूलं पाणौ न मेध्यागान्न हंतो लक्ष्मणानुजः ॥७६॥
 गतं मम मुधा जन्म जिनेन्द्रो न यदर्चितः ।
 कारितानि न चैत्यानि दत्तं पात्रेषु नो मया ॥७७॥
 इति ध्यायन्नात्तदीजो नमस्कारपरावणः ।
 मृत्वा सनत्कुसीरेऽभून्मधुर्देवो महर्द्धिकः ॥७८॥
 मधुदेहस्योपरिष्ठान्महिमानं सुराव्यधुः ।
 पुष्पदृष्टिं जुषुषुश्च मधुर्देवो जयत्विति ॥७९॥
 तच्छूलं देवतारूपमुपेत्य चमरान्तिके ।
 शत्रुभ्रान्मधुनिधनं च्छलोत्पन्नं शशंस च ॥८०॥
 ततो मित्रवधामर्षां चमरः प्राचलत्स्वयम् ।
 पृष्ठः क्व यासीति तार्क्ष्यं स्वामिना वेणुदारिणा ॥८१॥
 हन्तुं स्वमित्रहन्तारं शत्रुभ्रं मधुरास्थितम् ।
 यास्वामीति तदाख्याते वेणुदार्थ्यवदत्पुनः ॥८२॥
 धरणेन्द्राद्रावणेन या लब्धा सापि निर्जिता ।
 शक्तिः सौमित्रिणां पुण्यप्रकृष्टेनार्द्धचक्रिणा ॥८३॥
 रावणोपि हत स्तेन तत्पत्तिस्तु कियान्मधुः ।
 शत्रुभ्रो लक्ष्मणादेशादवधीत्प्रधने मधुम् ॥८४॥
 उवाच चमरेन्द्रो यच्छक्तिः सौमित्रिणाजिता ।
 कान्यकाया विगन्तयायाः प्रभावेण तदा खनु ॥८५॥

विमुक्तः प्राव्रजत्वोपि तपस्तप्ता दिवं ययो ।
 च्युत्वा च मथुरापुर्यां चन्द्रभद्रनृपात्मजः ॥६३॥
 सकान्चनप्रभा राज्ञी कुचिसूरचलाभिधः ।
 अत्यन्तवक्त्रभश्चासीच्च चन्द्रप्रभस्य भूपतेः ॥६७॥
 भानुप्रभाद्यैः सापत्नैः सोऽचलोऽटभिरग्रजैः ।
 व्यापादयितु मारेभे राजाऽयं मास्य भूदिति ॥६८॥
 तन्मन्त्रे सन्निगाख्याते नष्टागादचलोत्पतः ।
 भ्रमंश्चाविध्यत वने कण्टकेन गरीयसा ॥६९॥
 सक्रन्दन्पथि दृष्टञ्च पुंसा आवस्तिवामिना ।
 पितृनिर्वासितेनाङ्गनाञ्जैषोभारघारिणा ॥७०॥
 काष्ठभारं विमुच्याङ्कोऽपनिन्ये तस्य कण्टकम् ।
 हृष्टः स कण्टकं दत्त्वावाचाङ्कं साधु भो हतम् ॥७१॥
 अचलं मथुरापुर्यां त्वं शृणोपि वदा नृपम् ।
 तदा तव समागच्छेः परमो ह्युपकार्यसि ॥७२॥
 कांशांव्यासचलोयागात्तत्र सिंहगुरोः पुरः ।
 इन्द्रदन्तनृपं धन्वाभ्यस्यन्तं समुदैज्यत ॥७३॥
 सिंहेन्द्रदत्तयोः सोपि धानुष्कत्वमदर्शयत् ।
 तस्मै दत्तामिन्द्रदत्तोऽदत्तपुत्रीं भुवा सह ॥७४॥
 सोऽसाधयज्जातवलो देशानङ्गादिकां रूतः ।
 मथुरां चान्यदागच्छद् युयुधे चाग्रजैः सह ॥७५॥

भानुप्रभादीन् स भ्रातृन् वद्धा द्वावपि चाग्रहीत् ।
 तन्मुक्त्यै मन्त्रिणोऽप्रेषी चन्द्रप्रभोऽचलान्तिके ॥६॥
 आग्यत्तेषां स्वष्टतान्तमचलस्येपि मन्त्रिणः ।
 विज्ञाय गत्वा चाचग्यु चन्द्रभद्राय सत्वरम् ॥७॥
 अचलश्चन्द्रभद्रोपि हृष्टः पुर्यासवीविशत् ।
 क्रमेण निजराज्ये तं लब्धीवांससपि व्यधात् ॥८॥
 पित्रा निर्वास्यमानास्तान् भ्रातृन् भानुप्रभादिकान् ।
 कथञ्चिदचलो रक्षश्चक्रो चाहृष्टसेवकान् ॥९॥
 अन्यदा नटरङ्गस्थनाङ्को दृष्टोऽचलेन सः ।
 हन्यमानः प्रतीहारे रानायि च निजान्तिके ॥१०॥
 तस्यै तज्जन्मभूमिं तां प्रायस्तीसद्वली दत्तौ ।
 तौ द्वौ सभूय चक्राते राज्यसहं तयोः पदौ ॥११॥
 तावन्यदा प्रागजतां ससुहृत्पार्थीसन्दिधौ ।
 दृत्वा कालेन प्रामुतां नक्षत्राणांके सूरीचरौ ॥१२॥
 च्युत्वा ततोऽचलो जीवः शतुर्गोऽभूत्सदावधः ।
 प्राग्जन्मसौहृदीयेन ततोऽसौ ससुहृत्परी ॥१३॥
 च्युत्वा ततोऽङ्गीशोऽपि सेनापति रत्नदत्तः ।
 तातान्तिकेऽपी नाम ससदावत राघवः ॥१४॥
 इत्यथ भोगभूतस्य प्रभास्यै परेऽपि ॥
 सार्थीयां परुषीनद्व्यां सुहृत्परी जन्मदत्तः ॥ १५ ॥

सुरनन्दः श्रीनन्दः श्रीतिलकः सर्वसुन्दरः ।

जयन्तश्चा मरुश्चापि जयमिवञ्च मत्तमः ॥१६॥

सासजातं सुतं राज्ये न्यस्य श्रीनन्दनो न्यदा ।

गुरोः प्रीतिकरस्यान्ते प्रात्राजीतैः सुतैः सह ॥१७॥

श्रीन्दननो ययौ मोक्षं सुरनन्दादयस्तु ते ।

सप्ताष्यासंस्तपः यत्तया जङ्घाचारणलब्धयः ॥१८॥

विहरन्तः पुरीं जग्मु र्मधुरां ते सहर्षयः ।

प्राष्टत् चाभूत्तदा तस्यु रधिशैलगुहागृहम् ॥१९॥

चक्रुः पठाष्टमादीनि ते तपांसि सदापि हि ।

उत्पत्य दूरदेशेषु पारणं चक्रिरे पुनः ॥२०॥

भ्रुवोपि मधुराशैल गुहायां तस्युरेत्य च ।

तत्रभावञ्चमरभू र्याधि स्तत्र क्षवं ययुः ॥२१॥

पारणाथान्वदोपेत्याऽयोध्यायां ते ययुः पुरि ।

अर्हदत्तश्रेष्ठिनञ्च भिक्षार्थं प्राविशन् गृहे ॥२२॥

सावज्ञन्तान् सर्वन्दित्वा दध्यौ श्रेष्ठीति केह्यमी ।

नेहत्याः साधुवेपा स्तद्वर्षास्वपि विहारिणः ॥२३॥

पृच्छामि किमभून् यद्वा पापण्डैर्भाषितैरलम्

सैवं ध्यायत स्तेतु तद्वध्वा प्रतिलम्बिताः ॥२४॥

यदीज द्युते र्जग्मु र्वसन्तौ ते सहर्षयः ।

अभ्युत्याव द्युतिनापि वन्दितास्ते सगौरवम् ॥२५॥

अकालचारिण इति तत्साधुभिरवन्दिताः ।
 देत्ता सनास्ते द्युतिना तत्र पारणकं व्यधुः ॥२६॥
 आयाता मधुरापुर्थ्यां यास्यामस्तत्र सम्प्रति ।
 इत्याख्याय समुत्पत्य स्वं स्थानं ते पुनर्ययुः ॥२७॥
 तेषां जङ्घाचारणानां गुणस्तोत्रं द्युतिर्विधात् ।
 तत्साधवः क्षताऽवज्ञाः पञ्चात्तापं प्रचक्रिरे ॥२८॥
 तच्छ्रुत्वा श्रावकः सोर्हं हृत्तोष्यनुशयं व्यधात् ।
 कार्तिकश्चेतसप्तम्यां वयौ च मधुरां पुरीम् ॥२९॥
 अर्चित्वा तत्र चैत्यानि सप्तर्षीं स्नानवन्दत ।
 क्षमयामास चावज्ञा दोषं शंसन् स्वयं कृतम ॥३०॥
 सप्तर्षीणां प्रभावेण शान्तरोगं स्वमण्डलम् ।
 विज्ञायेयाय कार्तिक्यां शत्रुघ्नोपि हि तां पुरीम् ॥३१॥
 तान्नत्वोवाच शत्रुघ्नो भिक्षा से शृह्यतां गृहे ।
 प्रत्यूचे स्तेपि साधूनां राजपिरण्डो न कल्पते ॥३२॥
 भूयोऽप्युवाच शत्रुघ्नो यूयं मय्युपकारिणः ।
 महेशे दैविको रोगः शान्तोयुष्मत्प्रभावतः ॥३३॥
 तल्लोकानुग्रहायेह किञ्चिदद्यापि तिष्ठत ।
 सर्वा प्रवृत्तिर्भवतां ह्यन्योपकृतिहेतवे ॥३४॥
 तेषूचिरे गता प्राष्टत् कालोयं तीर्थयात्रया ।
 अधुना विहरिष्यामो नैकत्र मुनयः स्थिराः ॥३५॥

गृहे गृहे त्वं गृहिणां कारये विस्वमार्हताम् ।
 पुर्यामस्यां ततो जातु व्याधिर्भावी न कस्यचित् ॥३६॥
 इत्युक्त्वा ते समुत्पत्य ययुः सप्तर्षयोऽन्यतः ।
 शत्रुभ्योऽपि तथा चक्रे लोकञ्चाभून्दिरामयः ॥३७॥
 तेषां सप्तऋषीणाञ्च प्रतिमा रत्ननिर्दिताः ।
 स चक्रे मथुरापुर्व्यां ककुप्सु च चतसृषु ॥३८॥
 इतश्च वैतादृगिरौ दक्षिण्येणिभूपणे ।
 पुरे रत्नपुरे रत्नरथो राजा तदा भवत् ॥३९॥
 तस्य चन्द्रमुखीकुञ्जिजन्मा नान्ना मनोरमा ।
 उद्यौवना कन्यकाभू द्रूपेणापि मनोरमा ॥४०॥
 दातव्या कस्य कन्येव मितिमन्त्रपरे नृपे ।
 उपेत्य नारदोऽवोच लक्ष्मणस्येवमर्हति ॥४१॥
 पुत्री रत्नरथस्याथ कुपिता गोत्रवैरतः ।
 मृत्यान् मूसंज्ञयादिक्षन् विटोवं कुच्यतामिति ॥४२॥
 उत्तिष्ठतो जिघांस्त्वं स्तान् धीमान् विज्ञाय नारदः ।
 समुत्पत्य पतनीव प्रयया बुपलक्षणम् ॥४३॥
 लिखित्वा तां पटे कन्यां दर्शयामास नारदः ।
 १।५ स्वष्टत्तान्तं ताञ्च चक्ष्यौ विशेषतः ॥४४॥
 ५२ १ । तानुरागो लक्षणः क्षणात् ।
 रामेण तत्रागा द्रुचो विद्याधरैर्दृतः ॥४५॥

जितः सौमित्रिणा चाशु तत्र रत्नरथो ददौ ।
रामाय कन्यां श्रीदामां लक्ष्मणाय मनोरमाम् ॥४६॥
वैताळदक्षिणश्रेणिं जित्वा सर्वाञ्च राघवौ ।
भूयोऽयोध्यामीयतुः क्ष्मां पालयन्तौ च तस्यतुः ॥४७॥
षोडशान्तःपुरवधू सहस्रं लक्ष्मणस्य तु ।
महिष्योष्ठावभवं स्तत्र विशल्या रूपवत्यपि ॥४८॥
वनमाला च कल्याणमालिका रत्नमालिका ।
जितपद्मा भयवती चाष्टमा तु मनोरमा ॥४९॥ ५०॥
सूनवो द्वेषते सार्द्धं तेष्यष्टमहिषीभवाः ।
श्रीधरो भृद्विशल्याभूः पृथिवीतिलकः पुनः ॥५०॥
रूपवत्यङ्गजो वनमालाजोऽर्जुनसंज्ञकः ।
श्रीकेशी जितपद्मायाः कल्याणायास्तु मङ्गलः ॥५१॥
सुपार्श्वकीर्त्तिस्तु मनोरमाया विमलः पुनः ।
रतिमालामूरभयवतीभूः सत्यकीर्त्तिकः ॥५२॥
रामस्यासन्महादेव्य अतस्त्र स्तत्र मैथिली ।
प्रभायती रतिनिभा श्रीदामा तु चतुर्थिका ॥५३॥
सीतैकदा षट्पुत्राता निशान्ते स्वप्नमैक्षत ।
श्रुतो विमानाच्छरभौ प्रविशन्तौ निजानने ॥५४॥
व्याख्याद्राम स्त्रया ख्याते वीरौ ते भादिनौ सुतौ ।
श्रुतौ विमानाङ्गत्वं यत्तत्र तन्न मुदे मम ॥५५॥

धर्मस्य ते च माहात्म्यात् सर्वं भावि शुभं प्रभ
 इत्युचे जानकी देवी तदा गर्भं दधार च ॥५॥
 सीता प्राणप्रियाग्रेपि प्राप्तगर्भा विशेषतः ।
 वभूव रामचन्द्रस्य लोचनानन्दचन्द्रिका ॥५७॥
 ईर्ष्यालवः सपत्न्योऽस्यां मायाविन्योऽबुवन्नदः ।
 कीदृक् रूपो रावणोऽभूत्तं लिखित्वा प्रदर्शय
 सीतायुचे मया दृष्टः सर्वाङ्गो नहि रावणः ।
 दृष्टौ तच्चरणविव कथं नाम लिखामि तम् ॥५॥
 तत्पादावप्यालिख त्वं कौतुकं न स्तदीक्षणे ।
 इत्युक्त्वा प्रकृति ऋज्वी दशास्यांघ्री लिलेख
 स्थाने तवागमद्रामो वभाषे ताभिरप्यदः ।
 रावणस्य स्मरत्यद्याप्यसौ सीता तव प्रिया ॥६॥
 सीता स्वहस्तलिखितं रावणस्य क्रमद्वयम् ।
 पश्यैतन्नाथ जानीहि सीता तस्यैव नाथते ॥६२॥
 दृष्ट्वापि तत्तथा रामो गम्भीरत्वान्महामनाः ।
 तथैव बहते सीता देव्या मनुपलक्षितः ॥६३॥
 सीता दोषपदन्मच्च देव्यो दामीजनैर्निजैः ।
 जने प्रकाशयन्प्रायः प्रवादान् लोकनिर्मिताः ॥६॥
 वसन्ते चाप्रवीद्रामः सीते त्वां गर्भमेदिताम् ।
 विनोदयितु कामेव मधुलक्ष्मी रिहायया ॥६५॥

रवुनाथमथाजग्मू राजधानीमहत्तराः ।
 यथा भूतपरीष्टत्तकीर्त्तनैकाधिकारणः ॥ ७६ ॥
 विजयः सूरदेवश्च मधुमानऽथ पिङ्गलः ।
 शूलं धरः काश्यपश्च कालक्षेमश्च नामतः ॥ ७७ ॥
 नत्वा रामाग्रतस्तस्युः कम्पमाना द्रुपदवत् ।
 नतु विज्ञापयामास राजतेजोहि दुःसहम् ॥ ७८ ॥
 तानूचे रामभद्रेऽपि भो भो पुरमहत्तराः ।
 अभयन्वो ब्रुवाणानामेकान्तहितवादिनाम् ॥ ७९ ॥
 तेष्वद्य सर्वसम्बित्तरा विजयाखरो महत्तरः !
 इति विज्ञापयामास सावष्टम्भः प्रभोर्गिरा ॥ ८० ॥
 स्वामिन्भवश्च विज्ञाप्यं यदि विज्ञाप्यते न हि ।
 वञ्चितः स्यात्तदा स्वामी विज्ञप्तञ्चातिदुःश्रवम् ॥-
 देव देव्यां प्रवादेऽस्ति घटते दुर्घटोऽपि हि ।
 युक्त्याहि यद्यद्यमेति यद्वेयं तन्मनीषिणा ॥ ८२ ॥
 तथाहि जानकीं हृत्वा रावणेन रिरंसुना ।
 एकैव निन्द्ये तद्देस्यप्रन्यवात्सीच्च चिरं प्रभो ॥ ८३ ॥
 सीता रक्ता विरक्ता वा संविन्द्या वा प्रसह्य वा ।
 स्त्रीलोलेन दशास्येन नूनं स्याद्भोगद्रूपिता ॥ ८४ ॥
 लोकोऽपि प्रवदत्येवं प्रवदामो वयं तथा ।
 युक्तियुक्तं प्रवादन्तन् मा सहस्र रवृद्बह ॥ ८५ ॥

द्राक् चरास्ते वहिः श्रुत्वा सीतानिर्वाहमब्रुवन् ।

रामस्य सानुजकपि रजो राजस्य सुस्फुटम् ॥६६॥

क्रुद्धोऽथ लक्ष्मणोऽवोचद् दोषान् सङ्कल्यहेतुभिः

ये निन्दन्ति सतीं सीतां तेषां तेषां जन्तुकामस्य ।

रामोऽप्युचे मम पुरा व्यञ्जपीदं महत्तरैः ।

स्वयञ्च शुकुवे तस्य सखादोऽयं चरैः कृतः ॥६८॥

श्रुत्वा चासी समायाताः प्रत्यक्षञ्च स्वभाषिताः ।

सीतात्यागे सापवादी त्सीतास्वीकारवज्जनः ॥६९॥

जचे च लक्ष्मणो लोकगिरा सीतां स्ममात्यज ।

यथा तथाप्रवदिता यदवद्वसुखो जनः ॥३००॥

लोकः सौराज्यसुखोपि राजदोषपरीभवेत् ।

शिक्षणीयो नचेत्तत्रोपेक्षणीयः स भूभुजाम् ॥१॥

रामोऽप्युचे सत्यमेतदीदृग् लोकः सदापि हि ।

सर्वलोकविरुद्धन्तु त्याज्यमेव यशस्विनः ॥२॥

इत्युक्तोवाच सेनान्वं कृतान्तवदनं बलः ।

अरण्ये त्यज्यतां कापि सीतेयं गर्भवत्यपि ॥३॥

पतित्वा रामपादेषु वभाषे लक्ष्मणो रुदन् ।

सीतादेव्या महासत्या स्त्यागोऽयमुचितो नहि ॥४॥

नातःपरं त्वया वाच्यमिति रामेण भाषिते ।

निरगीच्छन्नवक्तो गात्सौमित्रिः स्वगृहं रुदन् ॥५॥

द्यतान्तवदनं रामोऽन्यथात्वीतां वने नय ।
 सशोकं याताव्याजेन तस्याः खल्वेष दोहदः ॥६॥
 सेनानीऽपि नसेतयादायै राममासनम् ।
 प्राख्याय सीतामारोष्य खल्वने प्राचलद्द्रुतम् ॥७॥
 दुर्निमित्तेऽप्यशकनेऽपि सीता रथस्थिता ।
 जगाम दूरसध्वानं मार्जं मादवतङ्गिता ॥८॥
 गङ्गाजानरसुत्तीर्थाऽरण्ये सिंहरनिनादके ।
 गत्वा द्यतान्तवदनस्तस्यौ किञ्चिद्विचिन्तयन् ॥९॥
 साशुक्लानमुखस्तच्च प्रेक्ष्य सीताऽववीदिति ।
 कथमित्यं स्थितोऽसि त्वं सशोक इव दुर्मनाः ॥१०॥
 द्यतान्तः कथमप्यूचे दुर्वचं वष्वव्यहं कथम् ।
 दुष्करं द्यतयाञ्चैतत् प्रेष्यभावेन दूषितः ॥११॥
 राक्षसावाससंवासापवादानलोकजन्मनः ।
 भीतेन देवी रामेण त्याजिताऽसि वनेऽनघे ॥१२॥
 अपवादे च राख्याते रामं त्वत्तत्रजनोद्यतम् ।
 न्यपेधी ललच्छणो लोकं प्रतिक्रोधारुणेक्षणः ॥१३॥
 सिद्धाज्ञया निपिड्यश्च रामेण स रुदन् ययौ ।
 अहञ्च प्रेषितोऽसुषिन् कार्ये पापोऽस्मि देविहा ॥१४॥
 असुषिन् आपदाकीर्णे मृत्योरेकनिकेतने ।
 जीविष्यसि मया त्यक्ता स्वप्रभावेण केवलम् ॥१५॥

तच्छ्रुत्वा स्यन्दनातीता भूर्च्छिता न्यपतद्भुवि ।
 नृतेति बुद्ध्या सेनानी पापंमन्यो कर्गोद् यः ॥१६॥
 सीतापि वनवातेन कथञ्चित्प्राप चेतनाम् ।
 भूवो भूयोऽप्यमूर्च्छञ्च चेतनामासृष्टाद् च ॥१७॥
 मत्तया मय वेलायां सुखीभूयेत्युवाच सा ।
 इतोऽयोध्या क्रियद्दूरे रामस्तिष्ठति कुत्र वा ॥१८॥
 सेनानीरभ्यधाद्दूरेऽयोध्या किं पृच्छयानया ।
 उग्राज्ञस्य च रामस्य पर्याप्तं देवि वार्त्तया ॥१९॥
 इति श्रुत्वापि सा रामभक्ता भूयोऽप्यभाषत ।
 भद्रं मद्वाचिकमिदं शंसे रामस्य सर्वथा ॥२०॥
 यदि निर्वादभीतस्त्वं परीक्षां नाऽकृषाः कथम् ।
 शङ्कान्स्थाने हि सर्वेऽपि दिव्यादि लभते जनः ॥२१॥
 अनुमोक्ष्ये स्वकर्माणि सन्दभाग्या वनेष्वहम् ।
 नानुरूपं त्वकार्पीस्त्वं विवेकस्य कुलस्य च ॥२२॥
 यथा खलुगिराऽत्याक्षीः स्वामिन्नेकपदेऽपि माम् ।
 तथा मिथ्यादृशां वाचामधर्मं जिनभाषितम् ॥२३॥
 इत्युक्त्वा मूर्च्छिताभूमौ पतितोत्थाय चाभ्यधात् ।
 मया विना कथं रामो जीविष्यति हतास्त्रिहा ॥२४॥

। स्वस्तप्रथाशंसे राशिपं लक्ष्मणस्य च ।

सन्तु पन्थानो वत्स गच्छेपरववम् ॥२५॥

सर्वस्वस्यैव हि दत्तितं विभक्तं तद्वत् ।

संनिभं चैव तद्वत्सुखं शरीरं सुखम् ।

सर्वं च तद्वत्सुखं तद्वत्सुखं तद्वत्सुखम् ।

सर्वं च तद्वत्सुखं तद्वत्सुखं तद्वत्सुखम् ॥२६॥

इति श्रीराधादेवस्तोत्रे मन्त्रवृत्तिश्चिन्तेत्याचार्येण

नाम्ना नमोऽस्तुते ॥ ८ ॥

सर्वस्वस्यैव हि दत्तितं विभक्तं तद्वत् ।

संनिभं चैव तद्वत्सुखं शरीरं सुखम् ॥१॥

सर्वं च तद्वत्सुखं तद्वत्सुखं तद्वत्सुखम् ।

सर्वं च तद्वत्सुखं तद्वत्सुखं तद्वत्सुखम् ॥२॥

सर्वस्वस्यैव हि दत्तितं विभक्तं तद्वत् ।

संनिभं चैव तद्वत्सुखं शरीरं सुखम् ॥३॥

सर्वं च तद्वत्सुखं तद्वत्सुखं तद्वत्सुखम् ।

सर्वं च तद्वत्सुखं तद्वत्सुखं तद्वत्सुखम् ॥४॥

सर्वस्वस्यैव हि दत्तितं विभक्तं तद्वत् ।

संनिभं चैव तद्वत्सुखं शरीरं सुखम् ॥५॥

सर्वं च तद्वत्सुखं तद्वत्सुखं तद्वत्सुखम् ।

सर्वं च तद्वत्सुखं तद्वत्सुखं तद्वत्सुखम् ॥६॥

राज्ञाप्येवमभाषिष्ट मामैपीक्ष्यं मनागपि ।
 तवैव मूप्रगान्येतान्यङ्गे तिष्ठन्तु हे प्रमत्तः मुने ॥
 का त्वं कस्त्वामिहात्पात्नी निर्दग्गेभ्योपि निर्दग्गं
 आख्याहि मास्म गङ्गिष्ठा स्त्रक्तटेनास्मि ॥१०॥
 तन्मन्वी सुमतिर्नाम सीतामेत्याववीदिति ।
 गजवाहनराजस्य बन्धुदेव्याश्च नन्दनः ॥११॥
 नृपतिर्वज्रजङ्घेयं पुण्डरीकपुरेश्वरः ।
 महार्हवो महासत्वः परनासीमहेादरः ॥१०॥
 गजान् गृहीतुमत्रैत्य कृतार्थीभूय च व्रजन् ।
 त्वद्दुःखाद्दुःखितोऽन्नागाद्दुःखमाख्याहि ॥११॥
 विश्वस्य सीतायाचख्यौ स्वष्टतान्तमशेषतः ।
 रुदती रोदन्ती तौ कृपालू राजमन्त्रिणौ ॥१२॥
 निर्व्याजो व्याजहारैवं राजा धर्मस्वसासि मे ।
 एकं धर्मं प्रपन्नाहि सर्वेस्वर्वान्धवो मिथः ॥१३॥
 मम भामण्डलस्येव भ्रातुरेहि तदौकसि ।
 स्त्रीणां प्रतिगृहादन्यत् स्थानं भ्रातृनिकेतनम् ॥१४॥
 रामोपि लोकवादेन त्वामत्याचीन्नतु स्वयम् ।
 पञ्चात्तापेन सोऽप्रद्य मन्येत्वमिव कष्टभाक् ॥१४॥
 गवेषयिष्यत्यचिरात्त्वां सोऽपि विरहातुरः ।
 चक्रवाकी इवैकाकी ताप्यन्दशरथात्मजः ॥१६॥

अथोचे लक्ष्मणः स्वाभिं मत्स्मिन्नद्यापि सा वने ।
 महासती स्वप्रभाववाता नूनं भविष्यति ॥२७॥
 गत्वा गवेपयित्वा च स्वयमानीयतां प्रभोः ।
 सीता देवी त्वद्विरहान्नहि यावद्विपद्यते ॥२८॥
 युत्वैवं सहतेनैव सेनान्या खेचरैश्च तैः ।
 रामोऽगाद्योमयानेन तदारण्येऽतिदारुणे ॥२९॥
 प्रतिस्थलं प्रतिजलं प्रतिशैलं प्रतिद्रुमम् ।
 रामो गवेपयामास ददर्श नतु जानकीम् ॥३०॥
 मन्ये व्याघ्रेण सिंहेन चापदेनाऽपरेण वा ।
 सीता जग्धातिसुचिरं दध्यौ रामोऽतिदुःखितः ।
 सीता प्राप्तौ विमुक्ताशो निवृत्तप्र स्वपुरीं ययौ ।
 पौरैः सीतागुणग्राहं निन्द्रमानो सुज्जसुज्जः ।
 प्रेतकार्यञ्च सीतायाः पद्मेऽकार्पीदुदशुदक् ।
 पश्यन् सीतामयमिव सर्वं शून्यमिवाद्यथा ॥३३॥
 सैका हृदि दृशोरग्रे तस्यौ रामस्य वाचि च ।
 कापि तिष्ठति सीतेति तथापि न विवेद सः ॥३४॥
 इतश्च तत्र वैदेही सुषुवे युष्मिनौ सुतौ ।
 नामतोऽनङ्गलवणं मदनाङ्कुशमप्यथ ॥३५॥
 वज्रजङ्घस्तयोश्चक्रे जन्मनाम महेत्सवौ ।
 स्वपुत्रलाभादधिकं मोदमानो महामना ॥३६॥

धात्रीजनैर्लाल्यमानौ लीलादुर्ललिताबुभौ ।
 क्रमेण वदधाते तावान्निनाविव सूचरौ ॥३७॥
 कलाग्रहणयोग्यौ तावजायेतां सहासुजौ ।
 कलभावित्र शिञ्जाह्रैर्नरेन्द्रनयनोत्सवौ ॥३८॥
 तदा च नान्ता सिद्धार्थाऽणुप्रती सिद्धपुत्रकः ।
 विद्यावलर्हिः सम्पन्नः कलागसविचक्षणः ॥३९॥
 त्रिसन्ध्यमपि मेर्वद्रौ चैत्ययात्रासु चक्रमैः ।
 आकाशगामी भिञ्जार्थं वैदेहीगृहसाययौ ॥४०॥
 वैदेह्या भक्तपानाद्यैः श्रद्धया स च भोजितः ।
 तथा सुखविहारञ्च तथा पृष्ठ स्तदावदत् ॥४१॥
 तेनापि पृष्टा वैदेही सुतजन्मावधि स्वयम् ।
 मूलादृत्तान्तसाचर्य्यौ तस्य आतुरिवाग्रहः ॥४२॥
 उचेष्टाङ्गनिमित्तज्ञः सिद्धार्थः करुणानिधिः ।
 किं ताम्यसि सुधा यस्या स्तनप्रौ लवणक्षुण्णौ ॥४३॥
 प्रशस्तलक्षणैः साक्षादिव तौ रामलक्षणौ ।
 मनोरथंच तव सुतां न चिरात्परयिष्यतः ॥४४॥
 तेनेत्यान्नासिता सीता तमभ्यर्ष्य कृताग्रहा ।
 स्वगृहे धारयामास पुलाध्यपनहेतवे ॥४५॥
 स भव्याविति तत्पुत्रौ सर्वा अग्राहयत्कलाः ।
 तथा यथा तावभूतां दुर्ज्यौ द्युसशसपि ॥४६॥

तावधीताग्निजकलौ प्रपेटानौ च यौवनम् ।
 नूतनाविव कन्दर्प्यं वसन्तां मङ्गचारिणीं ॥४७॥
 वज्रजङ्घः गतिचूलां पुत्रीं लक्ष्मीवतीभवाम् ।
 कन्या द्वाविंशतञ्चान्या लवणेनोद्वाहयत् ॥४८॥
 सोऽङ्कुगावाचाचिष्ट पृथ्वीपुरपतेः पृथोः ।
 कन्यकामसृजवतीं जातां कनकमानिकाम् ॥४९॥
 वंशो न ज्ञायते यस्य तस्मै स्वदुहिता कथम् ।
 दीवतासित्यभाप्रिष्ट पृथुः पृथुपराक्रमः ॥५०॥
 वज्रजङ्घस्तदाकर्ण्य तं क्रोधादभयैणयत् ।
 पृथुगृह्यं व्याघ्ररथं युद्धे वध्नाऽग्रही नृपम् ॥५१॥
 स्वमित्रं पौतनपतिं साहाय्यावाहयत्पृथुः ।
 विधुरेषु हि भित्वाणि स्मरणीयानि सन्धवत् ॥५२॥
 वज्रजङ्घोपि पुत्रान् स्वान्तरैरानावयद्युधे ।
 तैर्दीर्घ्यसाणावपि तौ चेतुर्लवणाङ्कुशौ ॥५३॥
 अन्येद्युर्वहते युद्धं चस्वोर्भिलितयोर्द्वयोः ।
 परैरितिवलैर्वज्रजङ्घसैन्यं त्वमज्यत ॥५४॥
 संक्रुद्धौ मातुलचमूभङ्गेन लवणाङ्कुशौ ।
 निरङ्कुघाविव गजौ प्रणिन्नन्तावधावताम् ॥५५॥
 तयो रोजखिनोरंहेऽसनागपि न सेहिरे ।
 द्विपत्तः प्राट्ठुत्पूर्योतसोरंघ्रिपा इव ॥५६॥

अभज्यत ससैन्योपि पृथुर्यावन्नरेश्वरः ।
 ऊचतु स्तावदेवन्तौ खोराख्यौ रामनन्दनौ ॥६७॥
 अपरिज्ञात वंशाख्या मथावाभ्यां महाहवे ।
 विज्ञात वंशा यूयं च पलायध्वे कथं त्वहे ॥६८॥
 इति तद्वचनं श्रुत्वा नृपतिः पृथुरववीत् ।
 व्यज्ञायि वंशो युष्माकं विक्रमेणासुना मया ॥६९॥
 अंकुशायार्थिता कन्या वज्रजङ्घेन भूभुजा ।
 नूनं मम हितेनैव वरो हीदृक् कान्धते ॥७०॥
 इति सानुनयं प्रोच्य सोऽंकुशाय तदेवहि ।
 कन्यां कनकमालान्यां प्रददौ पूर्ववाचिताम् ॥७१॥
 सन्वानं वज्रजङ्घेन समक्षं सर्वभूभुजाम् ।
 चक्रो पृथुनृपः पुत्र्याः स्पृहयन्नाङ्गमं परम् ॥७२॥
 तत्रास्पाच्छिविरं न्यस्य वज्रजङ्घनरेश्वरः ।
 अगात् नारदमुनिः सस्रक्तं तेन पौत्रकैः ॥७३॥
 वज्रजङ्घे निपणोपु राजसूवात् नारदम् ।
 अंकुशाय पृथुर्दास्यत्यसौ कन्यां निशां सुने ॥७४॥
 तपसांकुशयोर्वंशसत्सत्यस्त्विन्नोऽस्य तत् ।
 आख्याहि ज्ञातयामाह वंशो येनैष तुष्यति ॥७५॥
 अघोचे नारदः स्मित्वा वंशज्ज्ञो वेत्ति नानयोः ।
 यस्योत्पत्तत्रादिकमदः स भगवानृपमध्वजः ॥७६॥

चक्रिणो ह्यनयोर्विंशे भरताद्याः कथा. श्रुता. ।
 को न वेत्तानयो स्मार्ताः त्वत्तौ रामलक्ष्मणौ ॥६॥
 गर्भस्यवो रघ्वनयो रयोध्यालोकजन्मनः ।
 अपवादाच्च च कितेन त्यक्त्वा रामेण ज्ञानकी ॥६८॥
 अथांकुशो हसित्वाचे ब्रह्मन्तखनु साधु तत् ।
 चक्रे रामेण वैदेहीं त्यजता दारुणे वने ॥६९॥
 भूयांसि ह्यपवादस्य कारणानि निराकृतौ ।
 भवन्ति तत्र किन्त्वेवं विद्वानपि चकार सः ॥७०॥
 पप्रच्छ लवणोऽथैवं दूरे कियति सा पुरी ।
 यस्यां वसति मे तातः सानुजः सपरिच्छदः ॥७१॥
 मुनिञ्चोचे तव पिता यस्यां विचैकनिर्म्मलः ।
 साऽयोध्या पूरितः पठियुग्योजनशतं खतु ॥७२॥
 वज्रजङ्घः सघोवाच लवणः प्रश्रवं श्रवन् ।
 इच्छावस्तत्र गत्वा वां प्रेक्षितुं रामलक्ष्मणौ ॥७३॥
 प्रतिपद्य स गत्वा च अंकुशं पर्य्याणव यत् ।
 सहेतुत्वेन पृथुराट् पुत्र्या कनकमालया ॥७४॥
 वज्रजङ्घपृथुस्यां तावन्वितौ लवणाङ्कुशौ ।
 साधयन्तौ बहून्देशान् लोकाख्य पुरभीयतुः ॥७५॥
 बृहस्पतौ च तद्गुपं धैर्यशौरुडीव्यं शालिनम् ।
 सुवेत्तानानां मानिनं तत्र जिग्यतुः ॥७६॥

लम्पाकेष्केककर्णीस्यं विजिऽग्याते नृपञ्च तौ ।
 ततश्च विजयस्यल्यां भूपं भ्रातृशताभिधम् ॥७७॥
 गङ्गामुत्तीर्य कैलाशस्योत्तरां दिशमीयतुः ।
 तत्र नन्दनचारुर्णा देशानाञ्चक्रतुर्जयम् ॥७८॥
 भूपकुन्तलकाम्बुनन्दिनन्दनसिंहलान् ।
 शलमाननलान्शूलान्भीमान्भूतरवादिकान् ॥७९॥
 तौ जयन्तौ नृपान् सिन्धोः परकूलमुपेयतुः ।
 तत्र चार्यानाचार्यांश्च साधयामासतुर्नृपान् ॥८०॥
 वज्रदेशेश्वरानेवं साधयित्वा सहैव तैः ।
 निवृत्योपेयतु स्तौ तरपुण्डरीकपुरं पुरम् ॥८१॥
 अहो घन्यो वज्रवङ्घ्रो यदीयौ यामिनन्दनौ ।
 ईदृशाविति जल्पद्भिर्वीक्ष्यमाणौ पुरीजनैः ॥८२॥
 जगमतुः स्वगृहं वीरौ भूपवीरैः समावृतौ ।
 प्रणेमतुश्च जनक्याश्चरणौ विश्वपावनौ ॥८३॥
 चुचुस्व मूर्ध्नि तौ सीता स्तपयन्ती सुदश्रुभिः ।
 रामलक्ष्मणयोस्तुल्यौ भूयास्तमिति चाऽवदत् ॥८४॥
 उचतुर्वज्रजङ्घन्तौ मातुल प्राक्त्ववाऽवयोः ।
 मेने यानमयोध्यायामिदानी मनुतिष्ठ तत् ॥८५॥
 आज्ञाप्यन्ताञ्च लम्पाकरूपाकालाम्बुकुन्तलाः ।
 शतभाचूऽनललाद्याश्चापरेपि महीभुजः ॥८६॥

प्रयाणभंभा वाद्यन्तां च्छादन्तां च दिशो वलैः ।

त्यक्त्वा येनावयोर्माता वीक्ष्य स्तस्याऽद्य विव्रामः ॥८७॥

सीतापि सद्यो रुदती जगादेदं सङ्गदम् ।

वत्सौ केवमनर्थेच्छा युवयोः कर्मणाऽधुमुना ॥८८॥

वीरौ पितृपितृव्यौ वां दुर्ज्जयौ द्युसदामपि ।

यकाभ्यां निहतो रक्षः पतिस्त्रैलोक्यकण्टकः ॥८९॥

उत्करुणा पितरं द्रष्टुं युवयो र्यदि वालको ।

विनीती भूय तद्यातं पूज्येहि विनयोऽर्हति ॥९०॥

ततस्तावेवमूचाते विनयः क्रियते कथम् ।

तस्मिन् द्विपत्यदप्राप्ते त्वत्तप्राजिनि पितर्यपि ॥९१॥

पुत्रौ तवावामायाताविति तस्य पुरः कथम् ।

गत्वा स्वयं वदिष्याव स्तस्यापि ह्यीकरं वचः ॥९२॥

आनन्दजनकं तस्य जनकस्यापि दोषमतः ।

युष्माह्वानं युद्धप्रते तु कुलद्वययगस्करम् ॥९३॥

अभिधायेति सीतायां रुदन्तग्रामपि चेलतुः ।

महेत्साह्यैः महासैन्यौ तौ रामनगरीं प्रति ॥९४॥

कुठारकुदालभृतां सहस्राणि नृणां दश ।

तयोःपथ्यच्छिदन् दृक्षादिकं क्ष्माञ्च समां व्यधुः ॥९५॥

क्रमेण गत्वा सेनाभी रुन्धानौ सर्वतो दिशः ।

तावूपतुरुपायोध्यां योधुकामां महाभुजौ ॥९६॥

विरुद्धं तद्वलं भूरि श्रुत्वायातं पुरोवहिः ।
 उभौ विसिष्णियाते च सिष्णियाते च राघवौ ॥६७॥
 अथेत्यमूचे सोमित्रिः परे केऽमी पतद्भवत् ।
 मर्तुकामाः समापेतु रार्यविक्रमपावकम् ॥६८॥
 इत्युक्त्वा सह रामेण सुग्रीवादिभिरावृतः ।
 युद्धे चचाली सौमित्रि रमित्वध्वान्तभास्करः ॥६९॥
 इतश्च नारदाच्छ्रुत्वा तद्भामण्डलभूपतिः ।
 पुण्डरीकपुरे सीता सुपेयाय ससंभ्रमः ॥१००॥
 तस्याख्यद्दती सीता रामो मां भ्रातरत्यज्यत् ।
 मत्तग्रागमसहिष्णूच त्वद्यामेधौ युधे गतौ ॥१॥
 भामण्डलोप्युवाचैवं त्वत्तग्रागं रमसा वशात् ।
 चक्रे रामो द्वितीयन्तु माकापीत्तुप्रवयोर्वधम् ॥२॥
 आत्मजौ तावजानानां नयावद्वन्ति राघवः ।
 उत्तिष्ठ तावद्गच्छाव स्तत्रावामविलम्बितम् ॥३॥
 इत्युक्त्वा जानकीमात्मविमानमधिरोष्य च ।
 लवणांकुशयोः स्तन्धावारे भामण्डलो ययौ ॥४॥
 तौ नमश्चक्रतुः सीता कुमारौ लवणांकुशौ ।
 मातुलोचमिति सीता ख्यातं भामण्डलं तथा ॥५॥
 स तौ शिरसि चुम्बित्वा खोत्सङ्गमधिरोष्य च ।
 हर्षरोमाञ्चितवपुरित्यूचे गङ्गदाक्षरम् ॥६॥

प्रयाणभंभा वाद्यन्तां च्छादन्तां च दिशो बलैः ।
 त्यक्त्वा येनावयोर्माता वीक्ष्य स्तस्याऽद्य विक्रमः ॥८७॥
 सीतापि सद्यो रुदती जगादेदं सङ्गदम् ।
 वत्सौ केयमनर्थेच्छा युवयोः कर्मणाऽधुमुना ॥८८॥
 वीरौ पितृपितृव्यौ वां दुर्ज्वौ द्युसदामपि ।
 यकाभ्यां निहतो रजः पतिस्त्रैलोक्यकण्ठकः ॥८९॥
 उत्कण्ठा पितरं द्रष्टुं युवयो र्यदि वालको ।
 विनीती भूय तद्यातं पूज्येहि विनयोऽर्हति ॥९०॥
 ततस्तावेवमूचाते विनयः क्रियते कथम् ।
 तस्मिन् द्विपत्यद्प्राप्ते त्वत्तप्राञ्जिनि पितर्यपि ॥९१॥
 पुत्रौ तवावामायाताविति तस्य पुरः कथम् ।
 गत्वा स्वयं वदिष्याव स्तस्यापि ह्यीकरं वचः ॥९२॥
 आनन्दजनकं तस्य जनकस्यापि दोषमतः ।
 युष्वाह्वानं युष्मते तु कुलद्वयवशस्करम् ॥९३॥
 अभिधायेति सीतायां रुदन्तग्रामपि चेलतुः ।
 महात्माहौ महामैन्यौ तौ रामनगरीं प्रति ॥
 कुटारकुहालभृतां सहस्राणि नृणां दश ।
 तयोःपथ्यच्छिदन् दृचादिकं क्ष्माञ्च समा व्यधुः ॥
 क्रमेण गत्वा सेनाभी रुन्वानौ मर्षितो दिशः ।
 तावृषतृपायोध्यां योधुकामौ महाभुजौ ॥९६॥

इतश्च तौ जणेनापि दीप्तन्तौ लवणांकुशौ ।
 रामसैन्यं दुधुवतुः जयोद्भ्रान्ताब्धिदुर्द्धरौ ॥१७॥
 यत्र यत्र भ्रमतु स्तौ वने सिंहाविवोद्धता ।
 रथी सादी निपादी वा न तत्रास्याद्धृतायुध ॥१८॥
 हतं विद्रुतमेवञ्च रामसैन्यं विधाय तौ ।
 केनाप्यस्वलितौ रामं सौमित्रिं चेतु र्युधि ॥१९॥
 तौ प्रेक्ष्य रामसौमित्री एवमन्योन्य मूचतुः ।
 कावप्येतावभिरामौ कुमारौ विद्विषौ च नः ॥२०॥
 निसर्गात् स्त्रिच्छति मनो वलाद्दृच्छति किन्त्विदम् ।
 उद्यच्छ्रावः किमास्तेष्टु मेतौ योधयितुं नवा ॥२१॥
 इति व्याहारिणं रामं रथस्थं लवणो रथी ।
 लक्ष्मणञ्चाङ्कुशोऽवोचत् सौष्टवप्रथयान्वितम् ॥२२॥
 जैवं जगदजप्यस्य रावणस्यापि दीप्ततः ।
 दिष्ट्याऽद्राक्षं वीरयुद्धयद्दानु रत्नामहञ्जिरात् ॥२३॥
 नापूर्यत रणश्रद्धा रावणेनापि ते ध्रुवम् ।
 एष तां पूरयिष्यामि त्वञ्च मे पूरयिष्यसि ॥२४॥
 इत्युक्तो रामसौमित्री हो तां च लवणांकुशौ ।
 चास्तालयासासतुः स्वं स्वं धनुर्ध्नीवभीषणम् ॥२५॥
 छतान्तसारथी रामस्यन्दनं पञ्जजटुरात् ।
 अनङ्गलवणरथ सथदौक्षयता मिथ ॥२६॥

रथं विराधः सौमित्तेरङ्कशस्य पुनः पृथुः ।
 अन्योन्यमभ्यसितीं चक्राते वरसारथी ॥२७॥
 चतुरं भ्रमयाद्भासु स्तेऽग्रसारथयो रथान् ।
 प्रजह्नुर्विविधन्ते च चत्वारो द्वन्द्वयोद्धिनः ॥२८॥
 विज्ञातज्ञातिसम्बन्धौ सापेक्षौ लवणांकुशौ ।
 युयुधाते निरपेक्षौ त्वऽज्ञानाद्रामलक्ष्मणौ ॥२९॥
 विविधैरायुधैर्युद्धा युद्धान्तेच्छु रघूद्वहः ।
 जचे हतान्तवदनं रथं प्रत्परि वाहय ॥३०॥
 धतान्तोपि वभाषेऽदः खेदं प्राप्ताक्ष्यमी हयाः ।
 सर्वाङ्गं विशिखैर्विद्धाः प्रतियोधेन तेऽमुना ॥३१॥
 तुरङ्गा न त्वरन्तेमी कसाभि स्ताडिता अपि ।
 रथञ्च जज्जरस्ते भूदूर्सा वैर्यस्त्रताडितः ॥३२॥
 एतौ च सम दोर्दण्डौ द्विट् काण्डावातजर्जरौ ।
 नहि रश्मिप्रतोदं वा क्षमौ चान्यवितुं प्रभो ॥३३॥
 पद्मनाभोपभाप्रिष्ट समापि शिविन्नायते ।
 धनुश्चित्ते स्थितमिव वज्रावर्तं न कार्य्यकृत् ॥३४॥
 अभन् लुगत्वरत्नञ्च दैगिनिर्दण्डनाक्षसम् ।
 कणकसूत्रमसत्तार्चं मियतदपि मग्गति ॥३५॥
 अनेकगोऽङ्गुमीपतं यद्दृष्टनृपदग्निनाम् ।
 चतुरन्तं तदप्ये तदप्युपाटनोचितम् ॥३६॥

सदा यच्चैरजितानां विपक्षजयकारिणाम् ।
 तेषामेव समात्त्राणा मवस्थाकेवसागता ॥३७॥
 यथापराजितास्तनो रभृन्मोवास्त्रता तदा ।
 तथेव लक्षणस्यापि मदनांकुशयोधिनः ॥३८॥
 अत्रान्तरे च सौमित्रि रङ्गमेनोरसीपुणा ।
 ताडितः कुलिगेनेव सूच्छीतो न्यपतद्रूपे ॥३९॥
 सौमित्रिसूच्छीविधुरो विराधः खन्दनं रजात् ।
 अचालयत्प्रत्ययोध्यां संज्ञां नेसेऽय लक्षणः ॥४०॥
 सात्तेपं लक्षणश्चोचे किं विराधाद्यथानयम् ।
 रामम्भातुर्दशरथस्य सूनोरनुचितं ह्यदः ॥४१॥
 तच्छीघ्रं नय ततैव रथं यत्र रा मे द्विजन् ।
 एष च्छिनशि तच्छीपं चक्रोणामोघरंभना ॥४२॥
 एवमुक्तो विराधोऽया नैपीत्प्रत्यंकुशं रथम् ।
 तिष्ठतिष्ठेति जल्पंश्च चक्रां जग्राह लक्षणः ॥४३॥
 ममदर्कममकरं ममयित्वा च तद्विपि ।
 क्रुद्धो सुमोच सौमित्रि रंकुशायास्त्रजद्रुम् ॥४४॥
 आपतत्ताडयामासानैकशोऽरैः स्रष्टुः ।
 सर्वात्मना जवणोपि न तु तत्तत्पश्यन् ॥४५॥
 वेगेनापत्य तश्चक्रामंकुशाय प्रदर्शयन्नाम् ।
 उत्था जघ्मणहसोऽगा त्पुनर्नादि इयास्त्रजम् ॥४६॥

तद्भूयो लक्ष्मणोऽमुञ्चत्कृत्वा तद्वत्प्रदक्षिणाम् ।
 पुनस्तत्याग्निमेवागा च्छालां भग््न इव द्विपः ॥४७॥
 चिन्तयामासतुञ्चैवं विपणौ रामलक्ष्मणौ ।
 किं शीरिशार्ङ्गिणावेतौ नत्वा वामिह सारते ॥४८॥
 अत्रान्तरे नारदर्पिः सिद्धार्थेन सहैव हि ।
 तत्रोपेत्यावोचदेवं खिन्नं रामं सलक्ष्मणम् ॥४९॥
 हर्षस्थाने विपादेयं युवयोः किं रघूद्वहौ ।
 पुत्रात्पराजयो वंशोद्य तनयेन न कस्य हि ॥५०॥
 सीता कुक्षिभवौ पुत्रौ तवेसौ लवणांकुशौ ।
 त्वान्द्रष्टुमागतावत्र युद्धव्याजेन न त्वरी ॥५१॥
 अभिज्ञानमिदन्तेऽत्र यच्चक्रं प्रवभूव न ।
 सुधाऽभूद्भारतं चक्रं पुरावाञ्छ्वलावपि ॥५२॥
 त्यागात्प्रभृति सोताया वृत्तान्तं नारदोऽखिलम् ।
 पुत्रयुद्धान्तमाचख्यौ विच्वविस्त्वयदायकम् ॥५३॥
 रामोपि विस्त्वयत्रीडा खेदहर्षसमाकुलः ।
 मुमूर्च्छं संज्ञां लेभे च संसिक्तञ्चन्दनान्मसा ॥५४॥
 लक्ष्मणेन सहोदयुः पुत्रवात्सल्यपूरितः ।
 जगाम रामो लवणां कुशयोर्द्धतमन्तिके ॥५५॥
 अवतीर्थं रथात्सद्यो विनीतौ लवणांकुशौ ।
 प्रादिषु पद्मसौमित्र्यो स्त्यक्तास्तौ पेततुः क्रमात् ॥५६॥

तावलिङ्गं निजोत्सङ्गं मारोप्य च रघूद्वहः ।
 मूर्ध्नि चुम्बन् कुरोदोच्चैः शोकस्नेहसमाकुलः ॥५७॥
 रामोत्सङ्गान्निजोत्सङ्गं तावारोप्याथ लक्ष्मणः ।
 चुम्बन् शिरसि वाञ्छयां परिरेभेशुपुर्णदृक् ॥५८॥
 विलुण्टन्तौ पितृरिव विनीतौ पादपद्मयोः ।
 दूरात्प्रसारितभुजः शत्रुमोष्यालनिङ्कतौ ॥५९॥
 अपरेपिहि भूपालाः सेनयोरुभयोरपि ।
 प्रमोदन्तेस्त्रयसम्भूय विवाहमिलिता इव ॥६०॥
 पुत्रयोर्विक्रमं दृष्ट्वा पित्रा च सह सङ्गमम् ।
 हृष्टा सीता विमानेन पुण्डरीकपुरीं यया ॥६१॥
 सहस्रपुत्रत्वासेन मुदितौ रामलक्ष्मणौ ।
 जहृपुः स्वामिर्हर्षेण भूषराः खेचराश्च ते ॥६२॥
 भामण्डलनृपाख्यातो यज्जजङ्गनृपोपि हि ।
 ननाम रामसौमित्री विनीतश्चिरपक्षियत् ॥६३॥
 रामस्तमाललापैव भामण्डलसमोसि मे ।
 पुत्रो यो वर्द्धयंस्त्वं मेऽनेपीः काष्ठाभिमां चरः ॥६४॥
 इत्युक्त्वा पुष्पकाशुढः पद्मनाभः सलक्ष्मणः ।
 अर्द्धसनोपरिष्ठाभ्यां पुत्राभ्यां प्राविशत्पुरीम् ॥६५॥
 उद्गीवपार्ष्णिभिः पौरैः राजमार्गं च विद्विहितैः ।
 ग्रेष्ममाणः स्तूयमानस्ततो रामोऽगमद्दृष्टेः ॥६६॥

तत्रोत्तार पुत्राभ्यां सह रामः सलक्ष्मणः ।
 महान्तमत्यन्तमुदा कारयासास चोत्सवम् ॥६७॥
 अथ रामं सुमित्राम् कपीश्वरविभीषणैः ।
 हनूमानङ्गदाद्याञ्च संभूवैवं व्यजिज्ञपन् ॥६८॥
 परदेशे स्थिता देवी त्वया विरहिताऽधुना ।
 विनाऽमूभ्यां कुमाराभ्या मतिकष्टेन तिष्ठति ॥६९॥
 यद्यादिशसि ततस्त्वामि न्नानयामो ह्य तामिह ।
 विपत्स्यतेऽन्यथा सातु पतिपुत्रोभिता सती ॥७०॥
 किञ्चिद्रामोविचिन्तयोचे जानक्यानीवते क्रथम् ।
 लोकापवादोऽलीकोपि बलवानन्तराय कृत् ॥७१॥
 जानेहं यत्सती सीता सापि स्वं वेत्ति निर्मलम् ।
 दिव्यं दातुमथादातुं तद्वयोरपि नास्ति भोः ॥७२॥
 प्रत्यक्षं सर्वलोकानां दिव्यं भो स्तत्करोतु सा ।
 शुद्धया च तथा साङ्गं गृह्णवासेऽस्ति मे पुनः ॥७३॥
 एवमस्त्वित्युदित्वा ते पुथ्यां वह्निरकारयन् ।
 विशालान्मण्डपान्नुच्चै स्तदन्तर्मञ्चधोरणी ॥७४॥
 तेषु चोपाविशन् भूपाः पौराऽमात्याद्योपि च ।
 ते विभीषणसुग्रीवप्रमुखाः खेचरा अपि ॥७५॥
 ततो रामाञ्जयोत्याव पुण्डरीकपुरे स्वयम् ।
 गत्वा नत्वा च वैदेही मित्युवाच कपीश्वरः ॥७६॥

त्वत्कृते प्रैपि रामेण विमानं देवि पुष्पकम् ।
 इदानीमिदमध्यास्व रामोपान्तमुपेहि च ॥७७॥
 साष्पूचेऽद्यापि मेऽरण्य त्यागदुःखं न शस्यति ।
 ततः कथं यासि रामं भूयो दुःखान्तरप्रदम् ॥७८॥
 नत्वा भूयोऽपि सोऽवोचन् साक्रुप स्तव शुद्धये ।
 समं पौरैः नृपैः सर्वै र्मञ्चारूढोस्ति राघवः ॥७९॥
 तेनेत्युक्ते पूर्वमपि जानकी शुद्धिकाङ्क्षिणी ।
 आरुरोह विमानं तदयोध्याया जगाम च ॥८०॥
 साहेन्द्रोदयमुद्यानं समुपेत्योत्ततार सा ।
 दत्तार्घा लक्ष्मणेनैत्य नमश्चक्रे नृपैरपि ॥८१॥
 अग्रे निपिद्य सौमिलि नृपैः सममदोऽवदत् ।
 निजां पुरीं निजं वेश्म प्रवेशाद्देवि पावय ॥८२॥
 सीताष्पूचे प्राप्तशुद्धिः प्रवेक्ष्यामि पुरीमिमाम् !
 गृहञ्च नान्यथा वत्साऽपवादो जातु शस्यति ॥८३॥
 इति सीता प्रतिज्ञान्ते शंसन् रामाय मूभुजः ।
 रामोषपेत्य वैदेही मित्यूचे न्याघनिष्टुरम् ॥८४॥
 भोगा नचेद्दृशास्येन तस्थुष्या अपि तद् गृहे ।
 सभक्तं सर्वलोकानां तद्दिव्यं कुरु शुद्धये ॥८५॥
 स्मिता सीताष्पुवाचैवं विन्नस्त्वत्तोऽपरो नहि ।
 अज्ञात्वा योहि मे दुःखं त्यागं कुर्या महावने ॥८६॥

दण्डमादौ विधायाद्य कुरुपे सत्यरीक्षणम् ।
 विचक्षणोसि काकुत्स्थ सज्जा तत्रापि नन्वहम् ॥८७॥
 उचे विलक्षो रामोपि जाने दोषस्तनास्ति न ।
 जनेत्यादितदोपस्योत्तारणायेदमुच्यते ॥८८॥
 जगाद् जानकी दिव्यमञ्जकं स्वीकृतं मया ।
 विशामि वह्नौ ज्वलिते भक्षयाम्यऽथ तन्दुनान् ॥८९॥
 तुलां समधिरोहामि तप्तं कोशं पिश्याम्यथ ।
 गृह्णामि जिह्वया फालं किन्तुर्ध्रं रोचते वद ॥९०॥
 अत्रान्तरेऽन्तरिक्षस्यः सिद्धार्था नारदोणदः ।
 लोकः सर्वस्य तुमुलं निपिध्नेदमभापत ॥९१॥
 भो भो रात्रय भोतैर्धं निसृथेन सती सती ।
 सदासतीति साकार्प्रीर्विकल्पमिह जायुचित् ॥९२॥
 रामोऽप्युवाच ह्ये लोका मर्यादा कापि नास्ति यः ।
 सहस्रल्लोकेषु बुद्ध्याभिरुच्येयं दृषिता पुनः ॥९३॥
 इत्यान्यनुरतो ययमन्वददृशे स्थिता पुनः ।
 तदा कथं सन्देशार्थोऽर्थात्त्वत्पुत्रा कथम् ॥९४॥
 इत्येति सुशोभोऽप्यसर्गोऽस्ति नास्ति कापि यः ।
 इत्येति सुशोभोऽप्यसर्गोऽस्ति नास्ति कापि यः ॥९५॥
 इत्येति सुशोभोऽप्यसर्गोऽस्ति नास्ति कापि यः ।
 इत्येति सुशोभोऽप्यसर्गोऽस्ति नास्ति कापि यः ।
 इत्येति सुशोभोऽप्यसर्गोऽस्ति नास्ति कापि यः ॥९६॥

अत्रान्तरे च वैताम्यस्योत्तरश्रेणि वर्त्तिनः । ।
 हरिविक्रमराजस्य कुमारौ जयभूषणः ॥६७॥
 ऊढाऽष्टशतनारीकः पत्नीं किरणमण्डलाम् ।
 सुप्तां हेमसुखाख्येन समं मातुल खनुना ॥६८॥
 दृष्ट्वा निर्वासयामास तदैव प्राव्रजत् स्वयम् ।
 सापि मृत्वा समजनि विद्युद्दंष्ट्रेति राक्षसी ॥६९॥
 अयोध्या बहिरभ्येत्य स तदा जयभूषणः ।
 तस्यौ प्रतिमया विद्युद्दंष्ट्रा च तसुपाद्रवत् ॥१००॥
 केवलं तस्य चोत्पेदे तदुत्सव विवित्सया ।
 तदानीञ्च समाजग्मुः सुनासीरादयः सुराः ॥१॥
 सीतायाः प्रेक्ष्य तद्देवाः शक्रमेवं व्यजिज्ञपन् ।
 लोकाऽलीकापवादेन सीता वक्ष्णौ प्रवेक्ष्यति ॥२॥
 पद्मनीकपतिं सीतासान्निध्यायादिशङ्करिः ।
 तस्यर्षेः केवलज्ञानोत्सवं तु विदधे स्वयम् ॥३॥
 रामाञ्जयाथ मृतका स्तं गर्त्तं चन्दनाञ्चितम् ।
 परितो ज्वालयाभासु दुःप्रेक्ष्यञ्चक्षुषामपि ॥४॥
 ज्वालाकरालन्तं प्रेक्ष्य रामोदध्याविदं हृदि ।
 अहो अत्यन्त विषमं ममेदं किमुपस्थितम् ॥५॥
 इयं महासती नूनं निःशङ्काऽग्नौ प्रवेक्ष्यति ।
 दैवस्येव हि दिव्यस्य प्रायेण विषमा गतिः ॥६॥

मया सहास्या निर्वासि हरणे रावणेन च ।

वने त्यागो मया भूयो भूयोष्ये तच्च सत्कृतम् ॥७॥

एवं सोचिन्तयद्वावतावत्सीतोपपावकम् ।

स्थित्वा स्मित्वा सर्वज्ञं चक्रो सत्पापनामिति ॥८॥

हे लोकपाला लोकाश्च सर्वे गृह्णत यद्यहम् ।

अन्यमभ्यलपं रामा तदाग्निर्मान्दहत्यहम् ॥९॥

अन्यथा तु सुखस्यर्गा वारीशस्त्वित्युदीर्य सा ।

भृष्टां स्मृतनमस्कारा ददौ तन्निन् उत्तागने ॥१०॥

यावत्मा प्रणिश्चत्तयद्विद्यातो वद्विराश्रयि ।

गर्त्तं स्वच्छोद्कापूर्णं स तु वापीत्यभाययौ ॥११॥

नीता त्वधिजलं पद्मोपरिमिंहामनास्थिता ।

प्रज्ञे वाभ्यात् सतीभावा च्छुटदे प्रभायत ॥१२॥

करीणं क्षापि च्छुक्कामं क्वचिद्भुलुगुलायम् ।

क्षत्रि भङ्गानितध्यानं क्वचिरुटपट्टाग्निम् ॥१३॥

क्षत्रि उट्टिर्दिलिर्दिलिद्वानं क्वचित्तं खलुपिलासनम् ।

क्षत्रि उट्टिर्दिलिर्दिलिद्वानं क्वचित्तं खलुपिलासनम् ॥१४॥

क्षत्रि उट्टिर्दिलिर्दिलिद्वानं क्वचित्तं खलुपिलासनम् ।

क्षत्रि उट्टिर्दिलिर्दिलिद्वानं क्वचित्तं खलुपिलासनम् ॥१५॥

क्षत्रि उट्टिर्दिलिर्दिलिद्वानं क्वचित्तं खलुपिलासनम् ।

क्षत्रि उट्टिर्दिलिर्दिलिद्वानं क्वचित्तं खलुपिलासनम् ॥१६॥

मीताप्युल्लोलसम्भस्तत् स्वपाणिभ्यामवालयत् ।
 पुनर्वापी प्रमाणं तद् मूत्तस्याः प्रसादतः ॥१७॥
 जल्पलैः क्लमुदैः पद्मैः पुण्डरीकैर्निरन्तरा ।
 सौरभोद्भ्रान्तस्त्रङ्गाली सङ्गीता हंसशालिनी ॥१८॥
 आस्फालद्दीचिनिचय सणिसोपानवन्धुरा ।
 वह्नोभवतटा रत्रोत्पलैर्वापी वभूव सा ॥१९॥ यु० ॥
 ननृतु नारदाद्याः खे सीता शीलप्रशंसिनः ।
 सीतोपरिष्ठात् तृष्टाञ्च पुष्पदृष्टिं व्यधुः सुराः ॥२०॥
 अहो शीलमहो शीलं रामपत्न्या यशस्करम् ।
 इति लोकप्रवोपोऽमूद्रोदःकुञ्चिन्मरिः क्षणात् ॥२१॥
 मातुः प्रभावन्तं दृष्ट्वा मुदितौ लवणांकुशौ ।
 हंसाविव तरन्तौ तत्त्वमीपं ससुपाययुः ॥२२॥
 तौ मूर्ध्निघ्राय वैदेह्या पान्चर्यो रूपवेशतौ ।
 कलमाविव रेजाते नदीतीरद्वयस्थितौ ॥२३॥
 गत्वा सौमित्रिशत्रुभ्र भामण्डलविभीषणाः ।
 सुग्रीवाद्याञ्च वैदेहीं नमश्चक्रुः समक्षयः ॥२४॥
 मीतानुपाययौ रामोप्यभिरामतरद्युतिः ।
 पञ्चात्तापत्रपा पूर्ण इत्यूचे रचिताञ्जलिः ॥२५॥
 स्वभावादप्यसद्गोपग्राहिणां पुरवासिनाम् ।
 ऋन्दानुष्टत्परा त्यक्तासि मया देवि सहस्र तत् ॥२६॥

त्यक्तोग्रश्चापदेऽरण्ये जीवस्त्वं स्वप्रभावतः ।

एकं दिव्यं तदध्यासी न्नाज्ञासिष महं पुनः ॥२७॥

घांत्वा सर्वं ममेदानी मिदमध्यास्व पुष्पकम् ।

चलस्व वेश्मनि प्राग्व द्रमस्व सहिता मया ॥२८॥

सीताप्युचे नते दोषो न च लोकस्य कञ्चन ।

नचान्यस्यापि कस्यापि किन्तु मत्पूर्वकर्मणाम् ॥२९॥

निर्विन्ना कर्मणामीदृक् दुःखावर्त्तप्रदायिनाम् ।

ग्रहीष्यामि परिव्रज्यां तेषामुच्छेदकारिणीम् ॥३०॥

इत्युक्त्वा मैथिली केशानुञ्जखान स्वसुष्टिना ।

रामस्य चार्थयामास शक्रस्येव जिनेश्वरः ॥३१॥

सद्यो सुमूर्च्छं काकुत्स्थो नोत्तस्थौ यावदेषु च ।

तावत्सीता ययौ साधु जयमूपणसन्निधौ ॥३२॥

केवली स जयमूपणो मुनि

मैथिलीं विधिवदप्यदीक्षयत् ।

सुप्राभाख्यगणिनीपरिच्छेदे

तां चकार च तपः परायणाम् ॥३३॥

इत्याचार्य्यं श्रीहेमचन्द्रविरचिते सीताशुद्धि

व्रतग्रहणो नाम नवमः सर्गः ॥६॥

कष्टं तत्र शङ्कनेन लज्जसंशो रघूह्वरः ।
 न्यायकारः क्व ननु सा सीतादेयी मनस्विनी ॥१॥
 सो भूयसाः रोदराद्य नचेद् यूयं सुभूर्पवः !
 तन्मे तुश्चित्तकेशासप्याशु दर्शयत प्रियाम् ॥२॥
 यत्तु यन्नेहि सौमित्रे तूर्णं तूयाधनुर्द्वर ।
 उदसी संत्युदासीनाः सुस्थिता दुःस्थिते मयि ॥३॥
 इत्युक्त्वा धनुर्गृह्णन्तं तं नत्वा लक्ष्मणोऽनपीत् ।
 आर्यार्थं किमिदं लोकः खल्वेष तव किङ्करः ॥५॥
 सीतां यथा द्रोपभीतोऽत्याचीस्त्वं न्यायनैष्टिकः ।
 मदभीता शार्पनिष्ठा तथा सा सर्वमत्यजत् ॥४॥
 प्रत्यक्षमिह वः सीता स्वयमुत्पाद्य कुन्तलान् ।
 याददे विधिपददीक्षां जयभूषणसन्निधौ ॥६॥
 इदानीमेव तस्यैव रुदपद्यत केवलम् ।
 लज्जा न महिमावश्यं ह्यत्यमस्ति तनापि हि ॥७॥
 तत्रास्ते स्वामिनी सीता स्वामिन्नात्तमहाव्रता ।
 दर्शयन्ती मुक्तिमार्गं सतीमार्गमिवाऽनघा ॥८॥
 रामः प्रकृतिमालम्ब्योवाच साधु मम प्रिया ।
 उपाददे परिब्रज्यां तस्य केवलिनोऽन्तिके ॥९॥
 इत्युक्त्वा सपरीवारो जगाम जयभूषणम् ।
 नत्वा च देयनां तस्माच्छुश्राव रघुपुङ्गवः ॥१०॥

त्यक्तोग्रन्वापदेऽरण्ये जीवस्त्वं स्वप्रभावतः ।

एकं दिव्यं तदद्यासी न्नाज्ञासिप महं पुनः ॥२७॥

क्षांत्वा सर्वं समेदानी मिदमध्यास्व पुष्पकम् ।

चलस्व वैश्वानि प्राग्व द्रुमस्व सहिता मया ॥२८॥

सीतापूचे नते दोषो न च लोकस्य कश्चन ।

नचान्यस्यापि कस्यापि किन्तु मत्पूर्वकर्मणाम् ॥२९॥

निर्विन्ना कर्मणामीदृक् दुःखावर्त्तप्रदायिनाम् ।

ग्रहीष्यामि परिव्रज्यां तेषामुच्छेदकारिणीम् ॥३०॥

इत्युक्त्वा मैथिली केशानुच्चखान स्वसुष्टिना ।

रामस्य चार्य्ययामास शक्रस्येव जिनेश्वरः ॥३१॥

सद्यो मुमुर्च्छं काकुत्स्थो नात्तस्यौ यावदेषु च ।

तावत्सीता यद्यौ साधु जयभूषणसन्निधौ ॥३२॥

केवली स जयभूषणो मुनि

मैथिलीं विधिवदप्यदीक्षयत् ।

सुप्राभाख्यगणिनीपरिच्छेदे

तां चकार च तपः परायणाम् ॥३३॥

इत्याचार्य्यं श्रीहेमचन्द्रविरचिते सीताशुद्धि

व्रतग्रन्थो नाम नवमः सर्गः ॥६॥

ऋषिभिरुच्यते ननु सा सीतादेवी मनस्विनी ॥१॥
 नो भूपराः खेपराद्य नचेद् यवं सुमूर्धवः !
 तन्मे लुञ्चितकेशामप्यागु दर्शयत प्रियाम् ॥२॥
 वत्स वत्सेहि सौमिले तूर्णं तूणधनुर्द्धर ।
 यदमी संत्युदामीनाः सुस्थिता दुःस्थिते मयि ॥३॥
 इत्युक्त्वा धन्यशृङ्गन्तं तं नत्वा लक्ष्मणोऽनवीत् ।
 आर्यार्यं किमिदं लोकः खल्वेव तव किङ्करः ॥५॥
 सीतां यथा द्रोपभीतोऽत्पाक्षीस्त्व' न्यायनैष्टिकः ।
 भवभीता स्वार्यनिष्ठा तथा सा सर्वमत्यजत् ॥४॥
 प्रत्यक्षनिह वः सीता स्वयमुत्पाद्य कुन्तलान् ।
 आददे विधिवददीक्षां जयभूषणसन्निधौ ॥६॥
 इदानीमेव तस्यै रूढपद्यत केवलम् ।
 खज्जा न महिमावश्यं कृत्यमस्ति तनापि हि ॥७॥
 तद्रास्ते स्वामिनी सीता स्वामिन्नात्तमहाव्रता ।
 दर्शयन्ती मुक्तिमार्गं सतीमार्गमिवाऽनघा ॥८॥
 रामः प्रकृतिमालम्ब्योवाच साधु मम प्रिया ।
 उपाददे परिब्रज्यां तस्य केवलिनोऽन्तिके ॥९॥
 इत्युक्त्वा सपरीवारो जगाम जयभूषणम् ।
 नत्वा च देयनां तस्माच्छुश्याव रघुपुङ्गवः ॥१०॥

देशनान्ते च पप्रच्छ नात्मानं वेद्मग्रहं प्रभोः ।

भव्योऽहं किमुताभव्य स्तदाचक्षु प्रसीद मे ॥११॥

अथाख्यात्केवली सोऽपि भव्योसि त्वं न केवलम् ।

सिद्धिं चाख्यस्यनेनैव जन्मनोत्यन्तकेवलः ॥१२॥

रामः पप्रच्छ भूयोपि मोक्ष्यं प्रव्रज्यया भवेत् ।

सर्व्वत्यागेन सा किन्तु लक्ष्मणो दुस्त्यजो मम ॥१३॥

मुनिशाख्यादवश्यन्ते भोक्तव्या वलसम्पदः ।

तदन्ते त्यक्तसङ्गः सन् प्रव्रज्य शिवमाप्तसि ॥१४॥

नत्वा विभीषणोऽष्टच्छत्केन प्रारजन्मकर्म्मणा ।

जहार रावणः सीतां लक्ष्मणस्तमहन् युधि ॥१५॥

सुग्रीवो भामरुडलञ्च तथेमौ लवणांकुशौ ।

अहञ्च कर्मणा केनाऽत्यन्तरक्तो रघूद्वहे ॥१६॥

भगवानाचचक्षेऽथ भरताङ्घ्रिं च दक्षिणे ।

पुरे क्षेमपुरे नाम्ना नयदत्तोऽभवद्वणिक् ॥१७॥

धनदत्त वसुदत्तौ सुनन्दा कुक्षिजौ सुतौ ।

तस्या भूतां तयोर्मित्रं याज्ञवल्क्योऽभवद्विजः ॥१८॥

नाम्ना सागरदत्तश्च पुरे तस्मिन् न भूद्वणिक् ।

तस्य स्रुनु गुणधरः कन्या गुणवती पुनः ॥१९॥

दत्ता सागरदत्तेन नयदत्तात्मजन्मने ।

धनदत्ताय गुणवत्यनुरूपगुणाय सा ॥२०॥

योऽपि नान्यथा कृत्यान् नान्यथा नान्यथा नान्यथा ॥
 ॥ २० ॥ ॥ २१ ॥ ॥ २२ ॥ ॥ २३ ॥ ॥ २४ ॥ ॥ २५ ॥
 ॥ २६ ॥ ॥ २७ ॥ ॥ २८ ॥ ॥ २९ ॥ ॥ ३० ॥
 ॥ ३१ ॥ ॥ ३२ ॥ ॥ ३३ ॥ ॥ ३४ ॥ ॥ ३५ ॥
 ॥ ३६ ॥ ॥ ३७ ॥ ॥ ३८ ॥ ॥ ३९ ॥ ॥ ४० ॥
 ॥ ४१ ॥ ॥ ४२ ॥ ॥ ४३ ॥ ॥ ४४ ॥ ॥ ४५ ॥
 ॥ ४६ ॥ ॥ ४७ ॥ ॥ ४८ ॥ ॥ ४९ ॥ ॥ ५० ॥
 ॥ ५१ ॥ ॥ ५२ ॥ ॥ ५३ ॥ ॥ ५४ ॥ ॥ ५५ ॥
 ॥ ५६ ॥ ॥ ५७ ॥ ॥ ५८ ॥ ॥ ५९ ॥ ॥ ६० ॥
 ॥ ६१ ॥ ॥ ६२ ॥ ॥ ६३ ॥ ॥ ६४ ॥ ॥ ६५ ॥
 ॥ ६६ ॥ ॥ ६७ ॥ ॥ ६८ ॥ ॥ ६९ ॥ ॥ ७० ॥
 ॥ ७१ ॥ ॥ ७२ ॥ ॥ ७३ ॥ ॥ ७४ ॥ ॥ ७५ ॥
 ॥ ७६ ॥ ॥ ७७ ॥ ॥ ७८ ॥ ॥ ७९ ॥ ॥ ८० ॥
 ॥ ८१ ॥ ॥ ८२ ॥ ॥ ८३ ॥ ॥ ८४ ॥ ॥ ८५ ॥
 ॥ ८६ ॥ ॥ ८७ ॥ ॥ ८८ ॥ ॥ ८९ ॥ ॥ ९० ॥
 ॥ ९१ ॥ ॥ ९२ ॥ ॥ ९३ ॥ ॥ ९४ ॥ ॥ ९५ ॥
 ॥ ९६ ॥ ॥ ९७ ॥ ॥ ९८ ॥ ॥ ९९ ॥ ॥ १०० ॥

सोऽन्यदा गोकुलं गच्छन् नद्यारूढो यदृच्छया ।
 जरद्दृष्टपभमद्राक्षी न्मुसूषुं पतितं प्रथि ॥३१॥
 कपालुः सोऽवरुद्धाश्या न्निकटीभूय तस्य त ।
 कर्णमूले ददौ पञ्चपरमेष्ठिनमस्त्रियाम् ॥३२॥
 मृत्वा च तत्प्रभावेण तत्रैव स सुतोऽभवत् ।
 छन्नच्छायनरेन्द्रश्रीदत्तयोर्दृष्टपभध्वजः ॥३३॥
 खैरंभमत्सोन्यदा तां जरद्दृष्टपमुवं ययौ ।
 लेभे च जातिस्मरणं प्राग्जन्मस्थानदर्शनात् ॥३४॥
 तत्र चाकारयच्चैत्यं तत्रं चैत्यस्य चैकतः ।
 भित्तावालेखयामास मुसूषुं तं जरद्दृष्टपम् ॥३५॥
 तत्कर्णान्ते नमस्कार दायिनं पुरुषञ्च तम् ।
 तदभ्यर्णे तदीयञ्च सपर्यायं तुरङ्गमम् ॥३६॥
 श्रारक्षां स्तत्र चादिच्छद्यच्चित्रं परमार्थतः ।
 इदं विदन्नुदीचेत स ज्ञाप्य स्वरितं मम ॥३७॥
 इत्युक्त्वा स ययौ वेश्म चैत्ये तत्रान्यदा पुनः ।
 वन्दनाया ययौ पद्मरुचिः स श्रेष्ठिपुङ्गवः ॥३८॥
 वन्दित्वा तत्र सोऽर्हन्तं भित्तिचित्रमुद्वैक्षत ।
 सर्वं मे सम्वदत्येतदित्यूचे च सविस्मयः ॥३९॥
 विज्ञप्तोऽथ तदा रक्षै स्तत्रागाद्दृष्टपभध्वजः ।
 किंवेत्सि चित्तदृष्टान्तमित्यप्रच्छञ्च तं नरम् ॥४०॥

गत्रेऽस्तौ स्त्रियमाणाव नमस्करा नदां पुरा ।
 इहाभिज्ञेन केनापि लिखितोऽस्तीत्युवाच सः ॥४१॥
 तं नत्वावाच वृषभध्वजो योयं जरङ्गवः ।
 राजपुत्रोऽभवं सोहं नमस्कार प्रभावतः ॥४२॥
 कामवाख्यमहं वीनिं स्तीर्यग्योनि स्तदाप्यहम् ।
 कृपालु स्त्वं नचेन्मह्यं नमस्कारानदाख्यथाः ॥४३॥
 सर्वथा त्वं गुरु. स्वामी दैवतञ्चासि मे खलु ।
 भुञ्ज राज्यामिदं प्राज्यं त्वया दत्तं समापि यत् ॥४४॥
 इत्युक्त्वा पद्मरुचिना सहैव वृषभध्वज ।
 विजहाराकृत द्वैधं पालयन् यावकव्रतम् ॥४५॥
 यावकत्वं चिरं सभ्यक् पालयित्वा विपद्य च ।
 ईशानकल्पे जज्ञाते तौ देवौ परमार्द्धिकौ ॥४६॥
 च्युत्वा ततः पद्मरुचि र्मेरोरपरतो गिरौ ।
 वैताण्ये नगरे नन्दावर्त्ते नन्दीश्वरात्मजः ॥४७॥
 कनकाभा कुञ्जिजन्मा नयनानन्द इत्यभूत् ।
 राज्यं भुक्त्वा च प्रव्रज्य माहेन्द्रे लिङ्गोऽभवत् ॥४८॥ यु॥
 च्युत्वा च प्राग्विदेहेषु क्षेमाया परिभूपतेः ।
 विपुलावाहनस्या भूत्यज्ञावत्या स नन्दनः ॥४९॥
 श्रीचन्द्रो नाम भुक्त्वा च राज्यं प्रव्रज्य चान्तिके ।
 समाधिगुप्तस्य सुने ब्रह्मलोकेन्द्रतां ययौ ॥५०॥

च्युत्वा ततोऽयं पद्मोऽभूद्वलमद्रो महाबलः ।

सुग्रीव एष दृष्यमानोऽपि स्वभूत्क्रमात् ॥५१॥

भांत्वा श्रीकान्तजीवोपि शृणालकन्दपत्तने ।

राज्ञः सन्नुर्वज्रकम्बोः शम्भुर्हेमवतीभवः ॥५२॥

भात्वा च वसुदत्तोऽभूच्छम्भुराजपुरोधसः ।

विजयस्य रत्नवूडाभवः श्रीभूतिरात्मजः ॥५३॥

सुगवत्यपि सां भांत्वा श्रीभूते स्तस्य नन्दना ।

स्वरसतीकुक्षिभवा नाम्ना वेगवतीत्यभूत् ॥५४॥

सोऽद्यैवनान्यदा साधुं प्रतिमास्थं सुदर्शनम् ।

वन्द्यमानं जनैर्दृष्ट्वा सोऽपहासमदोवदत् ॥५५॥

अहो साधुरयं दृष्टः पुराणीडगच्छेत्तया ।

गाऽनेन प्रेषितान्यत्र तं वन्द्यं यद्यं जनाः ॥५६॥

श्रुत्वा विषमिणस्यामि लोकः सतीऽपि तं सुनिम् ।

विलासवित्तु साविभं कलङ्काहोपपर्यकम् ॥५७॥

न मे चावत्कलङ्कोय मुक्षित्यति गर्भया ।

न तावत्यागविश्वासीत्यभिजयात् सोऽप्यपि ॥५८॥

तदृष्ट्वा देवतासोऽप्युत्सर्जन्नेगवतीसुगम् ।

साऽप्युत्सर्जन्नेगवतीसुगम् ॥५९॥

सोऽप्युत्सर्जन्नेगवतीसुगम् ॥६०॥

सोऽप्युत्सर्जन्नेगवतीसुगम् ॥६१॥

निर्द्वापः सर्वथाऽसित्वं दोषोऽलीकोयमेव ते ।
मयैवारोपितः स्वामिं स्तितिजस्र जमानिधे ॥६१॥
श्रुत्वेति तद्वचो लोको भूयोप्यानर्चं तं मुनिम् ।
उल्लप्याऽमूद्गेगवती तदादि आविकाच सा ॥६२॥
तान्च रूपवतीं दृष्ट्वा ययाचे शंभुभूपतिः ।
दाखे निष्यादृशे नेति श्रीभूतिः प्रत्युवाच तम् ॥६३॥
शम्भुर्निहत्य श्रीभूतिं वुभुजे तां वलादपि ।
भवान्तरे ते वधाय भूयासमिति साशपत् ॥६४॥
शम्भुनापि विमुक्ता सा हरिकान्तार्थिकान्तिके ।
प्रवव्राजाद्य पूर्णायुः ब्रह्मलोकमुपाययौ ॥६५॥
ततश्चुप्रत्वा शम्भुजीव रज्जो नाथस्य नृत्यवे ।
निदानवशतो जज्ञे सीतैयं जनकात्मजा ॥६६॥
सुदर्शनमुने स्तस्याऽलीकदोषाधिरोपणात् ।
अस्याः कलङ्कोऽलीकोयं लोकेनेहाधिरोपितः ॥६७॥
भवं म्नांत्वा शंभुजीवोप्युदपादि द्विजन्मनः ।
कुशध्वजस्य सावित्र्यां प्रभासे नाम नन्दनः ॥६८॥
स प्रवव्राज विजयसेनर्षेरन्तिकेऽन्यदा ।
परमञ्च तपस्तेपे सहमानः परीपहान् ॥६९॥
संभेतयात्राचलितं विद्याधरनरेश्वरम् ।
कनकप्रभमद्राक्षीदिन्द्रवत्परमर्द्धिकम् ॥७०॥

तपसाऽनेन भूयासमीदृगृद्धिरिति व्यवात् ।
 स निदानं विपद्याथोत्पेदे कल्पे तृतीयके ॥ ७१ ॥
 ततश्चुत्वा रावणोऽमूत्खेचरेन्द्र त्तवाग्रजः ।
 कनकप्रभ ऋद्धेर्यो निदानमकरोत्तदा ॥ ७२ ॥
 धनदत्तवसुदत्तमितं यस्तु द्विजोऽभवत् ।
 याज्ञवल्क्यो भवं श्रांत्वा त्वमभूः सविभीषणः ॥ ७३ ॥
 राज्ञा हतस्तु श्रीभूतिर्द्याञ्जगाम ततश्चुरतः ।
 सुप्रतिष्ठपुरे विद्याधरोऽजनि पुनर्वसुः ॥ ७४ ॥
 स पृगडरीकविजयेऽपजहार स्मरातरः ।
 कन्यां विभुवनानङ्गचक्रिणोऽनङ्गमुन्दरीम् ॥ ७५ ॥
 चक्रिणा प्रेषितैर्विद्याधरैर्युध्याकुलस्य तु ।
 विमानात्तस्य चापतन्तीन्नि कुञ्जोऽनङ्गमुन्दरीम् ॥ ७६ ॥
 कृत्वा निदानं तत्प्राप्तैः प्रव्रज्य च पुनर्वसुः ।
 स्वर्गं ययौ ततश्चुत्वा लक्ष्मणो वमजावत ॥ ७७ ॥
 वनस्थिता सापानङ्गमुन्दर्युग्मन्तप्रोक्तरीत् ।
 रिष्टितानगना चानो जयसेऽजगरेण मा ॥ ७८ ॥
 कृत्वा लक्ष्मिनिना सा भूद्धेना कल्पे द्वितीयके ।
 ततश्चात्त विगन्त्यामङ्गुल्लक्षणं स विष्टिष्यती ॥ ७९ ॥
 यो भूद्धेयवतीः चरता सावता नृपतराः सन् ।
 सः श्रावणोऽस्य निदानं कृतं तत्तदप्यभिहितम् ॥ ८० ॥

प्रायस्कृतं पालयित्वा विनाय च विपद्य च ।
 सीता सौन्दर्य लक्ष्मी भृङ्गानमल्लन देव्यः ॥८१॥
 इतोऽभताञ्च काकंल्यां वामदेवद्विजन्तः ।
 म्यामनाकाचिर्जा पुत्रां वसनन्द सुनन्दनां ॥८२॥
 लयादा च तयोर्गच्छे तिष्ठतोरा ययो सुनिः ।
 सासोपवासी ताभ्याञ्च मज्जितः प्रतिलक्षितः ॥८३॥
 कत्या तद्दानधर्मेणोक्षरेषु तु कुरुञ्च ।
 अभृतां दुग्धिनो मृत्वा सोधर्मे तो सुरौ ततः ॥८४॥
 श्रुत्वा मृताञ्च काकंल्यां रतिवर्द्धनभ पतेः ।
 सुदर्शनासुवो पुत्री प्रियङ्करशुभङ्करौ ॥८५॥
 राज्यं चिरं पालयित्वा प्रमञ्च च विपद्य च ।
 सुरो ग्रैवेयकोऽभूतां श्रुत्वा च लवणांकुशौ ॥८६॥
 सुदर्शना तयोः पूर्वभवमाता भवं चिरम् ।
 श्रुत्वा भूद्रेप सिंहायोप्यापको रामपुत्रयोः ॥८७॥
 एवं सुनि वचः श्रुत्वा सस्वेगं वहवो ययुः ।
 तद्वैव रामसेनानी कृतान्तः प्राग्जत्पुनः ॥८८॥
 अथोत्थाय नमश्चक्रे काकुस्थो जयभूषणम् ।
 उपसीतञ्च गत्वैवं चिन्तयामास चेतसि ॥८९॥
 अमौत्सिरीपमृदङ्गी राजपुत्री मम प्रिया ।
 सीता सीताऽतपःक्षीणं कथं नाम सहिष्यते ॥९०॥

इमं संयमभारञ्च सर्वभारातिसाधिनम् ।
 उद्वक्ष्यति कथं नाम हृदयेनापि दुर्वहम् ॥६१॥
 यद्वा सती व्रतं यस्या न भङ्क्तुं रावणोष्यलम् ।
 सा निव्यूढप्रतिज्ञैवं भाविनी संयमेपि हि ॥६२॥
 एवं विष्टश्य वैदेहीं ववन्दे लक्ष्मणाग्रजः ।
 लक्ष्मणोऽन्येच राजानः श्रद्धानिर्द्धीतचेतसः ॥६३॥
 इतश्च सपरीवारो रामोऽयोध्यां ययौ पुनः ।
 सीता कृतान्तवदनौ तेषाते च परन्तपः ॥६४॥
 तपस्तप्त्वा ब्रह्मलोके कृतान्तवदनो ययौ ।
 सीतापि षष्टिवर्षाणि विदधे विविधन्तपः ।६५॥
 त्रयस्त्रिंशदहोरात्रीं कृतवान्तेऽनशनं मृता ।
 द्वाविंशत्पर्णवायुः सा च्युतेन्द्रः समजाग्रत ॥६६॥
 इतश्च शैले वैताढेय भूत्काञ्चनपुरे पुरे ।
 नामतः कनकरथो विद्याधरपति स्तदा ॥६७॥
 मन्दाकिनी चन्द्रमुख्योः कन्ययोः स स्वयम्बरे ।
 स पुत्रान् भूपतीन् रामलक्ष्मणादीनयाह्वयत् ॥६८॥
 तवासीनेषु भूपेषु मन्दाकिन्या निजेच्छया ।
 अनङ्गलवणो वद्रे चन्द्रमुख्यां कुशः पुनः ॥६९॥
 लक्ष्मणस्य सुता स्वयं क्रोधादुत्तस्थिरे युधि ।
 माह्विगते द्वे अपि ते युगपच्छीधरा इव ॥७०॥

युता मन्त्रज्ञानेन श्लाघ्यं प्रीयते लवणां कुशां ।
 ज्ञानास्य योत्स्यतेऽमुं भिरवध्या भ्रातरः सन् ॥१॥
 यथा न तातयोर्भेदः कोपि ज्येष्ठकनिष्ठयोः ।
 तापक्षानां तथास्याक मसीपानपि माशुचः ॥२॥
 एवं तथोर्ध्वो ज्ञात्वा जदेभ्यो लक्ष्मणात्मजाः ।
 धीक्ष्णापन्तानि निन्दुःस्ये दुःकर्मिरक्षमधुसुम् ॥३॥
 सद्यः सस्येसमापन्ना पितरावनुमान्य ते ।
 सहावनुसुनेः पादपद्मान्ते जगृउऽर्मतम् ॥४॥
 जातोद्वाह्यौ तदानीं तावनङ्गलवणां कुशां ।
 सष्टैव शीरिणाङ्घ्रिभ्यासयोध्यामीयतुः पुरम् ॥५॥
 इतश्च खपुटे सूर्यमूर्ध्नि भासगडनः स्थितः ।
 कदाचिदेवं मनसा चिन्तयामास शुद्धधीः ॥६॥
 श्रेणिहयं वशीकृत्यास्वलन् सर्वत्र लीलया ।
 विहृत्यान्ते चात्तदीक्षो मवेयं पूर्यवान्विहतः ॥७॥
 एवं चिन्तयतस्तस्य सार्धं विद्युत्पपात खात् ।
 स कृत्वा देवङ्कुरुषु जज्ञे युगलधर्मिषु ॥८॥
 इतश्च हनुमांश्चैते चैत्यवन्दनहेतवे ।
 मेकं गतो निष्टतोऽस्तमयं तं सूर्यमैक्षत ॥९॥
 एवञ्च दध्रावुद्रयो यथा ह्यस्तं तथा खलु ।
 निदर्शनमयं सूर्यो धिक् धिक् सर्वमशास्वतम् ॥१०॥

एवं विचिन्ता स्वपुरे गत्वा राज्यं सुते न्यधात्
 धर्मरत्नाचार्यपार्थं प्रनज्यामाददे स्वयम् ॥१२॥
 तमनुप्राणजन् राज्ञोसाहै सप्तगतानि च ।
 पार्थं तद्वीजतीपार्थंभ्यु स्तत्पत्न्यश्च दीक्षिताः ॥
 ध्यानानलेन निर्दह्य क्रामात्कर्मणि मूलतः ।
 श्रीशैलः प्राप्य शैलेशीं जगाम पट्टमव्ययम् ॥१३॥
 उन्नमन्तं प्रव्रजितं ज्ञात्वा दृष्ट्वा रघुदहः ।
 वित्वा भोगमृगं कष्टं दीक्षां क्रिसयमाददे ॥१४॥
 तां वार्ध्वाभक्त्यामवधे क्षीत्वा सो धर्मराजतः ।
 कर्त्तुं मन्थं नमसङ्घे कर्मणां विपश्चा गतिः ॥१५॥
 वामन्यामदृष्ट्वापि यन्मथं जसति स्वयम् ।
 सोऽर्थं विप्रयसत्वाः प्रत्युत्तमं प्रमंभति ॥१६॥
 यथा नृपतमन्यो रामानद्व्याणयोर्भिय ।
 नोऽपि मन्थं शीघ्रं भवतिर्दृक्काम एवम् ॥ १७ ॥
 दृष्ट्वा रघुं नृपतमन्यो रामानद्व्याणयोर्भिय ।
 नोऽपि मन्थं शीघ्रं भवतिर्दृक्काम एवम् ॥ १८ ॥
 दृष्ट्वा रघुं नृपतमन्यो रामानद्व्याणयोर्भिय ।
 नोऽपि मन्थं शीघ्रं भवतिर्दृक्काम एवम् ॥ १९ ॥
 दृष्ट्वा रघुं नृपतमन्यो रामानद्व्याणयोर्भिय ।
 नोऽपि मन्थं शीघ्रं भवतिर्दृक्काम एवम् ॥ २० ॥

एवञ्च रुदती वृक्षांस्याम्नाना सुक्तकुन्तलाः ।
 अन्तःपुरवधूः प्रेक्ष्य विषण्णो लक्ष्मणोऽवदत् ॥२१॥
 समासौ किं नृतोभ्राता जीवितस्यापि जीवितम् ।
 पिशुनेन कृताभ्तेन किं कृतं च्छलघातिना ॥२२॥
 एवञ्च भाषमाणस्य वचसा सह जीवितम् ।
 सौमित्ते निर्ययौ कर्मविपाको दुरतिक्रमः ॥२३॥
 स्वर्णस्तम्भसवष्टभ्य स्थितः सिंहासनेपि हि ।
 सोऽत्र प्रसारिताक्षोऽस्याल्लेष्यमूर्तिरिवाक्रियः ॥२४॥
 परासुं लक्षणं दृष्ट्वा विषण्णौ तौ सुरावपि ।
 मिथोजजल्यतुरहेऽ किमावाभ्यामिदं कृतम् ॥२५॥
 विद्याधरः पुमानेप किमावाभ्यां हहा हतः ।
 इति स्वं वज्जनिन्दन्तौ स्वङ्कल्पं जग्मतुः पुनः ॥२६॥
 परासुं लक्षणं प्रेष्य तत्र चान्तःपुरस्त्रियः ।
 चक्रन्दुः सपरीवारा विलुलत्कुन्तलालिकाः ॥२७॥
 शञ्जाक्रन्दितमाकर्ण्य तत रामः समाचयौ ।
 उवाच च किमारब्धमविज्ञायाप्यमङ्गलम् ॥२८॥
 जीवन्नेधैप तिष्ठामि जीवत्येप च मेऽनुजः ।
 कोऽप्यसुम्बाधते व्यधिः भेषजं तत्प्रतिक्रिया ॥२९॥
 इत्युक्त्वा जूहवद्रामो वैद्यान् जग्रीतिपिकानपि ।
 प्रयोगं मन्त्रतन्त्राणां कारवात्तास चाऽसकृत् ॥३०॥

त्वग्निं क्रौञ्चं स्थिते शान्तः पुत्राश्यावपि चोद्भक्तः ।
 प्रविशन्ति त्स्त्रिदशते नृणां भुतगतानि हि ॥४१॥
 सन्तप्तमाप्रिजर्ज्वरं राममेत्य कापञ्चन ।
 विभीषणाद्याः संभूय जगद्गर्हदस्वरम् ॥४२॥
 धीरेष्वपि हि धीरस्त्वं वीरो वीरेष्वपि प्रभो ।
 नज्जाकारमिदं तस्मादधैर्यं नुष्ण सम्प्रति ॥४३॥
 लोकप्रसिद्धमधुना सोमिते रोर्द्धदैहिकम् ।
 अद्भुतंस्कारपूर्व्यं हि कर्त्तव्यं समयोचितम् ॥४४॥
 इत्युत्तया कुपितो राम स्नानूचे विधुराधरः ।
 जीवत्येष हि मे श्वाता किमिदम्यो वचः खलाः ॥४५॥
 सर्षपां वः मवन्धूनां ज्वलने दाहपूर्वकम् ।
 श्रुतकार्यं विधातव्यं दीर्घायुस्तन्ममानुजः ॥४६॥
 श्वातस्त्वं तद्गृहि शीघ्रं वत्स लक्ष्मण नन्ववम् ।
 दुर्जनानां प्रवेशोस्ति किं खेदयसि साञ्चिरम् ॥४७॥
 यद्वा खलसमक्षं न वत्स कोपस्तवोचितः ।
 इत्युक्त्वांसि तनारोप्य ययावन्वद राघवः ॥४८॥
 नीत्वा स्नानशुद्धे रामः कदाप्यस्त्रयत्स्वयम् ।
 ततश्च तं स्वहस्तेन विलिलेष विलेपनैः ॥४९॥
 आनाय्य दिव्यभोज्यानि पूरयित्वा च भाजनम् ।
 कदाचित्तस्य पुरतो मुमोच स्वयमेवच ॥५०॥

कदाप्यारोपयदङ्गे निजे चुरन् शिरो मुञ्ज ।
 कदाप्यस्वापयत्तल्पे वाससा च्छादिते स्वयम् ॥५॥
 कदापि स्वयसामाप्य स्वयंस्त्र्य प्रतिभापते ।
 स्वयं सग्वाहकी भूय समर्द्धं च कदाचन ॥५२॥
 इत्यादि चेष्टा विकलाः स्नेहेऽन्मत्तस्य कुर्वतः ।
 ययौ रामस्य परमासी विस्मृताशेषकर्मणः ॥५३॥
 श्रुत्वा च तं तथोन्मत्तमिन्द्रजित् सुन्दरनवः ।
 खेचरा विद्विषौन्येपि रामस्येयुर्जिवांसवः ॥५४॥
 अयोध्यां रुरुधुः सैन्यैरुन्मत्तरघुपुङ्गवाम् ।
 सुप्तसिंहां गिरिगुह्यामिव व्याधान्छलोत्तमः ॥५५॥
 रामोऽपि लक्ष्मणं स्वाङ्गे निधायास्फालवद्भुजः ।
 वज्रावत्तैः सकालेऽपि भगवत्तस्य प्रवर्त्तकम् ॥५६॥
 तदा चासनकस्येन साहेन्द्रान्ताकिभिः समम् ।
 जटादुःखाययौ रामं दृष्टारप्राग्जन्मसौहृदात् ॥५७॥
 अद्यापि नाक्रिलो राम गृह्या इति विभीषणः ।
 इन्द्रजित्पुत्रसुर्यान्ते दद्रुवुः खेचरा द्रुतम् ॥५८॥
 अत्र देवसम्या रामो हन्ता नोऽयं विभीषणः ।
 पृथ्व्या लज्जिताञ्ज्वले सङ्गं परमन्दधुः ॥५९॥
 ते सुनेरतिवेगस्य मार्यो मर्याग राणिणः ।
 द्रुपेण दीप्तं जगृह्युः सृष्टयस्यपराशर्याः ॥६०॥

ततो जटायुरमरो बोधार्थं राघवस्य सः ।

पुरस्थाव तरुं शुष्कं सिषेच मुञ्जरम्भसा ॥६१॥

क्षिप्त्वा करीषं दृषदि रोपयामास पद्मिनीम् ।

बीजान्युवापाकालेऽपि नृतोक्ष्णा लाङ्गले नच ॥६२॥

यन्त्रे च वालुकान् क्षिप्त्वा तैलार्थं पर्यपीलयन् ।

इत्याद्यसाधकं रामस्यान्वदप्युदभावयत् ॥६३॥

रामस्तमूचे किं शुष्कं तरुं सिञ्चसि भो मुधा ।

फलं दूरे स्ति किं नाम मुसलं कापि पुष्पति ॥६४॥

शिलायां पद्मिनीप्रण्डमारोपयसि सुग्ध किम् ।

किम्वापयसि बीजानि निर्जलेपि नृतैर्दृषैः ॥६५॥

न वालुकाभ्यस्तैलं स्यात् किं पीलयसि मूर्ख भो ।

अनुपायविदस्तेऽसौ प्रयासः सर्वथा वृथा ॥६६॥

स्मृत्वा जटायुरप्यूचे वदीयदपि वेत्सि भोः ।

अज्ञानचिह्नं नृतकं स्कन्धे वहसि तर्हि किम् ॥६७॥

सौमित्रिवपुरालिङ्ग्य राम स्तं प्रत्यभाषत ।

अमङ्गलं भाषसे किं त्यज दृष्टिपर्यं मम ॥६८॥

एवं जटायुषं रामे भाषमाणेऽवधेर्विदन् ।

कृतान्तवदनो देव स्तद्बोधार्थं समाययौ ॥६९॥

स्कन्धे स्त्रीनृतकं न्यस्योपरामं विचचार सः ।

रामोप्यूचे किमुन्मत्तोस्येवं स्त्रीनृतकं वहन् ॥७०॥

प्रत्युवाच कृतान्तोपि मापसे किममङ्गलम् ।
 ममैषा प्रेयसी त्वं तु किं शिवं वहसि स्वयम् ॥७१॥
 मृतां जानासि मे भार्य्यासुह्यमानां मया यदि ।
 निजस्कन्धस्थितं किं न मृतकं वेत्सि बुद्धिमान् ॥७२॥
 तेनैवं दर्शिते स्तौ स्तौ ह्येतुभिर्जातचेतनः ।
 रामो दध्यौ किन्तु सत्यं न जीवति समानुजः ॥७३॥
 तत स्तौ लब्धबोधाय रामाय स्वमशंसताम् ।
 दैवौ जटायुः कृतान्तौ निजस्थानञ्च जग्मतुः ॥७४॥
 मृतकार्य्यं ततो रामञ्चकार स्वानुजन्मनः ।
 दीक्षां प्रपित्सुः शत्रुघ्नं राजरादानाय चादिशत् ॥७५॥
 अहमप्यनुयास्यामि भवत्यादानिति ब्रुवन् ।
 प्रत्यादिदेश शत्रुघ्नो राजं प्रभवपराङ्मुखः ॥७६॥
 ततो लवणपुत्रायानङ्गदेवाय राघवः ।
 ददौ राजं स्वयं तुर्य्यं पुरुषार्थाय सत्वरः ॥७७॥
 मुनिमुव्रतवंगस्य सुव्रतस्य महामुनेः ।
 अर्हद्दासथावकेणोपदिष्टस्यान्तिकं ययौ ॥७८॥
 तत्र शत्रुघ्न मुग्धो विभीषण विराधितैः ।
 अन्यैश्च राक्षभिः सार्द्धं रामो व्रतमुपाटटे ॥७९॥
 राममद्रेतु निःक्रान्ते निःक्रान्तान्यथ षोडश ।
 मर्द्दीभुजां सहस्राणि भवर्षं राग्ययोगतः ॥८०॥

न दोषो देवयोः कोपि मायावधकयो स्तयोः ।
 विपाकः कर्ष्णासीदृग्भवत्येव शरीरिणः ॥६१॥
 एवं विचिन्तयन् रामः कर्ष्णच्छेदेऽधिकोद्यतः
 तपः समाधिनिष्ठोऽभून्निर्म्ममः सन्विशेषतः ॥६२॥
 अथ पष्ठोपवासान्ते प्राविशत्पारगाय सः ।
 युगमात्रदत्तद्वष्टिर्नगरे स्थन्दनस्थले ॥६३॥
 निशाकरमिवाऽवन्यामायान्तं नवनोत्सवम् ।
 सन्मुखीनासमापेतुः पौराः प्रचुरसन्नदाः ॥
 पौर्थाः स्वस्वगृहद्वारे भिक्षादानाय तस्य च
 विचित्रभोजप्रपूर्णानि भाजनानि पुरोदधः ॥
 पौराणां हर्षतस्तत्र तुसलोऽभूत्तथा तथा ।
 स्तम्भान्बभञ्जुः करिणो वयुञ्चोत्कर्णतां हया
 रामोपुञ्जिभ्रतधर्माभिरतत्वात्पौरद्वौकितम् ।
 आहारं नाग्रहीत्तेभ्योऽभ्यागात्तु नृपवेश्मनि ॥
 तत्र चोञ्जिभ्रतधर्मेणाहारेण प्रत्यलंभवत् ।
 प्रतिनन्दिनृपो रामविधिवद्बभुजे च सः ॥
 अमरैर्विदधे तत्र वसुधाराजिपञ्चकम् ।
 भगवान् रामभद्रोऽपि तद्दरण्यं ययौ पुनः ॥
 माभूद्भूयः पुराक्षोभं संघट्टो मेव मास भूः ।
 इति बुद्ध्या शुद्धबुद्धिः सोभिग्रहमिमं व्यधात् ॥

अरग्येऽत्रैव चेद्भिजा काले भिजोपलभ्यते ।
 तदानीं पारणं कार्यमस्माभिर्नान्यथा पुनः ॥१॥
 इत्यभिग्रहमृद्रामो निरपेक्षो वपुष्यपि ।
 परं समाधिमापन्नोऽवतस्थे प्रतिमाधरः ॥२॥
 तत्रान्येद्युर्विपर्यस्त शिञ्जेणाश्वेन वेगिना ।
 आक्षुषमाण आयासी त्रति नन्दीनरेश्वरः ॥३॥
 पङ्के नन्दनपुण्यास्य सरस्यश्वो ममज्ज सः ।
 समापपातानुपदं सैन्यञ्च प्रतिनन्दिनः ॥४॥
 पङ्कात्तमञ्चमुत्तार्थं शिविरं न्यस्य तत्र च ।
 स्नात्वा च स नृपञ्चक्रे भोजनं सपरिच्छदः ॥५॥
 तदा च पारितध्यतनो रामर्षिः पारणेच्छया ।
 तत्रा जगाम सगवानभ्युत्तस्थौ च तं नृपः ॥६॥
 अवशिष्टै र्भक्तपानैः स रामं प्रत्यलम्बयत् ।
 कृतपारणके तस्मिन् रत्नदृष्टिरभूद्दिवः ॥७॥
 रामार्पे देशनाञ्चक्रे प्रतिनन्द्यादयोऽथ ते ।
 वभूवुः आवकाः सभ्यग् द्वादशव्रतधारिणः ॥८॥
 ततः प्रमृति तत्रैव राम स्तस्थौ चिरं वने ।
 देवीभि र्वनवासाभिः पूज्यमानो महातपाः ॥९॥
 मासेनैकेन सासाभ्यां मासैस्त्रिचतुरैरपि ।
 रामर्षिः पारयामास भवपारयियासया ॥१०॥

पर्यङ्कस्यः कदाप्यस्या त्वलम्बितभु ॥ १० ॥
 कदाप्युत्क्राटिकासीन जङ्घवाहः ॥ ११ ॥
 अङ्गुष्ठस्योन्वदा तस्यौ पाष्णिष्यञ्च कदापि
 इति नानासनो ध्यानी स तेपे दुस्तपं तपः
 तदा चावधिना ज्ञात्वा सीतेन्द्रः पर्यङ्क
 अयं भवी भवति चेद्रामो युज्येऽमुना पुनः
 विहरन्तन्वदा रामो ययौ कोटिशिलां वि
 विद्याधरसमजं या लक्ष्मणेन पुरोद्दधे ॥ १२ ॥
 तामध्यासीत् शिलां रामः क्षपकः येणिम
 गृह्णन्ध्यानान्तरं भेजे निगायां प्रतिमाधरः
 अनुकूलैरुपसर्गेश्च क्षपकयेणिवर्त्तिनः ।
 उपद्रवं करोष्यस्य यथा स्थान्वात्सुहृत्सुरः ॥
 इति सञ्चिन्तय सीतेन्द्र उपरामं ममाययौ
 पिचक्रौ च मधोदानं वमन्तर्भुविभूषितम् ॥
 लुकुञ्ज कोजिलकृतं ययौ च सलसानिलः ।
 गण्डो भागवत भेषुः कृष्णसोऽटसोऽटिनः ॥
 सुतवत्पत्न्यत्तर्त्तानि तपाटला यत्तुभाटयः ।
 दधुः सदेवि पुण्यार्णव यारुर्णव सरोमुक्त ॥
 सौम्यवत्पत्न्यत्तर्त्तानि तपाटला यत्तुभाटयः ॥
 सौम्यवत्पत्न्यत्तर्त्तानि तपाटला यत्तुभाटयः ॥

सप्तविंशत्सहस्राणि प्रावजन् वरयोपितः ।
श्रीमत्याः श्रमणावाञ्च ता वभूवुः परिच्छेदे ॥८१॥
पठप्रब्दीं सुरुपादान्ते विविधाभिग्रहोद्यतः ।
तेषु तपासि रामर्षिः पूर्वाङ्गश्रुतिभावितः ॥८२॥
अथ रामः प्रपन्नैकविहारो गुर्वनुज्ञया ।
एकाकी प्रययौ निर्भीरटव्यां गिरिकन्दरे ॥८३॥
तस्या मेव विभावर्थ्यां तत्र ध्यानजुपः स्वतः ।
उदभूद्वधिज्ञानं रामभद्रमहामुनेः ॥८४॥
पश्यञ्चतुर्दश रज्जु प्रसं विचित्रं करस्थवत् ।
देवाभ्यां हतमज्ञासीद्गतञ्च नरकेऽनुजम् ॥८५॥
इदञ्च चिन्तयामास रामभट्टारकस्तदा ।
धनदत्ताभिधोऽभूवमहं पूर्वत्र जन्मनि ॥८६॥
वसुदत्तोऽभिधानेन लङ्गणोऽभून्ममानुजः ।
तत्राप्यकतकृत्योऽसावेवमेव विपद्यत ॥८७॥
भवेस्मिन्मे वसुदत्तजीवोऽभून्नङ्गणोऽनुजः ।
तत्राप्यमुष्य कौमारि सुधागाच्छरदां शतम् ॥८८॥
शतत्रयं मण्डलित्वे चत्वारिंशच्च दिग्भजे ।
वर्षेकादशसहस्राः सार्द्धं राजेऽब्दपठि च ॥८९॥
द्वादशाब्दसहस्राणि सर्वमायुरिति क्रमात् ।
यथावविरतस्यैव केवलं नरकावहम् ॥९०॥

प्रत्युवाच कृतान्तोपि भाषसे किममङ्गलम् ।
 समैषा प्रेवसी त्वं तु किं शिवं वहसि स्वयम् ॥७१॥
 मृतां जानासि मे भार्यामुह्यमानां मया यदि ।
 निजस्कन्धस्थितं किं न मृतकं वेत्सि बुद्धिमान् ॥७२॥
 तेनैवं दर्शितै स्तै स्तै र्हेतुभिर्जातचेतनः ।
 रामो दध्यौ किन्तु सत्यं न जीवति समानुजः ॥७३॥
 तत स्तौ लब्धबोधाय रामाय स्वमशंसताम् ।
 दैवौ जटायुः कृतान्तौ निजस्थानञ्च जग्मतुः ॥७४॥
 मृतकार्यं ततो रामञ्चकार खानुजन्मनः ।
 दीक्षां प्रपित्सुः शत्रुघ्नं राजप्रादानाय चादिशत् ॥७५॥
 अहमप्यनुधास्यामि भवत्यादानिति ब्रुवन् ।
 प्रत्यादिदेश शत्रुघ्नो राजं भवपराङ्मुखः ॥७६॥
 ततो लवणपुत्रायानङ्गदेवाय राघवः ।
 ददौ राजं स्वयं तुर्यं पुरुपार्थाय सत्वरः ॥७७॥
 मुनिसुव्रतवंशस्य सुव्रतस्य महामुनेः ।
 अर्हद्दासयावकेणोपदिष्टस्यान्तिकं ययौ ॥७८॥
 तत्र शत्रुघ्न मुग्रीव विभीषण विराधितैः ।
 अन्यैश्च राजभिः सार्द्धं रामो व्रतमुपाददे ॥७९॥
 रामभद्रेतु निःक्रान्ते निःक्रान्तान्यथ पौडग ।
 महीभुजां महस्त्राणि भववैराग्ययोगतः ॥८०॥

अत्रान्तरे च वैताक्यस्योत्तरश्रेणि वर्त्तिनः । ।
 हरिविक्रमराजस्य कुमारो जयभूषणः ॥६७॥
 जडाऽष्टशतनारीकः पत्नीं किरणमण्डलाम् ।
 सुप्तां हेमसुखाख्येन समं मातुल खनुना ॥६८॥
 दृष्ट्वा निर्वासयामास तदैव प्रावजत् स्वयम् ।
 सापि मृत्वा समजनि विद्युद्दंष्ट्रेति राक्षसी ॥६९॥
 अयोध्या बहिरभ्येत्य स तदा जयभूषणः ।
 तस्यौ प्रतिमया विद्युद्दंष्ट्रा च तमुपाद्रवत् ॥१००॥
 केवलं तस्य चात्पेदे तदुत्सव विवित्सया ।
 तदानीञ्च समाजग्मुः सुनासीरादयः सुराः ॥१॥
 सीतायाः प्रेक्ष्य तद्देवाः शक्रमेवं व्यजिज्ञपन् ।
 लोकाऽलीकापवादेन सीता बह्वौ प्रवेक्ष्यति ॥२॥
 पत्न्यनीकपतिं सीतासान्निध्यायादिशङ्कारः ।
 तस्यर्षेः केवलज्ञानोत्सवं तु विदधे स्वयम् ॥३॥
 रामाञ्जयाथ मृतका स्तं गर्त्तं चन्द्रनाञ्चितम् ।
 परितो ज्वालयात्मासु दुःप्रेक्ष्यञ्चक्षुषामपि ॥४॥
 ज्वालाकरालनां प्रेक्ष्य रामोदध्याविदं हृदि ।
 अहो अत्यन्त विषमं ममेदं किमुपस्थितम् ॥५॥
 इयं महासती नूनं निःशङ्काऽग्नौ प्रवेक्ष्यति ।
 दैवस्येह हि दिव्यस्य प्रायेण विषमा गतिः ॥६॥

मया सहास्या निर्वासि हरणे रावणेन च ।
 वने त्यागो मया भूयो भूयोप्येतच्च सत्कृतम् ॥७॥
 एवं सोचिन्तयद्यावत्तावत्सीतोपपावकम् ।
 स्थित्वा स्थित्वा सर्वज्ञं चक्रे सत्यापनामिति ॥८॥
 हे लोकपाला लोकाश्च सर्वे ष्टगुणत वदहम् ।
 अन्यमभ्यलपं रामा तदाग्निर्मान्दहत्वयम् ॥९॥
 अन्यथा तु सुखस्यर्शा वारीवास्त्वित्युदीर्य सा ।
 भ्रूपां स्मृतनमस्कारा ददौ तस्मिन् ऊताशने ॥१०॥
 यावत्सा प्रविशन्तायद्विद्यातो वह्निराश्वपि ।
 गर्तः स्वच्छोदकापूर्णः स तु वापीत्वमाययौ ॥११॥
 सीता त्वधिजलं पद्मोपरिसिंहासनस्थिता ।
 पद्मे वास्यात् सतीभावा तुष्टदेवप्रभावतः ॥१२॥
 कुर्वाणं कापि ऊङ्कारं क्वचिद्गुलुगुलारवम् ।
 कापि भग्नायितध्वानं क्वचित्पटपटाध्वनिम् ॥१३॥
 क्वचिद् दिलिदिलिस्वानं क्वचित् खलखलास्वनम् ।
 समुद्राम्ना इवाभ्य स्तत्तत्र सावर्त्तमैक्ष्यत ॥१४॥ यु० ॥
 तदुच्छलज्जलं वाप्या उद्वेलस्येव वारिधेः ।
 आत्नावयितु मारेभे मञ्जानपि गरीयसः ॥१५॥
 विद्याधरा भयोद्भ्रान्ताः समुत्पत्येयुरम्बरे ।
 भूचरान्शुक्रसुश्रैवं पाहि सीते महासती ॥१६॥

सीतापुत्रलोलमन्मस्तत् स्वपाणिभ्यामवालयत् ।
 पुनर्वापी प्रमाणं तद् भूतस्थाः प्रसादतः ॥१७॥
 उत्पलैः कुमुदैः पद्मैः पुरङ्गरीकैर्निरन्तरा ।
 सौरभोद्भ्रान्तमृङ्गाली सङ्गीता हंसशालिनी ॥१८॥
 आस्तालहीचिनिचय मणिसोपानवन्धुरा ।
 बहोभवतटा रत्रोत्पलैर्वापी वभूव सा ॥१९॥ यु० ॥
 ननृतु नारदाद्याः खे सीता शीलप्रशंसिनः ।
 सीतोपरिष्ठात् तुष्टाञ्च पुष्पट्टिं व्यधुः सुराः ॥२०॥
 अहो शीलमहो शीलं रामपत्न्या यशस्करम् ।
 इति लोकप्रधोपोऽमूद्रोदःकुञ्जिम्सरिः क्षयात् ॥२१॥
 मातुः प्रभावन्तं दृष्ट्वा मुदितौ लवणांकुशौ ।
 हंसाविव तरन्तौ तत्समीपं समुपावयुः ॥२२॥
 तौ मूर्ध्निघ्राय वैदेह्या पाश्र्वयो रूपवेशतौ ।
 कलमाविव रेजाते नदीतीरद्वयस्थितौ ॥२३॥
 गत्वा सौमित्रिशत्रुघ्न भामरुडलविभीषणाः ।
 सुग्रीवाद्याञ्च वैदेहीं नमश्चक्रुः समह्वयः ॥२४॥
 सीतामुपावयौ रामोऽप्यभिरामतरद्युतिः ।
 पश्चात्तापत्रया पूर्ण इत्युचे रचिताञ्जलिः ॥२५॥
 स्वभावादप्यसहोपग्राहिणां पुरवासिनाम् ।
 षण्डानुष्टत्परा त्यक्तामि मया देवि सहस्रं तत् ॥२६॥

त्यक्तोग्रश्चापदेऽरण्ये जीवस्त्वं स्वप्रभावतः ।

एकं दिव्यं तदद्यासी न्नाच्चासिष महं पुनः ॥२७॥

ष्ठांत्वा सर्वं समेदानी मिदमध्यास्व पुष्पकम् ।

चलस्व वेश्मनि प्राग्व द्रुमस्व सहिता मया ॥२८॥

सीतायूचे नते दोषो न च लोकस्य कश्चन ।

नचान्यस्यापि कस्यापि किन्तु मत्पूर्वकर्मणाम् ॥२९॥

निर्विन्ना कर्मणामीदृक् दुःखावर्त्तप्रदायिनाम् ।

ग्रहीष्यामि परिव्रज्यां तेषामुच्छेदकारिणीम् ॥३०॥

इत्युक्त्वा मैथिली केशानुञ्जखान स्वसुष्टिना ।

रामस्य चार्थयामास शक्रस्येव जिनेश्वरः ॥३१॥

सद्यो सुसूर्च्छं काकुत्स्थो नोत्तस्थौ यावदेषु च ।

तावत्सीता यद्यौ साधु जयभूषणसन्निधौ ॥३२॥

केवली स जयभूषणो मुनि

मैथिलीं विधिवदप्यदीक्षयत् ।

सुप्राभाख्यगणिनीपरिच्छेदे

तां चकार च तपः परायणाम् ॥३३॥

इत्याचार्य्यं श्रीहेमचन्द्रविरचिते सीताशुद्धि

व्रतग्रहणो नाम नवमः सर्गः ॥६॥

अथ सिक्तञ्चन्दनेन लब्धसंज्ञो रघूद्वहः ।
 व्याजहार क्व ननु सा सीतादेवी मनस्विनी ॥१॥
 सो भूचराः खेचराश्च नचेद् यूयं सुमूर्धवः !
 तन्मे लुञ्चितकेशामप्याशु दर्शयत प्रियाम् ॥२॥
 वत्स वरसेहि सौमित्ते तूर्णं तूणधनुर्द्धर ।
 यदमी संत्युदासीनाः सुस्थिता दुःस्थिते मयि ॥३॥
 इत्युक्त्वा धन्वगृह्णन्तं तं नत्वा लक्ष्मणोऽब्रवीत् ।
 आर्य्यार्य्य किमिदं लोकः खल्वेष तव किङ्करः ॥५॥
 सीतां यथा दोषभीतोऽत्याचीस्त्व' न्यायनैष्टिकः ।
 भवभीता स्वार्थनिष्ठा तथा सा सर्वमत्यजत् ॥४॥
 प्रत्यक्षमिह वः सीता स्वयमुत्पाद्य कुन्तलान् ।
 आददे विधिवददीक्षां जयभूषणसन्निधौ ॥६॥
 इदानीमेव तस्यैष रुदपद्यत केवलम् ।
 लज्जा न महिमावश्यं ह्यत्यमस्ति तवापि हि ॥७॥
 तवास्ते स्वामिनी सीता स्वामिन्नात्तमहाव्रता ।
 दर्शयन्ती सुक्लिमारीं सतीमार्गमिवाऽनघा ॥८॥
 रामः प्रकृतिमालम्ब्योवाच साधु मम प्रिया ।
 उपाददे परिव्रज्यां तस्य केवलिनेऽन्तिके ॥९॥
 इत्युक्त्वा सपरीवारो जगाम जयभूषणम् ।
 नत्वा च देशनां तस्माच्छुश्राव रघुपुङ्गवः ॥१०॥

देशनान्ते च प्रच्छ नात्मानं वेद्महं प्रभोः ।
 भव्योऽहं किमुताभव्य स्तदाचक्षु प्रसीद मे ॥११॥
 अथाख्यात्केवली सोऽपि भव्योसि त्वं न केवलम् ।
 सिद्धिं चाख्यस्यनेनैव जन्मनोत्यन्नकेवलः ॥१२॥
 रामः प्रच्छ भूयोपि मोक्ष्यं प्रव्रज्यया भवेत् ।
 सर्वत्यागेन सा किन्तु लक्षणो दुस्त्यजो मम ॥१३॥
 मुनिराख्यादवश्यन्ते भोक्तव्या वलसम्पदः ।
 तदन्ते त्यक्तसङ्गः सन् प्रव्रज्य शिवमाप्तसि ॥१४॥
 नत्वा विभीषणोऽष्टच्छत्केन प्रारजन्मकर्माणा ।
 जहार रावणः सीतां लक्षणसुमहन् युधि ॥१५॥
 सुग्रीवो भामरुडलञ्च तथेमौ लवणांकुशौ ।
 अहञ्च कर्मणा केनाऽत्यन्तरक्तो रघूदृष्टे ॥१६॥
 भगवानाचचक्षेऽथ भरताद्वै च दक्षिणे ।
 पुरे क्षेमपुरे नाम्ना नयदत्तोऽभवद्विष्णुः ॥१७॥
 धनदत्त वसुदत्तौ सुनन्दा कुक्षिजौ सुतौ ।
 तस्या भूतां तयोर्मित्रं याज्ञवल्क्योऽभवद्विष्णुः ॥१८॥
 नाम्ना सागरदत्तश्च पुरे तस्मिन् मूढविष्णुः ।
 तस्य सन्तु गुणधरः कन्या गुणवती पुनः ॥१९॥
 दत्ता सागरदत्तेन नयदत्तात्मजम्भने ।
 धनदत्ताय गुणवत्यनुरूपगुणाय सा ॥२०॥

श्रीकान्तनाथं चाश्राव तत्रत्याचार्यं ज्ञातः ।
 उदी गृणन्ती लुप्तं माता रत्नप्रभा पुनः ॥२१॥
 यज्ञदग्धस्तु तच्छात्वा नचदत्तात्मजन्मनोः ।
 स्मिदयोः समाचर्यादसहो नित्यवञ्चने ॥२२॥
 पसुदत्त स्ततो गत्वा श्रीकान्तसवधीन्निगि ।
 श्रीकान्तेनापि खड्गेन पसुदत्तो निपातितः ॥२३॥
 दिन्याटव्या समूतान्तापुभावपि करङ्गको ।
 गुणपत्यप्यनृदैव मृत्वा तत्राभवन्द्दगी ॥२४॥
 तस्याद्यते च तत्रापि युद्धा पञ्चत्व सीयतुः ।
 मिथो वैरेण तावेवं भ्रूयामं श्वेतु भवम् ॥२५॥
 तदानीं धनदत्तोपि स्वश्वात्बधपीडितः ।
 निर्दमोऽटन्निगि साधून् ददर्श क्षुधितोऽन्यदा ॥२६॥
 यथाचे सोजनन्तेथ्य स्तेष्वेको सुनिरव्रवीत् ।
 दिवापि नहि साधनां भक्तपानादि संग्रहः ॥२७॥
 तत्रापि नोचितं रात्रौ भोक्तुं पातुञ्च भद्रक ।
 कोवेत्ति जीवसंसक्ति मत्वादौ तमसीदृशे ॥२८॥
 इत्यादि बोधिता स्तेन सुधयेवोचितो हृदि ।
 श्रावकीभूय नृत्वा च सौधर्मे त्रिदशोऽभवत् ॥२९॥
 च्युत्वा महापुरपुरे धारिणी मेरुनन्दनः ।
 नात्ता पञ्चरुचिः श्रेष्ठी परमश्रावकोऽभवत् ॥३०॥

सोऽन्यदा गोकुलं गच्छन्त्यारूढो यदृच्छया ।
 जरदृष्टपभमद्राक्षी न्मुमूर्षुं पतितं पथि ॥३१॥
 जपालुः सोऽवरुह्यान्वा त्रिकटीभूय तस्य त ।
 कर्णमूले ददौ पञ्चपरमेष्ठिनमस्क्रियाम् ॥३२॥
 गृत्वा च तत्प्रभावेण तत्रैव स सुतोऽभवत् ।
 छन्नच्छायनरेन्द्रयीदत्तयोर्दृष्टपभध्वजः ॥३३॥
 सौरंभमत्तोऽन्यदा तां जरदृष्टपभुवं ययौ ।
 लेभे च जातिस्मरणं प्राग्जन्मस्थानदर्शनात् ॥३४॥
 तत्र चाकारयच्चैत्यं तत्र चैत्यस्य चैकतः ।
 भिक्षावालेषयामासु मुमूर्षुं तं जरदृष्टपम् ॥३५॥
 तत्कर्णान्ते नमस्कार दाधिनं पुरुषञ्च तम् ।
 तदध्यर्णं तद्वीर्यञ्च सपथ्याणं तरङ्गमम् ॥३६॥
 आरक्षां स्तत्र चादिन्नद्यश्चिद्यं परमार्थतः ।
 इदं विदन्नुदीचेत स ज्ञाय स्ववितं मम ॥३७॥
 इत्युक्त्वा स ययौ वेश्म चैत्ये तत्रान्यदा पुनः ।
 वन्दनाया यया पद्मकविः स येष्टिपुङ्गवः ॥३८॥
 वन्दित्वा तत्र शोडशं भिक्षुभिरुद्वेष्टत ।
 सर्वं ये सस्यदत्तं तद्विदुश्च स भविष्यात् ॥३९॥
 विदुःशोऽथ तदा रक्षेत् स्ववितं जरदृष्टपभध्वजः ।
 विदुर्गन्तु विदुःशोऽथ तदा रक्षेत् स्ववितं जरदृष्टपभध्वजः ॥४०॥

गवेऽस्त्रै म्त्रियसाणाव नमस्करा नदां पुरा ।
 इहाभिज्ञेन केनापि लिखितोऽस्मीत्युवाच सः ॥४१॥
 तं नत्वोवाच वृषभध्वजो योयं जरङ्गवः ।
 राजपुत्रोऽभवं सोहं नमस्कार प्रभावतः ॥४२॥
 कामयास्यमहं योनिं स्तीर्यग्ग्रोनि स्तदाप्यहम् ।
 कृपालु स्व' नचेन्मह्यं नमस्कारानदास्यथाः ॥४३॥
 सर्वथा त्वं गुरु. खासी दैवतञ्चासि मे खलु ।
 भुंक्ष्व राज्यमिदं प्राज्यं त्वया दत्तं समापि यत् ॥४४॥
 इत्युक्त्वा पद्मरुचिना सहैव वृषभध्वज ।
 विजहाराकृत द्वैधं पालयन् श्रावकव्रतम् ॥४५॥
 श्रावकत्वं चिरं सभ्यक् पालयित्वा विपद्य च ।
 ईशानकल्पे जज्ञाते तौ देवौ परमार्द्धिकौ ॥४६॥
 च्युत्वा ततः पद्मरुचि र्भैरोरपरतो गिरौ ।
 वैताळ्ये नगरे नन्दावर्त्ते नन्दीश्वरालजः ॥४७॥
 कनकाभा कुक्षिजन्मा नयनानन्द इत्यभूत् ।
 राज्यं भुक्त्वा च प्रव्रजत्र माहेन्द्रे विद्योऽभवत् ॥४८॥ यु
 च्युत्वा च प्राग्विदेहेषु क्षेमाया पुरिभूपतेः ।
 विपुलावाहनस्या भूत्पद्मावत्या स नन्दनः ॥४९॥
 श्रीचन्द्रो नाम भुक्त्वा च राज्यं प्रव्रजत्र चान्तिके ।
 समाधिगुप्तस्य सुने ब्रह्मलोकेन्द्रतां ययौ ॥५०॥

च्युत्वा ततोऽयं पद्भोऽभूद्वलमद्रो महाबलः ।

सुग्रीव एव हृषभध्वजजीवस्त्वभूत्क्रमात् ॥५१॥

भांत्वा श्रीकान्तजीवोपि शृणालकन्दपत्तने ।

राज्ञाः क्वनुर्वज्जक्रम्योः शशुर्हंसवतीभवः ॥५२॥

भात्वा च वमुदत्तोऽमूच्छसुराजपुरोधसः ।

विजवस्य रत्नपृष्ठाभयः श्रीभूतिरात्मजः ॥५३॥

गुणवत्यपि सां श्रांत्वा श्रीभूते स्तस्य नन्दना ।

स्वरसतीकुञ्चिभवा नाञ्जा वेगवतीत्यभूत् ॥५४॥

योर्द्वावनान्यदा साधुं प्रतिमास्यं सुदर्शनम् ।

वन्द्यमानं जनैर्दृष्ट्वा सोपडासमदोवदत् ॥५५॥

अज्ञो साधुरयं दृष्टः पुराक्रीडन्नाहेनया ।

साऽनेन प्रेमितान्यत्र तं वन्द्यं कथं जनाः ॥५६॥

श्रुत्वा विपरिणम्याग् लोकः सर्वोऽपि तं शशिम् ।

विष्णवदितु साऽहमे कतद्दोषोपपत्कम् ॥५७॥

न ते वारुण्यदोषोऽयं कुञ्चरिपति मर्षया ।

न नागदकविद्यामोक्षमिश्रया च सोऽसृष्टिः ॥५८॥

न ददुःखदोषोऽयं ननु तं विमर्शो भूयते ।

नानुश्रित्य तं सुखं सख्यदोषोऽयं ननु भूयते ॥५९॥

न न विदुः शोभां ननु तं सुदर्शनं भूयते ।

ननु तं सर्वेषां ननु तं सुदर्शनं भूयते ॥६०॥

निर्द्वापः सर्वघाऽसित्वं दोषोऽलीकोऽयमेव ते ।
नयैवारोपितः स्वामिं स्तितिजस्व क्षमानिधे ॥६१॥
युत्वेति तद्वचो लोको भूयोष्यानर्चं तं मुनिम् ।
उल्लप्थाऽभूद्देवती तदादि आविकाच सा ॥६२॥
तान्द्र रूपवतीं दृष्ट्वा यवाचे शंभुभूपतिः ।
दास्ये निष्यादृशे नेति श्रीभूतिः प्रत्युवाच तम् ॥६३॥
शम्भुर्निहत्य श्रीभूतिं बुभुजे तां वलादपि ।
भवान्तरे ते वधाय भूयासमिति साशपत् ॥६४॥
शम्भुनापि विमुक्ता सा हरिकान्तार्थिकान्तिके ।
प्रवव्राजाथ पूर्णायुः ब्रह्मलोकमुपाययौ ॥६५॥
ततश्चुप्रत्वा शम्भुजीव रज्जो नाथस्य नृत्यवे ।
निदानवशतो जज्ञे सीतेयं जनकात्मजा ॥६६॥
सुदर्शनसुने स्तस्याऽलीकदोषाधिरोपणात् ।
अस्याः कलङ्कोऽलीकोऽयं लोकेनेहाधिरोपितः ॥६७॥
भवं म्वांत्वा शंभुजीवोऽप्युदपादि द्विजन्मनः ।
कुशध्वजस्य सावित्र्यां प्रभासो नाम नन्दनः ॥६८॥
स प्रवव्राज विजयसेनर्षेरन्तिकेऽन्यदा ।
परमन्त्र तपस्तेपे सहमानः परीपहान् ॥६९॥
संसेतयात्राचलितं विद्याधरनरेश्वरम् ।
कनकप्रभमद्राक्षीदिन्द्रवत्परमर्द्धिकम् ॥७०॥

तपसाऽनेन भूयासमीदृग्द्विरिति व्यधात् ।
 स निदानं विपद्याद्योत्पेदे कल्पे तृतीयके ॥ ७१ ॥
 ततश्च्युत्वा रावणोऽभूत्खेचरेन्द्र स्तवाग्रजः ।
 कनकप्रभ ऋद्धेयो निदानमकरोत्तदा ॥ ७२ ॥
 धनदत्तवसुदत्तसिद्धं वस्तु द्विजोऽभवत् ।
 याज्ञवल्क्यो भवं भ्रांत्वा त्वमभूः सविभीषणः ॥ ७३ ॥
 राज्ञा हतस्तु श्रीभूतिर्द्याञ्जगाम ततश्च्युतः ।
 सुप्रतिष्ठपुरे विद्याधरोऽजनि पुनर्वसुः ॥ ७४ ॥
 स पुण्डरीकविजयेऽपजहार स्मरारुहः ।
 कन्यां त्रिभुवनानङ्गचक्रिणोऽनङ्गसुन्दरीम् ॥ ७५ ॥
 चक्रिणा प्रेषितैर्विद्याधरैर्युध्याकुलस्य तु ।
 विमानात्तस्य चापतन्तीन्निङ्गञ्जेऽनङ्गसुन्दरीम् ॥ ७६ ॥
 कृत्वा निदानं तत्प्राप्तैः प्रव्रज्य च पुनर्वसुः ।
 स्वर्गं ययौ ततश्च्युत्वा लक्ष्मणोयमजायत ॥ ७७ ॥
 वनस्थिता सायनङ्गसुन्दर्युग्रन्तपोकरोत् ।
 हितानशना चान्ते जग्रमेऽजगरेण सा ॥ ७८ ॥
 -त समाधिना सा भूद्देवी कल्पे द्वितोयके ।
 ततश्च्युत्वा विशल्यामृल्लक्ष्मणस्य महिष्यसौ ॥ ७९ ॥
 यो भूङ्गणवती भ्राता नाम्ना गुणधरः स तु ।
 भवं भ्रांत्वाऽभवद्वाजा पुत्रः कुण्डलमगिहृतः ॥ ८० ॥

श्रावकत्वं पालयित्वा चिराय च विपद्य सः ।
 सीता सोदर एषो भूङ्क्षामण्डलनरेचरः ॥८१॥
 इतोऽभूताञ्च काकंद्यां वामदेवद्विजन्मनः ।
 श्यामलाकुक्षिजौ पुत्रौ वसुनन्द सुनन्दनौ ॥८२॥
 एकदा च तयोर्गेहे तिष्ठतोरा ययौ मुनिः ।
 मासोपवासी ताभ्याञ्च भक्तितः प्रतिलम्बितः ॥८३॥
 मृत्वा तद्दानधर्मणोत्तरेषु तु कुरुञ्चघ ।
 अभूतां युगिसनौ मृत्वा सौधर्मै तौ सुरौ ततः ॥८४॥
 च्युत्वा मृताञ्च काकंद्यां रतिवर्द्धनमभूतेः ।
 सुदर्शनामुवौ पुत्रौ प्रियङ्करशुभङ्करौ ॥८५॥
 राज्यं चिरं पालयित्वा प्रव्रज्य च विपद्य च ।
 सुरौ ग्रैवेयकेऽभूतां च्युत्वा च लवणांकुशौ ॥८६॥
 सुदर्शना तयोः पूर्वभवमाता भवं चिरम् ।
 भ्रांत्वा भूद्रेष सिद्धार्थाध्यापको रामपुत्रयोः ॥८७॥
 एवं मुनि वचः श्रुत्वा सस्वेगं बहवो ययुः ।
 तदैव रामसेनानी कृतान्तः प्राव्रजत्पुनः ॥८८॥
 अथोत्थाय नमस्त्रके काकुस्थो जयभू पणम् ।
 उपसीतञ्च गत्वैवं चिन्तयामास चेतसि ॥८९॥
 अक्षैस्त्रिरीपमृद्वङ्गी राजपुत्री मम प्रिया ।
 सीता सीताऽतपःक्षेपं कथं नाम सहिष्यते ॥९०॥

इमं संयमभारञ्च सर्वभारातिसायिनम् ।

उद्धत्यति कथं नाम हृदयेनापि दुर्वहम् ॥६१॥

यद्वा सती व्रतं यस्या न भङ्गुं रावणोप्यलम् ।

सा निव्यूढप्रतिज्ञैवं भाविनी संयमेपि हि ॥६२॥

एवं विमृश्य वैदेहीं ववन्दे लक्ष्मणाग्रजः ।

लक्ष्मणोऽन्येच राजानः अह्वानिर्द्धीतचेतसः ॥६३॥

इतश्च सपरीवारो रामोऽयोध्यां ययौ पुनः ।

सीता कृतान्तवदनौ तेषां च परन्तपः ॥६४॥

तपस्तप्त्वा ब्रह्मलोके कृतान्तवदनो ययौ ।

सीतापि पष्टिवर्षाणि विदधे विविधन्तपः ॥६५॥

वयस्त्रिंशदहोरात्रीं कृतवान्तेऽनशनं मृता ।

द्वाविंशत्यर्णवायुः सा च्युतेन्द्रः समजायत ॥६६॥

इतश्च शैले वैताढेय भूत्काञ्चनपुरे पुरे ।

नामतः कनकरथो विद्याधरपति स्तदा ॥६७॥

मन्दाकिनी चन्द्रमुख्योः कन्ययोः स स्वयम्बरे ।

स पुत्रान् भूपतीन् रामलक्ष्मणादीनयाह्वयत् ॥६८॥

तत्रासीनेषु भूपेषु मन्दाकिन्या निजेच्छया ।

अनङ्गलवणो वधे चन्द्रमुख्यां कुशः पुनः ॥६९॥

लक्ष्मणस्य सुता स्तव क्रोधादुक्तस्थिरे युधि ।

सर्द्धगते द्वे अपि ते युगपच्छीधरा इव ॥७०॥

युत्वा सन्नह्यत खाद्यं प्रीयाते लवणाकुर्गा ।
 कानाम् योत्स्यतेऽभूमिर्दध्या स्यातर. गन्तु ॥१॥
 यथा न तातयोर्भेदः कोपि जेरष्ठकनिष्ठयोः ।
 गणपुत्राणां तथात्माक मभीपानपि नाशुचः ॥२॥
 एतं तयोर्वचो ज्ञात्वा चरेथ्यो नत्तन्मगात्मजाः ।
 धीक्षापन्नानिनिन्दु स्वं दःकर्मरश्ममन्मुखम् ॥३॥
 सद्यः सस्तेरमापन्ना पितरावनुमान्य ते ।
 सदावलमुनेः पादपद्मान्ते जगृह्णतम् ॥४॥
 जातोद्वाहौ तदानीं तावनङ्गलपणाङ्गुगौ ।
 सहेव शीरिशाङ्गिभ्यामयोध्यामीयतुः पुरम् ॥५॥
 इतश्च खपुरे हर्ष्यमूर्ध्नि भामगडलः स्थितः ।
 कदाचिदेवं सनसा चिन्तयामास शुद्धधीः ॥६॥
 येणिहयं वशीकृत्यास्वलन् सर्वत्र लीलया ।
 विहृत्यान्ते चात्तदीचो भवेयं पूर्णवाञ्छितः ॥७॥
 एवं चिन्तयतस्तस्य मूर्ध्नि विद्युत्प्रात खात् ।
 स सृत्वा देवङ्गरुपु जज्ञे युगलधर्मिषु ॥८॥
 इतश्च हनुमाञ्चैले चैत्यवन्दनहेतवे ।
 मेरुं गतो निष्टतोऽस्तमयं तं सूर्य्यैश्चन ॥९॥
 एवञ्च दध्याबुदयो यथा ह्यस्तं तथा खलु ।
 निदर्शनमयं सूर्य्या धिक् धिक् सर्वमशास्वतम् ॥१०॥

एवं विचिन्तय स्वपुरे गत्वा राज्यं सुते न्यधात् ।
 धर्मरत्नाचार्यपार्श्वे प्रव्रज्यामाददे स्वयम् ॥११॥
 तमनुप्राव्रजन् राज्ञोसाई सप्तशतानि च ।
 आर्यं लक्ष्मीवतीपार्श्वे स्थु स्तत्पत्न्यञ्च दीक्षिताः ॥१२॥
 ध्यानानलेन निर्दह्य क्रमात्कर्माणि मूलतः ।
 श्रीशैलः प्राप्य शैलेशीं जगाम पदमव्ययम् ॥१३॥
 हनूमन्तं प्रव्रजितं ज्ञात्वा दृष्ट्यौ रघूद्वहः ।
 हित्वा भोगसुखं कटां दीक्षां क्रियमाददे ॥१४॥
 तां रामचिन्तामवधे ज्ञात्वा सौ धर्म्मवासवः ।
 जचे मध्ये नभमहो कर्म्मणां विषमा गतिः ॥१५॥
 रामञ्चरमदेहेऽपि वद्वर्म्मं हसति स्वयम् ।
 सौख्यं विषयसम्भूतं प्रत्युत्तैवं प्रशंसति ॥१६॥
 अथवा ज्ञातमनयो रामलक्षणयोर्मिथः ।
 स्नेहो गाढतरः कोऽपि भवानिर्वेदकारणम् ॥१७॥
 द्वौ देवौ कौतुकात्तत्र तयोः स्नेहं परीक्षितुम् ।
 उपेयतु रयोर्धायां लक्षणस्य निकेतने ॥१८॥
 दर्शयामासतुः सद्यो भावया लक्ष्मणस्य तौ ।
 सर्वमन्तःपुरस्त्रैण साक्रन्दन् करुणस्वरम् ॥१९॥
 हा पद्म पद्मनयन वन्धु पद्मदिवाकर ।
 अक्राण्डमृत्युः कोऽयं ते विश्वस्यापि भवङ्करः ॥२०॥

एवञ्च रुदती वंक्षांस्याम्राना सुक्ताकुन्तलाः ।
 अन्तःपुरबधूः प्रेक्ष्य विपश्यो लक्ष्मणोऽवदत् ॥२१॥
 समासौ किं नृतोभ्राता जीवितस्यापि जीवितम् ।
 पिशुनेन कृतान्तेन किं कृतं च्छलघातिना ॥२२॥
 एवञ्च भाषमाणस्य वचसा सह जीवितम् ।
 सौमित्ते निर्ययौ कर्मविपाको दुरतिक्रमः ॥२३॥
 स्वर्णस्तम्भमवष्टभ्य स्थितः सिंहासनेपि हि ।
 सोऽयं प्रसारिताक्षोऽस्याल्लेष्यमूर्तिरिवाक्रियः ॥२४॥
 परासुं लक्षणं दृष्ट्वा विपश्यौ तौ सुरावपि ।
 मिथोज्ज्वल्यतुरहे किमावाभ्यामिदं कृतम् ॥२५॥
 विशाधरः पुमानेष किमावाभ्यां हृहा हतः ।
 इति स्वं वज्जनिन्दन्तौ स्वङ्कल्पं जग्मतुः पुनः ॥२६॥
 परासुं लक्षणं प्रेष्य तत्र चान्तःपुरस्त्रियः ।
 चक्रन्दुः सपरीवारा विलुलत्कुन्तलालिकाः ॥२७॥
 शम्भ्राक्रन्दितमाकर्ण्य तत रामः समाचयौ ।
 उवाच च किमारब्धमविज्ञायाप्यमङ्गलम् ॥२८॥
 जीवन्नेधैष तिष्ठामि जीवत्येष च मेऽनुजः ।
 कोऽप्यसुस्वाधते व्यधिः भेषजं तत्प्रतिक्रिया ॥२९॥
 द्रत्युक्त्वा जूहवद्रामो वैद्यान् जग्रीतिपिकानपि ।
 प्रयोगं मन्त्रतन्त्राणां कारवात्मान् चाऽमकृत् ॥३०॥

वैफल्ये मन्त्रतन्त्राणां सूक्ष्मां प्राप रघूद्वहः ।
 कथञ्चिन्नृपसंज्ञः सन् विललापौ चक्रेःस्वरम् ॥३१॥
 ते विभीषणसुग्रीवशत्रुघ्नाद्या उदयवम् ।
 विमुक्तकण्ठं कुरुदुर्हतास्त इति भाषिणः ॥३२॥
 कौशल्याद्या मातरश्च स्तुपाभिः सह सायवः ।
 भूयो भूयोपि सूक्ष्मन्तश्चक्रन्दुः करुणस्वरम् ॥३३॥
 प्रतिमार्गं प्रतिगृहं प्रत्यऽहं क्रन्दनात्तदा ।
 शोकाद्द्वैतमभूत्सर्वं रसान्तरमलिस्तुचम् ॥३४॥
 नत्वाथ राममूचाते कुमारौ लवणांकुशौ ।
 भवादद्यापि मीतौ स्वः कनीयस्तातन्त्युना ॥ ३५॥
 अकस्मादापतत्येप सत्युः सर्वस्य तन्नरैः ।
 तत्परैः परलोकाय स्यातव्यं मूलतोपि हि ॥३६॥
 अनुमन्यस्व दीक्षायै न नो युक्तमतःपरम् ।
 कनीयस्तातमुक्तानां गृहे स्यातं मनागपि ॥३७॥
 इत्युक्त्वा राममानस्याऽद्धतवोपमुनेः पुरः ।
 उभौ जगृहत्तदीक्षां क्रमाच्च शिवमीवतुः ॥ ३८॥
 रामो भ्रातृविपत्तया च वियोगेन च पुलयोः ।
 मुसूक्ष्मं भूयो भूयोपि मोहादेवं जगाद च ॥३९॥
 मयापमानना काचित् काचिच्चक्रेद्य वान्धव ।
 कस्मादकस्मादालम्बि भवता मौनमीदृशम् ॥४०॥

त्वयि ह्येवं स्थिते भ्रातः पुत्राध्यामपि चोष्णितः ।
 प्रविशन्ति च्छिद्रशते नृणां भृतशतानि हि ॥४१॥
 उन्मत्तभापिणञ्चैवं राममेत्य काथञ्चन ।
 विभीषणाद्याः संभूय जगदुर्गद्गदस्वरम् ॥४२॥
 धीरेष्वपि हि धीरस्त्वं वीरो वीरेष्वपि प्रभो ।
 लज्जाकरमिदं तस्मादधैर्यं भुञ्ज सम्प्रति ॥४३॥
 लोकप्रसिद्धमधुना सौमित्रे रोर्द्धदैहिकम् ।
 अङ्गसंस्कारपूर्वं हि कर्त्तव्यं समयोचितम् ॥४४॥
 इत्युत्तया कुपितो राम स्तानूचे विधुराधरः ।
 जीवत्येष हि मे भ्राता किमिदस्त्रो वचः स्यन्ताः ॥४५॥
 सर्वेषां वः सवन्धूनां ज्वलने दाहपूर्वकम् ।
 सृतकार्यं विधातव्यं दीर्घायुस्तन्ममानुजः ॥४६॥
 भ्रातस्त्वं तद्ब्रूहि शीघ्रं वत्स लङ्घन नन्दयम् ।
 दुर्जनानां प्रवेशोस्ति किं रोदयसि साञ्जिरम् ॥४७॥
 यद्वा खलसमजं न वत्स कोपस्तयोचितः ।
 इत्युक्त्वांसे तमारोष्य चयावन्यत्स राघवः ॥४८॥
 नीत्वा स्नानपृष्ठे रामः कदाप्यस्मत्प्रयत्नम् ।
 ततश्च तं स्पर्शस्तेन विलिखेप पिलेपनैः ॥४९॥
 आनाय दिव्यभोज्यानि पूरयित्वा च भोजनम् ।
 कदाचित्तस्य पुरतो गुमोप ससमेव च । ५०॥

कदाप्यारोपयदङ्गे निजे चुम्बन् शिरो मुञ्ज ।
 कदाप्यस्वापयत्तल्ये वाससा च्छादिते स्वयम् ॥५१॥
 कदापि स्वयमाभाष्य स्वयंस्त्र प्रतिभापते ।
 स्वयं सम्वाहकी भूय समर्द्ध च कदाचन ॥५२॥
 इत्यादि चेष्टा विकलाः स्नेहेऽन्मत्तस्य कुर्वतः ।
 यद्यौ रामस्य परमासी विस्तृताशेषकर्मणः ॥५३॥
 श्रुत्वा च तं तथोन्मत्तमिन्द्रजित् सुन्दरानवः ।
 खेचरा विद्विषोऽपि रामस्येद्युर्जिघांसवः ॥५४॥
 अयोध्यां रुरुधुः सैन्यैरुन्मत्तरघुपुङ्गवाम् ।
 सुप्तसिंहां गिरिगुहामिव व्याधाञ्छूलौजसः ॥५५॥
 रामोऽपि लक्ष्मणं स्वाङ्गे निधायास्फालवहनुः ।
 वज्रावर्त्त सकालेऽपि सम्बर्त्तस्य प्रवर्त्तकम् ॥५६॥
 तदा चासनकम्पेन साहेन्द्रान्नाकिभिः समम् ।
 जटायुरायद्यौ रामं दृढात्प्राग्जन्मसौहृदात् ॥५७॥
 अद्यापि नाकिनो राम गृह्या इति विभीषणः ।
 इन्द्रजित्पुत्रसुरस्यास्ते दुद्रुपुः खेचरा द्रुतम् ॥५८॥
 अत्र देवसम्या रामो हन्ता नोऽग्रे विभीषणः ।
 पुरस्या लज्जिताश्चिवे सस्त्रेण परमन्दधुः ॥५९॥
 ते मुनेरतिवेगस्य पार्श्वे सस्त्रेण धारिणः ।
 उपेत्य टीक्षां जगृह्यः गृह्यसपराङ्मताः ॥६०॥

ततो जटायुरमरो बोधार्थं राघवस्य सः ।
 पुरस्थाव तरुं शुष्कं सिपेच मुञ्जरन्मसा ॥६१॥
 क्षिप्त्वा करीषं दृषदि रोपयामास पद्मिनीम् ।
 वीजान्युवापाकालेऽपि ऋतोच्छ्णा लाङ्गले नच ॥६२॥
 यन्त्रे च वालुकान् क्षिप्त्वा तैलार्थं पर्यपीलयन् ।
 इत्याद्यसाधकं रामस्थान्यदप्युदभावयत् ॥६३॥
 रामस्तमूचे किं शुष्कं तरुं सिञ्चसि भो मुधा ।
 फलं दूरे स्ति किं नाम मुसलं कापि पुष्पति ॥६४॥
 शिलायां पद्मिनीपरुडमारोपयसि सुग्ध किम् ।
 किम्वापयसि वीजानि निर्जलेपि नृतैर्दृषैः ॥६५॥
 न वालुकाभ्यस्तैलं स्यात् किं पीलयसि मूर्ख भो ।
 अनुपायविदस्तेऽसौ प्रयासः सर्वथा दृषा ॥६६॥
 स्मृत्वा जटायुरप्यूचे यदीयदपि वेत्सि भोः ।
 अज्ञानचिह्नं नृतकं स्कन्धे वहसि तर्हि किम् ॥६७॥
 सौमित्रिवपुरालिङ्गप्र राम स्तं प्रत्यभापत ।
 अमङ्गलं भापसे किं त्यज दृष्टिपथं मम ॥६८॥
 एवं जटायुपं रामे भापमाणेऽवधेर्विदन् ।
 हतान्तवदनो देव स्तद्वोधार्थं समाययौ ॥६९॥
 स्कन्धे स्त्रीनृतकं न्यस्योपरामं विचचार सः ।
 रामोप्यूचे किमुन्मत्तोस्येवं स्त्रीनृतकं वहन् ॥७०॥

कदाप्यारोपयदङ्गे निजे चक्षुन् गिरो मुञ्ज ।
 कदाप्यस्वापयत्तल्पे वाससा च्छादिते स्वयम् ॥५१॥
 कदापि स्वयसामाप्य स्वयंस्त्र प्रतिभापते ।
 स्वयं सम्ब्राह्मकी मूय समर्द्ध च कदाचन ॥५२॥
 इत्यादि चेष्टा विकलाः स्नेहेऽन्मत्तस्य कुर्वतः ।
 ययौ रामस्य परमासी विस्मृताशेषकर्मणः ॥५३॥
 श्रुत्वा च तं तथोन्मत्तमिन्द्रजित् सुन्दरानवः ।
 खेचरा विद्विषोन्येपि रामस्येयुर्जिवांसवः ॥५४॥
 अयोध्यां रुरुधुः सैन्यैरुन्मत्तरघुपुङ्गवाम् ।
 सुप्तसिंहां गिरिगुहामिव व्याधाञ्छूलौजसः ॥५५॥
 रामोपि लक्ष्मणं स्वाङ्गे निधावास्फालयद्भुजुः ।
 वज्रावर्त्त सकालेऽपि सम्बर्त्तस्य प्रवर्त्तकम् ॥५६॥
 तदा चासनकम्पेन साहेन्द्रान्नाकिभिः समम् ।
 जटायुराधयौ रामं दृढात्प्रागजन्मसौहृदात् ॥५७॥
 अद्यापि नाकिनो राम गृह्या इति विभीषणः ।
 इन्द्रजित्पुत्रमुख्यास्ते दुद्रुवुः खेचरा इतम् ॥५८॥
 अत्र देवसखा रामो हन्ता नोऽग्रे विभीषणः ।
 । लज्जिताञ्चित्रे सस्वेगं परमन्दधुः ॥५९॥
 मुनेरतिवेगस्य पार्श्वे सस्वेगधारिणः ।
 ॥६०॥ दीक्षां जगृह्यः गृहवसपराङ्मुखः ॥६०॥

ततो जटायुरमरो बोधार्थं राघवस्य सः ।
 पुरस्थाय तर्कं शुष्कं सिपेच मुञ्जरश्चमा ॥६१॥
 क्षिप्त्वा करीषं हृपट्ठि रोपयामास पक्षिनीम् ।
 बीजान्युवापाकालेऽपि ष्टतोच्छ्णा नाङ्गले नच ॥६२॥
 यन्त्रे च बालुकान् क्षिप्त्वा तैन्नार्थं पर्यपीलयन् ।
 इत्याद्यसाधकं रामस्यान्यदप्युदभावयत् ॥६३॥
 रामस्तसूचे किं शुष्कं तर्कं सिञ्चामि सो बुधा ।
 फलं दूरे स्ति किं नाम सुमनं तापि पुष्पति ॥६४॥
 शिनायां पक्षिनीपण्डसारोपयसि शुग्ध विम् ।
 किम्वापयसि बीजानि निर्जलेपि ष्टते र्दयेः ॥६५॥
 न बालुकाभ्यस्तैलं प्यात् किं पीतयसि मर्वा सो ।
 अनुपायविदसोऽसौ प्रधासः सत्यथा र्पया ॥६६॥
 स्मृत्वा जटायुस्य च यदीगदपि वेत्सि सोः ।
 अज्ञानचिद्धं शतकं शक्यो यदसि तर्हि विव ॥६७॥
 सौमित्रिवपुराणिज्ञा राम शतं प्रत्यभासत ।
 अमङ्गलं भाषसि किं त्यज र्दिएषं मम ॥६८॥
 एवं जटायुषं रामे भाषमाणेऽऽरोर्षित् ॥
 जतान्तददतो देव स्तुतोषार्थं सहाय्योऽसि ।
 शक्यो स्त्रीसुतकं लक्षोपशकं विपश्यत र ॥
 रामोप्ये किमुक्तपीक्षेः शोभ तर्कं ३३ ॥ ६९ ॥

प्रत्युवाच कृतान्तोपि मापसे किममङ्गलम् ।
 समैषा प्रेवसी त्वं तु किं शिवं वहसि स्वयम् ॥७१॥
 मृतं जानासि मे भार्य्यामुह्यमानां मया यदि ।
 निजस्कन्धस्थितं किं न मृतकं वेत्सि बुद्धिमान् ॥
 तेनैवं दर्शितै स्तौ स्तौ ह्येतुभिर्जातचेतनः ।
 रामो दध्यौ किन्तु सत्यं न जीवति ममानुजः ॥७२॥
 तत स्तौ लब्धवोधाय रामाय स्वमशंसताम् ।
 दैवौ जटायुः कृतान्तो निजस्थानञ्च जग्मतुः ॥७३॥
 मृतकार्यं ततो रामञ्चकार खानुजन्मनः ।
 दीक्षां प्रपित्सुः शत्रुघ्नं राजप्रादानाय चादिशत् ॥
 अहमप्यनुयास्यामि भवत्यादानिति ब्रुवन् ।
 प्रत्यादिदेश शत्रुघ्नो राजं भवपराङ्मुखः ॥७४॥
 ततो लवणपुत्रायानङ्गदेवाय राघवः ।
 ददौ राजं स्वयं तुर्य्यं पुरुषार्थाय सत्वरः ॥७५॥
 मुनिसुव्रतवंशस्य सुव्रतस्य महामुनेः ।
 अर्हद्दासथावकेणोपदिष्टस्यान्तिकं ययौ ॥७६॥
 तत्र शत्रुघ्न सुग्रीव विभीषण विराधितैः ।
 अन्यैश्च राजभिः सार्धं रामो ब्रतमुपाददे ॥७७॥
 रामभद्रेतु निःक्रान्ते निःक्रान्तान्यथ योऽग ।
 महीभुजां महम्नाणि भवयैराग्ययोगतः ॥८०॥

सप्तत्रिंशत्सहस्राणि प्राव्रजन् वरयोपितः ।
 श्रीमत्याः श्रमणायाञ्च ता वभूवुः परिच्छदे ॥८१॥
 पठप्रब्दीं गुरुपादान्ते विविधाभिग्रहोद्यतः ।
 तेपे तपांसि रामर्षिः पूर्वाङ्गश्रुतिभावितः ॥८२॥
 अथ रामः प्रपन्नैकविहारो गुर्वनुज्ञया ।
 एकाकी प्रययौ निर्भीरटव्यां गिरिकन्दरे ॥८३॥
 तस्या मेव विभावर्थ्यां तत्र ध्यानजुपः स्वतः ।
 उदभूद्वधिज्ञानं रामभद्रमहामुनेः ॥८४॥
 पश्यंश्चतुर्दश रज्जुं प्रमं विचित्रं करस्थवत् ।
 देवाभ्यां हतमज्ञासीद्गतञ्च नरकेऽनुजम् ॥८५॥
 इदञ्च चिन्तयामास रामभट्टारकस्तदा ।
 धनदत्ताभिधोऽसूवमहं पूर्वत्र जन्मनि ॥८६॥
 वसुदत्तोऽभिधानेन लक्ष्मणोऽभून्ममानुजः ।
 तत्राप्यकृतकृत्योऽसावेवमेव विपद्यत ॥८७॥
 भवेस्मिन्मे वसुदत्तजीवोऽभून्लक्ष्मणोऽनुजः ।
 तत्राप्यसुष्य कौमारे सुधागाच्छरदां शतम् ॥८८॥
 शतत्रयं मण्डलित्वे चत्वारिंशच्च दिग्भजे ।
 वर्षैकादशसहस्राः सार्द्धं राजेऽब्दपठि च ॥८९॥
 द्वादशाब्दसहस्राणि सर्वमायुरिति क्रमात् ।
 यथावविरतस्यैव केवलं नरकावहम् ॥९०॥

प्रत्युवाच कृतान्तोपि मापसे किममङ्गलम् ।
 ममैषा प्रेयसी त्वं तु किं शिवं वहसि स्वयम् ॥७१॥
 मृतां जानासि मे भार्यासुह्यमानां मया यदि ।
 निजस्कन्धस्थितं किं न मृतकं वेत्सि बुद्धिमान् ॥७२॥
 तेनैवं दर्शितै स्तै स्तै र्हेतुभिर्जातचेतनः ।
 रामो दध्यौ किन्तु सत्यं न जीवति ममानुजः ॥७३॥
 तत स्तौ लब्धबोधाय रामाय स्वमशंसताम् ।
 दैवौ जटायुः कृतान्तौ निजस्थानञ्च जग्मतुः ॥७४॥
 मृतकार्यं ततो रामञ्चकार खानुजन्मनः ।
 दीक्षां प्रपित्सुः शत्रुघ्नं राजरादानाय चादिशत् ॥
 अहमप्यनुयास्यामि भवत्पादानिति ब्रुवन् ।
 प्रत्यादिदेश शत्रुघ्नो राजंर भवपराङ्मुखः ॥७६॥
 ततो लवणपुत्रायानङ्गदेवाय राघवः ।
 ददौ राजंर स्वयं तुर्यं पुरुषार्थाय सत्वरः ॥७७॥
 मुनिसुव्रतवंशस्य सुव्रतस्य महामुनेः ।
 अर्हद्दासयावकेणोपदिष्टस्यान्तिकं ययौ ॥७८॥
 तत्र शत्रुघ्न सुग्रीव विभीषण विराधितैः ।
 अन्यैश्च राजभिः सार्द्धं रामो व्रतमुपाददे ॥७९॥
 राममद्रेषु निःक्रान्तं निःक्रान्तान्यथ षोडश ।
 महीभुजां मुहूर्त्वाग्नि भयर्षेराग्ययोगतः ॥८०॥

सप्तत्रिंशत्सुखाणि प्राव्रजन् वरयोपितः ।
र्यीमत्याः श्रमणावाञ्च ता वभूवुः परिच्छेदे ॥८१॥
पष्ठप्रद्वीं गुरुपादान्ते विविधाभिग्रहोद्यतः ।
तेपे तपांसि रामर्षिः पूर्वाङ्गश्रुतिभावितः ॥८२॥
अथ रामः प्रपन्नैकविहारो गुर्वनुन्नया ।
एकाकी प्रययौ निभीरुटव्यां गिरिकन्दरे ॥८३॥
तस्या मेव विभावर्यां तत्र ध्यानजुषः स्वतः ।
उदभूद्वधिज्ञानं रामभद्रमहापुनैः ॥८४॥
पश्यंश्चतुर्दश रज्जु प्रभं विश्वं कारय्यवत् ।
देवाभ्यां हतमज्ञासीद्गतञ्च नरकोऽनुजम् ॥८५॥
इदञ्च चिन्तयामास रामभद्रावकाशदा ।
धनदत्ताभिधोऽभूयसहं पूर्वत्र जग्यानि ॥८६॥
वसुदत्तोऽभिधानेन लक्ष्मणोऽभून्ममानुजः ।
तत्ताप्यलतलत्योऽसावेवमेव विप्रयत ॥८७॥
भवेत्सिन्धो वसुदत्ताणीवोऽभूत्क्षुद्राणोऽनुजः ।
तत्रापप्रशुष्य कौसारे सुधागाह्यरदां गतम् ॥८८॥
प्रततयं भयलित्ये पत्वारिंशच्च दिग्भजे ।
धर्मकाटशसहस्राः सार्धं राजेऽब्दपठि च । ८९।
दादशाब्दमहस्याणि सर्पसायुदिति प्रकाशम् ।
सयापिरतर्काश्च केवलं नरकावपम् ॥९०॥

प्रत्युवाच कृतान्तोपि मापसे किममङ्गलम् ।
 ममैषा प्रेयसी त्वं तु किं शिवं वहसि स्वयम् ॥७१॥
 नृतां जानासि मे भार्य्यासुह्यमानां मया यदि ।
 निजस्कन्धस्थितं किं न नृतकं वेत्सि बुद्धिमान् ॥७२॥
 तेनैवं दर्शितै स्तै स्तै र्हेतुभिर्जातचेतनः ।
 रामो दध्यौ किन्तु सत्यं न जीवति ममानुजः ॥७३॥
 तत स्तौ लब्धबोधाय रामाय स्वमशंसताम् ।
 दैवौ जटायुः कृतान्तौ निजस्थानञ्च जग्मतुः ॥७४॥
 नृतकार्य्यं ततो रामञ्चकार स्वानुजन्मनः ।
 दीक्षां प्रपित्सुः शत्रुघ्नं राजप्रादानाय चादिशत् ॥
 अहमप्यनुयास्यामि भवत्प्रादानिति ब्रुवन् ।
 प्रत्यादिदेश शत्रुघ्नो राजं भवपराङ्मुखः ॥७५॥
 ततो लवणपुत्रायानङ्गदेवाय राघवः ।
 ददौ राजं स्वयं तुर्य्यं पुरुषार्थाय सत्वरः ॥७६॥
 मुनिसुव्रतवंशस्य सुव्रतस्य महामुनेः ।
 अर्हद्दासश्रावकेणोपदिष्टस्यान्तिकं ययौ ॥७७॥
 तत्र शत्रुघ्न सुग्रीव विभीषण विराधितैः ।
 अन्यैश्च राजभिः सार्द्धं रामो व्रतमुपाददे ॥७८॥
 रामभद्रेतु निःक्रान्ते निःक्रान्तान्यथ षोडश ।
 महीभुजां सहस्राणि भववैराग्ययोगतः ॥८०॥

सप्तत्रिंशत्सहस्राणि प्राव्रजन् वरयोपितः ।
श्रीमत्याः श्रमणायाञ्च ता वभूवुः परिच्छेदे ॥८१॥
पठग्रब्दीं गुरुपादान्ते विविधाभिग्रहोद्यतः ।
तेपे तपांसि रामर्षिः पूर्वाङ्गश्रुतिभावितः ॥८२॥
अथ रामः प्रपन्नैकविहारो गुर्वनुज्ञया ।
एकाकी प्रययौ निर्भीरटव्यां गिरिकन्दरे ॥८३॥
तस्या मेव विभावर्ष्यां तत्र ध्यानजुपः स्वतः ।
उदभूद्वधिज्ञानं रामभद्रमहासुनेः ॥८४॥
पश्यंश्चतुर्दश रज्जु प्रसं विश्वं करस्थवत् ।
देवाभ्यां हतमज्ञासीद्गतञ्च नरकोऽनुजम् ॥८५॥
इदञ्च चिन्तयामास रामभट्टारकस्तदा ।
धनदत्ताभिधोऽभूवमहं पूर्नत्र जगन्नि ॥८६॥
वसुदत्तोऽभिधानेन लक्ष्मणोऽभून्ममानुजः ।
तत्राप्यकतकृत्योऽसावेवमेव विपद्यत ॥८७॥
भवेस्मिन्ने वसुदत्तजीवोऽभून्लक्ष्मणोऽनुजः ।
तत्राप्यसुष्य कौमारे सुधागाच्छरदां शतम् ॥८८॥
शततयं मण्डलित्वे चत्वारिंशच्च दिग्भजे ।
पपेकादशसहस्राः सार्द्धं राजेऽब्दपठि च ॥८९॥
द्वादशाब्दमहस्राणि सर्वमापुरिति क्रमात् ।
यथापविरतस्येव केवलं नरकावणम् ॥९०॥

प्रत्युवाच कृतान्तोपि भाषसे किममङ्गलम् ।
 ममैषा प्रेयसी त्वं तु किं शिवं वहसि स्वयम् ॥७१॥
 मृतां जानासि मे भार्य्यासुह्यमानां मया यदि ।
 निजस्कन्धस्थितं किं न मृतकं वेत्सि बुद्धिमान् ॥७२॥
 तेनैवं दर्शिते स्तौ स्तौ ह्येतुभिर्जातचेतनः ।
 रामो दध्यौ किन्तु सत्यं न जीवति ममानुजः ॥७३॥
 तत स्तौ लब्धबोधाय रामाय स्वमशंसताम् ।
 दैवौ जटायुः कृतान्तौ निजस्थानञ्च जग्मतुः ॥७४॥
 मृतकार्थ्यं ततो रामञ्चकार खानुजन्मनः ।
 दीक्षां प्रपित्सुः शत्रुघ्नं राजरादानाय चादिशत् ॥
 अहमप्यनुयास्यामि भवत्यादानिति ब्रुवन् ।
 प्रत्यादिदेश शत्रुघ्नो राजंर भवपराङ्मुखः ॥७५॥
 ततो लवणपुत्रायानङ्गदेवाय राघवः ।
 ददौ राजंर स्वयं तुर्य्यं पुरुषार्थाय सत्वरः ॥७६॥
 मुनिसुव्रतवंशस्य सुव्रतस्य महामुनेः ।
 अर्हद्दासश्रावकेणोपदिष्टस्यान्तिकं ययौ ॥७७॥
 तत्र शत्रुघ्न सुग्रीव विभीषण विराधितैः ।
 अन्यैश्च राजभिः सार्द्धं रामो व्रतमुपाददे ॥७८॥
 रामभद्रेतु निःक्रान्ते निःक्रान्तान्यथ षोडश ।
 महीभुजां सहस्राणि भववैराग्ययोगतः ॥७९॥

सप्तत्रिंशत्सहस्राणि प्राव्रजन् वरयोपितः ।
श्रीमत्याः अमणावाञ्च ता वभूवुः परिच्छेदे ॥८१॥
पठग्रद्धीं गुरुपादान्ते विविधाभिग्रहोद्यतः ।
तेपे तपांसि रामर्षिः पूर्वाङ्गश्रुतिभावितः ॥८२॥
अथ रामः प्रपन्नैकविहारो गुर्वनुज्ञया ।
एकाकी प्रययौ निर्भीरटव्यां गिरिकन्दरे ॥८३॥
तस्या मेव विभावर्यां तत्र ध्यानजुपः स्वतः ।
उदभूद्वधिज्ञानं रामभद्रमहामुनेः ॥८४॥
पश्यञ्चतुर्दश रज्जुप्रसं विञ्चं करस्यवत् ।
देवास्थां हतमज्ञासीङ्गतञ्च नरकेऽनुजम् ॥८५॥
इदञ्च चिन्तयामास रामभट्टारकस्तदा ।
धनदत्ताभिधोऽभूवमहं पूर्वत्र जन्मनि ॥८६॥
वसुदत्तोऽभिधानेन लक्ष्मणोऽभून्ममानुजः ।
तत्राप्यद्यतद्यत्योऽसावेवमेव विपद्यत ॥८७॥
भवेस्मिन्मे वसुदत्तजीवोऽभून्नल्लक्ष्मणोऽनुजः ।
तत्राप्यमुष्य कौमारे सुधागाच्छरदां शतम् ॥८८॥
शतत्रयं मण्डलित्वे चत्वारिंशच्च दिग्जये ।
वर्षैकादशसहस्राः सार्द्धं राजेऽब्दपठि च ॥९६॥
द्वादशाब्दसहस्राणि सर्वमायुरिति क्रमात् ।
यथावविरतस्यैव केवलं नरकावहम् ॥९०॥

न दोषो देवयोः कोपि सायावधकयो कृत्योः ।
 विपाकः कर्मणासीदृग्भवत्येव शरीरिणः ॥६१॥
 एवं विचिन्तयन् रामः कर्मच्छेदेऽधिकोद्यत
 तपः समाविनिष्टोऽभृन्निर्ममः सन्निशेपतः ॥६२॥
 अथ पठोपवासान्ते प्राविशत्यारणाय सः ।
 युगमात्रदत्तदृष्टिर्नगरे स्थन्दनस्थले ॥६३॥
 निशाकरमिवाऽवन्यामायान्तं नयनोत्सवम् ।
 ससुखीनासमापेतुः पौराः प्रचुरसम्पदाः ॥६४॥
 पोथ्यैः स्वस्वगृहद्वारे भिक्षादानाय तस्य च
 विचित्रभोजप्रपूर्णानि भाजनानि पुरोदधः ॥६५॥
 पौराणां हर्षतस्तत्र तुमलोऽभूत्तथा तथा ।
 स्तम्भान्बभञ्जुः करिणो वयुञ्चोत्कर्णतां हयाः
 रामोप्राजिक्तधर्माभिरतत्वात्पौरदौकितम् ।
 आहारं नाग्रहीत्तेभ्योऽभ्यागात्तु नृपवेश्मनि ॥६६॥
 तत्र चोजिक्तधर्मेणाहरेण प्रत्यलंभयत् ।
 प्रतिनन्दिनृपो रामविधिवद्वसुजे च सः ॥६७॥
 असुरैर्विदधे तत्र वसुधाराजिपञ्चकम् ।
 भगवान् रामभद्रोऽपि तदरण्यं यवौ पुनः ॥६८॥
 माभूद्भूयः पुराक्षोभं संवदो मेव नास भू ।
 इति बुद्ध्या गुडबुद्धिः सोभिग्रहमिमं व्यधात् ॥७॥

अरग्येऽद्वैतं चेद्भिजा काले भिजोपलक्ष्यते ।
 तदानीं पारणं कार्यमस्त्वाभिर्नान्यथा पुनः ॥१॥
 इत्यभिग्रहं द्रामो निरपेक्षो वपुष्यपि ।
 परं समाधिमापन्नोऽवतस्ये प्रतिमाधरः ॥२॥
 तत्रान्येद्युर्विपर्यस्तं शिजेणाश्वेन वेगिना ।
 आह्वयमाण आयासी त्प्रति नन्दीनरेन्द्ररः ॥३॥
 पङ्के नन्दनपुण्यास्य सरस्यश्चो ममज्ज सः ।
 समापपातानुपदं सैन्यञ्च प्रतिनन्दिनः ॥४॥
 पङ्कात्तमश्चमुत्तार्य शिविरं न्यग तत्त च ।
 स्नात्वा च स नृपश्चक्रो भोजनं सपरिच्छदः ॥५॥
 तदा च पारितध्यतनो रामर्षिः पारणं कृत्वा ।
 तत्रा जगाम भगवानभ्युत्तस्थो च तं नृपः ॥६॥
 अथशिटै र्मज्ञापानैः स रामं प्रत्यजश्रयत् ।
 जतपारणको तस्मिन् रत्नरटिरसूदृशः ॥७॥
 रामर्षे र्देशनाञ्जलीं प्रतिनन्दराटपोष्यते ।
 यमनु आवका. सस्य ग् हादशमदशानि. ॥ ७ ॥
 ततः प्रवृत्ति तत्रैव राम श्लथो शिवरं वने ।
 देवीभि र्भिनदाशाभिः पूज्यमानो स्यात्तदा ॥८॥
 शाश्वतै र्भक्तै र्मासाब्दा शाश्वतै र्भक्तै र्भक्ति ।
 रामर्षिः पारणारास भवपारणितारस्य ॥९॥

अधुना नरके तुर्ये सशम्भूको दशाननः ।
 लङ्कणञ्चास्ति गतयः कर्माधीनाहि देहिनाम् ॥३१॥
 नरकायुञ्जानुभूय तौ दशानन लङ्कणौ ।
 नगर्यां विजयावत्यां प्रांग्विदेहे विभूषणे ॥३२॥
 सुनन्दरोहिणीपुत्रौ जिनदास सुदर्शनौ ।
 भविष्यतोऽर्हद्दर्मञ्च सततं पालयिष्यतः ॥३३॥
 ततो विपद्य सौधर्मे त्रिदशो तौ भविष्यतः ।
 च्युत्वा च विजयापुर्यां श्रावकौ भाविनौ पुनः ॥३४॥
 ततोऽपि मृत्वा पुरुषौ हरिवर्षे भविष्यतः ।
 तौ चावसानमासाद्य देवलोकं गमिष्यतः ॥३५॥
 च्युत्वा च विजयापुर्यां जयकान्त जयप्रभौ ।
 कुमारवार्त्तिराट् लङ्कणो स्तौ कुमारौ भविष्यतः ॥३६॥
 जिनोक्तं संयमं तत्र पालयित्वा विपद्य च ।
 गीर्वाणौ लान्तके षाल्ये भविष्येत उभावपि ॥३७॥
 तदा त्वमच्युता च्युत्वा क्षेत्रे चावैव भारते ।
 मतिर्नाम चक्रवर्ती भविष्यसि ॥३८॥
 तौ भाविनाविन्द्रायुधमेवरथाभिधौ ।
 त्वं परिव्रज्य वैजयन्ते ब्रजिष्यसि ॥३९॥
 युः मनु जीवो रावणस्य भव त्वयम् ।
 तीर्थकरगोत्रकर्म जयिष्यति ॥४०॥

